

**XVII ВСЕУКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФСЬКА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ
«ПІЗНАЙ СЕБЕ, СВІЙ РІД, СВІЙ НАРІД»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ, КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ (ВІЙСЬКОВОЇ) АДМІНІСТРАЦІЇ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н.КАРАЗИНА

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ
Г.С.СКОВОРОДИ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА СТАНЦІЯ ЮНИХ
ТУРИСТІВ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**ХVІІ ВСЕУКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФСЬКА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
“ПІЗНАЙ СЕБЕ, СВІЙ РІД, СВІЙ НАРІД”**

(ТЕЗИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ)

**Харків
2024**

У збірнику подано тези кращих науково-дослідницьких робіт учнівської молоді, учасників XVII Всеукраїнської філософської історико-краєзнавчої конференції «Пізнай себе, свій рід, свій нарід». Видання має на меті привернути увагу здобувачів освіти, студентів, педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, позашкільної та вищої освіти, широких кіл громадськості до вивчення спадщини видатного мандрівного філософа, просвітителя Григорія Савича Сковороди, цікавих сторінок історії рідного краю, проблем сучасного світу.

Тези подано в авторській редакції

Упорядник збірника: Алла КРИВОПУСТОВА - методист КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Відповідальна за випуск: Валентина РЕДІНА - директор КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Обкладинка:
Скульптура «Григорій
Сковорода» автор Олексій
Леонов, 2012 р.

Юні друзі!

3 грудня 2023 року виповнився **301** рік від дня народження легендарного українського філософа, педагога, поета, просвітителя Григорія Сковороди. А значить, розпочалося вже четверте століття мандрів Григорія Савича крізь наші душі, думки і вчинки. Те, що залишив нам у спадок Сковорода – це визначне надбання світової культури, цілюще життєдайне джерело, з якого черпатимуть наснагу ще десятки майбутніх поколінь.

Харківщина гідно вшановує пам'ять про видатного філософа. Вже 17 років поспіль Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів» за підтримки філософського факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Національного літературно-меморіального музею Г.С. Сковороди у с. Сковородинівка проводять Всеукраїнську філософську історико-краєзнавчу конференцію учнівської молоді. Щорічно учасники отримують збірку тез, в якій кожна ваша думка, кожен висновок свідчать, що ви наслідуйте та гідно втілюєте у життя поради великого філософа.

«Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти, то, на мою думку, ти щасливий». Саме так вважав Григорій Савич, демонстрував це на власному прикладі і заповів нам твердо, незламно іти шляхом істини.

Кожне слово Сковороди доводить, що ворог може розтроцити наші музеї та загрожувати життю українців, але він не зможе забрати нашу пам'ять і прагнення відстояти незалежність України. Григорій Сковорода вчить нас самопізнанню і самовизначенню, а також свободі, її ціннісному і практичному значенню в житті кожного з нас. Пізнаючи ідеї Сковороди, ми пізнаємо себе. А пізнавши себе, зможемо збудувати те суспільство, про яке мріємо і на яке заслуговуємо.

14 років ви зустрічалися на Харківщині, спілкувалися, інколи сперечалися, знаходили одностумців і друзів, поверталися, щоб навчатися в кращих університетах нашого міста. Але вже третій рік сучасні воєнні події в Україні вносять корективи до програми конференції. Незважаючи на це, конференція відбувається, юні краєзнавці з усієї України підготували цікаві доповіді, доводячи тим самим непохитність ідей Григорія Савича Сковороди.

Щиро дякую всім учасникам, педагогам, які з року в рік вшановують пам'ять Великого українця – Григорія Сковороди. Бажаю Вам здоров'я, миру, успіхів!

Довічна слава Україні, Сковородою славен світ!

Організатори конференції

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІСТЬ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

<i>Адамець Богдана</i> , АКТУАЛЬНІСТЬ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ	12
<i>Ачкасова Ірина</i> , ПОШУК ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ЧЕРЕЗ АНАЛІЗ ПРИТЧІ Г.С.СКОВОРОДИ «УБОГИЙ ЖАЙВОРОНОК»	13
<i>Бабіна Крістіна</i> , VIA LUCIS, АБО ШЛЯХ СВІТЛА СКОВОРОДИ	14
<i>Ванюшенко Катерина</i> , ПРОЄКТ «СВІТ СКОВОРОДИ»	15
<i>Воробйова Поліна</i> , ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ	16
<i>Герман Анастасія</i> , ЗНАЧИМІСТЬ АФОРИЗМІВ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ В НАШ ЧАС	17
<i>Гордієнко Аліна</i> , ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ	19
<i>Елізев Кирило</i> , СТАНОВЛЕННЯ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ ЯК ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ФІЛОСОФА	20
<i>Іващенко Валерія</i> , ВЕЛИЧНИЙ ГЕНІЙ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	23
<i>Індик Анастасія</i> , РОЗСТРІЛЯНА СКОВОРОДИНІВКА	24
<i>Кузнєцова Неллі</i> , ПОСТАТЬ І ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ОЦІНЦІ ЙОГО СУЧАСНИКА ІВАНА ВЕРНЕТА	26
<i>Куц Дарина</i> , ГРИГОРІЙ САВИЧ СКОВОРОДА – ПІВЧИЙ ПРИДВОРНОЇ КАПЕЛИ	27
<i>Лейко Антон</i> , НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ	29
<i>Макогон Михайло</i> , СКОВОРОДИНІВСЬКА ЕПОХА БАРОКО	30
<i>Нєвзоров Артур</i> , ДОСВІД УЧАСТІ ГУРТКІВЦІВ У ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ «ПІЗНАЙ СЕБЕ, СВІЙ РІД, СВІЙ НАРІД	31
<i>Пилипенко Поліна</i> , ФІЛОСОФІЯ Г.С.СКОВОРОДИ – ФІЛОСОФІЯ МАЙБУТНЬОГО	32
<i>Почапінський Кіріл</i> , ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ДО ЗЦІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	35
<i>Сахно Максим, Горелик Аліса</i> , ЛЮДИНА ВСЕСВІТУ. ШЛЯХ ДО МУДРОСТІ СКОВОРОДИ	37
<i>Сенчук Олександр</i> , ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У ВАЛКАХ: РЕАЛЬНІСТЬ ЧИ ВИГАДКА?	38

<i>Слісарчук Владислав, Г. СКОВОРОДА ТА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ</i>	40
<i>Стаднік Софія, Зайченко Анастасія, ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА СВІТОГЛЯД СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ</i>	42
<i>Тарасенко Анастасія, ЄВРОПЕЙСЬКА «УКРАЇНСЬКІСТЬ» СКОВОРОДИ</i>	43
<i>Халимон Марія, ВАЛКІВСЬКІ АДРЕСИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ</i>	44
<i>Чорнякова Дар'я, Г.С. СКОВОРОДА І СЛОБОЖАНЩИНА</i>	45
<i>Шовчко Дар'я, Г.С. СКОВОРОДА-СПРАВЖНІЙ ОБРАЗ ВОЇНА</i>	47
<i>Щепанська Валерія, СУЧАСНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ «УКРАЇНСЬКОГО СОКРАТА»</i>	49

ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРАЮ

<i>Беженар Олена, РЕМІСНИЧІ УПОДОБАННЯ БОЛГАР СЕЛА БАГАТЕ</i>	50
<i>Бойкова Дар'я, КОРИННЯ І СМАК УКРАЇНСЬКОГО БОРЩУ</i>	51
<i>Болдовська Софія, ГОЛОВУ НЕ ТІЛЬКИ ХУСТКОЮ НАПИНАЛИ, А Й ПІД НИЗ ОBOB'ЯЗКОВО ОЧІПОК ОДЯГАЛИ</i>	53
<i>Бондаренко Софія, ЛОЗОПЛЕТІННЯ – РЕМЕСЛО, ЩО ЖИВЕ Й НИНІ</i>	54
<i>Борисенко Святослав, МЛИНИ І ВІТРЯКИ: ОСТАННІ З МОГІКАН</i>	56
<i>Бунга Іван, ЛЕМКІВЩИНА - ЗАНЕДБАНИЙ, АЛЕ ПРЕКРАСНИЙ КРАЙ</i>	57
<i>Бухонська Дарина, ТРИ ЖІНКИ, ТРИ ДОЛІ, ТРИ ОСЕЛІ</i>	58
<i>Василенко Марія, НЕ КОЖЕН ДЕНЬ ВЕЛИКДЕНЬ, НЕ КОЖЕН ХЛІБ ПАСКА</i>	60
<i>Вєжлівцев Володимир, ЕТНОГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА СЛОБОЖАНЩИНІ В XVII- XVIII СТ.</i>	62
<i>Гречко Поліна, УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРАШКИ</i>	63
<i>Дарій Андрій, ТРАДИЦІЇ СВЯТА СПИРИДОНА СОНЦЕВОРОТА НА СЛОБОЖАНЩИНІ</i>	65
<i>Єгорова Єлизавета, КРОЛЕВЕЦЬКЕ ПЕРЕБОРНЕ ТКАЦТВО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ</i>	67
<i>Єфименко-Орлов Ярослав, ПОБУТ МЕШКАНЦІВ М. ЗАПОРІЖЖЯ ЗА ЧАСІВ НЕП</i>	68
<i>Живолуп Євдокія, ТЮРКІЗМИ В ТОПОНІМІЦІ СВІТЛОВОДЩИНИ</i>	70
<i>Заяц Ратмір, ГОНЧАРСТВО СЛОБОЖАНЩИНИ</i>	71
<i>Карпенко Юлія, МИЛОВАРІННЯ НА ЧУГУЇВЩИНІ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ</i>	72

<i>Китченко Вероніка</i> , ДЕ Є ХЛІБ, ТАМ Є ЖИТТЯ, ДЕ Є ЖИТТЯ, ТАМ Є НАДІЯ	74
<i>Константинова Анастасія</i> , ОБЕРЕГИ В ОСЕЛІ НАШИХ ПРЕДКІВ	75
<i>Кривоспицька Катерина, Зінченко Владислава, Адабаш Олександра</i> , ЕТНОГРАФІЧНИЙ ФЕНІКС ДОНЕЧЧИНИ	77
<i>Лимар Дмитро</i> , ОСОБЛИВОСТІ ЖИТЛА СЛОБОЖАНЩИНИ	78
<i>Лялька Андріана</i> , ЕТНОКУЛЬТУРНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РОГАТИНСЬКОГО ОПІЛЛЯ	80
<i>Малий Володимир</i> , ВПЛИВ ІНШИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ НА СУСПІЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВОСТІ СУЧАСНОЇ ДУНАЄВЕЦЬКОЇ ТГ У ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	82
<i>Музика Вероніка</i> , БОЙКІВЩИНА – ПЕРЛИНА ПРИКАРПАТТЯ	84
<i>Наліжита Ілона</i> , ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ОПИС СЕЛА КРЕМІННА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РАЙОНУ	86
<i>Островська Владислава</i> , ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ	86
<i>Пересічанський Данііл</i> , ОБРЯДОВИЙ ЦИКЛ ВЕЛИКОДНЯ НА СЛОБОЖАНЩИНІ	87
<i>Пінкевич Лілія</i> , ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ БОЙКІВ	90
<i>Потапова Вікторія</i> , ЖИТЛОВА АРХІТЕКТУРА МЕНОНІТІВ	92
<i>Прасол Вікторія</i> , ДОЛЯ, ВИШИТА НА ПОЛОТНІ	93
<i>Проців Максим</i> , ХТО ТАКІ БОЙКИ	95
<i>Реброва Вероніка</i> , УКРАЇНСЬКИЙ ВІНОЧОК ЯК НЕЗМІННИЙ АТРИБУТ У ВЕСІЛЬНІЙ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ	97
<i>Рибак Валерія</i> , УКРАЇНСЬКИЙ РУШНИК ЯК ФІЛОСОФІЯ РОДОЗНАВСТВА	98
<i>Трофимчук Тимур</i> , ОБЕРЕГИ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЮ	100
<i>Тюфякіна Єлизавета</i> , РОДИЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ	101
<i>Угрін Вікторія</i> , КОВАЛЬСТВО НА ПОЛТАВЩИНІ	103
<i>Федорчак Марія</i> , НАРОДНИЙ ЖІНОЧИЙ ОДЯГ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ ПЕРІОДУ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ	105
<i>Фурман Ярослава</i> , ДЕКОРУВАННЯ СЛОБОЖАНСЬКОЇ КЕРАМІКИ МІСЦЕВИМИ ГЛИНАМИ	107
<i>Шокодько Ілля</i> , ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕЛА ВЕЛИКИЙ ТРОСТЯНЕЦЬ ЩЕРБАНІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	108

<i>Шолудько Анастасія</i> , РОЗВИТОК КИЛИМАРСТВА НА ПОЛТАВЩИНІ	109
<i>Штанько Юлія</i> , КВІТЧАСТА ХУСТКА	111
ГЛОБАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ	
<i>Бабич Олена</i> , РУЙНУВАННЯ МОРСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ В УКРАЇНІ І СВІТІ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ	115
<i>Вихованці гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Комунального закладу "Харківська обласна станція юних туристів"</i> , ГЛОБАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНИ	116
<i>Гамага Тимур</i> , КОБЕЛЯЦЬКІ ЯНГОЛИ МИЛОСЕРДЯ	118
<i>Єрмоленко Аліна</i> , УКРАЇНА СЬОГОДНІ. ЯКІ БУДУТЬ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ КРАЇНИ ТА СВІТУ?	119
<i>Єрмоленко Ольга</i> , НЕЗЛАМНІ ДУХОМ (про досвід волонтерства, маленькі та великі перемоги людей та їхні історії)	120
<i>Котелевець Марія</i> , РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ТУРИЗМУ НА ХАРКІВЩИНІ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	121
<i>Лавренко Єлизавета</i> , ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ, СОЛІДАРНОСТІ, ЄДНОСТІ - КЛЮЧ ДО МИРНОГО СПІВІСНУВАННЯ	124
<i>Лівицький Владислав</i> , НАСЛІДКИ ВІЙН ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТОУСТРОЮ	125
<i>Малявіна Марія</i> , ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВІЙНИ ТА МИРУ В ІСТОРИЧНІЙ ДИНАМІЦІ СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДСТВА, ЯК ВЧЕННЯ З ВИРШЕННЯ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ	127
<i>Малявіна Марія</i> , КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ «РОЗУМНОГО МІСТА»: СТРУКТУРА, СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ	280
<i>Панчак Анастасія, Кобрин Юлія</i> , ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	129
<i>Сас Маргарита</i> , ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ЗОКРЕМА	131
<i>Сітніков Максим</i> , УКРАЇНА ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ	133
<i>Склярова Влада</i> , РОЛЬ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЯ ЧИ МАНІПУЛЯЦІЯ?	134
<i>Соколова Василіса</i> , ВІЙНА ЗА УКРАЇНУ	135
<i>Тарасенко Дар'я</i> , ТОЙ, ХТО БОЇТЬСЯ СМЕРТІ, НЕ МОЖЕ БУТИ ГЕРОЄМ	136
<i>Яцина Юліана</i> , ДИТИНСТВО, ЯКЕ ПЕРЕВЕРНУЛА ВІЙНА	138
<i>Яцун Маргарита</i> , ОСКІЛЬСЬКЕ ВОДОСХОВИЩЕ – РУЙНУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ, СУЧАСНИЙ СТАН	140

ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ

<i>«Сильні духом»: Ланова Єлизавета, Маланчук Діана, Скляр Поліна, Циганкова Ірина, Маланчук Лілія, Хома Софія, МАМИНА СОРОЧКА</i>	142
<i>Александров Іван, ВУЛИЦЯ ІМЕНІ ГЕРОЯ УКРАЇНИ</i>	143
<i>Арделян Мирослава, ПОЕТИ БЕССАРАБСЬКОГО КРАЮ</i>	145
<i>Балко Анастасія, ДУХОВНІ СКАРБИ ЛУБЕНЩИНИ (ЛЕГЕНДИ ТА ПЕРЕКАЗИ)</i>	147
<i>Барань Каріна, ТВОРЧА СКАРБНИЧКА ЖОРЖІВСЬКОГО КРАЮ</i>	148
<i>Белінський Дмитро, ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І ВАСИЛЬ КАРАЗІН</i>	150
<i>Боцюн Ангеліна, САНКТУАРІЙ ЛЕТИЧІВСЬКОЇ БОГОРОДИЦІ – ОПЛОТ КАТОЛИЦЬКОЇ ВІРИ НА ПОДІЛЛІ</i>	152
<i>Гайдаржи Елла, БОЛГАРСЬКА ПІСНЯ БЕССАРАБСЬКОГО КРАЮ. РОЗВИТОК І ЗМІНИ БОЛГАРСЬКОЇ ПІСНІ В УКРАЇНІ</i>	153
<i>Гвоздь Дар'я, ЗІРКА ПОЛТАВСЬКОЇ НАРОДНОЇ НИВИ: ГРИГОРІЙ КОВАЛЕНКО НА ТЛІ ЕПОХИ</i>	155
<i>Глушко Марія, ІСТОРІЯ ЦЕРКВИ МОГО РІДНОГО СЕЛИЩА</i>	157
<i>Голован Олександра, КАТЕРИНИНСЬКА ЦЕРКВА – ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ</i>	158
<i>Головінов Оскар, ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ПИСЬМЕННИКА Г. П. ДАНИЛЕВСЬКОГО НА БАЛАКЛІЙЩИНІ</i>	160
<i>Головня Ярослав, ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ЗІНЬКІВЩИНИ ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ ВЛАСЕНКО</i>	162
<i>Вихованці гуртка «Пішохідний туризм» Чугуївського центру туризму та краєзнавства, ВЕРБА – СКАРБ УКРАЇНИ</i>	164
<i>Дааскін Дарія, ПОБУДОВА ХАТИ В БОЛГАРСЬКОМУ СЕЛІ. МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ</i>	167
<i>Дячук Любов, КОСА - ПЛЕТЕНИЙ СИМВОЛ ДІВОЧОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КРАСИ</i>	168
<i>Зайченко Каріна, СУМНИЙ СПАДОК АПОСТОЛІВ</i>	170
<i>Залоза Вікторія, ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ</i>	172
<i>Ищенко Артем, СОЦІАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРОТЕСТАНТА</i>	172
<i>Ищук Богдан, ТЕАТР І СУЧАСНІСТЬ</i>	173
<i>Кладюк Арсен, Кладюк Тимофій, ВОДА У ТРАДИЦІЯХ І ЗВИЧАЯХ ПОЛЩУКІВ</i>	174
<i>Коваленко Єва, Осташина Юлія, Кузьменко Олександра, ВИШИВКА – МІЙ СВІТ</i>	176

<i>Коваленко Альбіна</i> , ДУХОВНІ СКАРБИ ХАРКІВЩИНИ	178
<i>Коваленко Тимур</i> , ВИДАТНІ ПОСТАТІ СЛОБОЖАНЩИНИ: М.СУМЦОВ	179
<i>Ковалик Оксана</i> , ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	180
<i>Косман Артем</i> , ІСТОРІЯ ПАМ'ЯТНИКА ГРИГОРІЮ СКОВОРОДІ У ЛОХВИЦІ	181
<i>Костіна Мілана</i> , ВНЕСОК ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА В ПРОЦЕС ПРОБУДЖЕННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ТА ДОБРОЗИЧНИХ ПОЧУТТІВ НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВЩИНИ	183
<i>Коток Іван</i> , ОКРИЛЕНА ДУША ПОЕТЕСИ НАДІЇ ЗІНЧЕНКО	185
<i>Лисюк Софія</i> , ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ АНДРІЯ ПОЛЩУКА	187
<i>Лугінська Карина</i> , СМАКОЛИКИ ТА ІНСПІРАЦІЯ: РОЗКРИТТЯ СВІТУ УКРАЇНСЬКОЇ КУХНІ ЧЕРЕЗ FOOD-БЛОГИ	189
<i>Макарова Карина, Кривоборода Анастасія, Омельченко Марія, Омельченко Софія</i> , ДУХОВНА СПАДЩИНА ЧУГУЄВА	192
<i>Максимів Христина</i> , ПОЛЬОВІ РОСЛИНИ С. СПАС КАЛУСЬКОГО РАЙОНУ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У НАРОДНІЙ МЕДИЦИНІ (ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОСНОВІ ЗАПИСІВ СПАСІВЧАНИНА М. МАРТИНІВА)	194
<i>Мельник Вікторія</i> , ХАТНЯ ІКОНА – ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СЛАВУТИ	196
<i>Мозгова Вероніка</i> , «КАЛИНОВИЙ МІСТ» ПЕТРА ПАНЧА	197
<i>Молошній Вадим</i> , ТАЛАНОВИТИЙ ПЕДАГОГ ПОЛТАВЩИНИ	198
<i>Нагорна Софія</i> , ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС – АВТЕНТИЧНА ВІЗИТІВКА УКРАЇНИ У СВІТІ	201
<i>Панова Анастасія</i> , ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ.ЗВИЧАЇ КОРОБЧАН	203
<i>Пашинська Анастасія</i> , ЖІНОЧІ ПРИКРАСИ У СТИЛІ ЕТНО НА МИКОЛАЇВЩИНІ	204
<i>Рогачова Евеліна</i> , ЇЇ ПРИНЦИП-РОБИ, ЩО МОЖЕШ, ТАМ, ДЕ ТИ Є!	206
<i>Сергієнко Руслан</i> , ПІСНЯ – ДУША НАРОДУ	208
<i>Сич Яна</i> , ХЛІБ В УКРАЇНСЬКІЙ ОБРЯДОВOSTІ (НА МІСЦЕВОМУ МАТЕРІАЛІ)	209
<i>Скляр Анастасія</i> , ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ	210
<i>Наумкін Максим, Слїнько Ірина</i> , КАТЕРИНА СКАРЖИНСЬКА: ЖИТТЯ, НАЧЕ РУХ ПРОТИ ВІТРУ	212
<i>Сугатов Владислав</i> , ВОЛОНТЕРСТВО ЯК УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ТРАДИЦІЯ	214
<i>Требухова Єлизавета</i> , МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ТРИПІЛЬСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	215
<i>Удовицька Жанна</i> , БЕЗ МИНУЛОГО НЕМАЄ МАЙБУТНЬОГО	217

<i>Усенко Ангеліна, Курзенкова Ольга</i> , ЦЕРКВА - ОСЕРЕДОК ДУХОВНОСТІ ЖИТЕЛІВ СЕЛИЩ ПЕТРІВКА І ЩЕРБИНІВКА	219
<i>Федорів Марія</i> , ОБРЯД ВІНКОПЛЕТЕННЯ – СИВОЛІЧНЕ ПРОЩАННЯ З ДІВОЦТВОМ (НА МАТЕРІАЛАХ СПОГАДІВ ЖИТЕЛІВ КАМ'ЯНЕЧЧИНИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)	221
<i>Федченко Герман</i> , БИТВА ПІД ГОВТВОЮ 1638 р. ПІД ПРОВОДОМ ЯКОВА ОСТРЯНИНА (ОСТРЯНИЦІ) ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОДЕРЖАВОНАЦІЄТВОРЕННЯ	223
<i>Фурашов Артур</i> , УКРАЇНСЬКА ВИШИВАНКА – ГЕНЕТИЧНИЙ КОД НАЦІЇ	224
<i>Хорошун Анастасія</i> , АРХЕОЛОГІЧНЕ «ДИВО» КРЕМЕНЧУКА ХХІ СТ.- ДОТИК ДО ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ ПОЛТАВЩИНИ	226
<i>Якіна Єлизавета</i> , ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС НА ТЕРЕНАХ ПОЛТАВЩИНИ ЗА П.СКОРОПАДСЬКОГО	228
<i>Яресько Тетяна</i> , СВІТ ДИТЯЧОЇ ЛЯЛИХИ	229
<i>Ястремський Артем</i> , МІЙ УЧИТЕЛЬ НАЙКРАЩИЙ	231
СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	
<i>Білецька Анастасія</i> , ФІЛОСОФІЯ СКОВОРОДИ ЯК ШЛЯХ ПІЗНАННЯ СЕБЕ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ	232
<i>Бурдіна Олена</i> , РОЛЬ УЧНІВ ТА МОЛОДІ В ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ: ВПЛИВ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ	233
<i>Васалакієва Катерина</i> , СІМ'Я У ФІЛОСОФСЬКОМУ ОСМИСЛЕННІ	236
<i>Вібла Анна</i> , ПРОБЛЕМИ І СЕНС ЖИТТЯ СЬОГОДЕННЯ	236
<i>Воробйов Кирило</i> , ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	238
<i>Вихованці гуртка «Географічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради</i> , ФІЛОСОФІЯ СТРАХУ	239
<i>Гринченко Єлизавета</i> , РАЦІОНАЛЬНИЙ ЕГОЇЗМ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	240
<i>Данильченко Марія</i> , СУТЬ ЖИТТЯ В ОЦІНКАХ МОЛОДІ СЬОГОДЕННЯ	242
<i>Джафаров Самір</i> , У ЧОМУ Ж СЕНС ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ	243
<i>Дідусенко Катерина</i> , СКАЖИ МЕНІ, ЯК ТЕБЕ ЗВАТИ ...	244
<i>Ісаєнко Анастасія</i> , СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	246

<i>Клименко Богдан</i> , МОВА СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ, ЯК СПОСІБ САМОВИРАЖЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	247
<i>Козирод Александра</i> , ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СЕНС ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ	249
<i>Косенко Діана</i> , ПОГЛЯД НА СЕНС ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ГРОМАДЯНИНА ТА ПАТРІОТА	251
<i>Костіна Анна</i> , ДИТИНСТВО ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ	253
<i>Костіна Дар'я</i> , ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО	255
<i>Крутогуз Аміна</i> , СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ «У КОЖНОГО З НАС Є ТІЛЬКИ ОДНЕ СПРАВЖНЄ ПОКЛИКАННЯ –ЗНАЙТИ ШЛЯХ ДО САМОГО СЕБЕ» (ГЕРМАН ГЕССЕ)	256
<i>Кубасова Тетяна</i> , СЕНС ЖИТТЯ ОЧИМА ПІДЛІТКА!	257
<i>Кулик Вероніка</i> , МІЙ ШЛЯХ –УКРАЇНА!	258
<i>Кульгава Анастасія</i> , СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	260
<i>Локойда Катерина</i> , СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	262
<i>Максименко Катерина, Червоткін Артем</i> , ПОШУКИ СЕНСУ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	264
<i>Малюга Олександр</i> , СЕНС ЖИТТЯ НА ПОЛІ	265
<i>Марич Вікторія</i> , СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	266
<i>Мархалюк Дмитро</i> , ФІЛОСОФІЯ ЛЮДЯНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ	268
<i>Мельник Микита</i> , КРЕАТИВНА МОЛОДЬ ТА ТВОРЧІСТЬ: У ПОШУКАХ СЕНСУ ЖИТТЯ ЧЕРЕЗ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ	269
<i>Музика Анна</i> , ЖИТТЄВА ЦІННІСТЬ В ОЧАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	271
<i>Нещеретна Анна</i> , СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ, ЯКА МЕШКАЄ У ПРИКОРДОННОМУ МІСТІ ХАРКІВ	272
<i>Сушко Аріна</i> , МАГІЯ НА СЦЕНІ: ЯК ТАНЦІ ТА ТЕАТР РОБЛЯТЬ МОЄ ЖИТТЯ ЯСКРАВІШИМ	273
<i>Цапенко Денис</i> , НОВОМЕРЧИЦЬКИЙ ЛІЦЕЙ-ОСТРІВЕЦЬ ЗЦІЛЕННЯ ДИТЯЧИХ ДУШ	274
<i>Чегор'ян Данило</i> , МАНДРІВКА ЗА ЩАСТЯМ	276
<i>Якімчик Олексій</i> , ТРАДИЦІЇ У ЖИТТІ НАРОДУ ТА ЛЮДИНИ	278

АКТУАЛЬНІСТЬ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

АКТУАЛЬНІСТЬ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

Адамець Богдана, учениця 8-А класу Шепетівської гімназії I-II ступенів №1

Шепетівської міської ради Хмельницької області

Керівник: Гуля О.М., учитель зарубіжної літератури

XVIII століття – непростий час для української державності, науки, культури, релігії та загалом для будь-якої сфери життя й діяльності українців. Григорій Сковорода – унікальне явище та феномен української філософської думки, чії праці не втрачають актуальності й сьогодні.

Хто така «людина»? Яке її призначення на землі? Що таке «щастя» та як його досягнути? Як жити в гармонії, й зокрема гармонії тіла із душею? Відповіді на ці запитання та багато інших, які майже чи не щоденно ставить перед собою кожна людина, включно до сьогодення, стали основою філософських пошуків Григорія Савича.

Трактати Сковороди – стійкий концепт із суджень, умовиводів та висновків, який у нашій уяві конструює цілком логічний «світ» єдності буденної реальності (життя «тіла» – усе, що може пізнати людина завдяки матеріальному) із ефемерною духовною площиною (душа, дух, любов, віра, відчуття щастя і т.д.).

Сучасний світ – світ, що сповідує зацикленість на матеріальному: багатство, задоволення тілесності, слава, успіх як критерій можливості дозволити собі те, чого не може більшість, купівля одягу (чи будь-яких інших речей), щоб бути «у тренді» і т. ін. У таких «гоніннях» за чимось людина проводить більшість свого часу, і коли щось стає за межею її можливостей, то це спричиняє духовну кризу (якщо я цього чогось не маю, то я невдаха). Депресія – хвороба №1 у світі, яка масово «косить» людство і стає причиною самогубств. «Порівняно з іншими країнами, в Україні зареєстровано особливо високий рівень депресії. За даними дослідження STEPS в Україні кожен восьмий дорослий (12,4%) повідомив про симптоми, що відповідають клінічному діагнозу депресії. Поширеність депресії майже вдвічі більша серед жінок (16,2%), ніж серед чоловіків (8,7%). Водночас лише кожна четверта особа з імовірною депресією (3,0% від загальної кількості населення) була про це поінформована лікарем чи медичним працівником. Лише 0,4% населення пройшли лікування антидепресантами або ходили на сеанси психотерапії». Сучасний ритм життя не залишає часу, щоб розібратися в собі та зі своїми емоціями, почуттями. Тому так важливо повернутися до витоків: тлінне пройде, адже воно мізерне; істинне поруч завжди, тільки його потрібно в собі відшукати. Категорії «віри» та «любові» допоможуть людині вийти за рамки свого тлінного буденного «Я».

Філософія щастя Сковороди говорить, що ми можемо стати щасливими, якщо пізнаємо самих себе і відтак віднайдемо у собі внутрішній мир та спокій. Щастя досягнути просто, якщо йти шляхом віри та любові, воно втілене у чистоті душі й серця, духовній гармонії та радості.

На сучасному етапі розвитку людства наше покоління зіштовхнулося з парадоксом: ми стільки всього маємо, але нічого з цього нас не тішить.

По-перше, кожному з нас потрібно у вирі щоденних подій знаходити час на себе, щоб переосмислити все, що з нами відбувається, зрозуміти власне ставлення до цього, а відтак знайти ту унікальну формулу вирішення проблеми, яка допоможе жити в гармонії з собою.

По-друге, сучасне життя ускладнює наявність гуманітарних надзвичайних ситуацій: регіональні конфлікти, війни, стихійні лиха та епідемії.

По-третє, в Україні зараз триває війна, розпочата росією. Кожен українець у цей час проходить *свою* боротьбу.

Ще довго ми шукатимемо пояснення для усього того, що з нами відбувається, ще не раз ми поставимо собі запитання: а хто ж я? Що зі мною трапилось і як це пережити? І, на жаль, ще не раз шукатимемо спосіб повірити у світ, що він до нас привітний, і у те, яке місце ми у ньому займаємо...

Концепція Григорія Сковороди пропонує нам на справді дещо утопічний шлях, проте не менш життєдайний. Ти сам – це те, що буде з тобою завжди, і тільки кожному з нас вирішувати яким бути, щоб відчутти щастя.

Отже, на мій погляд, за понад 300 років існування філософських ідей Григорія Сковороди, його бачення природи людської душі, світобудови не втратило своєї актуальності: це й досі важливі поради-орієнтири в дуже непростих реаліях сьогодення.

Звертаючись до душі, ми звертаємось до Вічності, а відтак концепція філософа стає власне сама вічною.

ПОШУК ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ЧЕРЕЗ АНАЛІЗ ПРИТЧІ Г.С.СКОВОРОДИ «УБОГИЙ ЖАЙВОРОНОК»

Ачкасова Ірина, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 9 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Керівники: Андрєєв С.С., керівник гуртка, учитель географії, Андрєєва В.Г., учитель історії

Г.С.Сковорода у своїх творах висловився і з цілого ряду морально-етичних і морально-педагогічних проблем. Моральна філософія Сковороди носить педагогічний характер і перейнята специфічним педагогічним пафосом.

Серед усіх творів Григорія Савича діалог-притча «Убогий жайворонок», виділяється особливим розглядом питання виховання. Вона сконцентрувала педагогічні ідеї Сковороди, і уважне її прочитання дозволяє зрозуміти саму суть поглядів мислителя на проблему виховання та освіти людини.

Читаючи та аналізуючи твори Григорія Сковороди, треба розуміти, що його філософські тексти - це досить складні динамічні смислові конструкції. Свої твори він дуже часто будує за досконало визначеним принципом. Сенс тексту не розподіляється рівномірно, а зосереджується на початку і наприкінці твору, які підкреслено виділяються в його структурі. Дуже часто філософські твори Сковороди починаються з особистого звернення до певної особи, в якому формулюється основний зміст цього тексту. Іноді цей зміст додатково оформляється цитатами з Біблії, що є найголовнішим, фундаментальним, твердим та незмінним у його творах. Більшість тексту присвячується уточненню та деталізації ідей, виявленню та

зображенню всіх її можливих аспектів. У фінальній частині головна ідея формулюється знову, але вже у збагаченій та уточненій, деталізованій формі.

Розглянемо притчу «Убогий жайворонок». Починається вона цілком традиційно для Сковороди — з присвяти певній особі, яка є другом, а саме Федору Івановичу Дискому. У данній посвяті, досить емоційно пояснюються мотиви, що спонукали автора взятися за перо, і через встановлення цих причин відбувається те, що ми назвемо постановкою проблеми. Так можна визначити мотив, який має дуже загальний характер. Мова йде про тяжке і тяжке становище людини в світі, про трагізм людського існування. Щоб посилити вплив тексту на читача, для більшого ефекту та ефективності Сковорода вдається до улюбленого їм методом – алегорії. Зроблено це цілком свідомо. Писати про тяжкість життєвого шляху людини – дуже просто, навіть банально. А за допомогою алегорії, створюється дуже живописна і виразна, яскрава картина долі людини.

Світ Сковорода порівнює з «великим морем», океаном, яким пливають всі люди, але переплисти його можуть лише деякі. Причина тяжкого стану долі людської – чисельні небезпеки, що стережуть на цьому шляху.

Основний зміст притчі «Убогий жайворонок» зводиться до моральної дидактики з елементами містичної екзальтації, власне педагогіки тут дуже мало, точніше, педагогічним можна визнати саму ідею твору, головну думку про те, що людину, яка вступає в життя, необхідно наставити на істинний шлях, відкрити йому сенс життя. У реальному втіленні цей урок введення в життя, навчання життя перетворюється на мораль, на моральний дискурс, який харчується прихованими містичними інтуїціями автора.

VIA LUCIS, АБО ШЛЯХ СВІТЛА СКОВОРОДИ

Бабіна Крістіна, учениця 10 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей»

Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованка Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівник: Астапова Т.М., керівник гуртків КЗ «Харківська облСЮТур»

Сковорода добре знав античну філософію його називали то «українським Сократом», то «українським Платоном, то «українським Конфуцієм» навіть.

Але за стилем життя був скоріше «українським Діогеном» – той жив у діжці, а Сковорода не мав власної стелі над головою – можливо, тоді тісніший зв'язок з небесами, з Богом?

Сковороду цікавили теми Бога і знань, любові і дружби, душевного спокою і гріха, людських вад і людської сили... Стрижень його філософії – самопізнання, внутрішній світ людини, її внутрішній космос, всесвіт. «Пізнай себе!» – вчив він.

«Сковорода – це філософ свободи і життєтворчості. Він – для кожної людини. У нього є поради, як бути нещасливим і як бути щасливим, який шлях обирати», – казала професорка філософії Марія Култаєва з Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Сковорода говорив про «видиме» і «невидиме» і зараз це дуже актуально. Бо яке зараз суспільство – суспільство селфі. Пізнай не себе, а пізнай своє селфі. Такий підхід зараз, але ж Сковорода казав – пізнай себе!

А ще Сковороду хвилювала тема Бога, (справжньої) віри, християнські цінності. Сам Сковорода в ченці не постригся, але мандруючи, любив зупинятись в монастирях.

У незалежній Україні про Сковороду дізнались усі – бо він з'явився на 500-гривневій купюрі. На цій же банкноті також і сквородинський малюнок незвичного фонтану. Цей фонтан водою наповнює такі різні за формою посудини.

«Ідея цього фонтану може полягати в тому, що ти можеш бути посудиною, судиною невеличкого обсягу, але головне – бути наповненим», – говорив філософ Володимир Єрмоленко, наголошуючи, що життя треба жити на повну, ким би і яким би ти не був.

Під час нинішньої війни російські ракети вдарили по музею Сковороди на Харківщині. Музей зруйновано, але пам'ятник Сковороді встояв...

Що Сковорода уособлює? Він уособлює «Via Lucis» – шлях світла. Я вважаю, що Сковорода захистив нас і що він має реінкарнацію. Що наші хлопці, які нас захищають, – вони мають в собі частинку Сковороди. І через це нас не можна перемогти, бо Сковорода закликав «Перемагай!», коли він бився з сатаною. І у нас бійка із сатаною зараз йде...

ПРОЄКТ «СВІТ СКОВОРОДИ»

Ванюшенко Катерина, учениця 8 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей»

Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованка Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівники: Міхневич О.М., вчителька КЗ «Улянівський ліцей»,

Астапова Т.М., керівник гуртків КЗ «Харківська облСЮТур»

У Національному центрі «Український Дім», що на Хрещатику, в Києві мені пощастило познайомитися з проектом «Світ Сковороди».

Зараз через ворожі атаки на енергетичну інфраструктуру вся Україна знову занурюється в темряву. Для мільйонів українців єдиним джерелом світла залишаються свічки, ліхтарики. Однак і цього достатньо, щоби висвітлити головне та різносторонньо розкрити ідею персональної свободи, що вже 300 років перемагає пільму.

XVIII століття було темними часами в українській історії, коли українців намагалися знищити одразу три великі імперії. Ідеї персональної свободи, які сповідував мислитель і письменник, прорізали темряву епохи – та стали світлом надії для багатьох людей навіть після його смерті.

Одна з локацій проекту має назву «Стежками Світу Сковороди». Обираючи стежку собі до вподоби, кожен може дійти власним маршрутом до персонального розуміння Сковороди. Стежка контексту проводить світом України XVIII століття і занурює у західні тогочасні реалії. Стежки в центральній зоні ведуть до світу творчості та ідей Григорія Сковороди, ознайомлюючи з музикою, символами, місцями, сприйняттям його фігури та власне текстами Сковороди.

Також тут експонується вціліла скульптура Сковороди зі зруйнованого Національного музею в селі Сковородинівка. Це унікальний символ незламності та непохитності українського духу. Обабіч розміщені місця для VR-турів

Сковородинівкою. Тут можна на власні очі побачити, як виглядав меморіальний музей до влучання російських ракет і після того.

Серед цінних артефактів можна побачити предмети з музейних колекцій, рідкісні видання, копії автографів та списків окремих творів, біографічні та фотоматеріали.

У зоні інтерактиву представлені портрети та зображення Сковороди – від єдиного прижиттєвого до сучасних.

Інтерактивна гра-тест «Спіймати Сковороду» на планшетах містить цитати, міфи, «факти» – реальні та містифіковані. Тут також є карта з ключовими точками життя, творчості та подорожей Сковороди.

На інтерактивному стенді «Хто для тебе Сковорода?» відвідувачі власноруч можуть створювати інфографіку.

Також тут можна побачити два комікси за оповідями Сковороди зі збірки «Байки Харківські». До створення оригінальних експонатів долучилися молоді художники

Олександр Корешков та Дар'я Байрамова. Сучасні інтерпретації допомагають поглибити розуміння та по-новому познайомитися з творчістю українського класика.

Матеріали, розміщені на столах, дозволять кожному, в будь-який час, спробувати себе у створенні байок-коміксів за допомогою штампів. А під час роботи майстер-класів можна самостійно створити сюжет або графіку для власних байок-історій.

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

Воробйова Поліна, учениця 9 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей»

Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Гопанчук Римма Фяридівна, учитель іноземної мови Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Григорій Сковорода, хоч і жив у XVIII столітті, залишає свій слід у сучасному культурному контексті, активно взаємодіючи з сучасними глобальними та національними культурними викликами. Його філософські ідеї та літературна спадщина продовжують інспірувати і формувати уявлення про світ у контексті різноманітних культурних аспектів.

Однією з важливих складових впливу Сковороди на культурний контекст сьогодення є його універсальні та глибокі філософські погляди на гідність, самопізнання та гармонію. У світі, насиченому технологією та споживачівською культурою, ідеї Сковороди про внутрішній розвиток та пошук сенсу стають актуальними як ніколи раніше. Сучасні люди, шукаючи розуміння власного існування, знаходять в його філософії важливі вказівки для внутрішнього росту та розкриття потенціалу.

Українська культура сьогодні переживає новий етап розвитку, і фігура Сковороди виходить за межі історичного нарису. Його творчість, викладена українською мовою, стає джерелом інспірації для сучасних літераторів, які намагаються висловити свої думки та ідеї через рідну мову. Сходження до власних коренів, пропагування національної самосвідомості — це аспекти, які набувають нового значення у світлі спадщини Григорія Сковороди.

Культурна роль Сковороди також проявляється у спілкуванні різних релігійних та етнічних спільнот. Його толерантність та відкритість до різноманітності є

важливими уроками для світу, де діалог між культурами стає визначальним у досягненні світового миру та взаєморозуміння.

Один із його відомих висловів, яке особливо актуальне в наш час, звучить так: "Не лізь в глибину душі своєї, якщо боїшся багато знати. Не хочеш сильним стати — не родися в світ". Ці слова віддзеркалюють філософію самовдосконалення, яка є не тільки особистою кардинальною зміною, але й ключем до змін у суспільстві. Сковорода підкреслює, що самопізнання — це важливий етап на шляху до внутрішньої гармонії, а відсутність цього процесу може завадити стати сильним та цілісним індивідом.

Українська мова в його творах — це не просто засіб вираження думок, а справжня відзнака української ідентичності. Одна з його притч вразливо засвідчує це: "Мовою батьківською у мене є суржик; однак якщо хтось скаже мені: "Спілкуйся чисто по-українськи", я відповім: "Дякую за ласку!" Ці слова відображають його повагу до рідної мови та одночасно висловлюють його позицію стосовно національної ідентичності. Мова для Сковороди — це не тільки засіб спілкування, але й частка того, хто ти є, твоєї національної спадщини.

Не можна обійти його відношення до релігії. У своїх творах він глибоко аналізує не лише формальний аспект віри, але і роль духовності в індивідуальному та колективному розвитку. Він пише: "Найперше треба пізнати самого себе, а після того можна і Бога пізнати, бо якщо краще відчуваєш самого себе, то краще і відчуєш Бога". Це визнання важливості внутрішнього самопізнання як передумови для духовного розвитку стає актуальним у контексті пошуку духовності в епоху релігійної різноманітності та секуляризації.

У світлі сучасних викликів, таких як екологічні проблеми та глобальні конфлікти, ідеї Сковороди про гармонію природи та міжнаціональної толерантності стають важливим підґрунтям для побудови суспільства в цілому.

Отже, Григорій Сковорода, незважаючи на часові та культурні відмінності, залишається не лише великим філософом минулого, а й надзвичайно важливим постаттю для розуміння сучасної культури та її викликів. Його унікальні ідеї, виражені через літературну та філософську діяльність, продовжують надихати та спонукувати нове покоління до розширення свого світосприйняття та активного участі в формуванні культурного ландшафту сучасного світу.

ЗНАЧИМІСТЬ АФОРИЗМІВ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ В НАШ ЧАС

Герман Анастасія, учениця Комунального закладу «Харківський ліцей № 65

Харківської міської ради»

Керівник: Бабаєва Н.І., учитель української мови та літератури

Ключові слова: афоризми, актуальність понять «сродна праця», освіта й наука в розуміння Сковороди, виховання молодого покоління за Григорієм Савичем, патріотизм сьогодні.

Цьогоріч, 3 грудня, виповнюється 301 рік із дня народження Григорія Савича Сковороди – легендарного українського мандрівного філософа та мислителя, висловлювання якого цілком актуально звучать і сьогодні, у наш нелегкий час. Кожне його слово доводить, що ворог може розбомбити наші музеї та будинки, може загрожувати та лякати, але йому ніколи не вдасться стерти нашу пам'ять та відняти

наше стійке бажання відстояти незалежність України, нашу незламність та силу опору.

Актуальність роботи полягає в тому, що незважаючи на те, що йде вже четверте століття з дня народження Великого філософа, його думки є правдивими, потрібними в наш важкий час, корисними, вони не втрачають свого сенсу й актуальності для українського народу.

У своєму розумінні світу філософ дотримувався морально-етичних засад вічної боротьби «добра» і «зла». Під «добром» він розумів високі духовні інтереси людини, а «злом» він називає прагнення до збагачення, паразитизм, бездіяльність. Філософське вчення українського мислителя було спрямоване на утвердження ідей честі, гуманізму, добра, справедливості.

Спадщина Григорія Савича складає збірки поезій, байок, пісень, афоризмів. Одним зі свідчень глибини творів Сковороди є їх афористичність. Чимало крилатих фраз із його писань, ставши афоризмами, пішли мандрувати світом. Афоризми Григорія Сковороди - це невмируща мудрість, яка є вічною й актуальною для українців. У них митець порушував різні життєві проблеми тогочасного суспільства. Саме їх і було проаналізовано в роботі й окрема увага приділена «сродній праці», освіті й науці, вихованню дітей і ролі батьків у ньому, патріотизму.

На думку філософа, шлях до людського щастя прокладається через самопізнання. Пізнати себе, за Сковородою, — пізнати божественне в собі. Філософ стверджує, що своє щастя людина повинна знайти в «сродній» праці (праця, що відповідає природнім нахилам та уподобанням людини). Автор закликає читача «жити по натурі», що підпорядковує злагоду з природою, своїми бажаннями й можливостями.

На думку філософа, головною умовою поліпшення народного життя в усі часи є поширення освіти й наука, духовне звільнення людини. Г. Сковорода вважав, що людина народжується двічі. Перше - фізичне народження - тілесної «тварі». Друге ж народження людини - духовне. Найвищі духовні досягнення людина переживає при своєму другому народженні. Мета освіти - формування людини як вищою мірою духовної істоти. Увесь освітній процес спрямований у Г. Сковороди на те, щоб допомогти учневі в пошуках і віднайденні самого себе, своєї внутрішньої божественної сутності, «внутрішньої людини».

Проаналізувавши творчу спадщину філософа, ми виокремили Сковородинівський погляд на виховання дитини в сім'ї. Запорукою успішного виховання дітей, за Г.Сковородою, мають бути добрі настанови, викорінення поганих звичок і, звичайно ж, рідномовність. Філософ наголошував на ролі батьків, вимагаючи від них серйозного ставлення до усвідомлення своєї відповідальності перед майбутньою дитиною і суспільством. Він ставить здоров'я дитини, її фізичний і розумовий стан у пряму залежність від фізичного й розумового стану та поведінки батьків.

Ключове місце у творчості Сковороди посідає тема патріотизму. Скільки разів пропонували Сковороді краще життя на чужині, не в Україні, але він щоразу відмовлявся. І жодного разу не пошкодував про це, хоча у своїй країні мав значно менше, аніж йому пропонували.

Підсумком роботи є зроблений нами висновок: Григорія Сковороду без перебільшення можна вважати однією з центральних постатей України, Батьком української філософії. Спадщина Григорія Сковороди є неймовірно глибокою і пізнавальною. Він став сином не лише своєї доби, а й зумів зазирнути в майбутнє, осмислити сенс буття.

ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Гордієнко Аліна, учениця 10 класу ОЗ «Ромоданівський ліцей»

Ромоданівської селищної ради Полтавської області

Керівник: Бугулова Т.В., вчитель української мови та літератури

Анотація. У статті розкрито постать Григорія Сковороди як філософа, містика, поета з величезною творчою спадщиною, педагога і просвітителя. В час повномасштабного вторгнення Росії постать Григорія Сковороди напрочуд актуальна сьогодні.

Ключові слова: постать, філософ, музей, мандри, найцінніші експонати, повномасштабна війна, ідеї та сенси.

Постать Григорія Сковороди легендарна. Григорія Савича знають як філософа, але його сучасники та друзі говорили про нього як про містика. Наприклад, він передбачив у Києві чуму, а ще з упевненістю знав коли помре. На межі двох періодів історії українського письменства - давнього й нового - височить постать Григорія Савича Сковорода. Те, що залишив він нам у спадок,- це цілюще, життєдайне джерело, з якого черпатимуть наснагу ще десятки нових поколінь.

Музей Григорія Сковороди розташований у селі Сковородинівка, у маєтку XVIII століття, де останні роки свого життя працював та біля якого був похований Григорій Сковорода. Не полишаючи при цьому боротьби за свободу Григорій Сковорода добрих півжиття мандрував світом і, здається, знайшов райську місцину, де прожив останні роки свого життя і помер у будиночку, який і став його музеєм. Але у травні 2022 року росіяни запустили свою крилату ракету.

Не має ні книжок, ні ліжка, де спав філософ. Якимсь дивом уцілів пам'ятник Сковороді: вогонь його не пошкодив. Вдалося вберегти і найцінніші експонати: скриню Григорія Савича, його скрипки, годинник. Зараз пам'ятка в жалюгідному стані – бляха з покрівлі висить на деревах, стіни ледь тримаються, не вціліла жодна кімната музею. Стіни ще тліють, але працівники музею вже говорять, що збираються відновлювати цю будівлю.

Г. Сковорода став першим українським філософом і понад усе цінував свою волю, право самому визначати своє життя, жити так, як йому до вподоби, спілкуватися з людьми різного віку та професій – це Г. Сковорода вважав найбільшим щастям для себе, саме такої філософії дотримувався протягом усього житт.

На щастя, твори Сковороди здебільшого збереглися, їх можна читати, вивчати чи просто знайомитися з ними. Г. Сковорода залишив нам різноманітну та величезну творчу спадщину. Це і ліричні вірші, частина з яких стали народними піснями, і гострі викривальні поезії, у яких ми бачимо засудження вад тогочасного суспільства, і глибокі притчі, і повчальні байки. Філософія Г. Сковороди тривалий час була недостатньо вивчена. На щастя, зараз його творчість привертає дедалі більше уваги,

всі сучасні вчені сходяться на тому, що його філософська система була набагато глибшою і складнішою, ніж досі прийнято було вважати.

Творчість Григорія Сковороди з роками переосмислюється. В наш час з'являються нові книжкові та графічні проекти, наукові дослідження. Основа його філософії — учення про три світи (мікрокосм, макрокосм і біблійний світ символів) і дві натури людини. Вважав найважливішим пізнати себе — через пошук «сродної праці». У байках, піснях, трактатах торкався питань пошуку щастя, свободи, нерівної рівності, значення серця, мудрості/

Учення та наративи Сковороди про незалежність, самопізнання, сродну працю важливо пропагувати і зараз, це актуально.

СТАНОВЛЕННЯ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ ЯК ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ФІЛОСОФА

*Елізев Кирило, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 7 класу
Комунального закладу “Кам’яноярський ліцей” Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Андреев С.С., керівник гуртка, вчитель географії*

Особистість Григорія Савича Сковороди має важливе значення для історії вітчизняної думки. У його світогляді відбилися всі головні особливості вітчизняної філософії.

Життя Сковороди було сповнене різких змін, він постійно змінював і рід занять і місце проживання, а в кінці життя взагалі став мандрувати майже як жебрак, зупиняючись у своїх друзів і дотримуючись суворих аскетичних правил. Саме це, а також нелюбов Сковороди до викладу своїх філософських поглядів у письмовій формі, якою він вважав за краще усні бесіди, пізніше створили йому славу «українського Сократа».

Г. С. Сковорода народився на Полтавщині в сім'ї малоземельного козака. Кілька років він навчався у Києво-Могилянській академії. Потім перебував у придворній капелі в Петербурзі. У складі посольської місії був кілька років в Угорщині. Після повернення працював викладачем – спочатку у Переяславській семінарії, а потім у Харківському колегіумі.

Г.С. Сковороди мав глибокий розум, феноменальну пам'ять поетичними здібностями, виключно музичним слухом і голосом; він писав вірші, складав музику, грав на кількох інструментах, мав здібності до малювання. Освіченість Сковороди була дуже винятковою. З давніх авторів він добре знав Платона, Арістотеля, Епікура, Філона, Плутарха, Сенека, Цицерона, уважно вивчив і отців Церкви (Діонісія Ареопагіта, Максима Сповідника, Григорія Богослова), зазнав безперечного впливу європейської філософії XV – XVIII ст. У цьому можна побачити результат системи освіти, прийнятої в Києво-Могилянській академії, яка залишалася до кінця XVIII ст. одним і найважливіших центрів освіти, проте головну роль в енциклопедичній освіченості Сковороди зіграли його власна допитливість і ненаситне прагнення освоїти все багатство філософської думки, щоб потім на цій основі дати власне, самостійне рішення головних філософських проблем.

Можна сказати, що філософська та богословська ерудиція Сковороди була дуже велика і ґрунтовна, проте «навіть при побіжному ознайомленні з творами Сковороди

відчувається його безперечна оригінальність у тому, що він завжди самостійно продумує свої ідеї».

Особливість творчої поведінки Григорія Сковороди, яка потім позначилась і на характері його філософського вчення, полягала у тому, що при негативному ставленні до світу, що занурився в користоловство, він обрав таку позитивну форму боротьби зі злом, за якої центр тяжіння в галузі критики політичних відносин у суспільстві був переміщений у сферу освіти, культури, моральності та моралі. При чому його власний спосіб життя повністю збігався з тим вченням, яке він сам проповідував.

Цілком справедливо вважати Сковороду першим українським філософом та високо цінувати його діяльність щодо освіти слобідської України.

Для розвитку філософії Сковорода не пройшов без сліду, але за все життя він не надрукував жодного зі своїх творів, тому його вплив мав здебільшого місцевий характер.

У 1765 році Сковорода назавжди залишав службу в Колегіумі та з цього часу починається період його «мандрівництва». Вже до кінця життя Сковорода немає постійного притулку. Він подорожує з мішком на плечах (у мішку завжди була Біблія написана єврейською мовою), по суті, як жебрак. Іноді він довго гостює у численних друзів та шанувальників. Його аскетизм набуває суворих форм, але тим виразніше в ньому духовна бадьорість. Дуже багато часу Сковорода завжди присвячував молитві.

Сковорода в народній пам'яті зберігся під назвою «старця»: «В Україні вівся особливий, майже спадковий цех жебраків, які називаються старцями. Вони мають велику повагу у простого народу і самі відрізняються від звичайних жебраків-дітів і злиденних. Це люди бували, носії народної мудрості. Вони мають навіть свій родовід. Селяни часто посилалися на суд старців, і в певному відношенні їх можна назвати бродячими «суддями Світу».

Сковорода стає одним із цих старців, що живуть милостиною та гостинністю. Він вчив, що кожна людина повинна вибирати життєвий шлях відповідно до своєї внутрішньої сутності і знайшла своє істинне місце в житті в смиренній ролі мандрівного жебрака залишився вірним їй до кінця свого життя.

Сенс мандрівки завжди залишається для нього високим та «логічним». Мандрування для нього — добровільний подвиг відмови від тих звичайних умов життя, які заважають внутрішньому життю духу. Мандрував він головним чином по Україні та Малоросії, іноді заходив до Таганрогу, Воронезької та Орловської губернії.

Свідомо здійснюючи ідеали стародавніх стоїків, жити згідно природі, Сковорода не був схильним до розчинення в природно стихійному житті, віддатися природі такою, якою вона є. Подібно християнським пустельникам, він «не сіяв, не тиснув», але він не міг свої пости доводити до неймовірних розмірів, до яких доводили християнські святи, він не міг харчуватися від них корінням і водою і залишатися роками і десятиліттями без будь-якої людської допомоги. Сковорода вдався до францисканського способу життя.

Він «не сіяв, не тиснув» і в ім'я Господа, в ім'я мудрості, користувався благодіяннями, які надавали йому його друзі, його шанувальники і багато чисельних людей, що дивувалися його незвичайному, дивацькому, і в той же час праведному життю. Григорій Савич ніколи не залишався у боргу перед своїми благодійниками: він навчав їхніх дітей, розважав розповідями та музикою і збагачував їх духовно.

Культурне діяння Сковороди прямує за трьома руслами: писання філософських, богословських і літературних творів, велике морально-релігійне листування з численними друзями та знайомими і, нарешті, усна проповідь та живі бесіди переважно з народом. Твори Сковороди розпадаються на два напрямки: пісні, вірші, твори, переклади, байки з одного боку, з іншого - твори філософські та богословські.

У 50-60-ті роки XVIII століття Сковорода створює в основному літературні твори. Він написав близько 50 пісень та віршів, створив цикл байок під назвою «Байки Харківські», зробив переклади ряду античних мислителів. У своїх творах на протипагу моралі, заснованій на багатстві, золоті та владі, Сковорода прославляє людину «малих бажань» та обмежених матеріальних потреб.

Байки Сковороди за своїм ідейним змістом слугують, так би мовити, прелюдією до його філософської творчості. Вже в байках звучить один із його головних філософських принципів. Його суть полягає у визнанні законними та природними лише тих потреб та прагнень людини, які відповідають природній, а не соціальній відмінності людей. Мораль його байок часто перевищує їх безпосередній сюжет.

Винятковий інтерес мають твори Сковороди, які носять філософський і богословський характер. У них він намагається визначити результати всього свого життєвого досвіду, висловити свої заповітні думки і через них долучити інших до того високого і творчого погляду на життя, який був вироблений ним у боротьбі з самим собою та з панівними типами світогляду.

Систематичний виклад поглядів Сковороди – дуже складне завдання. Через те, що стиль його філософствування принципово не передбачав жодної суворої системи. У головних його творах, написаних у діалогічній формі, постійно виявляються явні протиріччя, несумісні погляди на одні й ті самі проблеми, недомовленості та неясності у визначенні найважливіших понять та принципів. Саме тому у дослідників творчості Сковороди немає єдності в інтерпретації та оцінці головних положень його світогляду. Діалоги Григорія Савича пройняті внутрішньою діалектикою, духовними зіткненнями та пошуками, якими було наповнене його життя. Сковорода ніколи не викладає. Писання його носять характер рідкісної душевної справжності, безперечної психічної документальності.

Його діалоги насичені образами Біблії, які завжди відіграють першорядну роль, хоч і роблять сприйняття його текстів дуже важким для сучасних читачів. Біблія виступає у ролі особливої сфери реальності. З допомогою мови Біблії Сковорода намагається дійти правильного розуміння смислів буття та істинному пізнанню себе самого.

У центрі філософських пошуків Сковороди знаходиться проблема людини, і в її вирішенні український мислитель наближається до релігійного антропоцентризму того самого типу, який був характерний для всієї філософії XIX - початку XX ст. Зближує Сковороду з російськими мислителями наступного століття та характерна для нього форма філософствування, що нехтує точність понятійних визначень та раціональною строгістю побудов і віддає перевагу художній образності.

Найбільш виразною рисою антропологічної концепції Сковороди є активне використання поняття «серця» в описі людини, яка має біблійні витoki. «Серце» - це найглибша божественна сутність кожної людини. При використанні цього поняття акцент робиться на цілісності та містичної невимовності зазначеної сутності, якій

підпорядковані як усі зовнішні прояви особистості, і її основні «сили» - розум, воля, почуття.

У своїй сукупності думка творів Сковороди єдина, цільна і вірна собі. Всі його твори пройняті єдиним філософським задумом.

Віддаючись літературній та вчительській діяльності, Григорій Савич ніколи не забував свого основного життєвого рішення і продовжував вести мандрівне, жебрацьке, бродяче життя. Минали роки, десятиліття, а Сковорода все мандрував зі своїми друзями, завжди пішки, з одного кінця України чи Малоросії до іншого. Єдине, що з'явилося в ньому нового - це риси старечої суворості до себе.

Г.С. Сковорода належав до філософів, які наполягали на нерозривній єдності філософії та життя і для яких їх філософія була природним виразом їхніх життєвих пошуків. Для Сковороди це означало безпосередню єдність містичного філософствування та безпосередніх містичних переживань. Так Сковорода в смиренному образі жебрака мандрівника зумів стати одним із найвпливовіших українців XVIII століття.

ВЕЛИЧНИЙ ГЕНІЙ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Іващенко Валерія, учениця опорного закладу «Ромоданівський ліцей»

Миргородського району Полтавської області

Керівник: Городинська Г.В., вчитель української мови та літератури

Анотація. У статті розкрито постать Григорія Сковороди як філософа, містика, поета з величезною творчою спадщиною, педагога і просвітителя. У час повномасштабного вторгнення Росії постать Григорія Сковороди напрочуд актуальна сьогодні.

Ключові слова: постать, філософ, музей, мандри, найцінніші експонати, повномасштабна війна, ідеї та сенси.

Постать Григорія Сковороди легендарна. Григорія Савича знають як філософа, але його сучасники та друзі говорили про нього як про містика. Наприклад, він передбачив у Києві чуму, а ще з упевненістю знав коли помре. На межі двох періодів історії українського письменства - давнього й нового - височить постать Григорія Савича Сковороди. Те, що залишив він нам у спадок,- це цілюще, життєдайне джерело, з якого черпатимуть насагу ще десятки нових поколінь.

Музей Григорія Сковороди розташований у селі Сковородинівка, у маєтку XVIII століття, де останні роки свого життя працював та біля якого був похований Григорій Сковорода. Не полишаючи при цьому боротьби за свободу Григорій Савич добрих півжиття мандрував світом і, здається, знайшов райську місцину, де прожив останні роки свого життя і помер у будиночку, який і став його музеєм. Але у травні 2022 року росіяни запустили свою крилату ракет.

Немає ні книжок, ні ліжка, де спав філософ. Якимсь дивом уцілів пам'ятник Сковороді: вогонь його не пошкодив. Вдалося вберегти і найцінніші експонати: скриню Григорія Савича, його скрипки, годинник. Зараз пам'ятка в жалюгідному стані – бляха з покрівлі висить на деревах, стіни ледь тримаються, не вціліла жодна кімната музею. Стіни ще тліють, але працівники музею вже говорять, що збираються відновлювати цю будівлю.

Г. Сковорода став першим українським філософом і понад усе цінував свою волю, право самому визначати своє життя, жити так, як йому до вподоби, спілкуватися з людьми різного віку та професій – це Г. Сковорода вважав найбільшим щастям для себе, саме такої філософії дотримувався протягом усього життя.

На щастя, твори Сковороди здебільшого збереглися, їх можна читати, вивчати чи просто знайомитися з ними. Г. Сковорода залишив нам різноманітну та величезну творчу спадщину. Це і ліричні вірші, частина з яких стали народними піснями, і гострі викривальні поезії, у яких ми бачимо засудження вад тогочасного суспільства, і глибокі притчі, і повчальні байки. Філософія Г. Сковороди тривалий час була недостатньо вивчена. На щастя, зараз його творчість привертає дедалі більше уваги, всі сучасні вчені сходяться на тому, що його філософська система була набагато глибшою і складнішою, ніж досі прийнято було вважати.

Творчість Григорія Сковороди з роками переосмислюється. У наш час з'являються нові книжкові та графічні проекти, наукові дослідження. Основа його філософії — учення про три світи (мікрокосм, макрокосм і біблійний світ символів) і дві натури людини. Вважав найважливішим пізнати себе — через пошук «сродної праці». У байках, піснях, трактатах торкався питань пошуку щастя, свободи, нерівної рівності, значення серця, мудрості.

Учення та наративи Сковороди про незалежність, самопізнання, сродну працю важливо пропагувати і зараз, це актуально.

РОЗСТРІЛЯНА СКОВОРОДИНІВКА

Індик Анастасія, учениця 11 класу НОВОМЕРЧИЦЬКОГО ЛІЦЕЮ

ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Керівник: Пипа Світлана Володимирівна, вчитель української мови та літератури
НОВОМЕРЧИЦЬКОГО ЛІЦЕЮ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ*

*Із душею хто ясною,
То нащо йому броня
І шолом над головою?
Не потрібна і війна
Непорочність— ось його броня
А невинність— діамант-стіна*

Г. Сковорода

Цього року виповнюється 301 рок від дня народження Григорія Савича Сковороди. Цей рік мав би бути роком мудрості, душевного миру й роком втілення багатьох проектів. Але став ще одним роком болю і водночас безмежної звитяги.

Сакральним місцем української культури є на Слобожанщині Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди. Він розташований у селі Сковородинівка, у маєтку XVIII століття, де останні роки свого життя працював та біля якого був похований видатний філософ.

В експозиції музею зберігалися видання творів Сковороди, література про нього, книги античних, середньовічних та новочасних філософів і поетів, які вивчав Сковорода, етнографічні предмети, картини і графічні роботи, пов'язані зі Сковородою. В експозиції також були деякі особисті речі Сковороди.

Історичне значення має і прилеглий старовинний парк, планування якого з часів Сковороди практично не змінилося. У парку збереглася криниця, місце першого поховання філософа, його могила, пам'ятник, упорядкована скульптурна "філософська алея".

На території садиби, де колись жив український мислитель, планували відновити будівлі XVIII століття, провести наукову роботу та створити резиденцію для філософів, художників, літераторів як з України, так з усього світу.

Наш учбовий заклад також готувався до цього славного ювілею. Ми досліджували тему валківського кохання Г.Сковороди, цікаво було, як виникла ця легенда. Писали роботи МАН, співпрацювали з Валківським краєзнавчим музеєм, наші учні виступали на конференціях в музеї Сковородинівки. Було стільки планів! Збиралися на екскурсію до Національного літературно-меморіального музею Г.Сковороди.

А 24 лютого 2022 року ворог ступив на багату, незалежну землю України. Вкотре народ піднявся на боротьбу із загарбником. На захист свободи стали як сивочолі чоловіки, так і юні хлопці та дівчата.

Біда прийшла і у нашу Сковородинівку.

У Харківській області в ніч проти 7 травня російські військові під час обстрілу знищили Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди. Снаряд влетів під дах будівлі – спалахнула пожежа, вогонь охопив усю будівлю.

Музей горів. Пожежу вдалося погасити тільки о 8 годині ранку, вигоріло 280 кв метрів. Україна жахнулася цій новині... Як зазначила директорка музею Н.Мацай «найцінніші експонати колекції вдалося врятувати, їх перемістили задалегідь в безпечне місце. Але меморіальний будинок зазнав непоправних втрат»

Тим часом, Міністерство оборони Росії визнало обстріл району Сковородинівки, проте стверджує, що біля села були якісь пункти управління української армії...Де, у музеї?

Ми, українці, бачимо – це що це була випадкова ракета.

Вони винищують нашу культуру.

Стає страшно від усвідомлення цієї думки, бо вже не піддається навіть сумніву – вони знищать ВСЕ, до чого дотягнуться їхні руки.

Якщо не знищать, то викрадуть і привласнять. Це їхня мета: знищити нас як окрему націю і культуру. А «довести» світові, що нас немає і не було, звісно, простіше, коли нема доказів (артефактів) нашого існування.

Боляче за нашу культурну спадщину Слобожанщини, адже знищення національного музею Сковороди – не випадковість, а цілеспрямована дія.

Але ж вони не боги, аби знищити все. Вони обмежені і приречені на Z-обнулення! Музей видатного українського просвітителя, філософа і поета Григорія Сковороди буде жити. Не лише тому, що найважливіше у фондах музейники встигли вивезти, врятувавши від вогню, а й тому, що на Харківщині, як і всюди на нашій землі, все врешті-решт буде по-нашому, а не так, як хочуть дикуни і невігласи з росії.

Промовистими стали висловлювання радника голови Офісу президента Михайла Подоляки про те, що наслідки знищення музею будуть зворотніми від тих, що запланували в москві. "Тепер Сковороду знають не тільки в Україні, а й у світі. Ще більше людей зацікавляться філософією мислителя та відвідають музей після

відновлення. Можна знищити дошки та цеглу, але не ідею. Ніхто не зробив більше для популяризації української культури, ніж кремлівські "стратегі".

Реакція на факт руйнування музею Григорія Сковороди очікувана – вже є план грандіозної реконструкції.

У Міністерстві культури підраховали, що для відновлення музею необхідно понад 112 мільйонів гривень. Ця сума “непосильна” для Харківської області, яка щодня обстрілюється ворогом, але до цієї справи долучилися українці з усієї держави.

Разом ми сильні! Разом переможемо!

Ні, нікому не знищити ні нашу пам'ять, ні наші захоплення, ні нашу віру у світле майбутнє!!!

Г.С. Сковорода говорив: «Духовна зброя сильніша, ніж тілесна». А дух наш український не вбить. Ніхто не здолає нас»

Можна зруйнувати музей.

Неможливо знищити Сковороду. Бо в кожному українцеві живе маленький Григорій Савич. Мандрує з нами через кордони і митниці в нагрудній кишенці, пильнуючи нашого серця, аби воно любило і відчувало вдячність.

ПОСТАТЬ І ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ОЦІНЦІ ЙОГО СУЧАСНИКА ІВАНА ВЕРНЕТА

Кузнєцова Неллі, вихованка гуртка «Літературне краєзнавство», комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Керівник: П'ятаченко С. В., завідувач туристсько-краєзнавчого відділу, керівник гуртка «Літературне краєзнавство» комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Постать та філософські погляди Григорія Сковороди здавна привертають увагу знавців та шанувальників його творчості. Про його життя та діяльність відомо надзвичайно мало, значна частина розповідей про Г.Сковороду базується на народних переказах, які не мають підтвердження. Тому особливої ваги набувають свідчення сучасників, серед яких певною своєрідністю відзначається нарис педагога та письменника швейцарського походження Івана Пилиповича Вернета, який присвячений спогадам про його зустріч зі славетним філософом.

Народився Іван Вернет (Жан Верне) у 1760 році в місті Монбельярі, розташованому поруч зі швейцарським кордоном, навчався у Німеччині, а згодом вирушив до Києва та почав навчати дітей українських поміщиків в різних містах – Харкові, Сумах, Глухові, Новгороді-Сіверському, Катеринославі, Херсоні. Іван Вернет належав до культурної еліти Слобожанщини й підтримував тісні зв'язки з іншими діячами, зокрема, він був у дружніх стосунках із Г. Квіткою-Основ'яненком. Також він був одним з учасників просвітницького гуртка, створеного письменником і архітектором О. Паліциним на хуторі Попівці під Сумами.

Одним із найцікавіших творів Івана Вернета є його нарис мемуарного характеру в часописі «Украинский вестник» за 1825 рік під назвою «Сковорода – український філософ». Ця публікація складається з двох частин і додатків – двох листів Г. Сковороди. У першій частині редакція вміщує статтю «Цинік нинішнього століття» про Г. Сковороду Густава Гесс-де-Кальве, людини широко обдарованої – музиканта, композитора, філософа, мінералога, який на той час займав посаду гірничого

начальника Луганського чавуноливарного заводу. Друга частина, яку редакція називає «Лопанський міст», – це уривок зі спогадів Івана Вернета про його зустріч із Г. Сковородою та оцінка його постаті та творів.

Спогади Гесс-де-Кальве і Вернета є особливо цінними, оскільки вони були сучасниками Сковороди й безпосередньо спілкувалися з ним. Нарис Гесс-де-Кальве носив описовий характер, до того ж, як довів Д. Багалій, багато в чому помилковий, а нарис Вернета дихав емоціями й цим привертав увагу. Його основою став спогад про зустріч із Г. Сковородою в будинку відомого харківського аптекаря П. Ф. Піскуновського, де філософ неодноразово гостював.

«Він був чоловіком розумним та вченим, але норовливість, надмірне самолюбство, яке не терпить ніякого заперечення, сліпий послух, якого він вимагав від своїх слухачів затьмарювали сяйво його обдарувань и применшували користь, яку товариство могло б чекати від його здібностей», – з такої категоричної оцінки починає Вернет свою розповідь про Григорія Сковороду [2, с.121]. А також додає, що в покійного Сковороди не було поблажливості до чужих думок, він був запальним, переходив з однієї крайності в іншу, любив і ненавидів без достатньої причини, а істина в його устах, не прикрита приємною завісою скромності й поблажливості, ображала багатьох.

Що ж стало причиною такої різкої оцінки? Вернет пише, що його перша зустріч зі Сковородою завершилася конфліктом, а причина була, на його думку, в тому, що Сковорода переважно любив українців та німців: «Ця виняткова любов була причиною моєї з ним суперечки й незгоди під час першого побачення; вона позбавила мене задоволення познайомитися з ним ближче, наскільки я того бажав» [2, с.123].

Д. Багалій зазначав, що крім особистої образи на Вернета впливало те, що він належав до іншого, ніж Сковорода, культурного середовища. Вернет, на думку Д. Багалія, був вихований на іншому культурному ґрунті, звик до «життя по панських палатах», тому, вважає Багалій, він не міг зрозуміти Сковороду. Також Багалій закидає Вернету нерозуміння того, що Сковорода не міг бути іншим – більш лагідним та приємним, бо тоді б не був сам собою. Вони, на думку дослідника, «становили собою протилежні полюси, що ніколи не могли зійтися один з одним, бо природа зліпила їх з відмінного матеріалу» [1, с.97].

ГРИГОРІЙ САВИЧ СКОВОРОДА – ПІВЧИЙ ПРИДВОРНОЇ КАПЕЛИ

Куц Дарина, учениця 10 класу Новомерчицького ліцею Валківської міської ради

Богодухівського району Харківської області

Керівник: Вовк В.Ф., учитель географії

«Видатний український філософ-містик, богослов, поет, педагог, можливо, і композитор літургійної музики» - так характеризує Григорія Савича Сковороду стаття з україномовного варіанту Вікіпедії. Проте, на нашу думку, наведений перелік неповний. Він не враховує ще одного суттєвого штриха, який характеризує Григорія Савича Сковороду – його вокальний талант. А, між тим, сильний приємний голос і чудовий слух відіграли у його житті помітну роль. Досить помітну частину життя – майже три роки – Григорій Сковорода був півчим придворної капели російської імператриці Єлизавети Петрівни, перебуваючи у цей час у Москві та Санкт-Петербурзі. Та й пізніше вокальні дані Сковороди, а

не тільки його знання мов, сприяли включенню його до складу Токайської комісії з заготівлі вин до царського двору. Підтвердженням цих слів є, зокрема, пам'ятна дошка на стіні храму Миколи Чудотворця у Токаї, на якій указано, що Г.С. Сковорода був тут півчим під час своєї мандрівки до Європи. Це означає, що у цілому Григорій Савич професійно займався хоромим вокалом близько восьми років.

Чому ж Сковороді як співаку його біографи приділяють відносно невелику увагу? Можливо, така традиція йде ще від автора першого життєпису Сковороди, його улюбленого учня і друга Михайла Ковалинського (Коваленського), який у своїй праці обмежився дуже короткою характеристикою цього періоду життя свого вчителя: «Тогда царствовала императрица Елисавет, любительница музыки и Малороссии. Дарования Сковороды к музыке и отменно приятный голос его подали случай быть ему выбрану ко двору в певческую музыку, куда и отправлен был он при вступлении на престол государыни».

Очевидно, московсько-петербурзький період життя Григорія Савича Сковороди вимагає додаткового вивчення. Це відмічав ще чи не найвидатніший дослідник його біографії Леонід Махновець. Однак за час, який минув після досліджень указанного автора «білі плями» у житті Сковороди-півчого ще залишаються. Зокрема, існують дві версії того, як і коли він потрапив до складу придворної капели.

Автор першої з них – академік М. Петров. Згідно неї Сковорода відбув до капели восени 1742 року, пройшовши перед цим суворий конкурс у Глухові, тодішній столиці Гетьманщини. Проводив цей конкурс відомий бас придворної капели Гаврило Матвійович Головня, присланий сюди особисто царицею «для набранія из малороссийского народа певчих несколько человек к дополнению придворнаго певческого хору». Зберігся і указ архієпископа Рафаїла Заборовського, датований 10 серпня 1742 р., згідно якого і проводився конкурс. Саме на нього і посилається М. Петров у своєму дослідженні.

Версія досить вірогідна, оскільки цариця Єлизавета Петрівна приділяла значну увагу придворній капелі. Не можна забувати, що саме у складі цієї капели співав у 30-х рр. XVIII ст. Олексій Розумовський – багаторічний фаворит майбутньої цариці. Оскільки на момент приходу до влади Єлизавети капела переживала не найкращі часи, то бажання цариці повернути їй минулу славу було цілком зрозумілим.

Але у версії Петрова (вона використовується і зараз) є певні протиріччя. На них указував ще Л. Махновець.

Михайло Ковалинський стверджує, що набір у капелу здійснювався дуже терміново, оскільки вона мала співати (і співала) під час коронації нової цариці, а коронаційні торжества, як відомо, відбувались у Москві у квітні 1742 р. Зберігся царський указ від 21 грудня 1741 р., у якому сказано: «Вновь привезенным из Малороссии певчим сделать мундир. А каковы имена больших и малых певчих, о том взять за рукою уставщика, іеромонаха Иларіона, реестр». Звичайно, прізвища Сковороди в указі немає (причина – незнатне походження). Це дало підставу І. Данилевському висловити обгрунтоване припущення, що «...можно с большим вероятием полагать, что в числе последних был именно и Григорий Сковорода,

потому что в этом случае слова указа, по времени, совпадают с рассказом Ковалинского, переданного им со слов самого Сковороды».

Саме цю версію перебування Григорія Савича Сковороди у придворній капелі підтримував Леонід Махновець.

Питання вимагає подальшого вивчення, оскільки його існування свідчить про недостатнє висвітлення цього періоду життя Сковороди, тим більше, що саме у цей тоді почалось формування його творчої особистості. Існують відомості, що саме під час московсько-петербурзького періоду життя Григорія Савича ним були створені кілька духовних піснеспівів. Є побічні докази того, що Сковорода був у капелі на перших ролях (наприклад, коли він покидав хор, то йому було надано звання придворного уставника; є й інші факти, які свідчать про необхідність глибшого вивчення біографії Сковороди саме як вокаліста).

НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Лейко Антон, учень 11-А класу Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 38 Полтавської міської ради Полтавської області»

Керівник: Корж О. О. учитель історії

«Факт відомий, що кожна доба має свій погляд, свою уяву, свій образ видатної людини. Образ той якби еволюціонує в часі», – писав Євген Маланюк у «Книзі спостережень» [2, с. 39]. Вочевидь, кожна епоха має не лише свій погляд на видатну людину, але й на її творчий доробок, якщо такий є, зокрема, коли це стосується філософського спадку. Разом із образом філософа еволюціонує і розуміння його основоположних ідей та вчення. Їх прочитання та засвоєння набувають співзвучності з проблемами нового часу, або втрачають актуальність у ньому.

Ці твердження стосуються як самої постаті видатного українського філософа XVIII ст. Г. Сковороди так і його філософії. Сам будучи зразковим українським інтелектуалом проєвропейського гуманістичного спрямування, глибоко вплинув на прищеплювання цих ідеалів національному загалові, на формування у нього почуттів незадоволення колоніальною дійсністю і розуміння, що кожен із нас власною працею творить себе, свою громадську позицію [1, с. 116-120]. Він доводив, що ця колоніальна дійсність настала завдяки зраді людиною себе, Батьківщини, віри в Бога, що кріпосницький лад, накинута українцям не лише аморальним, нехристиянським царським урядом, а і своїми ненажерливими пристосуванцями, що це нелюдське суспільство - дала вагомий ґрунт для відродження в душах і розумі широких верств українців віри в себе, у необхідність змін і поборення зла й неправди в нашій країні [31, с. 92-124].

Патріотично-проповідницька діяльність Г. Сковороди серед різних станів і в різних краях України успішно сіяла поміж людьми основи його вчення, переконувала, що байдужість, зневага, примирення з панівною дійсністю - це гріх, зрада себе, майбутнього нащадків. Вона змушувала загал думати, аналізувати, сперечатися, подразнювала в ньому почуття людяності, патріотизму, впевненості у собі, непримиренності до існуючого ладу. Проаналізований та усвідомлений загалом життєвий шлях Сковороди, суть його вчення не лише надійно, відповідно до власного бачення й розуміння, засвоюються, але й творчо використовуються в практичному

житті, у накресленні подальших шляхів розвитку нації, національних культур, літератури, освіти.

Проблеми, які піднімає Г. Сковорода, дійсно стали глобальними і замкнули на собі значну частину духовного та політичного соціокультурного потенціалу. Сучасні воєнні протистояння змушують нас переосмислити соціально- філософські концепції глобалізації з метою визначення шляхів накопичення і трансляції соціокультурного потенціалу філософської спадщини Г. Сковороди.

СКОВОРОДИНІВСЬКА ЕПОХА БАРОКО

*Макогон Михайло, учень Комунального закладу «Улянівський ліцей»
Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області,
вихованець Комунального закладу «Богодухівський центр дитячої та юнацької творчості»
Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: Астапова Я.В., керівник гуртків КЗ «Богодухівський ЦДЮТ»*

Одне з найпоширеніших узагальнень про Сковороду стосується того, що він — людина бароко. Проте що воно таке – бароко? І чи є різниця між цією добою в Україні та на Заході? Якими є особливості? І що звідти передалося Сковороді?

Епоха бароко в Україні була надзвичайно драматичною. Звитяжне завершення Хмельниччини, епоха Руїни; об'єднання України під владою Мазепи закінчується трагедією Батурина та знищенням козацтва; гайдамацький рух та боротьба опришків супроводжуються лютими, нечуваними стратами, а під кінець цієї доби Україна втрачає автономію та Запорозьку Січ...

Бароко (XVII-XVIII ст.) прийшло в Україну з Заходу, прийшло як течія «модерна» й постало як стиль «опозиційний» Ренесансу. Але основні елементи Ренесансу були принесені в Україну в часи бароко та бароко самим. Це був новий розквіт – після довгого підупаду – мистецтва та культури загалом.

Українське бароко вирізняється на тлі європейської літературної традиції XVII-XVIII ст. передусім власною релігійністю. Чимало його здобутків пов'язано з іменами високих церковних діячів.

Бароко підносить антитезу до рівня боротьби двох світів – небесної сфери та пекла. Драматичну єдність полярних аспектів усього існуючого найвиразніше окреслив Григорій Сковорода.

У 1922 році (23 грудня) в Лохвиці з нагоди 200-літнього ювілею від дня народження Григорія Сковороди відкрили пам'ятник авторства Івана Кавалерідзе. У 1977-му пам'ятник його авторства споруджений у Києві, 1992-го за його ж таки проектом – у Харкові.

В Україні широко відзначали у 1939 році – 145-річчя від дня смерті, у 1942 – 220-річчя від дня народження, у 1944 – 150-річчя від дня смерті тощо. Утім найбільший розголос мало святкування 250-ї річниці від дня народження Сковороди (1972 р.).

Ім'ям Сковороди названо вулиці в понад 25 містах України у різний час, педагогічні університети в Харкові та Переяславі-Хмельницькому, Інститут філософії Національної академії наук України, малу планету № 243. На сьогодні є три літературно-меморіальні музеї: у Сковородинівці на Харківщині (1972), у Чорнухах (1972) на Полтавщині та у Переяславі-Хмельницькому (1972).

Бароко стало першим спільним великим стилем усього континенту, яким не були ані готика, ані ренесанс. Воно проявилось не лишень у літературі й мистецтві, але також у інших сферах духовної культури: у філософії, науці, історіографії, педагогіці тощо.

Барокова естетика, приймаючи динамізм у пластичному мистецтві чи архітектурі, спирається не тільки на відкриття загального руху в природі чи на емоційне напруження, але також на динаміку звільненого інтелекту, перед котрим відкрилися нескінченні перспективи фізичного світу...

Епоха бароко, з одного боку – епоха великого розквіту природознавства та математики (бо основа пізнання природи для людини бароко – міра, число та вага), а з іншого боку – епоха розквіту богослов'я, епоха спроб богословського синтезу, епоха великої релігійної війни («тридцятилітньої»), епоха великих містиків.

Людина бароко або втікає до усамітнення з своїм Богом, або, навпаки, кидається в вир боротьби, перепливає океани, береться до планів поліпшити стан усього людства чи то політичною, чи то церковною, науковою, мовною (проекти штучних мов) чи якоюсь іншою реформою. В ідеалі, обидва можливі шляхи для людини бароко, ведуть до однієї мети: через «світ» людина приходить до Бога.

ДОСВІД УЧАСТІ ГУРТКІВЦІВ У ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ «ПІЗНАЙ СЕБЕ, СВІЙ РІД, СВІЙ НАРІД

***Нєвзоров Артур**, вихованець гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району Харківської області, учень 9 класу Будянського ліцею Південної міської ради Харківського району Харківської області.*

***Керівник Безрукова Тетяна Миколаївна**, керівник гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району Харківської області*

Філософ-гуманіст, письменник, борець проти соціальної несправедливості – таким залишився в пам'яті народній Григорій Савич Сковорода. Його філософські ідеї відіграли величезну роль в історії і розвитку української громадської думки й літератури XVIII століття.

Одним із пріоритетних напрямків дослідницької роботи краєзнавчого гуртка, який був заснований у 1995 р., став курс на вивчення життя і діяльності Г. Сковороди саме на території Слобожанщини. Недарма девізом юних краєзнавців стали слова великого просвітителя «*Любезные ученики! Не бойтесь, дерзайте*». За ці роки 29 гуртківців написали 36 пошукових робіт на Всеукраїнські філософські історико-краєзнавчі конференції учнівської молоді «Пізнай себе, свій рід, свій нарід». Напрямки секцій конференції відповідали дослідницькій роботі гуртківців. Найчастіше ми подавали роботи на секцію «Духовні скарби мого народу». Участь у роботі конференції для нас завжди було святом!

З 2007 р. поспіль. поважний освітянський захід проходив у Харківському національному університеті імені В. Каразіна. Вихованці гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району приймають участь в конференції з 2008 р. Ми вирішили перегорнути сторінки «Тез науково-дослідницьких матеріалів» за ці роки.

Як вихованець гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району, я неодноразово бував на екскурсіях до Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П.Т. Тронька та ЦНБ ХНУ імені В.Н. Каразіна та відділу Україніки ХДНБ імені В.Г. Короленка. Я знайомився з фондами цих установ, мав можливість тримати в руках старовинні книжки, газети кінця ХІХ ст., переглядав альбоми, каталоги і картотеки відповідної тематики. Сильне враження на мене справляли заняття гуртка, на яких розповідалося про життя Г. Сковороди. У рамках підготовки до конференцій «Пізнай себе, свій рід, свій нарід» гуртківці неодноразово їздили до Національного літературно-меморіального музею Г. Сковороди у селі Сковородинівка та до пам'ятників у селищах Високий і Бабаї. Під час оздоровлення дітей у літньому таборі відпочинку при Будянському ліцеї, для учнів 2-3 класів я розповідав про Г. Сковороду, показував тези Всеукраїнських філософських історико-краєзнавчих конференцій учнівської молоді «Пізнай себе, свій рід, свій нарід», статті наших гуртківців, фотографії пам'ятників Г. Сковороді. Декілька поколінь вихованців гуртка історичного краєзнавства мріяли облаштувати джерело в урочищі Муховати на південному сході селища, яке облаштував Г. Сковорода.. Ми проводили там разом з громадськими організаціями толоки по прибиранню території, два рази на рік організовували туди екскурсії з метою вивчення природного середовища рідного селища, спільно з науковцями НТУ «ХП» проводили лабораторний аналіз питної води джерела, яке впорядкував у 1766-1768 рр. великий син українського народу Григорій Савич Сковорода під час своїх мандрів по Слобожанщині. Ми мріяли встановити там пам'ятний знак і висадити хвойні рослини, що юні краєзнавці привезли восени 2021 р. із Краснокутського дендропарку. Але в травні 2022 р. ненависні рашисти скинули недалеко від цього місця касетні бомби. Тому піхти та ялини ми висадили на клумбі перед центральним входом будівлі старших класів ліцею у центральній частині селища, На 25 лютого 2022 р. у нас була запланована цікава автобусна екскурсія «Г. Сковорода та В. Каразін. Екскурсія центральною частиною Харкова». Та почалася страшна війна і невідомо, коли ми поїдемо на цю екскурсію.

Г. Сковорода вірив у щасливе майбутнє свого народу. «Ми створимо світ кращий, - говорив Григорій Савич. – В горній Русі (тобто в майбутній незалежній Україні) бачу все нове: нових людей, нове творіння і нову славу». Хіба це не пророчі слова? А проте були сказані майже 250 років тому. Ось такий Григорій Сковорода.

ФІЛОСОФІЯ Г.СКОВОРОДИ – ФІЛОСОФІЯ МАЙБУТНЬОГО

*Пилипенко Поліна, вихованка гуртка етнографічне краєзнавство, учениця 11 класу
БАРАНІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ*

*Керівник: Пипа Світлана Володимирівна, керівник гуртка етнографічне краєзнавство, вчитель
української мови та літератури БАРАНІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ*

У ХХІ столітті - ері науково-технічного прогресу: кібернетики, атомної енергетики, експериментів з андронним колайдером, владою грошей і прагматичним підходом до життя – варто знайти місце і для духовності, співчуття, порядності, добра, інакше весь прогрес втратить сенс, а людина перестане бути Людиною.

Українці – багатостраждальний народ з незнищеною душею, яка саме зараз перероджується, відновлюється, подає всьому світу приклад мужності, духовності, боротьби за національні інтереси, вкотре проходить історичний урок, щоб зробити правильні висновки, щоб уникнути трагічних помилок минулого, щоб збудувати вільну, незалежну, передову, щасливу країну.

«Вчися на чужих помилках і будеш вільний від нещастя», - колись сказав Г.Сковорода.

Григорій Сковорода — український мислитель, сучасний, як ніколи!

Його життя - це ілюстрація його філософії, а його філософія - з'ясування його життя.

Уперше я над цим задумалася, коли випадково прочитала мудрі вислови Г.С.Сковороди, які вразили мене своєю правдою і доступністю. А потім я ще більше зацікавилася його поглядами під час екскурсії до національного літературно – меморіального музею Г.Сковороди в с.Сковородинівка Золочівського району. Саме там я вирішила написати цю роботу. Бо ми багато знаємо про Г.Сковороду як про відомого письменника, педагога, музиканта, просвітителя. А от про Сковороду – філософа знаємо замало.

Я, як і мої однолітки, тільки пізнаю світ, всі його чисельні сторони. І буду вважати себе щасливою, коли навколишній світ стане добрішим, людянішим, розумнішим. А філософія Сковороди - це роздуми про шлях до гармонії та щастя. Тому для себе я хочу ознайомитися детальніше з його життєвим та творчим шляхом, а особливо з філософськими поглядами на світ.

Найвидатнішою постаттю в культурному і літературному житті України XVIIIст. був великий народний мислитель, просвітитель і письменник Григорій Савич Сковорода.

Його творчість посідає визначне місце в історії розвитку художньої літератури, філософської та педагогічної думки на Україні. Як видатний гуманіст і просвітитель, письменник гнівно засуджував тогочасну суспільну систему, обстоював права народу на свободу і всебічний розвиток.

Його художньо - мистецька спадщина відіграла помітну роль у становленні і розвитку нової української літератури.

Свої філософські твори Г. Сковорода писав так, щоб вони були зрозумілі не тільки освіченим людям, а й неосвіченим — будили їх свідомість, учили думати, змушували замислюватися над різними явищами життя.

Саме це було основою оригінальності, самобутності мислення філософа. Він поєднав народну філософію з досягненнями передової думки просвітителів свого часу.

Філософська спадщина Сковороди велика і складна. Це сімнадцять трактатів і діалогів. Крім того, збереглося багато листів письменника до різних осіб, переклади з грецької мови. На жаль, чимало творів письменника, про які відомо, що вони існували, до нас не дійшли.

У філософії Г.Сковороди особливо виділяється теорія пізнання. Він вважав, що людський розум може пізнати світ, тобто, як він писав, зрозуміти обидві його «натури» - зовнішню і внутрішню, адже пізнання розвивається в тісному зв'язку з людськими знаннями, воно безкінечне так само, як і світ, що є об'єктом пізнання.

Г.Сковорода, як філософ-мислитель, особливу увагу зосередив на проблемі людини, її щастя, покликання, боротьби за краще майбутнє.

Отже, тільки пізнавши себе, свою внутрішню натуру, людина може знати свої можливості, мати впевненість у своїх здатностях, визначити своє місце в суспільстві й принести йому найбільшу користь.

Г.С.Сковорода був переконаний, що кожна людина має право на щастя. У пошуках щастя непотрібно далеко йти, бо воно завжди і всюди з людиною. Його тільки треба пізнати. Осмислюючи в чому суть щастя, Григорій Савич переповідає народні притчі, байки, легенди. Його ідеал найвищих якостей-людина з високою гідністю, яка не плазує перед тими, хто хоче поставити її на коліна. Така людина буде завжди дбати про тіло й душу і буде щасливою.

Філософ впевнений, що щастя – це внутрішнє джерело спокою; воно – в наших серцях, у любові до природи, до рідного краю. А щоб стати щасливим, необхідно викорчовувати скупість, розкіш, честолюбство, духовні злидні. Потрібно дбати про свою душу, адже тільки здорова душа є основою щасливого буття на землі. Людина, що зрадила свою душу, подібна до птаха, який піймався в золоту клітку ситого життя.

Ніякі скарби не можуть принести людині щастя, якщо вона змусила себе все життя займатися ненависною справою заради багатства. Але усе природне, близьке серцю, принесе людині щастя. За щастя він вважав життя за совістю, а головне в житті – залишатися самим собою, бути вільним і незалежним.

На думку мислителя, важливу роль у створенні ґрунту для добробуту людини і всього людства повинна відігравати творча праця. Г.Сковорода був співцем праці. Він бачив у ній основу і смисл життя.

Пізнання добра і зла неможливе без пізнання Біблії, а пізнання Біблії – це є пізнання світу. Як філософ і богослов, Г.Сковорода бачив у Біблії образи всього світу, радив читати цю книгу без поспіху, ретельно обмірковуючи прочитане. Сам він із цією книгою не розлучався, добре знав і цитував.

Майбутнє суспільство Г.Сковорода уявляв «горней республікою», де існували б загальна рівність і братерство. Шлях до ідеального суспільства він вбачав у вихованні нової людини через самопізнання, доступне їй за допомогою розуму і внутрішнього чуття. Керуючись власним розумом і спираючись на власне чуття, кожна людина, в розумінні Сковороди, здібна пізнати саму себе як особу, правильно визначити свій життєвий шлях, знайти і зайняти в суспільстві гідне для себе місце.

Увесь лад думок і почуттів людини Сковорода називав її серцем. Понад усе філософ цінував свободу і вважав її невід'ємною приналежністю кожної людини. Бо кожна людина народжується вільною. Він визнавав свободу найвищим благом і «головною мірою» всього життя. Усі філософські твори пройняті бажанням сприяти приходу того щасливого часу, коли люди стануть вільними. Він вважав, що без свободи неможливий суспільний прогрес, що без неї не можуть розвиватися наука і філософія.

Григорій Савич Сковорода своїм життям, своїми повчаннями, своїми мандрівками Україною наче заново відкривав людям прості істини.

Доля дарували Україні Сковороду, а ми зобов'язані вслухатися в його заповіді і жити за його посланнями.

Видатний український просвітитель, філософ і поет Григорій Сковорода своєю творчою спадщиною і сьогодні залишається разом з народом.

Хай справдяться його побажання, хай світлою і невмирущою буде пам'ять величного філософа України!

ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ДО ЗЦІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Почапинський Кіріл, учень Дунаєвецького ліцею №2 Дунаєвецької міської ради
Хмельницької області*

Керівник: Почапинська Н.В., вчитель української мови та літератури

У наш час український народ змушений вкотре відстоювати власну свободу, землю, самоідентичність. Ворог не лише прагне захопити наші території, а й знищити саме українське суспільство. Адже скільки постало знову внутрішніх проблем, які так чи так розділяють людей. Через це ми втрачаємо концентрацію уваги на найбільшій загрозі – російській навалі. Отож надзвичайно актуальним є повернення до витоків української філософії, яка прагне з'єднати людей, направити їх на шлях власного самопізнання та розвитку як особистості, так і суспільства в цілому. Саме «філософія серця» видатного українського філософа XVIII ст. Григорія Сковороди може пригадати нашу українську самоідентичність та пробудити почуття взаємоповаги, чуйності, терпіння, толерантності та взаємодопомоги.

Григорій Савич Сковорода – великий український філософ-мислитель, письменник, педагог, музикант, який став однією з найвідоміших постатей українського культурного життя XVIII ст. Він був яскравим представником українського бароко, яке відбивало суперечливий рух людства. Його поетична і прозова творчість стала органічним складником нового письменства, яке розвивало демократичні, гуманістичні ідеї, заперечувало суспільно-політичний лад, який існував на той час та обстоювало права і свободи простих українців.

Григорій Сковорода багато подорожував Україною та іншими державами. Він цікавився їхньою культурою, побутом, віруваннями, мистецтвом. Тому його твори стали віддзеркаленням власного досвіду, який для нас став дуже цінним. Проте всією своєю творчістю він був закорінений в український національний ґрунт. Він був основоположником вчення про «філософію серця», яка в центр людського буття ставить його серце, тобто духовне, по-новому розкриває уже знані істини. Поняттю серця належить центральне місце в українській філософії. Серце розглядається як надзвичайно насичений різноманітними смислами глибинний символ.

Свою «філософію серця» Г. Сковорода розвиває у працях: «Вхідні двері дохристиянської добродетності», «Наркіс. Розмова про те: знай себе». У першому трактаті автор подає своє філософське бачення таких понять, як Бог і віра. Уже тут Сковорода говорить про те, що людина складається з двох начал – духовного та фізичного: «Весь світ складається з двох натур: одна видима, друга – невидима. Видима натура зветься твар, а невидима – Бог». Розвиваючи у собі духовне, можемо наповнювати і зцілювати самих себе. Духовність і сердечність – саме ті риси, які уособлюють справжню людину.

Значне місце у творі займають віра та надія. І ми сьогодні, услід за мислителем, всім серцем повинні вірити в перемогу та надіятись на світле майбутнє для

українського народу. Саме віра і надія спонукають нас не стояти на місці, впавши в апатію, а рухатись далі, допомагаючи Збройним Силам України, допомагаючи постраждалим, один одному, допомагаючи самим собі жити, навчатися і працювати.

У філософському трактаті «Наркіс. Розмова про те: взнай себе» автор подає власну інтерпретацію образу Наркіса, запозичену з давньогрецької міфології. У міфі Наркіс – красивий юнак, який був сином річкового бога Кефіса та наяди Ліріоп. Коли він побачив своє відображення в річці, то закохався у нього. Через його самозакоханість боги перетворили хлопця на квітку. Проте Григорій Сковорода подає власне філософське трактування цього сюжету. У його інтерпретації Наркіс є символом не самозакоханості, а самопізнання. Оскільки ми, учні старших класів, наразі дуже гостро відчуваємо потребу у самопізнанні, то ідеї Сковороди, подані у цій праці, можуть стати орієнтирами на шляху до самовизначення як особистості та громадянина.

За Сковородою, у своїх прагненнях та вчинках маємо керуватися саме серцем. Тому для того, щоб зможти жити та працювати, потрібно пізнати самого себе, своє серце, віднайти свої схильності та уподобання. Це твердження є надзвичайно важливим для нас. Адже війна об'єднала представників багатьох професій та ремесл – військових, волонтерів, медиків, освітян, митців, журналістів, фермерів, працівників сфери послуг та інших. Завдяки тому, що кожен перебуває на своєму місці, ми і надалі можемо ефективно боротися з ворогом.

Літературознавиця Л. Ткаченко, досліджуючи твори українського філософа, виокремлює чотири стадії розвитку особистості: самопізнання, самовизначення, саморозвиток, самовдосконалення. Пройшовши через кожен з цих стадій, людина зможе пізнати себе заради того, щоб знайти своє місце у житті суспільства. Під час воєнного стану необхідність цього відчувається ще гостріше. Адже багато хто до сьогодні залишається жити у невизначеності. Григорій Сковорода нам допомагає відкрити для себе один із шляхів до зцілення себе як особистості та громадянина.

«Філософія серця» Григорія Сковороди проглядається і в його збірці «Сад божественних пісень». У пісні «Возлети на небеса, у версальські хоч ліса» автор знову говорить про важливість самопізнання як мети життя. Сьогодні ми споглядаємо непоодинокі випадки, коли людина недостатньо усвідомлює своє місце і роль на землі, переймається марнолюбством. Останнє ж є ніщо інше як примари, які затуляють людині справжнє світло життя. Тому великий філософ звертає також увагу на те, що навіть коли людина змогла віднайти себе, застосувати уміння відповідно до природніх нахилів, важливо використовувати ці можливості на благо своє та людей (поезія «Розпошир у даль зір і розум летючий»).

Сьогодні ми живемо в страху, в непевності що буде завтра, в загрозі життю, в сумнівах і запитаннях: Чому йде війна на нашій землі? Чому гинуть безневинні люди? Чому і за що страждають українці? Ці чому можна продовжувати, але хто відповість на них. Мабуть, ми самі маємо захищатись, творити своє майбутнє – свою свободу, гідність, незалежність. І це ми зможемо зробити лише тоді, коли ідентифікуємо себе як свідомі українці, які знатимуть, як можуть допомогти у відродженні свого народу та країни.

Українська нація має самовизначитись у світовій історії. Все це стає можливим лише за умови, що сам народ зможе усвідомити свою ідентичність. Зокрема, нам

потрібно працювати над тим, щоб звільнитись від диктату іншої національної волі. А для цього потрібно творити самих себе. До цього нас закликає Григорій Савич Сковорода, поширюючи ідеї «філософії серця». Завдяки тому, що кожен перебуватиме на своєму місці у суспільстві, ми зможемо продовжити будувати громадянське суспільство й незалежну правову державу.

ЛЮДИНА ВСЕСВІТУ. ШЛЯХ ДО МУДРОСТІ СКОВОРОДИ

Сахно Максим, Горелик Аліса, вихованці гуртка «Археологічне краєзнавство»

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівник: Кривопустова А.Б., керівник гуртка, методист КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

«Життя — це постійний та безперервний пошук істини»

Григорій Сковорода

Спадщина Сковорода «належить до визначних надбань вітчизняної культури, а його ім'я посіло помітне місце в ряду видатних діячів минулого, які збагатили філософську думку та художню літературу України. У свідомості нащадків Сковорода постає як мандрівний філософ-вільнодумець, вчитель, який був передвісником нової епохи – епохи українського романтизму».

300 років тому, в Україні, народився великий філософ, поет, просвітитель-гуманіст, педагог, містик, мудрець, самотник, людина Всесвіту, що відчувала тонкі струни світобудови, музикант, сміливець і водночас людина величезної скромності – Григорій Сковорода. Одна з найцікавіших постатей історії українського духу, людина, що все життя пізнавала глибини власної душі

Попри те, що змінилися кілька епох, людство загалом й українська нація зокрема, проходять через низку кризових змін, послання Григорія Сковорода є своєчасними для нас, сучасних українців та всіх людей доброї волі

Неординарна постать філософа оповита легендами:

За життя Григорій Сковорода привертав до себе увагу своїми дуже незвичними для загалу думками, і своїм, певно, ще більш незвичним життям: він одягався дуже просто, але зі смаком, їв тільки плоди чи молочні страви, та й то аж після заходу сонця, спав не більше чотирьох годин на добу, завжди ходив пішки.

Навчання філософа також не можна назвати звичним – у Києво-Могилянській академії Григорій Сковорода навчався з перервами впродовж 10 років. Проте так і не отримав диплом про вищу освіту.

Під кінець 70-х років XVIII ст., після різних конфліктів з владою, Григорій Сковорода обрав зовсім новий і незнаний до того стиль життя, а саме — мандрівку. І ця мандрівка тривала до самої смерті, майже тридцять років. Була вона повна пригод, оповита переказами і легендами. У ній ніколи не розлучався філософ із Біблією, сопілкою і своїми писаннями. Слава про нього йшла всюди, і кожний, чи то пан, чи селянин хотів його побачити й почути. Тож аудиторія його була дуже численна і різнорідна, і всі розуміли його — речника великої правди.

За життя Григорія Сковорода жодної його книги не було надруковано – люди передавали один одному його твори шляхом переписування рукописів. Нам сьогодні пощастило більше – маємо змогу доторкнутися до скарбниці мудрості прямо зі смартфона.

Починаючи із 1769 року, Григорій Сковорода починає писати свої філософські діалоги, трактати та езопівські байки. Вони дійшли до нашого часу, хоча за життя Сковорода не друкувалися.

Дуже любив свій рідний край, свою любов Україну і бажав там померти. Він висловлює це в багатьох місцях своїх творів: «Всяк должен узнати свій народ і в народі себе».

За переказами, Григорій Сковорода знав день своєї смерті і помер у мирі із самим собою 9 листопада 1794 року в селі Пан-Іванівка, а тепер – Сковородинівка Харківської області. Напередодні дня смерті, Сковорода сам викопав могилу під розлогими липами, пішов до своєї кімнати, перемінив білизну, вмився, помолився Богові та й ліг спати, щоб уже не прокинутись... На хресті над його могилою, на прохання самого Сковорода, написано: «Світ ловив мене, та не впіймав...».

На сьогоднішній день в світі налічується більше п'яти тисяч праць, присвячених Григорію Сковороді. І в тих працях – сила-силенна різних спостережень, припущень, тлумачень. І через сотні років Сковорода бентежить світ своєю глибиною та незбагненністю.

В ніч проти 7 травня 2022 року російські військові під час обстрілу знищили Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковорода у селі Сковородинівка Харківської області. Частину експонатів вдалося евакуювати задалегідь, проте меморіальний будинок зазнав непоправних втрат.

Будьмо гідними нащадками видатного українця! Пам'ятаймо, що мудрість досягається у постійній праці над собою.

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У ВАЛКАХ: РЕАЛЬНІСТЬ ЧИ ВИГАДКА?

Сенчук Олександр, вихованець гуртка «Народознавство» Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області, учень Перекіпської гімназії Валківської міської ради Богодухівського району харківської області.

Керівники: Халимон А.О., учитель історії, Павелко І.В., керівник гуртка «Народознавство»

Напевне, кожен валківчанин чув історію про те, що в одному з валківських храмів мало не відбулося вінчання видатного українського мислителя Григорія Савича Сковорода із донькою відставного майора, який мешкав на хуторі неподалік Валок.

Та чи дійсно цей факт мав місце у житті філософа? Спробуємо розібратися.

У перші десятиліття ХІХ століття у Харкові проживав юний літератор Ізмаїл Срезневський, син відомого професора красномовства Харківського університету Івана Овсійовича Срезневського.

У ці роки серед місцевої літературної молоді існував справжній культ Григорія Сковорода, що виявлявся у розшукуванні автографів таємничого старця, опитуванні людей, які могли б щось згадати про нього.

Звичайно ж, на той час Срезневський вже був знайомий із нарисами про Григорія Сковороду двох філософів – Густава Густавовича Гесс де Кальве та Івана Пилиповича Вернета, але для написання біографічного твору про Сковороду цього виявилось замало.

Щоб якось оживити в уяві читачів образ народного мудреця, молодий письменник став підмальовувати деякі подробиці з життя філософа. Доказом цьому слугує його повість, написана у 1834 році, що має кумедну назву «Воспоминания

стариков и старушек о Григорие Саввиче Сковороде». Чого тут тільки не вигадано: і народився Сковорода на 4 роки пізніше, ніж насправді, і втратив матір, коли йому було 7 років, а ще любив у дитинстві «шалить, дурачиться, опустошати пtiчьи гнізда, драться с товарищами, обижают нищих, насмехаться над учителями».

Слідом за «Воспоминаниями стариков и старушек о Григорие Саввиче Сковороде» у 1836 році світ побачило ще одне оповідання Срезневського про філософа під назвою «Майор, майор!». Власне, у цьому творі і живе історія про те, як 1765 року Сковорода зайшов до валківських хуторів, де познайомився з донькою відставного майора Оленою Павлівною (Льонею) та закохався у неї. Посилання на цей твір ми подаємо у коментарях, аби кожен з вас мав можливість скласти своє враження про нього.

Де ж саме відбувалися події, що так життєво описані у творі відомого славіста Ізмаїла Срезневського? Скажу відразу, що вгамувати свій дослідницький інтерес у цьому питанні мені не вдалося.

Чи існували насправді згадані у творі населені пункти Звіниця, Пересонне, Іванівка, чи ці назви були народжені уявою письменника, сказати важко. Як повідомляє оповідач, хутір, на якому проживав відставний майор Павло Леонтійович разом з донькою Оленою, знаходився на березі річки Мжі. Цілком вірогідно, що це й була та сама Іванівка, згадана у тексті. Свого часу цей населений пункт відносився до Старо-Водолазької волості та дійсно знаходився на березі Мжі.

Чим же закінчилася історія кохання Григорія Савича, про яку Ізмаїл Срезневський міг дізнатися із «валківських преданий»?

Розв'язка сюжету є досить несподіваною та навіть приголомшливою для читача, який, звичайно ж, очікував на happy end:

«Обряд вінчання почався. Ніколи, ніколи певно не бачили глядачі чогось подібного.

І священик узяв за руку спершу молодого й потім він узяв за руку молоду.

– Чи з доброї волі з'єднуєте ви руки свої?

Григорій Савич здригнувся і вирвав свою руку з руки священика. Він біжить до віттаря, він вклоняє коліна перед царськими вратами. Чути слова його:

– Господи! Я, аз грішник перед лицем твоїм! Помилуй мя – І стогони вирвались зі схвильованих грудей його.

А Льоня? А Майор?

Молода повинна була зомліти, так принаймні здається; Майор мусів розпалитись: так принаймні здається. І, може, так воно було; але усе це лише може, а напевно цього ніхто не знає.

Певне тільки те, що Григорій Савич зникнув з церкви – і ніхто ніколи не бачив його у тих місцях.»

У якому храмі вінчався Сковорода, оповідач не зазначає. Але в 1929 році, через 135 років після смерті філософа, таку інформацію вдалося отримати професору Харківського університету Андрію Петровичу Ковалівському.

Зі слів валківчанина на прізвище Кремена він дізнався, що у Валках відоме оповідання про те, що Сковорода вінчався у Рогозівській церкві (тобто церкві Різдва Богородиці). Але ж цілком вірогідно, що ця історія була відома валківчанам саме з оповідання Срезневського про Сковороду. До того ж не слід відкидати той факт, що у

творі Срезневського «Майор, майор!», як і в його попередній повісті «Воспоминания стариков и старушек о Григорие Сковороде» є ряд фактологічних помилок.

Зокрема, твори Сковороди «Начальная дверь» та «Жена Лотова», що згадуються в оповіданні «Майор, майор!», були написані пізніше описуваних подій, а твір «Жизнь Христа», який оповідач приписує Сковороді, взагалі відсутній у його літературній творчості.

Сьогодні, майже через два століття після публікації оповідання Ізмаїла Срезневського «Майор, майор» у журналі «Московский наблюдатель», біографам Григорія Савича Сковороди так і не вдалося спростувати чи, навпаки, знайти докази того, що романтичне почуття дійсно мало місце в житті філософа. Адже навіть найменшого натяку на перебування Сковороди у валківських хуторах немає ані в листах, ані в творах самого філософа. І на цьому треба наголошувати гостям нашого міста, які бажають знайти у Валках сліди перебування славного Варсави.

Крім того, варто пояснювати, що напис на пам'ятній дошці Григорію Сковороді у Валках не відповідає історичній дійсності. Адже Григорій Сковорода не міг стояти під вінцем у Різдво-Богородицькій церкві, зображеній на дошці, з тієї простої причини, що на час його ймовірного перебування у Валках (1765-1768 роки) кам'яний Різдво-Богородицький храм у Валках ще не був збудований.

Також є питання до вибору місця встановлення пам'ятного знаку. Провівши дослідження методом накладання плану Валок, складеного у 1777 році, на сучасну карту міста, ми дійшли висновку, що церква Різдва Богородиці знаходилася навпроти сучасної друкарні, де навіть сьогодні проглядається підвищення, на якому стояв храм.

Г. СКОВОРОДА ТА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Слісарчук Владислав, здобувач освіти 9 класу Червоноцвітської гімназії

Мхайлюцької сільської ради

Шепетівського району Хмельницької області

Керівник: Сібагатов С. С., вчитель історії та правознавства

Феномен людини Григорій Сковорода розкриває через поняття мікрокосм, «істинна людина», щастя, свобода та «сродна (споріднена) праця». Визначаючи людину як дуальну істоту, Сковорода акцентує на її духовній природі (невидимій натурі) та формулює два основних принципи, слідуючи яким людина досягає істини та свободи: 1) «пізнай себе»; 2) «живи згідно з (невидимою, духовною) натурою». Досягнення свободи український філософ розглядав як сенс людського буття. Без свободи неможливе досягнення щастя. Важливою найперше є внутрішня свобода людини, яка реалізовується через самопізнання, звільнення від хибних прагнень і спокус матеріального світу та здійснення свого призначення у «сродній праці». Пізнання себе розпочинається з любові до своєї душі, тобто часточки божественного в людині, до невидимої і несотвореної духовної природи. Пізнаючи себе, людина отримує змогу зосередитися на розвитку своєї духовності, тобто відкрити «істинну людину» в собі. Завдяки пізнанню свого призначення, свого таланту людина обирає той вид діяльності, в якому може бути найбільш результативною і суспільно корисною. Відтак, «сродна праця» забезпечує людині відчуття радості та задоволення від творчої самореалізації. «Сродна праця» не пов'язана із прагненням до матеріального добробуту, збагачення. Навпаки, Сковорода розглядає діяльність без

покликання та гонитву за матеріальними благами, багатством як причини втрати людиною своєї свободи, а отже, як причини нещастя. «Численні тілесні потреби чекають тебе, і не там щастя, а для серця твого єдине є на потребу, і саме там Бог і щастя – недалеко воно. Близько воно. У серці і в душі твоїй» [2, С. 141]. «Сродну працю» та щастя, відтак, Сковорода пов'язує з моральним вдосконаленням людини. «Щастя наше є мир душевний, але мир цей до жодної речовини не стосується; він не золото, не срібло, не дерево, не вогонь, не вода, не зірки, не планети» [2, с. 363]. У трактуванні Сковороди щастя – це внутрішня гармонія, що забезпечує людині автаркію, самодостатність, стійкість перед матеріальними спокусами тлінного світу. Щасливою людина може бути тоді, коли в неї чиста совість, коли вона не зраджує своїй духовній природі, виховує в собі моральні чесноти та наполегливо реалізовує своє призначення у світі. Тож дорогою до щастя людина, згідно з філософією Сковороди, морально вдосконалюється, творчо реалізовується та отримує задоволення від своєї корисності для суспільства. Щастя, на думку Сковороди, не є егоїстичним та егоцентричним, щастя можна досягнути лише у взаємодії з іншими. «Збери свої думки і в собі самому шукай справжніх благ. Комай всередині себе колодязь тієї води, яка зросить і твій дім, і сусідський» (лист 1763р.) [1, с. 86]. Людина не може стати щасливою за рахунок інших людей, але тільки разом з іншими. Щасливі люди творять щасливе суспільство. В інтерпретації Сковороди, щасливе суспільство складається з щасливих людей, які розвивають свої чесноти та своєю працею приносять суспільну користь через реалізацію своїх талантів, тобто через здійснення своєї «сродної праці». У щасливому суспільстві немає гноблення, люди живуть у злагоді, насолоджуються рівністю та свободою (як внутрішньою, особистою, так і зовнішньою, соціальною). Філософсько-антропологічні ідеї Сковороди не просто залишаються актуальними для українського сьогодення, але й відлунюють в українській ідентичності, в українському національному характері, що яскраво проявляються зараз, під час російсько-української війни, яка, насправді, триває не з моменту анексії Криму у 2014 р. і не з дати повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України 24 лютого 2022 р., але у Григорій Сковорода у сучасному багатовимірному світі 6 різних модифікаціях продовжується вже більше трьох століть з метою знищити українську самобутність. Незважаючи на трагічні події, спричинені війною, українці не втрачають ні свободи, ні щастя у тому сенсі, як їх означив Сковорода. Ми бачимо, як саме зараз ідеї Сковороди отримують втілення в українському суспільстві, яке культурно та ментально зростає і консолідується на своєму шляху боротьби з російським агресором. У реаліях війни українське щастя, справді, нерозривно пов'язане зі свободою та «сродною працею», суспільно корисною діяльністю. Втрати та загрози є джерелом страждання, однак емоційну стійкість за таких умов людина розвиває завдяки усвідомленню себе щасливою в іншому сенсі: українське щастя – це непохитна внутрішня свобода та сміливість у відвоюванні зовнішньої свободи, це наполегливе спільне прагнення до спільної мети, яка полягає у захисті нашого права на щасливе життя у своїй незалежній державі. Кожен громадянин зараз робить свій внесок у перемогу, віднаходячи свою «сродну працю», тобто здійснюючи той вид діяльності, в якій може проявити свою найвищу ефективність для суспільства: чи це військова служба, чи волонтерство, чи зміна кваліфікації відповідно до актуальних суспільних запитів, чи сумлінне виконання

своїх наявних професійних обов'язків. Війна змінила життя українців, але навіть втративши свій добробут, громадяни продовжують віднаходити моральні сили для боротьби завдяки специфічному відчуттю щастя, яке викликане відчуттям причетності до реалізації спільної національної мети, усвідомленням своєї корисності для інших, співпереживанням з іншими. Українське щастя сьогодні, як і в працях Сковороди, тісно пов'язане з моральним вдосконаленням людини. Навіть у найжорстокіших реаліях війни українці продовжують плекати свої моральні чесноти через виконання своїх обов'язків, збереження внутрішньої свободи, допомогу не лише одні одному, але й тваринам. Усвідомлення того, що ти залишаєшся людиною навіть за нелюдських обставин є вагомим компонентом цього специфічного відчуття щастя в умовах війни. Втрачаючи матеріальний добробут, коли руйнується комфортний і безпечний світ довкола, людина переосмислює свої цінності, позбувається примарних орієнтирів, припиняє вгамовувати свій невгамовний гедоністично-консюмеристський апетит та починає посправжньому цінувати нематеріальні цінності (свободу, любов та ін.), яких її неможливо позбавити. Актуалізується принцип філософії щастя Сковороди: «...будь задоволений тим, що маєш» (лист 1762 р.) [1, С. 22]. Плекання своєї духовності – у широкому значенні цього поняття в умовах секулярності та релігійної розмаїтості сучасного українського суспільства – стає запорукою збереження психічного здоров'я в умовах війни. Тож бачимо, що філософія Сковороди, з одного боку, відображає основні риси та ціннісні орієнтири української національної ментальності та ідентичності, а з іншого боку, стає ціннісним фундаментом самобутнього українського щастя, що утверджується в сьогоденні.

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА СВІТОГЛЯД СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Стаднік Софія, Зайченко Анастасія, вихованки гуртка «Надія нації» Комунального закладу позашкільної освіти «Центр позашкільної освіти» Дніпропетровської обласної ради, учениці 9 класу Ліцею №17 Павлоградської міської ради

Керівники: Гричанівська Лариса Василівна, керівник гуртка «Надія нації» Комунального закладу позашкільної освіти «Центр позашкільної освіти» Дніпропетровської обласної ради, Чумаченко Світлана Євгенівна, вчитель історії Ліцею №17 Павлоградської міської ради

В роботі розглянуто розуміння поняття «спадщини» сучасними людьми та життєвий шлях Григорія Савича Сковороди, який зумовив формування його внутрішнього світу, світогляду та філософських ідей. Особливу увагу приділено філософським ідеям Григорія Сковороди, які є актуальними для сучасного суспільства та їх втіленню у світогляді українців XXI століття:

- Ідею «сродної праці», значення покликання в житті сучасного українця та профорієнтації для молоді.

- Погляди Григорія Сковороди на роль вчителя і батьків у навчальному процесі, їх розуміння у XVIII та XXI століттях.

- Відношення Григорія Сковороди до тогочасної офіційної церкви та близькість його поглядів до протестантизму та сучасного розуміння релігійності.

- Його погляди на значення дружби у житті людини та шляху до щастя. Правила формування кола друзів та сучасне поняття інформаційної гігієни.

• Видатних «сковородинівців» та їх спадщину. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Українська література.

• Сприйняття ідей Григорія Сковороди українським суспільством XVIII та XXI ст. Його вплив на формування світогляду сучасних українців.

• Значення філософії Григорія Сковороди в умовах повномасштабної російсько-української війни.

ЄВРОПЕЙСЬКА «УКРАЇНСЬКІСТЬ» СКОВОРОДИ

Тарасенко Анастасія, учениця Комунального закладу «Улянівський ліцей»

Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області,

вихованка Комунального закладу «Богодухівський центр дитячої та юнацької творчості»

Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області

Керівники: *Соловійова О.О., методист КЗ «Богодухівський ЦДЮТ»,*

Астапова Я.В., керівник гуртків КЗ «Богодухівський ЦДЮТ»

Ми знаємо про Сковороду з середини української культури і наших філософсько-культурних процесів. Але доречно подумати, що знає про нього Європа – які там контексти? Кого він нагадує, чиї впізнавані контури зринають за дивним слобожанським генієм?

У свідомості сьогочасних європейських дослідників саме Сковорода постає втіленням «українськості» в філософії. Окрім того, він є одним з найглибших християнських містиків новочасної Європи, чия філософія була альтернативою просвітницькій ідеології. Сковорода є оригінальним типом письменника-мандрівця, що, подібно до сучасника Жана-Жака Руссо, усім своїм життям проповідував зречення від гідностей і почестей світу, від ученої чи урядової кар'єри і поворот до найпростішого, природного життя.

Сковородинівська теорія природовідповідного виховання сформувалася ще до появи «Емілія» Руссо (1762), адже Сковорода використовував її на практиці в 1750-х роках. Сковороду вряди-годи звать «українським Сократом». Засновник Харківського університету Василь Каразін називав його то українським Діогеном, Піфагором, Орігеном, Ляйбніцем.

Переглянувши у «Вікіпедії», як у різних традиціях висвітлюють інформацію про Сковороду, можна відмітити, що: в українській, польській, болгарській, турецькій, угорській – український філософ, в англійській – філософ козацького походження, що писав українським діалектом; у французькій – народився в козацькій сім'ї...

У мандрах Сковорода провів понад 20 років: зупинявся у своїх знайомих та учнів, багато писав, хоч за життя не видав жодної своєї книжки. Сьогодні ми б сказали, він досяг вершини: «Шукаємо щастя по сторонах, по віках, по станах. А воно скрізь з нами, як риба у воді, так ми в ньому. Воно преподібне до сонячного сіяння: відкрий тільки вхід йому в душу свою».

ВАЛКІВСЬКІ АДРЕСИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Халимон Марія, учениця 5 класу Ков'язького ліцею Валківської міської ради Харківської області, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство»

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

***Керівник:** Павелко І.В., керівник гуртка «Географічне краєзнавство»*

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Напевно, багато хто з вас чув історію про те, як у Валках філософ Григорій Сковорода мало не одружився з донькою місцевого поміщика Оленою Сухомлин. Саме ця історія, реальна чи вигадана, лягла в основу оповідання молодого літератора Ізмаїла Срезневського "Майор, майор!"

Вперше цей твір був опублікований ще за життя письменника у 1836 році в журналі «Московский наблюдатель». Окремою ж книгою оповідання було видане в 1930 році у харківському видавництві "Рух". Її упорядником виступив завзятий сквородинознавець Андрій Ковалівський, який на початку жовтня 1929 року здійснив візит до Валок, маючи сподівання знайти відомості про перебування Сковороди у нашому місті. Ось дещо з того, що йому пощастило дізнатися від «давніх мешканців Валок»:

«Перш за все збереглись чутки про один будинок на Харківській вулиці, де колись ніби то бував Г. Сковорода. За катериненських часів тут хазяйнував лікар Артюхов, що носив ще косичку, як каже про нього його правнучка. Потім дім належав Костириям (чи Костиріним) та фон Ціглерам. Що Г. Сковорода бував колись у цьому домі, правнучка Артюхова не пам'ятає, але про це кажуть інші мешканці Валок, вказуючи, що він бував у Костирів, чи взагалі у старих власників дому.»

Провівши невеличке краєзнавче розслідування, що базувалося на вивченні місцевих документів–переписів платників податків, вдалося знайти того самого штаб-лікаря Дмитра Герасимовича Артюхова, про якого Ковалівському розповідали валківські старожили. Так, за даними ревізької казки 1811 року, він проживав у своєму будинку у Валках та мав п'ятьох дворових людей, куплених ним цього ж року.

У своїй вступній статті до оповідання Срезневського «Майоре, Майоре!» Ковалівський робить припущення, що лікар Артюхов є нащадком московського приказного Артюхова, згаданого Філаретом (Д. Г. Гумілевським) у другому відділенні праці «Историко-Статистическое описание Харьковской епархии», виданої в 1857 році.

Як засвідчує ревізька казка міста Валки за 1835 рік, валківський дім лікаря Артюхова дістався у спадок його донькам Анастасії та Надії. Вони ж значаться власницями цього будинку і за даними наступної ревізії, проведеної в 1850 році. Відомо, що будинок штаб-лікаря Артюхова був дерев'яним та знаходився в парафії Свято-Преображенського собору.

Як довго нащадки штаб-лікаря Дмитра Артюхова, з яким міг бути знайомий великий український філософ, проживали в нашому місті, – питання, на яке ми ще маємо знайти відповідь....

Г.С. СКОВОРОДА І СЛОБОЖАНЩИНА

*Чорнякова Дар`я, учениця 6 класу Комунального закладу освіти «Троїцький ліцей Олексіївської сільської ради», вихованка гуртка «Літературне краєзнавство»
КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради
Керівник: Христосова О.Ю., керівник гуртка, вчитель української мови та літератури*

«Ми сотворим світ лучшій, созиждем день веселейший», — мудро пророкував видатний письменник і філософ Григорій Сковорода, сягаючи мріями у майбутнє України, рідної Слобожанщини. 30 віршів, більше як 20 байок, 17 філософських трактатів нашого земляка увійшли до скарбниці світової літератури, уславивши харківську землю, на якій вони були народжені «українським Горацієм». Вперше Г. Сковорода був запрошений до Харкова у 1759 році єпископом Іосафом Миткевичем на посаду вчителя словесності Харківського колегіуму. У ньому поет працював (з деякими перервами) протягом десяти років, викладаючи поетику, етику, синтаксис та грецьку мову. За час цього десятиріччя він від'їжджав із Слобожанщини до Києво-Печерської лаври, та у 1768 році був удруге запрошений до Харкова губернатором Щербиніним, який без погодження з духовною владою і навіть всупереч їй призначив Сковороду викладачем катехізису. Наступного, 1769 року, письменник створив перші п'ятнадцять байок із тридцяти, які пізніше увійшли до знаменитої збірки «Байки Харківські». Таку назву вони одержали через те, що були написані на Харківщині. На той час Сковорода вже покинув учительську посаду і жив у селі Бабаях, де і написав останні байки збірки, присвятивши їх своєму другу О. Панкову.

Є у творчій спадщині письменника знаменитий вірш, який увійшов до збірки «Сад божественних пісень» і який присвячений Харкову. Це — 10-та пісня «Всякому городу нрав і права», що носить морально-філософський характер. У вірші поет гостро негативними рисами змальовує весь тогочасний побутовий устрій життя. Численні подробиці вказують на Харків і всю тодішню Слобожанщину. Пісня написана дуже простою, зрозумілою кожному мешканцю Харкова мовою, у гумористичній формі. Впізнавши своє місто і буття, слобожанці відразу її полюбили і з повагою ставляться до неї й сьогодні. Але за всіма цими негативними рисами тогочасного Харкова Григорій Савич не міг не побачити й позитивне: лише пройшовши шляхом помилок і вад, харків'яни навчаться їх долати, щоб врешті-решт змогли прокинутися і «розкрити очі», тобто стати правдивими християнами.

Про це він писав у своїй «Орації до Бога за місто Харків», про яку у листі до М. Ковалинського 26 вересня 1790 року зазначив: «...Тільки пропишу співану мною в Харкові пісеньку Харкову в серпні»: О розкрий свої очі, зглянься на нього! Так місто Захарія буде справжнім сонцем.

Учителюючи в Харкові, латинськими і українськими віршами написав «Байку Езопову» (1760 р.), склав дві вступні лекції-проповіді до курсу етики.

У Харківському колегіумі Сковорода теж вирізнявся. Замість оцінок викладач писав: «весьма туп», «суций безтолковщина». Розумників оцінював так: «весьма остр», «зверок вострое» (тобто знання схоплює на льоту). У Григорія Савича було спочатку 15, а потім 12 подібних градацій, його можна вважати засновником 12-бальної системи оцінювання знань.

У селі Пан-Іванівка Григорій Сковорода був присутній на банкеті у поміщика, відмовлявся пити і виливав вино за вікно. Коли його запитали, чому він це робить,

він відповів, що неподалік на хуторі почалась пожежа і він її заливає. Виявилося, що дійсно в цей час горів сусідній хутір.

З Харковом пов'язаний і вихід твору Сковороди – конспекту лекцій « Вхідні двері до християнської доброчинності для молодого шляхетства Харківської губернії» (1768-1769рр.) Перша лекція починалася так: «Увесь світ спить. Та ще й не так спить, як про праведника сказано: коли впаде, не розіб'ється; спить глибоко, розкинувся, наче прибитий! А наставники не тільки не будять, а ще й погладжують, примовляючи: спи, не бійся, місце хороше... чого боятися! «А кінець був такий: «Продерімо ж о мертве тіне, очі наші! І навикле до пільми плотської наше око при звичаюймо, зводячи поволі вгору дивитися... на справжню людину»...

Ім'я великого українського філософа, поета і народного просвітителя є офіційною назвою Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди.

Біля входу до закладу нас зустрічає постать великого мислителя. Філософ-гуманіст, письменник-демократ, народний учитель, незважаючи на віддаль віків, він промовляє до своїх нащадків, як наш сучасник, засуджуючи віджиле, вітаючи нове, стверджуючи хвалу трудовому натхненню як джерелу радості та щастя.

З його ім'ям пов'язана назва села Сковородинівка (с.Іванівка) Золочівського району, в якому великий філософ жив останні роки та похований. Саме в цьому селі закладено силами вчених Харківського університету літературний музей Г.С. Сковороди. Тут розташувалася сонячна алея, стежками-променями, якої любляв гуляти Сковорода, дуб, в тіні якого любляв писати вірші поет, сквородинівська криниця.

Але в ніч проти 7 травня 2022 року російські військові під час обстрілу знищили Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди у селі Сковородинівка. Снаряд влетів під дах будівлі - спалахнула пожежа. За словами очільника Золочівської громади Віктора Коваленка, вогонь охопив усю будівлю. «Найцінніші експонати колекції вдалося врятувати, їх перемістили заздалегідь в безпечне місце», - зазначив він.

Міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко у нацмарафоні 7 травня прокоментував знищення російською армією музею Сковороди: «Сковородинівка розташована віддалено від інших сіл та об'єктів інфраструктури, навколо практично поля. У мене немає сумнівів, що били спеціально по Сковороді. Він сам колись казав: «Не братайтеся з тими, хто зло ховає». Це свідчення того, що це свідомо ідеологічна акція. Вони ж Сковороду називали ледь не першим російським філософом. Там неподалік і могила Сковороди. Вони фактично били у саме серце українського філософа, били у рік 300-річчя»

Сучасники називали його «мандрованою академією», а нащадки, коли хотіли знайти чесну, порядну, освічену людину, - шукали її між «сковородинцями»

Глибоко впевнений у своїй правді, незламний у своїх переконаннях, Г.С.Сковорода пройшов крізь другу половину XVIIIст., як буревій, глибоко сколихнувши основи громадської думки. Він не тільки поглядами, але й усім своїм життям протистояв нормам тодішнього суспільства. І хоч він не був ватажком повстання, не закликав до збройної боротьби, але його ідеї виховували в народі прагнення до волі. Григорій Сковорода мав величезний вплив на своїх сучасників і на

дальше українське громадянство, і то не тільки своєю етичною наукою, а головним чином своїм життям, в якому слово ніколи не розходилося з ділом.

Мене до душі пройняв афоризм великого філософа Г.С.Сковороди, який передав нащадкам гарну пропозицію, показавши, що своє життя людина формує самостійно, людина – активний творець власного світу: «Світ можна змінити, якщо змінити себе».

Г. С. СКОВОРОДА-СПРАВЖНІЙ ОБРАЗ ВОЇНА

Шовчко Дар'я, учениця 9 класу Андріївського ліцею №2 Донецької селищної ради

Ізюмського району Харківської області

Керівник: Чаговець Світлана Вікторівна, директор, старший вчитель

Григорій Сковорода — непересічне явище української культури, важливий складник і чинник української національної ідентичності. Проте творчість і саме життя Г.С. Сковороди — це насамперед філософія, філософія українського персоналізму. Хоча щодо його спадщини визначень може бути й набагато більше: він родоначальник і філософії серця, і філософії людини, і філософії життя. Втім, слід зауважити, що Сковорода не зводив філософію до життя, а підносив життя до філософії. Інакше кажучи, філософія і була його життям.

Актуальність Сковороди проявляється в умовах сучасної технологічної цивілізації. Адже важливий аспект його спадщини полягає в тому, що він, по суті, кидає виклик суспільству споживання, а шлях самопізнання означає розрізнення справжніх та позірних цінностей людського життя, відмову від усього зайвого й неважливого, гармонійні стосунки з іншими людьми і природою.

Г.С. Сковорода став легендарною особистістю ще за свого життя, і хоча він не друкував своїх творів, його рукописи читали, зберігали й переписували. Пам'ять про Григорія Сковороду зберігалася з покоління в покоління серед слобожанського дворянства, що підтримувало інтерес до українських старожитностей.

На мою думку, актуальність робіт Григорія Савича в сучасному контексті пояснюється ще й тим, що на вершині його наукової і літературної діяльності стоїть людина. Педагог від Бога говорив: «Нам не добре від того, що ми знаємо багато зайвого, а не знаємо найпотрібнішого: самих себе. Не знаємо того, хто живе в нас. Якби ми знали і пам'ятали те, що живе в кожному з нас, то життя наше було б зовсім інше». Важко з ним не погодитись. Тільки пізнавши себе, зрозумівши власні потреби і, визначившись із своїми бажаннями, людина самостійно може вирішити, що для неї першочергове, а що не має значення.

Втрачаючи духовні цінності, моральні життєві орієнтири, дехто втрачає себе. Тому варто дослухатись до афоризмів Сковороди: «Що полюбив, в те й перетворився». Він стверджує, що кожна людина може самостійно вирішувати ким їй стати в житті. І в першу чергу сучасники повинні пізнати себе, дослухатись до власних бажань і прагнень. Не звинувачувати когось або щось у всіх власних бідах, а починати з себе: «Ніхто не зможе вбити в собі зло, поки спершу не зрозуміє, що таке зло, а що добро. А не пізнавши цього усередині себе, як можна пізнати і вигнати його в інших». Найвища цінність для людини – це свобода, на думку філософа.

Що є свобода? Добро в ній яке?

Кажуть, неначе воно золотее?

Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,
Проти свободи воно лиш болото.

Філософські ідеї Сковороди не просто залишаються актуальними для українського сьогодення, але й відлунують в українській ідентичності, в українському національному характері, що яскраво проявляються зараз, під час російсько-української війни. Незважаючи на трагічні події, спричинені війною, українці не втрачають ні свободи, ні щастя у тому сенсі, як їх означив Сковорода. Ми бачимо, як саме зараз ідеї Сковороди отримують втілення в українському суспільстві, яке культурно та ментально зростає і консолідується на своєму шляху боротьби з російським агресором. У реаліях війни українське щастя, справді, нерозривно пов'язане зі свободою та «сродною працею», суспільно корисною діяльністю. Втрати та загрози є джерелом страждання, однак емоційну стійкість за таких умов людина розвиває завдяки усвідомленню себе щасливою в іншому сенсі: українське щастя – це непохитна внутрішня свобода та сміливість у відвоюванні зовнішньої свободи, це наполегливе спільне прагнення до спільної мети, яка полягає у захисті нашого права на щасливе життя у своїй незалежній державі. Кожен громадянин зараз робить свій внесок у перемогу, віднаходячи свою «сродну працю», тобто здійснюючи той вид діяльності, в якій може проявити свою найвищу ефективність для суспільства: чи це військова служба, чи волонтерство, чи зміна кваліфікації відповідно до актуальних суспільних запитів, чи сумлінне виконання своїх наявних професійних обов'язків. Війна змінила життя українців, але навіть втративши свій добробут, громадяни продовжують віднаходити моральні сили для боротьби завдяки специфічному відчуттю щастя, яке викликане відчуттям причетності до реалізації спільної національної мети, усвідомленням своєї корисності для інших, співпереживанням з іншими. Українське щастя сьогодні, як і в працях Сковороди, тісно пов'язане з моральним вдосконаленням людини. Навіть у найжорстокіших реаліях війни українці продовжують плекати свої моральні чесноти через виконання своїх обов'язків, збереження внутрішньої свободи, допомогу не лише одні одному, але й тваринам. Усвідомлення того, що ти залишаєшся людиною навіть за нелюдських обставин є вагомим компонентом цього специфічного відчуття щастя в умовах війни.

Я вважаю, що Сковорода — це справжнісінький образ воїна. Так, як він обстоював свою філософію, свої бачення, так і ми повинні в житті себе вести. Якщо ми українці, якщо ми мислимо себе українцями, українським народом, що тут народилися предки наші, то ми мусимо це обороняти, щоб бути тими, ким ми є. А відповідно маємо розвивати країну і захищати її. Сковорода — воїн, усе його життя було захистом цінностей, які він декларував, пропагував і впроваджував. Якщо екстраполювати це на наше життя, то ми повинні не тільки декларувати національні почуття і гасла, а й практикувати їх. Захист — це найкраща практика, що ми й показали рік тому — ніхто не вірив, ніхто не думав, а люд проявив дух українського народу — підсвідомо, масово. І бойовий дух призвів до того, що всі невтішні прогнози не справдилися, а українці переконали весь світ, що Перемога обов'язково буде за нами, тому що проявився наш національний дух. І в цьому ми тісно пов'язані з Григорієм Савичем, з його боротьбою за своє. Як він боровся, так і ми маємо боротися за своє культурне і національне.

СУЧАСНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ «УКРАЇНСЬКОГО СОКРАТА»
Щепанська Валерія, учениця 8-А класу Кам'янець-Подільського ліцею №10
Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області
Керівник: Людкевич Яна Андріївна, вчитель історії, педагог-організатор

Актуальність філософії Григорія Савича Сковороди є беззаперечною. Його вислови та вірші відгукуються в наших душах так, наче вони були писані під сьогодення.

Його філософія – потужна, сповнена українського духу, прагнення до самопізнання та пізнання світу. Зокрема, Григорій Сковорода створив вчення про три світи:

- макрокосм, тобто світ, що нас оточує;
- мікрокосм, тобто світ людини;
- світ символів – Біблія.

Проте, як стверджує М. Линник у своїй праці, «Григорій Сковорода не був відкривачем символічного прочитання Біблії. Воно спиралося на тривалу традицію, підґрунтя якої було закладено в працях мислителів Александрійської школи, в Ареопагітиках, у мислителів М. Сповідника та Орігена» [1, с.14].

Філософія Сковороди має в собі безліч релігійних сенсів, що будуються на основі Біблії. Він керується образами та символами. Його символи є складними для розуміння, глибокими та образними. Для кращого їм дослідження, сучасні дослідники (Стребкова Ю.) використовують навіть візуалізації, створені нейромережами. Адже творчість такої унікальної постаті в історії української філософії як Григорія Сковороди – це безмежний простір для подібної діяльності.

Також цікавим є феномен «мандрівної філософії», який тісно переплітається з проблемами сучасного світу. Відмова від матеріальних благ, від споживацької поведінки, звільнення власного духу, дати собі можливість пізнати себе і навколишній світ – це є серйозним викликом для людини. Проте наше сьогодення випалене російсько-українською війною. Багато наших громадян залишилися без всього майна, важко нажитого протягом життя. Тоді «мандрівна філософія» може стати незримою опорою для духу. Зосередження на моральних цінностях повертає контроль над реальністю, оскільки любов, надію, віру не може знищити російська ракета.

Отож твори Григорія Сковороди є актуальними і тоді, і зараз. Пошук високих філософських сенсів веде людину вперед, міркування над образами та символами змушує зростати моральний дух. Тому Григорій Сковорода є беззаперечно унікальним українським філософом, відомим на весь світ.

Джерела: 1. Линник М. Світ символів Григорія Сковороди у збірці «Сад божественних пісень». Наукові записки НаУКМА. Літературознавство. 2018. – с.14-19

ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРАЮ

РЕМІСНИЧІ УПОДОБАННЯ БОЛГАР СЕЛА БАГАТЕ

Беженар Олена, учениця 11 класу Багатянського ЗЗСО

Саф'янівської сільської ради Ізмаїльського району Одеської області

Керівник: Тангер Наталія Василівна, керівник гуртків Центру дитячої та юнацької творчості та Багатянського ЗЗСО

Село Багате... Моя гордість і велика зацікавленість. Щоб його дослідити я звернулася до архівних даних. Користуючись багатьма архівними документами, а також матеріалами статистичного нарису Скальського А.А. можна стверджувати, що місцевість, на якій селилися болгари раніше належала залишкам різних ногайських племен, відомих під назвою Буджак. Вони містили в собі залишки п'яти родів, які володіли різними територіями. Згідно з указом імператора Олександра I від 29 грудня 1819 року на колишніх нагайських землях було організовано чотири округи з болгарським населенням. Селище Дулукою відносилось до Ізмаїльського округу або казана. На пепелищі занедбаних ногайських землях утворювалися болгарські колонії, багато з них зберігали молдавські назви.

Проблематика даної теми в тому, що зараз молодь забуває свою історію, своє коріння, тому моя **задача** – це дослідити історію села Багате, дослідити ремесла та види господарської діяльності болгар придунайського краю.

Мета роботи – знати першоджерела історії села, дослідити, які види господарської діяльності були найпоширеніші в моєму селі та які з них приносили селянам найбільший прибуток.

Актуальність полягає в тому, щоб донести до молодого покоління історію минулого села, щоб розкрити всю користь господарської діяльності мешканців села Багате та відродити найкорисніші види господарської діяльності та ремесла.

Перші переселенці були дуже талановитим народом, внаслідок чого у бессарабських болгар було розвинено рукоділля та майстрування.

Бессарабські болгари виробляли "**гевечки**" — миски для молочних продуктів, "**кюни**" — горщики із двома ручками, "**кюби**" — банки із покриттями, "**томрак-чини**" — дрібні миски, "**стовни**" — глечики з однією ручкою для рідини. Жінки ткали рушники — "**пешкіри**", нерідко із шовкових ниток. Ткані узорі на краях рушника були різноманітними: квіткові композиції; птахи, коні, грифони, олені, а також хрести, храми. Віддавна традиційною для болгар була і геометрична вишивка. Популярними візерунками були квадрати, кола, трикутники, ромби, стилізовані форми тваринного світу; хатки в оточенні дерев і квітів. Болгари Бессарабії за традицією вишивали чорним, червоним і зеленим кольорами. Поширеним серед переселенців було **килимарство**. Жінки майстерно плели мереживо, яким обшивали фіранки на вікнах, білизну, рушники, килими. Чоловіки славилися виробом ткацького начиння, а також «нічв», **скринь, мисників, возів, саней** тощо. Дерев'яні вироби мали різьблений орнамент та своєрідну конфігурацію.

Видом сільськогосподарського відхожого промислу було і **городництво**. Болгари розводили городи в багатьох селах. З відхожих ремесел найхарактернішим для болгар

було так зване дюлгерство. Дюлгери - це майстри по споруді будинків (столяри, теслі, муляри, штукатури, покрівельники).

Взагалі, порівняно швидкий розвиток ремесел, торгівлі, сільського господарства зумовило потребу в грамотних, освічених людях.

Болгарське мистецтво - це мистецтво народу, це можна відразу зрозуміти, оскільки воно створювалося людьми і для людей, причому в хід йшли будь-які підручні матеріали. Любов до прекрасного і прагнення до краси відбивається навіть в самих прозаїчних і утилітарних речах, наприклад, в оздобленні інструментів, створенні вишивок на традиційному вбранні і т.п.

Болгари села Багате любили прикрашати як самих себе, так і власну оселю, до сих пір у багатьох болгарських будинках збереглися предмети побуту ручної роботи, це додає інтер'єру особливий національний колорит.

Болгари, які здавна мешкали на території Бессарабії, займались різними видами господарської діяльності і різними ремеслами. Основними були **чоботарство, шевство, чинбарство, ткацтво, гончарство, килимарство, мутафчійство, а також виноградарство. Дуже вдало розводили овець...**

Кожен вид ремесла цікавий та вартий того, щоб ним займатись. Варто розуміти, що наші предки займались цим не тільки заради інтересу, а й для того, щоб заробити грошей та нагодувати сім'ю. **На сьогоднішній день** практично всі види ремесел та господарської діяльності майже зникли. На мою думку, це не дуже добре. Проаналізувавши кожен вид ремесла та господарської діяльності, можна впевнено сказати, що це вигідно. Треба зацікавити молоде покоління, яке мешкає в селі, розвитком господарської діяльності. Звичайно, я розумію, що різним видам ремесла ми без майстрів навчитися не можемо, а от скотарством, а саме розведенням овець, займатись можна. Також можна розвивати такий вид господарства як виноградарство. Хоча, досліджуючи дану тему, я дізналася, що саме виноградарство в селі Багате розвивається і нині. Отже, залишився спадок від наших предків.

КОРІННЯ І СМАК УКРАЇНСЬКОГО БОРЩУ

Бойкова Дар'я, учениця 9-А класу КЗ «Лозівський ліцей № 3»

Лозівської міської ради Харківської області

Керівники: Громило Надія Юріївна, вчитель трудового навчання КЗ «Лозівський ліцей №3», спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, Коваленко Майя Леонідівна, керівник народознавчих гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Український борщ – це символ добробуту та гостинності кожної родини. Пригощають борщем не тільки в будні, але й на свята.

Для багатьох українців немає обіду без миски борщу. «Мені що-небудь, аби борщ», – говорить скромний гість, якого запрошують до столу й запитують, що він буде їсти. Ніколи не набридає для українця борщ, ніколи не буває зайвим на столі. Навіть, якщо гостей, окрім борщу, чекає чимало інших смачних страв, господиня запрошує до столу: «Сідайте борщувати».

«Смачний до краю», – вихваляють хатній борщ і цим часто сказано все, бо за тим краєм уже немає ні самої страви, ні навіть спомину про неї. Борщ – голова в усьому, найдобріший харч. Ніяка інша перша страва не може зрівнятися з борщем. Найпоширеніші вислови зібрані нами в інформантів «прихильників» борщу: «Суп

лише надме пуп», «Рибна юшка – не їжа, а ласощі, які й кишки можуть переїсти», «Бульйон – ні вигляду, ні ваги немає», «Пусте, навіть, вареники з маслом».

«Немає в світі, як той борщ, хоч поганий, та до біса», – кажуть про борщ, який не дуже смачний удався, про те борщ завжди тривкий. По самісінькі боки може набратись українець борщу, і все йому буде замало. «Добрий борщик, та малий горщик», зітхає він, спорожнивши миску.

Вважають, що борщ – найстарша страва, бо його, як правило, першим подають на стіл. Зніме шапку господар, візьметься за ложку, притримуючи її знизу скибкою хліба, щоб не розливати.

Борщ варять майже в кожній родині, та не всі знають про походження цієї страви, її батьківщину, історію та найближчих родичів. Навчившись добувати вогонь, наші далекі предки почали готувати гарячу їжу, яка легко засвоювалася. Спочатку це були досить прості страви – в похідних умовах, на кочових стоянках не було можливості чаклувати над казаном, що висів над відкритим багаттям.

Навіть запорізькі козаки, які багато часу проводили в походах, були досить невибагливі до їжі, яку готували на коротких зупинках. Про них так казали чужинці: «Запорожці – як малі діти: дай багато – з'їдять все, дай мало – будуть задоволені». Розбовтуючи в борщі борошно, вони варили саламаху, нашвидкуруч готували м'ясні та рибні відвари. Ці «бовтанки» без шкоди для шлунка із задоволенням сьорбали будь-якої пори.

Лише тоді, коли в оселях з'явилися варисті печі, а на при хатніх ділянках почали вирощувати різноманітну городину, сільські кухарки стали більше уваги приділяти приготуванню перших страв. Особливу винахідливість вони виявляли, закладаючи овочі і приправи у «вариво із зіллям» – так називали рідку їжу. Що тільки не кипіло у горщиках господинь-чепурух, які намагалися задовольнити смаки членів великої сім'ї, що жила під одним дахом! У вариво кидали все, що росло на городі, ще й додавали дике зілля.

Але так довго продовжуватися не могло і не в характері української господині постійно експериментувати. Поступово стала визначатися рецептура, головні й найнеобхідніші складники. Серед них виділявся буряк, який наші предки називали «борщем». Він як і сьогодні є популярним у стравах.

Чимало дослідників вважають, що слово «борщ» походить від рослини – борщівник, якого в побуті називали «борщем». Колись селяни широко використовували його в їжу. Ця рослина має характерні гострі листочки, тож назва може походити від стародавнього індійського слова «bhrstis» – вістря, зубець, край. А із сербсько-хорватської «брст» означає листя, а українське діалектичне «брость» – «брунька». Татари називають перець «борич», а горох – «борчак». Листя різних рослин, перець і навіть горох є інгредієнтами українського борщу. Наші далекі слов'янські предки називали ячмінь «бор», нинішні мови фіксують такі його назви, як «бар» (сербі), «ber» (поляки), «barley» (англійці). Чеченці словом «борщ» називають просо. Ячмінь і просо були давнішими культурами українських орачів. З них готували різноманітні страви, які мали колись серед наших предків таку ж популярність, як нині борщ.

Не можна уявити українську кухню без борщу, а оселю українця – без запасу борошна. Борщ – їжа, і борошно – їжа. Крім того хліб, який печуть із борошна, як і

борщ, – голова всьому. В давнину словом «борошно», а також запозиченим із церковнослов'янської мови «брашно», яка має помітний борщовий відтінок, називали взагалі їжу, харчі.

Деякі дослідники стверджують, що борщ має не рослинне, а м'ясне походження. На доказ своєї правоти вони наводять монгольське слово «борщ» – в'ялене м'ясо, нарізане тонкими смугами, а чеченців «борш» – бичок. Тому є припущення, що українці спілкуючись із степовиками, могли перейняти у них приготування їжі. Так як наявність на поверхні українського борщу золотих п'ятаків жиру подібна властивість страв для кочових степовиків та хуторян-українців.

Хоча у всьому світі ніхто не сумнівається в ідентичності українського борщу, та останнім часом це доводиться відстоювати науковою спільнотою.

**ГОЛОВУ НЕ ТІЛЬКИ ХУСТКОЮ НАПИНАЛИ,
А Й ПІД НИЗ ОBOB'ЯЗКОВО ОЧІПОК ОДЯГАЛИ**
*Болдовська Софія, учениця 9-А класу КЗ «Лозівський ліцей № 3»
Лозівської міської ради Харківської області*

Керівники: Громило Надія Юріївна, вчитель трудового навчання КЗ «Лозівський ліцей №3», спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, Коваленко Майя Леонідівна, керівник народознавчих гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Очіпок – це старовинний головний убір заміжньої жінки у формі шапочки (часто з повздовжнім розрізом ззаду), його зашнуровують, стягуючи сховане під ним волосся. Такий головний убір був обов'язковим атрибутом жіночого комплексу у ХІХ столітті.

«Очепок», «чіпець», «чипець», «чупець», «каптур», «капор», «чепак» – такі назви мав очіпок в різних регіонах України. Незважаючи на різноманітність назв, крою та пошиття очіпків, усі вони мали одне утилітарне призначення – утримувати волосся заховане під ним. Також цей вид головного убору захищав від забруднення хустину чи намітку, які пов'язували тільки на очіпок.

Жінка, за українською традицією, неодмінно щодня мала бути з покритою головою. На відміну від чоловіка, який навпаки, мусив знімати шапку чи капелюха в місцях найбільш сакральних: у хаті (перед образами), церкві, на похороні.

Без очіпка жінка не могла взагалі показуватися на люди. Збити очіпок жінці означає завдати їй сорому. Тадей Рильський у статті «До вивчення народного світогляду» писав: «Я пам'ятаю випадок, коли семирічний хлопчина граючись, скинув очіпок заміжній жінці в товаристві. Жінка розплакалася від образи, що він змусив, чесну молодицю «світити волоссям». Я пам'ятаю наскільки безуспішними були мої спроби утішити гнів однієї молодиці на іншу, головним чином задля того, що остання її «розчепила». Знімали очіпок лише перед сном.

Розрізняють твердий очіпок – шився на зразок шапки, на підкладці та м'який очіпок «чушка», який одягали під твердий очіпок, або використовували як самостійний елемент.

М'які очіпки шили переважно з недорогих тканин: полотна, сатину, ситцю, байки. Денце могли декорувати вишивкою, мереживом, складками тощо.

Повсякденні очіпки виготовляли із найдешевших матеріалів, тоді як святкові – з дорогих тканин (парчі, плису, тафти, шовку, оксамиту) та прикрашалися вишивкою, перлами тощо.

Традиційні очіпки Слобожанщини мали і свої відмінності: шили з невеличкими вушками, двома місяцеподібними півколами, які мали назву «сідласті». В будні одягали «капор» – прошитий на ваті очіпок, з ситцю овальної форми, зверху приплюснутий та прикрашений складками, по заду регулювався смужкою тканини у вигляді шнура.

На сьогодні з автентичними зразками Слобожанщини можна ознайомитися у фондовій колекції Харківського історичного музею ім. М.Ф. Сумцова, але даних експонатів на жаль не так багато.

Наприкінці ХХ століття очіпки вже виходили з ужитку. Жінки, народженні у першій половині ХХ століття ще пам'ятали, що очіпок був у мами, але власного не мали. Тому очіпок поступово втратив свою актуальність, надавши місце фабричним хустинам із різних матеріалів та кольорів.

ЛОЗОПЛЕТІННЯ – РЕМЕСЛО, ЩО ЖИВЕ Й НИНІ

Бондаренко Софія, учениця 6 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури.

Давнім селянським ремеслом Слобожанщини по праву вважається кустарне лозоплетіння, характерне також і для інших регіонів України.

На Харківщині одним із помітних осередків плетіння до сьогодні лишається місто Лозова, що отримало свою назву від однойменної річки – притоки ріки Бритаї, берега якої густо вкриті верболозом. Люди, які населяли цю місцевість у різні часи, широко використовували лозу у своїй господарській діяльності. З неї плели кошики, щити, шоломи, господарсько-побутові та художні вироби для збереження, транспортування та перенесення продуктів. Використовували також для виготовлення огорож, господарських приміщень, будівництва, виготовлення меблів, дрібних виробів та іграшок.

У ХІХ ст. навичками лозоплетіння володіли більшість місцевих мешканців, виготовляючи необхідні у господарстві речі самотужки: тини, кошики, сапетки тощо. Складніші у виробництві речі від майстрів-лозівчан, наприклад, меблі, можна було придбати як на місцевих ярмарках, що відбувалися в селах Артільному, Різдявці, Смирнівці, так й у віддалених куточках Харківської та Полтавської губерній.

Сировиною служили місцеві різновиди лози, насамперед кошикова верба. Ще в 30-ті рр. ХІХ ст. на території Харківщини проводились інтенсивні ігіскозатримуючі роботи – саджали верби, шелюгу, сосни, тополі. Як результат: наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. різновидами лози було засаджено близько 25 тисяч десятин.

Процес лозоплетіння досить тривалий і кропіткий. Це такий вид ремесла, яким могли займатися майже весь рік, за винятком нестачі або дорожнечі сировини. Кустар-кошикар працював по 13-15 годин на добу. Якщо дозволяв майновий стан, то майстер користувався дорогими машинками для очистки лози, спеціальними різакми, металевими жамками й швайками, верстаками, а бідніші обходились переважно

саморобною сокирою, уламком старої коси, ножем, дерев'яними колодками та обручами замість верстатів. Заможні майстри також мали куби для варіння лози.

Лозоплетіння, як ремесло, побутує і в наші дні на Харківщині. Теперішні умільці заготовляють сировину восени протягом двох місяців. Стебло лози повинно бути довжиною 1200-1500 см. Після того, як лозу зрізали, стебла зв'язують у пучки до 10 кг. Для отримання необхідної сировини, пучки відварюють протягом двох годин. Тому вручну стебла очищають від кори, головне – не пошкодити стебло й сушать у спеціальних сушках. Зберігають сировину в приміщенні, яке постійно провітрюється. Вентиляція – одна з обов'язкових умов зберігання лози. Перед тим, як починати процес плетіння, лозу знову замочують у воді протягом двох годин. Тільки після цього її можна використовувати для роботи (вона стає придатною для обробки).

Існує декілька видів плетіння: просте плетіння через одну стійку (цим способом в основному заплітається стінки виробів), просте плетіння через декілька стійок (цим способом закріплюють і фіксують), пошарове плетіння (це плетіння утворюється кількома прутами через один стояк), плетіння рядами, квадратне плетіння, плетіння шнурочками, плетіння косою (цим видом закінчують плетіння стінок кошків та інших предметів), ажурне плетіння (плетіння відкритими чарунками), ромбовидне плетіння, плетіння зімкнутих фігур.

У цій царині активно працює й мешканець міста Люботин Дмитро Шкуренко. Практичні навички він здобув у селі Іза, що на Закарпатті, яке називають українською столицею лозоплетіння, позаяк живих майстрів-лозоплетів на Харківщині на той час уже не лишилося. Згодом залучив до роботи дітей та дружину, батьків і тестя з тещею. Сьогодні для родини Шкуренків лозоплетіння – сімейний промисел. Працюють здебільшого на замовлення. Найбільшим попитом, за словами майстра, користуються меблі та декоративний посуд – столи, стільці, крісла-гойдалки, дитячі ліжечка і колиски, етажерки, підставки для квітів, контейнери для білизни, ємності для хліба, овочів і фруктів тощо.

Робота починається із засадження земельних ділянок лозою. За 4-5 років майстер робить заготовки, які потім варить у великому баці. Гарячі гілки очищуються від кори за допомогою щемила. Завдяки тепловій обробці матеріал стає податливим, здатним зберігати необхідну форму. Потім ще з вологого матеріалу створюються окремі деталі: товстим заготовкам надають бажану форму, а з тонких гілочок плетуть малюнок. Наступний етап – сушіння, шліфування та збірка деталей. Готові вироби набувають міцності саме завдяки ретельній сушці зігнутих деталей, за бажанням їх також покривають лаком.

У своїй роботі майстер використовує численні інструменти: різноманітні ножі, шила, викрутки, колунок, сікач тощо. Гордість Дмитра Шкуренка – саморобний стругальний верстат для видалення серцевини з розколених прутів.

Останнім часом лозоплетіння швидко розповсюджується як естетично привабливе декоративне явище традиційно-побутового зразка: плетеними з верболозу парканами оздоблюють простір місць відпочинку, торгівлі й харчування, подвір'їв, квітників тощо.

Отже, лозоплетіння й дотепер не припинило свого функціонування завдяки появі нових видів та модифікованих форм виробів.

МЛИНИ І ВІТРЯКИ : ОСТАННІ З МОГІКАН

*Борисенко Святослав, вихованець гуртка «Юні екскурсоводи» при ПМ ЦПО, учень 9-А класу
Комунального закладу Лицею № 21 «Надворсклянський»
Полтавської міської ради Полтавської області*

*Керівник: Посмітна Світлана Василівна, керівник гуртка «Юні екскурсоводи», учитель історії
Комунального закладу Лицею № 21 «Надворсклянський» Полтавської міської ради
Полтавської області*

Старовинні вітряки і млини сьогодні є незаслужено забуті, сучасний стан вітряків і млинів надзвичайно незадовільний, їх потрібно відновлювати, і зберігати бо вони є важливими пам'ятками української народної архітектури і побуту. Ось чому ми вважаємо наше дослідження актуальним.

Вчені, які досліджували це питання : О. Крушинський, С. Смолинський та Савчак Н.Г

Мета дослідження : проаналізувати історичні та етнологічні особливості українських вітряків і млинів, їх географічного розташування та сучасного стану

Основні завдання : з'ясувати місце вітряків і млинів у побуті українського народу, визначити їх загальні характеристики і основні особливості залежно від їх розташування в різних історико-етнографічних районах України : прослідкувати як на сьогоднішній день вони збереглись, встановити їх сучасний стан та промислові потужності

Основні результати дослідження : визначено типи млинів : парові, водяні(стаціонарні, наплавний та інші), вітряні, шатрові та інші. Типи вітряків : стовпові та шатрові

З якого матеріалу виготовляли вітряки : на Півдні – кам'яні, а на Заході – дерев'яні.

З чого будували млини : з каменю та деревини

Місце розташування млинів : на великих та швидких річках, пагорбах, на околицях сіл чи у полі

Млини забезпечували потреби український селян : дешева екологічна енергія.

Приблизна кількість млинів 500 споруд

З чого складалась будівля млина : Корпус зведений на масивних підвалинах («братах») у зруб з соснових та вільхових плах, зі стовпом зв'язаний «братами» і масивною балкою («бабою»). Мішки з зерном подавали на піддашок зворотом. Місцева назва – «млинок» Дах трисхилий, на кроквах, критий соломною. Споруда подібна до поширеної традиційної комори, в якій розміщено обладнання з валом, крилами та колесом, «баклушею» з веретеном, кошом, жорнами на помості, скринною для борошна. Мішки з зерном подавали на піддашок зворотом.

Мірошник - це людина, яка працювала у млинах та жила в ньому

Безсумнівно, вітряки та млини займають вагоме місце у житті нашого народу, а також є невід'ємною частиною українського фольклору, архітектури та побуту. Визначено, що та території України існує декілька різновидів вітряків та млинів, основні характеристики та особливості яких залежать від їх історико-етнографічного розташування.

ЛЕМКІВЩИНА - ЗАНЕДБАНИЙ, АЛЕ ПРЕКРАСНИЙ КРАЙ
Бунга Іван, учень 9 класу Копанківської імnazії Калуської міської ради
Івано-Франківської області

Керівник: Бохінська Ірина Володимирівна, керівник гуртка «Етнографічне краєзнавство»
Івано-Франківського ОДЦТКУМ

«Хто не знає свого минулого, не вартий свого майбутнього», – говорить народна мудрість. І це дійсно так, бо як дерево тримається на землі своїм корінням, так людина тримається на землі своїм минулим. Людина, яка не знає минулого – як перекотиполе, куди вітер подме, туди воно й котиться. Людина має пам'ятати, звідки вона родом, де її коріння, глибоко знати історію свого народу, його мову, культуру.

«Згуба Лемківщини як злочин проти українського народу». Цю думку можна зрозуміти лише після занурення в цікаву і трагічну історію лемків – української етнографічної групи, яка жила на обох схилах Бескиду поміж річками Ославою на сході та Попрадом на заході. На півдні межі Лемківщини пробігали вздовж давнього кордону між Угорським королівством та Польщею, який у ХХ столітті розмежував Польщу та Чехословаччину.

Писемних згадок про лемків небагато. В історичних джерелах вони асоціюються в основному з русинами. Походження, етногенеза "лемків" теж не має усталеної думки. У різні часи різні дослідники висували свої версії. Наприклад, є припущення, що територію Лемківщини заселили східнослов'янські племена, вихідці з Київської Русі, зокрема поляни. Їм також приписується зв'язок з польськими полянами (поляками). На стародавніх мапах територія Лемківщини позначається як - "Рутенія" (Ruthenia). Самі лемки достатньо часто називали - "руснаки, рутени, русини".

На хуторі Бескид, що розташований неподалік села Копанки Калуського району Івано-Франківської області, проживають приблизно 30 сімей лемків, яких відповідно до угоди між польською та радянською владами депортували з Польщі у 1946 році. Тут живуть як діти й внуки насильно виселених із території Закерзоння українців, так і ті, хто ще пам'ятає гуркіт "евакуаційних" товарняків. Серед цих сімей є і моя сім'я.

"Одні кажуть, що ми — лемки, другі — бойки. А взагалі наша територія, звідки ми депортовані, це — або Західна Бойківщина, або Східна Лемківщина. І, можливо, немає помилки, що нас називають так чи так. Але найбільш правильне, що ми є депортовані. Бо тут були люди, яких вислали в Сибір і повернули назад. А нас депортували назавжди", — розказував мені батько.

Ми мешканці хутора Бескид є нащадками виселених з Польщі українців, і ми бережемо пам'ять про своїх рідних для наступних поколінь. У 2021 році за ініціативи мого батька -Тараса Бунги до 70-річчя депортації на хуторі спорудили й встановили пам'ятник — той, який можна побачили звіддала ще на польовій дорозі.

Не знаючи минулого, не можна будувати майбутнє. А свою історію варто пам'ятати, бо наше сьогодення є результатом вікових традицій, натхненної і напруженої праці багатьох поколінь. Історія рідного краю береже багато таємниць, дає цінний матеріал для роздумів про майбутнє, поповнює тонким життєдайним струмом наші душі. Щоб мати майбутнє, треба звертатись до людської пам'яті - до тієї народної криниці, яка напуває нас неоціненним скарбом минулого.

ТРИ ЖІНКИ, ТРИ ДОЛІ, ТРИ ОСЕЛІ

Бухонська Дарина, вихованка гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Логачова Надія Валентинівна, методист, керівник гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Вишивка – складне, багатогранне явище культури українського народу. Це один із найдавніших, найбільш масових і розвинених видів народної творчості в Україні.

Українська вишивка несе в собі віковичний досвід пізнання складності і гармонії буття. Це духовний символ, зрима пісня українського народу, рукотворна молитва, видиме звертання до бога. В українській вишивці проявляється жива народна душа зі споконвічними прагненнями служіння красі та добру.

Славні майстрині, надзвичайні рукодільниці мешкають на Чугуївщині. Вони своїми золотими руками створюють справжні шедеври: рушники, килими, чудові картини, неповторні диванні подушки. Маючи лише голку з ниткою, їхні руки творять дивовижні речі, адже вишивання – дуже тонка і копітка робота, не в кожного вистачить терпіння й бажання цим займатися.

«Серед своїх найвищих нагород вважаю вишивку і дар творити оту красу, що оспівав народ». Ці слова характеризують трьох жінок, майстринь для яких у вишивці - ціле життя.

На дворі лежить сніг, а в кімнаті на стінах, підлозі, столі, дивані розквітають квіти, вишиті **Касьянковой Любов Іванівною**, яка за своє життя вишила багато килимів, подушок, серветок, скатертин, рушників та картин. Працювала Любов Іванівна на заводі ім. Малишева, токарем – револьверщиком нагороджена трьома медалями за працю. Багато горя перенесла за своє життя ця сильна жінка, поховала вона свого єдиного 10-річного сина. Робота, коханий чоловік та рукоділля - це те, що не дало жінці залишити життя, те, що дало сили розпочати його знову.

Розгортаю життя як сувій полотна:

Ось мережка гріхів і низинка падінь

Верховинка жадань, яворінка притаєних прагнень

Далі – хрестики чорні страждань і терпінь

Та червона стебнівка палкого кохання.

Любов Іванівна сама навчилася і вишивати, і шити, і в'язати. Вишивала з випадкових зразків і з уяви. Працювала голкою на полотні багато і захоплено, вкладала в кожен вишивку своє вміння і душу. Ходити по вишитих килимах, сидіти на вишитому покривалі було дуже незручно, тому, що такою вишивкою можна милуватися тільки у музеях.

Нитка синя, чорна і червона,

Хрестиком гаптоване життя.

Квіти, птахи, грона калинова-

Кожен день натружене життя.

Килими народжені із болю,

З радості, і тихої жури,

Вишивала я не килими, а долю,

Сива жінка пізньої пори.

Кто був у церкві в селі Кочеток той бачив багато рушників, які прикрашають її. Щоб порадувати людей, наполегливо працювала і днями и ночами **Голікова Олександра Павлівна**.

*Вишивала рушники,
Ніжно-ніжно голкою вертіла.
Ні, не йшли, а мчалися роки, -
А старіти зовсім не хотіла.
Вишивала рушники,
Ніжно нитки хрестиком складала,
І шитво лишила навіки,
Віддала усе, усе, що мала.*

Коли завітала до неї, побачила скрізь рушники, серветки, скатертини, подушки, покривала, картини, вишиті хрестиком. По спеціальності Олександра Павлівна - технолог. Багато років проробила вона на Харківському радіозаводі, має звання заслуженого машинобудівельника.

Вишивати майстриня навчилась від своєї матері. Ще з дитинства запала їй у серце глибина української вишивки. Олександра Павлівна розповідала: «У минулому всі дівчата, жінки вишивали. Кожна жінка була для своєї родини берегинею, хранителькою домашнього вогнища. Я була з дитинства під впливом вишиванок. Від матері успадкувала мистецькі навички. Пам'ятаю: сидить мати і вишиваючи співає. Я теж співаю, коли вишиваю».

По фотографії Олександра Павлівна розробила схему Кочетокської церкви, вишила і подарувала. «Коли я люблю тебе, що роблю, тут нема місця втомі, адже кожна моя вишивка - це сповідь моєї душі».

За вікном кружляє жовте листя, завітала у гостини до **Наумець Інни Миколаївни**. Оселя в неї – як віночок. Тут і вишиті подушки, картини, серветки. Навчила її тримати голку мама. «Матуся шила один кінець рушничка, а я - другий. Вона було піде поратись по господарству, а я дошиваю. То були найсвітліші, найрадісніші, найнезабутніші дні мого дитинства».

*Моє серце прошите блакитно - золотавим узором,
Материнська рука провела там гарячу канву.
І тому все життя мені нитка барвіста говорить
Про веселе й сумне - і так буде, допоки живу.*

Працювала штабним робітником, бухгалтером, 10 років працювала бригадиром Чугуївського авіаремонтного заводу. Всіх жінок своєї бригади вона навчила вишивати. Інна Миколаївна вишиває хрестиком та художньою гладдю, вміє шити та в'язати.

*Хтось думає прозою, хтось думає віршем,
Я ж гострою голкою життя собі виши'ю.*

Інна Миколаївна казала: «Коли будеш вишивати хоча б малесеньку квіточку, відчуй себе чарівницею, чаклункою і візьми собі в допомогу червоний колір від сонця, чорний- від землі, зелений- від трави і листя, жовтий- від місяця і зір, синій- від неосяжного неба».

Різнi доли і різне життя прожили ці три чудові жінки, але їх об'єднує любов до вишивки. Їх життя- це вишиті дороги часу, а оселі - вишиті островки нашої країни.

З давніх-давен нам відомо, що дерево життя- це гілочка з трьох листочків. Перший листочок- це символ минулого. Другий - сучасного. А третій - майбутнього. Як добре, що продовжує жити така гілочка, що продовжують славні традиції українського народу наші майстрині.

**І поки не злиняє вишиття,
Ніхто наш рід на зраду не осудить.
Цвістиме сад, зростатиме дитя,
Була Україна і довіку буде.**

НЕ КОЖЕН ДЕНЬ ВЕЛИКДЕНЬ, НЕ КОЖЕН ХЛІБ ПАСКА
*Василенко Марія, учениця Михайло-Ларинського ліцею Воскресенської
сільської ради Миколаївського району Миколаївської області.
Керівник: Бацак Л.І., вчитель історії*

Українські традиції не можна придушити, стерти, знищити. Це довело сьогодні, коли йде повномасштабна війна з нападником в обличчі російської федерації. Українські господині, Воскресенської громади Миколаївського району Миколаївської області, з величезним завзяттям, вірою, під вибухи снарядів і ракет випікали Паски.

Актуальність теми полягає в тому, щоби зберегти традиції, рецепти, досвід наших матерів, бабусь, прабабусь у випіканні пасок, яка для кожного українця має сакральне значення. Деякі сучасні молоді господині в силу своєї зайнятості, швидкоплинності життя, паску купують в магазинах, замовляють у хлібопекарнях, не розуміючи великої сили дійства – випікання пасок вдома, але кожна, напередодні Великодня, все ж намагається навести лад у домі й серці і із ностальгією згадає п'янки пахощі бабусиної випічки.

Тему традиції випікання обрядових хлібних виробів, досліджуємо вже декілька років.

Війна внесла свої корективи: «бойовий» настрій наших місцевих господинь та вісімдесяти трьох річної бабці, Віри Пилипівни з із села Гуренка на Київщині, яка не зраджуючи традиції, випікала паски у на пів зруйнованій печі; налаштували на дослідження традицій випікання пасок.

Об'єктом дослідження є українська обрядовість на свято Великодня, а предметом – традиції випікання та використання Великоднього хліба на прикладі сіл Воскресенської громади Миколаївського району Миколаївської області. Почавши дослідження ми поставили собі за мету: дослідити традиції випікання Великодніх Пасок в селах Воскресенської громади Миколаївського району Миколаївської області у другій половині ХХ століття та порівняти їх із сучасними.

Джерельна база достатньо об'ємна. Слід виокремити такі комплекси джерел: архівні матеріали, опубліковані джерела, періодична преса, польовий етнографічний матеріал. Нами проведено аналіз праць українських етнологів від ХІХ ст. до сьогодні, на сторінках яких тією чи іншою мірою висвітлено Великодні традиції українців.

Паска в українських домівках займає основне місце на Великодньому столі.

Загалом, колись українці пекли паски трьох видів: жовту паску Сонцю – її святити і споживали в неділю; білу – душам померлих родичів, з нею ходили на кладовище на Проводки; чорну паску – житній хліб, її українці їли щодня.

Пасха є релігійним святом, тож за часів радянської влади святкування Пасхи було інакшим. За підсумками опитування та аналізом матеріалів місцевої преси можна зробити висновки: святкування не було під заборону влади однак для людей мало свої наслідки. В школах, на роботі в сільгоспі могли провести зібрання де засуджували громадян що святкували Пасху. В школах та на виробництві малювали карикатурні малюнки, насміхалися над тими, в чиїх родинях не відмовлялися від традицій своїх пращурів. Так, жителька села Пересадівка Братченко Наталія, 1969 р.н., розповідала, що в їх родині пасхальний хліб пекла тільки її бабуся, Ластовецька Марія, 1913 р.н. Випікала у дванадцяти літровому відрі. Верхівку змащувала солодкою водичкою. У бабусі Марії завжди було приховано святу воду і вона сама кропила хліб. Крім того пекли рулети з сиром та маком. Інша мешканка того ж самого села, Василенко Галина, 1939 р.н., розповідала, що до Пасхи готувалися, збирали яйця, масло, цукор. Замість дріжджів для опари використовували хмель та висівки: *«... клала його у миску, заливала кип'ятком, притрушувала висівкою і робила липкі кульки. Коли вони висихали, клала їх у тканину торбинку і підвішувала над грубою. За потребою, брала декілька кульок хмелю, заливала теплою водою чи молоком, давала час постояти, потім проціджувала, сипала борошно, трішки сахарьку, солі, замішувала опару, як на оладки і ставила в тепле місце бродити. А як паски випікала то я собі з вечора середи зроблю опару, декілька разів на ніч встаю, перемішую, щоби опара добре вкисла; тоді як паска випечеться, вона довго не черствіє, та й три рази, бо в честь Святої Трійці: Отця і Сина і Святого Духа. У цій справі швидшати не можна».*

Нині ж, господині «не заморочуються», роблять «швидкі» паски. Зьомша Інна, 1984 р.н., поділилася рецептом своєї тітки «Просто-простішого», за яким опара на «живих дріжджах» вкисає 20 хвилин, а потім додаються всі інші інгредієнти, добре вимішується і тісто залишається сходити».

Сьогодні, готуючись до Великодня, господині, випікають різноманіття великодньої випічки: паски, пироги, рулети. У кожній є свій рецепт, головне, свіжі, домашні продукти: молоко, яйця, коров'яче масло, сливки, олія. Дріжджі використовують «мокрі» або «сухі».

Паска воєнного часу – це особлива паска. Під час польових досліджень, ми з'ясували, що у 2022 році мешканці нашої громади вагалися: випікати паску чи ні, чи буде світло, чи будуть сильні обстріли? Ворог стоїть за 7 кілометрів. Ситуація була напружена, люди розгублені, сім'ї розірвані: чоловіки пішли на війну, в ТРО, діти виїхали за кордон або в інші області України, оселі опустіли...

«Як це паску не спекти? Кожного року, як важко б не було, а паску пекли...»- стверджує Бубна Ярослава, 1957 р.н. Ковбоша Ярослава, 1944 р.н., пригадала: «Моя мамцю у війну, щобим ся не зрадити традицію, порадувати нас дітей, пікла житню паску: без масла, з єдним яйцем, зовсім несолодку. Але ж як ми ся раділи, а пахнення були на всю хату, бо то Божій хліб пічеться». Бацак Лілія, 1966 р.н., розповіла: «Ще від своєї прабабусі знаю, що паска у Великодень має бути у кожній оселі, щоб в ній був добробут і злагода, щоби лунав дитячий сміх. Війна, перекреслила всі плани: виїхали у безпечне місце трійко моїх діточок і дві онучки. Але паску за всіма

традиціями все рівно спекла: фото-пасок відіслала дітям, а паски передала нашим військовим, щоб хоч трохи подякувати їм за незламність і стійкість.

Тож, щоби поділитися своїм теплом і вірою в Перемогу, більшість господинь Воскресенської громади випікали паски, через волонтерів передавали випічку на передову. Тоді й не думали робити фото своїх добрих справ: ділилися, відсилали, пригощали один одного від душі...

Фото пасок у нашій роботі всі достовірні, правдиві і кожна зі своєю історією хвилювань, горя і надією. У 2022-2023 році, де вціліли села нашого району, жінки пекли паску. Це було, як соломинка віри в те, що все буде добре. Це було обов'язковим, щоби підтримати дух наших воїнів і запевнити їх, що тил тримається, живе. Це передчуття свята, умиротворення душі, надії на Перемогу добра.

ЕТНО-ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА СЛОБОЖАНЩИНІ В XVII- XVIII СТ.

*Вєжлівцев Володимир, учень 10- А класу Комунального закладу «Харківський ліцей № 54
Харківської міської ради»*

Керівник: Вєжлівцева М.В., вчитель історії

Етно- господарська діяльність на Слобожанщині в XVII- XVIII ст.. Ця тема актуальна і має велике регіональне значення для автохтонних слобожан. На території колишнього Дикого поля протягом багатьох століть проживало чимало різних народів, але останніми переселенцями здебільшого були українці («черкеси»): козаки, селяни - втікачі, міщани з Правобережної та Лівобережної України. В пошуках кращого життя вони в кінці XVI - XVIII ст. освоїли майже незаселені простори цього багатого краю. Характерною особливістю Слобожанщини було те, що її заселення велося разом із обороною краю, поступово утворюючи п'ять Слобідських полків.

Населення Дикого поля – ухадники в перші часи вони займалися промислами: бортництвом, мисливством та рибальством. Пасіки на Слобожанщині нерідко служили господарською основою для переходу сезонних ухадників на постійне місце життя на даній території. Та з початком сталого заселення краю першим ділом слобожан на нових місцях було охазяйнуватися і завести поле .

Поширеною формою землеволодіння на Слобожанщині була «займанщина» (привілей переселенців), яка впливала на характер соціальних стосунків. Суть «займанщини» полягала в тому, що кожен бажаючий міг стати власником певної кількості ораної землі, лісу і сінокосів (скільки міг обробити) .

Селились згідно зі специфікою професійних занять: торгівельники та ремісники ближче до торгівельних площ, які розташовувались майже завжди у центрі міста, а селяни – навколо .

Внутрішній обладунок хати був досить простий: піч, мисник для тарілок, «піл» (ліжка для снання), попід стінами стояли лави, коло покуття – стіл; по стінах висіли ікони, квіти . Важливу роль в оздобленні хати відігравали розмальовані і різьблені скрині.

Незважаючи на те, що на перших порах після заселення головними культурами Слобожанщини були зернові, на власних городах слобожани саджали ті ж самі культури, що з давніх- давен розводили в Україні. Ще з початку 40-х років XVII ст. почали розводити кавуни, дині, виноград. З другої половини XVIII ст. на Слобожанщині стала культивуватися картопля. У своїх садках слобожани розводили

яблуні, груші, агрус, смородину. Поряд із землеробством населення займалось скотарством, особливо у перші роки після заселення .

Завдяки промислам розвивались ремесла, а ремісники здебільшого працювали для місцевих потреб. Багато ремісників різних спеціальностей жило і працювало в Харкові. Вони селились цілими вулицями і провулками. Про це свідчать назви вулиць – Коцарська, Чоботарська, Римарська, Кузнечна та провулків – Слюсарний, Шляпний, Каретний та інші. Найрозповсюдженішими ремеслами на Слобожанщині були ткацтво, чоботарство, чинбарство, кравецтво, ковальство та гончарство .

Важливе місце у зміцненні економічних зв'язків між українськими землями займала ярмаркова торгівля . Основна маса предметів торгівлі купувалась і продавалась місцевим населенням.

Отже, Слобожанщина – один із кількох регіонів України, що утворився на роздоріжжі Дикого степу протягом XVII- XVIII ст. між нечіткими політичними кордонами Московської держави, Речі Посполитої та Кримського ханства . Завдяки багатим природним ресурсам нашого краю досить швидкими темпами розвинулася його економіка: спочатку це були промисли, потім землеробство, скотарство, ремісниче виробництво, промисловість, торгівля.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРАШКИ

*Гречко Поліна, учениця 5 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»
Дергачівської міської ради Харківської області.*

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури

У наш час полиці магазинів заповнили багато різноманітних дитячих іграшок. Вони відрізняються матеріалом, з якого виготовлені, художнім оформленням, функціональністю, а також впливом, який чинять на розвиток тих чи інших здібностей дітей.

Нехай давні виґрашки не такі гарні як сучасні, зате мають у собі набагато більше — частинку душі цілого народу. Якими ж були традиційні народні іграшки Харківщини? У давні часи народ по - іншому ставився до забавок — їм надавали виховного значення та використовували як оберіг. В українській національній іграшці відображена людська душа: це не тільки талант, а й відображення праці, побуту, традицій.

Вони були простими й водночас досконалими, виготовленими з різних природних матеріалів. Дерево — матеріал, який у сільських умовах фактично завжди під рукою. Тому найбільше іграшок - саморобок робили саме з нього. Так з'явилися сопілочка, свищик, писанка, змійка, вирізьблені фігурки тварин та птахів, людей, технічні іграшки (луки, мечі, дзиги). Згодом почали виготовляти механічні забавки з відповідними руховими елементами — вирізані фігурки попарно з'єднані планками півника та курочок, двох ведмедів, або розміщені на дощечці, а знизу кулька з мотузочкою, смикнеш— і фігурки рухаються. А пізніше вже з'явилися розвиваючі іграшки— велика й мала мороки. Більшість іграшок, зокрема пов'язаних із шумовими ефектами (торохкала, свистунці, фуркала, деркачі), в давнину мали захисну функцію. Вважалося, що їхнє торохтіння та свист відганяють від дитини злі сили. Цікавим аспектом дерев'яної іграшки є розпис. Він, зрештою, робить прості столярні вироби творами мистецтва, надає їм художньо - образних якостей.

Найбільш масовою народною іграшкою, яка виготовлялася в умовах промислів, була забавка з глини. Серед іграшок із цього природного матеріалу найбільш поширеними є свищики (свистунці, свистала, свистілки), серед яких найчастіше зустрічалися свищики-птахи. Найпоширенішим в нашому регіоні був валківський свищик. Він відрізнявся зовнішністю, виглядом, традиційним способом виготовлення.

Перша вузликова лялька, або ж мотанка — традиційна українська іграшка, виготовлена вручну. Головне її призначення — оберіг людської душі й долі, захист роду. Ляльки - мотанки мали свою магічну силу: наповнювали будинок радістю, допомагали вдало вийти заміж, доглядали за дитиною, охороняли від усього поганого. Особливість цих ляльок — сакральний хрест на обличчі, вимотаний спеціальним чином. При виготовленні ляльки голка не використовувалась. Мотанка виготовлялася тільки з натуральних матеріалів: сіна, соломи, трави, сухого листя, насіння, зерен. Прикрашали її народними орнаментами й вишивкою. Як такого виразу та звичних рис обличчя лялька не мала. На лицях деяких вишивали або викладали нитками хрест — давній символ сонця у слов'ян.

А ще в полі в жнива матері робили для дітей прості фігурки з пучка соломи, перев'язаного джгутом. З часом з неї стали робити ляльок, коней, оленів, фантастичних тварин тощо. Такі ж гарні іграшки в місті Лозова Харківської області виплітали з лози. Спершу робили заготовки, які потім варили у великому баці. Гарячі гілки очищували від кори за допомогою щемила. Завдяки тепловій обробці матеріал ставав податливим, здатним зберігати необхідну форму. Потім ще з вологих гілочок створювали фігурку. Останнім етапом було сушіння. І в результаті виходили різні ляльки, тваринки, навіть гойдалки.

На Харківщині популярними були й іграшки з трави та кукурудзяних качанів. Наприкінці весни або на початку літа, коли у полі відростала довга соковита трава, починалась пора трав'яних іграшок. Переважно це були лялечки або тварини. Створювали їх дорослі або й самі діти з обгорток кукурудзяних качанів та трави. Такими ляльками можна було довго гратися, адже листя підсихало й не псувалося.

Виготовляли також іграшки з тіста — це, насамперед, фігурне печиво. Готували його у вигляді птаха перед приходом весни. А на Різдво пекли пряники у вигляді коників та півників. Часто діти і самі долучались до цього процесу. Потім печивом гралися та пригощали один одного. Це заняття об'єднувало родину навколо свята й традицій.

Звичайно, сучасні іграшки мають бути в житті дітей. Вони яскраві й привабливі, розвиваючі й «розумні». Проте не потрібно забувати й про традиційні забавки, адже відкриваючи для себе цей загадковий світ, заглиблюючись в історію створення народних іграшок, торкаючись традицій та обрядів, діти роблять нові відкриття, отримують естетичну насолоду, розширюють свої уявлення про рідну країну та свій народ — навчаються по-справжньому бути українцями.

ТРАДИЦІЇ СВЯТА СПИРИДОНА СОНЦЕВОРОТА НА СЛОБОЖАНЩИНІ

*Дарій Андрій, учень 7 класу Нововодолазького ліцею №1, вихованець народного фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького БДЮТ
Нововодолазької селищної ради Харківської області*

Керівники: Коваль Т.П., відмінник освіти, Коваль О.В., Заслужений працівник культури України, відмінник освіти України

Наукова новизна роботи полягає в доведенні значимості народного світогляду, який функціонує в існуючих упродовж віків обрядово-звичаєвих традиціях та застосування їх в землеробському календарі. У праці застосований комплексний підхід до вивчення теми: окрім безпосередніх свідчень інформантів використано дослідження вітчизняних науковців, зроблено підбірку народних прикмет та вірувань стосовно аграрної праці селян, зокрема на свято Спиридона (Свиридона) Сонцеворота.

Дане дослідження базується на польових матеріалах, зібраних вихованцями народного фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького будинку дитячої та юнацької творчості Нововодолазької селищної ради, в експедиціях Слобожанщиною за період 1993- 2021 роки.

Мета дослідження – вивчення традицій магічного ритуалу свята Спиридона Сонцеворота і пов'язаних з ним землеробським календарем та народними віруваннями, прикметами на зразках світоглядних уявлень українців Слобожанщини.

Саме в час зимового сонцевороту в Україні наші пращури відзначали свято Спиридона (у народі – Свиридона). Святитель Спиридон Сонцеворот прожив земне життя у справедливості й святості: зціляв невиліковно хворих і виганяв бісів. За це Господь винагородив його даром чудотворення.

У Римській імперії III – IV ст. традиційно відзначали одне із найважливіших свят – свято «Непереможного Сонця» тоді, коли темрява вже відступала – світловий день ставав довшим. Щоб зменшити вплив язичницького свята, цього дня почали відзначати день народження «Правдивого сонця». І хто ж, як не Ісус Христос, і був визнаний «Правдивим сонцем»! Святкувати починали зі сходом першої зорі, яка за легендою сповістила всьому світу про народження Сина Божого.

В Україні народний землеробський календар був прив'язаний до церковного православного календаря, який з 1 вересня 2023 року перейшов на новоюліанський календар.

До наших днів дійшли відголоски старинних вірувань українців про час зимового сонцевороту на Спиридона. За народними уявленнями, на Спиридона сонце повертає із зими на літо. Примічали, що саме на Спиридона день ставав довшим, а ніч коротшою. Про це свідчить народна мудрість: «Спиридон Сонцеворот небо плечима підтримує — дня добавляє». У фольклорних експедиціях Слобожанщиною й сьогодні побутують приказки, які свідчать про народні спостереження стосовно свята Спиридона: «На Свиридона дня прибавиться на гороб'ячий скік», або «На Свиридона дня прибуде на макове зерня». А ще примічали, що з цього свята наступало похолодання. Про це свідчать народні приказки та прислів'я: «Сонце переходить на другий бік», «Сонце на літо, зима на мороз».

Упродовж віків селяни встановили певні правила, пов'язавши їх зі Спиридоновим днем, а спостерігаючи за погодою цього дня, з'явилася низка прикмет, які й у наш час побутують в Україні, зокрема й на Слобожанщині.

Примічали: якщо перша половина дня похмура, а після обіду небо стало ясным, то весна буде ранньою; горобці утеплюють гнізда - до похолодання; якщо змінилося напрямок вітру протягом дня, то наступний рік буде врожайним та інші.

Свідчення респондентів про «заякування» дерев у садках на Спиридона, досить розповсюджені у селах Слобожанщини. Цей ритуал виконувався найстаршим членом сім'ї зранку на Спиридона ще до сходу сонця, звідси й вислови «будити дерева», «лякати дерева». Метою цього ритуалу було бажання, щоб фруктові дерева у садку добре родили. Про це свідчить Колякова Ганна Петрівна, 1925 р.н. із с. Парасковія, Кегичівського р-ну: «Лякали дерева на Свирида. Стукали сокирою по яблуні і казали: «Як не будеш родити, буду тебе рубити. А як будеш родить, не буду рубить».

Це магичне дійство передавалось із покоління в покоління від дідів-прадідів сучасному поколінню. Проводячи ритуал, сучасні селяни не усвідомлюють його магичності. Вони це пояснюють просто: «Так робили наші діди, батьки, і ми так робимо». Про мудрі поради своєї бабусі Безпалої Єлизавети Антонівни 1870 р.н. із с. Нове Мажарове Зачепилівського р-ну пам'ятає внука Безпала Олександра Іванівна: «Дерева лякали на Свиридона. Казала бабуся, як не родить деревина, треба у корня гвіздки понабивати, воно родитиме. Я й січас роблю так. Була у мене слива. Ну така вже виперлась! А родить не роде. Взяла топор та й кажу: «На той год не зацвітеш і не вродиш, оце тобі й кінець!» Так вона весною як зацвіла – облипло!».

Окрім заякування, стовбури дерев у садку підв'язували солом'яними чи трав'яними верчиками-перевеслами. Вважалося, що таким чином дерева будуть утеплені, і їх не поморозить мороз. Для дітей то була незабутня подія. Намагалися не проспати, щоб зранку стати свідками і учасниками цього незабутнього вражаючого дійства. «На Свиридона ходили у садок підв'язувати яблуні. Знаю, замети були, одні вершки яблунь виглядали. Рано до схід сонця треба іти у садок. Хто там спить! Ми з батьком і сестричкою по кучугурах ходили будити дерева. І ото лазим по заметам! Підходе батько до яблуньки чи грушки, стукає по ній обухом сокири і каже «Не родиш, я тебе зрубаю!». А вона ніби-то відповідає: «А я вродю!». А батько: «Ну, тоді я тебе пів'яжу» і підв'язує перевеслом. Кажуть, садки тоді лучче родять». (Шиленко Марія Степанівна, 1925 р.н., с. Новоселівка, Нововодолазький р-н., Харківська обл.).

Звичай «лякати дерева» дійшов до наших днів. Під час експедиції у с. Княжне у 2008 році вихованці «Вербиченьки» стали свідками цього незвичайного дійства. (На екрані – фото цього дійства у садку Цвіркуна Прокопа Акимовича, 1935 р.н.).

Як бачимо, цей прадавній ритуал дійсно має магичне значення, і символічним є те, що проводився він у день зимового сонцевороту на Спиридона, коли сонце повертає із зими на літо. Після того, як «полякають» і перев'язують перевеслом дерево, господар промовляє: «Роди, Боже, на всякого долю!», – на нашу думку, це основна мета цього ритуалу.

Навіть на сучасному етапі свого розвитку селяни в значній мірі все ще продовжують користуватися прапрадідівськими методами господарювання. Тоді коли сучасна людина намагається підкорити природу собі, оволодіти нею, наші пращури прагнули знайти своє місце у природі, ототожнюючи себе з нею.

Вивчаймо звичаї і традиції українського народу! Не забуваймо їх і впроваджуймо в сьогоденні. Вони зроблять нас мудрішими і добрішими. Це дасть змогу сучасному поколінню усвідомити зв'язок з попередніми поколіннями, глибше пізнати світогляд пращурів, їхній духовний світ, традиції.

КРОЛЕВЕЦЬКЕ ПЕРЕБОРНЕ ТКАЦТВО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Єгорова Єлизавета, вихованка гуртка «Етнографічне краєзнавство», комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, м. Суми, Сумської області.

Керівник: Олійник Наталія Вікторівна, керівник гуртка

Кролевецьке переборне ткацтво належить до традиційних народних промислів українців, є унікальною складовою нашої національної культури, побутує на території Сумської області на Кролевеччині, а також включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Вироби кролевецького переборного ткацтва тчуть у складній техніці ручного перебору, для виготовлення яких, використовують спеціальні багаторемізні (не менше 4-х ремізок) верстати. Кролевецькі ткані вироби характеризуються поєднанням білих і червоних кольорів, симетричністю зображень, багатством геометризваних орнаментів, найпоширенішими серед яких є: ромби, прямокутники, зигзаги, восьмикутна зірка, дерево життя, берегиня, зображення птахів тощо [3].

Сучасним місцем збереження, популяризації та відродження кролевецького переборного ткацтва на Сумщині є Музей Кролевецького ткацтва Кролевецької міської ради, заснований у 2011 році. Проаналізувавши колекцію тканих виробів, що нині зберігаються в музеї, ми дійшли висновку, що початок росією гібридної війни проти нашої держави в 2014 році, повномасштабне російське військове вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року та героїчна боротьба українців за свою свободу та незалежність упродовж дев'яти років, відобразилися в символіці їх орнаментів.

Наприклад, стали вже традиційними зображення тризубу, карти України. Набули поширення патріотичні написи «Україна», «Любіть Україну», «Все буде Україна!», «Разом до перемоги», «Україна понад усе», «Слава Україні, Героям Слава!». Упродовж 2022 року на кролевецьких рушниках з'явився новий орнамент – байрактар, він символізує захист українського народу від російської агресії.

У ході пошукової роботи ми поспілкувалися з директоркою музею Кролевецького ткацтва Вікторією Шприндель, яка зазначила, що нині окрасою музею є два панно, у яких закладено великий обереговий зміст. Одне з них виготовлено в традиційних червоно-білому, а інше в патріотичному жовто-блакитному кольорах. Край панно оздоблено смужками, ромбами, написом «Кролевець». У центральній частині зображено традиційний кролевецький символ – «Берегиня», а над нею орнамент, що з'явився під час російсько-української війни – байрактар. За задумом майстринь, Берегиня з піднятими руками допомагає злетіти байрактару, який має захистити нашу землю та знищити всіх ворогів. Над байрактаром зображено зерна та колоски, що символізують початок нового життя, відродження України, далі пташки – символи свободи та волі. Завершується панно написом «Разом до перемоги».

Рушники та панно з подібними орнаментами виготовляють майстрині КП «Кролевецькі рушники» для подарунків делегаціям з інших країн – Німеччини, Швейцарії, Туреччини тощо. Один із таких рушників подарував голова Сумської обласної військової адміністрації Дмитро Живицький Надзвичайному і Повноважному Послу Турецької республіки в Україні Ягмуру Ахмету Гюльдере, який відвідав місто Суми в жовтні 2022 року [4].

Запозичують елементи кролевецького переборного ткацтва в своїх роботах і майстрині з різних куточків України.

Зокрема, миколаївська майстриня Тетяна Базилевська-Барташевич технікою кролевецького переборного ткацтва виткала герб України – Тризуб.

Львівський бренд вишитого одягу «Мотив», на замовлення посольства України в Туреччині, створив унікальну вишиванку із зображенням безпілота «Bayraktar» та традиційних українських орнаментів: калини, пшениці й птахів. Ескіз розробила дизайнерка Марта Лешак, на основі візерунків кролевецького переборного ткацтва. Перші сорочки передали засновникам турецької фірми, що виробляє безпілотики – братам Халуку та Сельчуку Байрактарам [1].

Крім того, кролевецькі орнаменти зображені й на безпілотних літальних апаратах «Bayraktar», або як їх називають «Народні байрактари», адже на них збирали гроші мільйони громадян нашої держави. Центральним елементом орнаменту є птахи, зокрема ластівка, як передвісниця відродження і добра. Компанія «Baykar», зробила такий подарунок українцям до Дня Незалежності України [2].

Отже, кролевецьке переборне ткацтво, що є унікальним явищем не лише української, а і світової культури, активно розвивається у контексті подій сучасної російсько-української війни. Поряд із традиційними, з'являються нові орнаменти, наповнені патріотичним, переможним змістом.

ПОБУТ МЕШКАНЦІВ М. ЗАПОРІЖЖЯ ЗА ЧАСІВ НЕП

*Єфименко-Орлов Ярослав, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» ЗОР
Керівник: Гуленко Ким Сергійович, керівник гуртків КЗ «Центр туризму» ЗОР*

Вивчення побуту міського населення на нашу думку є не менш важливим, ніж сільського побуту. Саме в містах в ХХ ст. протікали найважливіші процеси становлення індустріального суспільства. Але переважна більшість етнологічних досліджень полишають осторонь міський побут. В 20 рр. ХХ ст. починається швидкий індустріальний розвиток українських міст та розгортається урбанізація. Вивчення міського побуту цього періоду дозволяє побачити зародження соціальних явищ, що розвиваються до сьогодні, і тому є актуальним напрямком наукового дослідження.

В місті Запоріжжя після тривалих років Першої світової війни, української національної революції та війни з більшовицькою Росією в 20-х роках встановлюється певна стабільність та закладаються основи для розвитку. На зміну воєнному комунізму приходить нова економічна політика, що сприяла пришвидшеному економічному розвитку.

Для побуту початку 20-х років характерні кризові явища, пов'язані з повоєнними роками. Але швидкий економічний розвиток міста призводив до збільшення

чисельності його населення за рахунок сільської молоді. Це призводило до виникнення «житлової проблеми» [2].

Багатьом робітникам доводилося жити в бараках, підвалах, землянках, розрахованих на тимчасове використання, місто було забудоване переважно одноповерховими будинками (рис. 1) [1]. За документами з фонду «Управління Запорізького окружного інженера» видно, що житлове будівництво йшло низькими темпами та розпочалося тільки наприкінці 1920-х рр. [9] Найбільш значний проект з будівництва, реалізований за державний кошт у м. Запоріжжя – це так званий «Будинок індустрії» на 23 квартири [1].

Аналізуючи статті газети «Червоне Запоріжжя» за період 1924-1928 рр., можна побачити, що значного житлового будівництва не відбувалося в місті. Складне становище з житлом було й на Дніпробуді, де в кінці 20-х рр. працювало близько 10 тис. чоловік. Це питання вирішували шляхом спорудження бараків та встановлення великих наметів [8].

Одним з показників рівня життя міського населення є заробітна плата та структура витрат. Офіційні статистичні дані в 20-х рр. звертають увагу на постійне зростання заробітної плати [5, 12], однак практично не знаходимо даних про зростання вартості життя. Основну масу витрат населення Запоріжжя складала харчування, одяг та взуття [4, 92]. Таким чином, можна зробити висновок про те, що реальна заробітна плата в Запоріжжі, як і містах всієї країни не відрізнялась високою купівельною спроможністю, тому доходи частини бюджету орієнтувалися на витрати.

Традиційно радянська історіографія зображувала історію нового суспільства, що з'явилося після жовтня 1917 р., як успішний процес, що розвивається [3, 70]. В першу чергу, це стосувалося повсякденного життя. Але в реальному суспільному житті негативні тенденції не тільки мали місце, а й поглиблювалися. Краще всього це видно на прикладі антиалкогольної політики. Радянська влада пропагувала негативне відношення до алкоголізму. В житті все було навпаки. Незважаючи на закони, населення не збиралося відмовлятися від вживання спиртних напоїв. За відсутністю вільного продажу горілки процвітало самогонваріння. Пияцтво набуло великих розмірів та явилось основною причиною прогулів робітників. В номерах газети «Червоне Запоріжжя» за 1924-1928 рр. неодноразово бачимо статті з проблем самогонваріння, влаштування алкогольних вечірок в громадських їдальнях, продажу алкоголю в закладах харчування [8].

В 1920-ті рр. змінився й зовнішній вигляд людей, що перш за все стосується одягу. Одяг став дешевим та невибагливим. В першу чергу – це було результатом матеріальних труднощів та відсутністю необхідного асортименту в магазинах. Широке розповсюдження отримали гімнастерки, галіфе, комбінезони, юнгштурмівки, футболки, калоші (рис. 2) [6, 32].

Збільшувалися затрати часу й на суспільну діяльність – участь в маніфестаціях, мітингах, роботу в профспілках, партійних, комсомольських та інших громадських організаціях [7, 33].

Підводячи підсумки, необхідно наголосити, що величезні труднощі, пов'язані з індустріалізацією, довгий час вимагали від населення міст самообмеження в області споживання матеріальних благ. Проблему побуту не змогли вирішити ні в середині, ні в кінці 20-х рр., ні в наступне десятиліття. Зміст щоденного життя містян говорить

про його підпорядкування державній ідеології. Формується «радянський побут», певні тенденції якого ми можемо відчувати аж до сьогодні.

ТЮРКІЗМИ В ТОПОНІМІЦІ СВІТЛОВОДЩИНИ

Живолуп Євдокія, учениця 7-А класу вихованки гуртка «Історичне краєзнавство» східного відділення КЗ «КОЦТКЕУМ». КЗ «Лицей «Надія»

Керівник: Живолуп М.М. вчитель історії

Мета роботи: дослідити тюрський мовний вплив на формування топонімів нашого краю, на основі усних, писемних та картографічних джерел.

Об'єкт дослідження : назви сіл, кутків, річок, ярів, лісів та лісових балок.

Предмет дослідження: топоніми русла річки Цибульник в межах сіл Глинськ – Микільське.

Наукова новизна полягає в тому, що це перша спроба систематизувати та дослідити зібрану усну та письмову інформацію про походження топонімів Світловодщини

Сучасна історична наука України активізувала зацікавлення своєю культурою, обрядовістю, народним мистецтвом, що сягають своєю глибиною на сотні, а то й тисячі років назад.

Виклики, які постають перед народом України, спонукають до різнобічного вивчення історії шляхом різних етнокультурних проєктів. Основним завданням яких є вивчення спорідненості українського народу та європейської спільноти.

Зокрема і бездержавність, яка внесла свої корективи у формування сучасної етнокультури базовим елементами. Ознаками її є національна знакова символіка та особливо мова. Ігнорування етнокультурних елементів призводить до кризових явищ в формуванні політичних націй, як наслідок конкурентності в глобальному світі.

Мова базується на основі розвитку етносу, який проживає на певній території та має свої особливості.

Дослідницька робота присвячена вивченню та аналізу топонімів Світловодського району, виявленню впливу історичних факторів на формування географічних назв. Шляхом використання загальнонаукових методів виявлено ряд топонімів, запозичених з інших мовних культур, зокрема і тюркської.

У даній роботі аналізуються топоніми Світловодського району. Аналіз дозволяє простежити етнічні та міграційні процеси на даній території, виявити контакти між різними етносами, відтворити географічні умови місцевості, історичні події, тощо.

Територія Світловодщини – була відома для людей з давніх-давен, адже саме цей регіон був межею між степом та лісостепом, кордоном між осілим та кочовим способом життя. Саме на території нашого краю протікають літописні річки Тясмин та Цибульник. Відомості про той період залишились і по цей день. Перша письмова згадка відноситься до 1190 році в іпатіївському літописі, коли князь Святослав спустився «лодьями» в гирло річки Тясмину.

Завдяки географічному положенню - це території, через які проходили торгові шляхи, а також оборонна лінія між лісостепом та степом.

Так чи інакше, на цій території представлений скіфський, слов'янський, литовсько-польський, козацький, московський, кримський або турецький мовний слід. На цих землях весь час проходили колонізаційні процеси, тому на Світловодщині

представлені сліди польського, єврейського, московського, татарського та сербського мовного впливу.

У даній роботі ми довели значення тюркського мовного впливу на формування топонімів Світловодщини.

Таким чином мною було досліджено близько 30 географічних об'єктів: зокрема 2 гідроніми, 12 оронімів, 10 ойконімів та 4 дримоніми, із них 10 можуть бути тюрксько – татарського походження.

ГОНЧАРСТВО СЛОБОЖАНЩИНИ

Заяц Ратмір, учень 6 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури.

А чи відомо вам, що горщик, глечик, куманець чи будь-яка інша глиняна посудина — це чарівний предмет, жива істота? Саме творці глиняного посуду-гончарі, коли рахували свої вироби, говорили: "Я зробив горщиків 20 душ, глеків — 40 душ. В Україні завжди шанували майстрів-гончарів. Вважалося, що вони знали з вищими силами й вміють підкорювати стихії.

Гончарне виробництво розвинулося на Харківщині в селах, де були родовища доброякісної глини: Нова Водолага, Ізюм, Валки, Кролевець, Глинськ, Глухів. Різноманітність виготовлених на гончарному крузі виробів на Слобожанщині був досить великий: "глечики", "горщики", "кувшини", "кухлі", "кубушки", "друшляки", "квітники", "коганці", "куманці", "жаровні", "гусятниці".

Щоб виготовити глиняний виріб потрібно було спочатку видобути глину. Її копали, як правило, восени і взимку в заглибленнях або на ярах. Видобута глина вилежувалась декілька місяців у відкритому вигляді. Для одержання матеріалу необхідного кольору, вогнетривкості майстри змішували різні сорти глин. Через один-два дні її місили руками або ногами й формували у балабухи, кожен з яких був розрахований на виготовлення окремої посудини. У результаті отримували сировину, повністю готову для використання, тобто для формовки.

Формовка та просушка виробів проходила переважно в житловому приміщенні. Висушений посуд гончарі зберігали до випалювання в сінях, у коморі, на горищі. Після випалу заготовки у горні або спеціальній печі в цілому завершувався процес виробництва неглазурованого посуду. Однак, починаючи з 1870-х років гончарі переходили до більш складного виду кераміки – глазурованого. Одним із перших у налагодженні широкого виготовлення виробів, покритих непрозорою глазур'ю та візерунками, стали, завдяки сприянню графині В. В. Капніст, селянські майстри з селища Нова Водолага Валківського повіту. Тут, а пізніше і в інших регіонах Слобожанщини, глиняну заготовку після першого, утильного, випалу розписували, покривали глазур'ю («поливою») й знову поміщали в горно або піч для випалу. Таким способом народні керамісти створювали досить естетичні та міцні вироби, вартість яких на ярмарках і базарах була в 4-5 разів вища від звичайних неглазурованих.

Крім того, застосовувалися різні техніки оздоблення виробів: глянцеювання (лощення) – по сухому черепку; рожкування – нанесення ангобу цівкою на готовий виріб за допомогою спеціального різка, потім майстри замінили його на гумову

грушу; рихтування – продряпування візерунків; фляндрування (фляндрівка) – за допомогою гострого предмета з'єднувалися три або чотири різнокольорові стрічки ангобу, в готовому виробі вони були схожі на зірки. Інша технологія нанесення візерунка – глазур. Її наносять на вже висушений виріб.

Чільне місце посіли рослинні, квіткові орнаменти, фігурні зображення, передусім на мисках та кахлях.

Глина завжди була й лишається унікальним екологічним чистим матеріалом. Не випадково в давнину на весіллі молодят підносили символічний подарунок — грудку глини, а до подарунку приказували: "Дарую молодим грудку глини, щоб до року були христини". Сьогодні технологія гончарного виробництва мало змінилася — глиняні вироби й досі формують на гончарному колі, а народні майстри віддають перевагу механічному, який треба крутити ногами. Єдине, що суттєво полегшило технологію виготовлення гончарного посуду — електрична піч для випалу глиняних виробів

«Не святі горшки ліплять», – говорить народна приказка. Але насправді ремесло гончара – не з простих, і щоб створювати красу зі звичайної глини, потрібно роками наполегливо працювати, удосконалюючи майстерність.

МИЛОВАРІННЯ НА ЧУГУЇВЩИНІ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

Карпенко Юлія, вихованка гуртка «Юні історики-краєзнавці» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області, учениця 10 класу Комунального закладу «Клугино-Башкирівський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області.

Керівник: Жиглова Юлія Володимирівна, керівник гуртка «Юні історики-краєзнавці» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області, вчитель історії, вчитель вищої категорії, вчитель-методист Комунального закладу «Клугино-Башкирівський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Г.С. Сковорода розвивав ідею духовного народження людини через засвоєння нею релігії, мистецтва, науки, ремесел, сімейних відносин, державного управління, традицій, звичаїв. Історія зберігає пам'ять нашого народу, етнографія – душу нашого народу. Етнографічні дослідження – живі сторінки нашої історії, які впливають на формування світогляду людини. Це важливий аспект ідентичності української нації, особливо, в умовах російської агресії. Про значення ремесел свідчать і приповідки або українсько-народна філософія: ремесло на плечах не висить і хліба не пропустить, а хліб дає - знання ремесла не є перешкодою, а великою допомогою у житті. Ремесло золото принесло - воно несе певний дохід.

Мило – продукт першої необхідності, споживання якого пов'язане з гігієною населення, складовою здоров'я нації. Миловар – одна з найдавніших професій. Миловаріння пройшло цікавий історичний розвиток від ручного виготовлення до промислового, і знову стає актуальним мило ручної роботи.

Миловарна галузь на Харківщині має свою багату історію. Становлення і розвиток галузі починається з I половини XVIII століття як кустарне виробництво. З початком промислового виробництва мила у XIX – початку XX століття на території Харківської губернії було зареєстровано 438 заводів та фабрик, з яких 269 були розташовані в уїздах та містах губернії. Під час Першої світової війни почав роботу харківський милкомбінат, що став одним з найбільших на українських землях в той час. У радянські часи підприємство забезпечувало цим вкрай необхідним продуктом

половину республіки. Сьогодні продовжує виробництво мила провідне сучасне приватне підприємство - «Слобожанський миловар» - один з флагманів галузі. Харківська фабрика «Миловарні Традиції» виготовляє мило виключно з натуральної сировини.

На території міста Чугуєва існували три миловарні заводи на межі ХІХ-ХХ століть: І. Зоріна, О. Борисова, Л. Церлова. Цікаво, що з підприємцями підтримували зв'язок видатні наші земляки: художник І.Ю. Репін та письменник Г.П. Данилевський.

Промисловому милу зазвичай протиставляють натуральне — мило ручної роботи, або мило зроблене в домашніх умовах, яке не містить синтетичних компонентів і інгредієнтів тваринного походження. Звичайне натуральне мило на рослинній основі не втратило своєї актуальності. Продовжує набирати популярність **домашнє миловаріння**, його виробництво перетворилося на ціле мистецтво.

В нашому місті також є свої майстрині-миловари, котрі слідкують за вимогами часу, працюють завзято, творчо, з душею. У кожній свій досвід, уподобання. Продукція наших миловарів – запашне, оригінально сформоване мило – не тільки засіб підтримання чистоти і здоров'я, а й гарний настрій та корисний подарунок.

Актуальність теми полягає в тому, що протягом останніх двадцяти років домашнє миловаріння в Україні переживає справжнє відродження. Вироби мила ручної роботи набули надзвичайної популярності, удосконалюються технології, множиться асортимент і види, створюються об'єднання миловарів, відкриваються спеціалізовані магазини, відбувається реєстрація миловаріння як бізнесу. Майже кожна українська родина купувала або отримувала у подарунок, або мала нагоду користуватися таким продуктом. Миловари упевнено представляють свої вироби на ярмарках, виставках, торгових площадках (стаціонарні та інтернет-магазини).

Метою роботи стало ознайомлення з традиційним промислом – миловаріння та майстринями-миловарами Чугуївщини. Для цього працювали з літературою у бібліотеках, онлайн-ресурсами, ознайомилися з товаром на торгових площадках міста Чугуєва, зустрілися з інформантами, відвідали майстер-клас майстринь.

З інтерв'ю ми зрозуміли, що всі наші майстрині (Литвин Г.В., Уварова Н.В., Коваль І.О.) єдині у висновку: «Щоб бути успішним сучасним миловаром, мало вміти вправно варити мило. Треба бути і художником, і архітектором, і дизайнером виробів». Вироби наших майстринь-миловарів можна побачити на виставках, у магазинах, на ярмарках, ринку міста в соціальних мережах Інтернет. «Головне для нас – мотивація. Коли самим хочеться зробити не гірше, а то й краще, ніж є на полках магазинів, то завжди є стимул перебувати у творчому пошуку, прагнути досягти довершеності в розпочатій роботі», – коментують чугуївські майстрині миловаріння.

Працюючи над темою, ознайомилися з матеріалами (інгредієнтами), технологією (способами), інструментами (обладнанням) для миловаріння в домашніх умовах. Зустрілися з майстринями, склали таблицю «Властивості мила за видами». Таким чином, повернення до традицій ручного виробництва мила, їх вивчення і творче відродження в сучасних умовах свідчить про його попит та підвищення вимог до якості продукції.

Практичне значення роботи полягає в тому, що наведений в ній матеріал може бути використаний керівниками краєзнавчих, народознавчих гуртків, вчителями історії, української літератури, основ здоров'я, під час проведення виховних заходів,

працівниками музеїв при створенні виставок та експозицій з даної тематики. «Словник милоvara» стане в нагоді початківцям-миловарам.

ДЕ Є ХЛІБ, ТАМ Є ЖИТТЯ, ДЕ Є ЖИТТЯ, ТАМ Є НАДІЯ

*Китченко Вероніка, вихованка гуртка «Психологія»
Краснокутського ЦДЮТ Краснокутської селищної ради
Богодухівського району Харківської області
Керівник: Іванова Н.І. керівник гуртка «Психологія»*

Чи задумувались ви коли-небудь над тим, чому хліб став у нас, українців, святиною? Чому українці називають хліб «святим», «головою», «Божим даром», «розпорядником», «папою», «батьком»? Чому без хліба в Україні не обходиться жодна важлива подія? Можливо це в нашому ДНК? Чи зможемо ми, молоде покоління, зберегти традиції наших пращурів?

Спробуємо розібратись і знайти відповіді на запитання, які хвилюють мене. В обрядах і звичаях українців хліб символізує життя. Шана до хліба закріпилась у народних звичаях від народження людини до смерті. Святкові калачі, короваї, шишки, вареники використовуються в різноманітних обрядах. З давніх-давен наші предки з великою шаною ставились до людей, які причетні до вирощування та випікання хліба. Хліб завжди вказував на добробут та достаток. Обіцянку скріплену хлібом в жодному разі не можна порушувати, при укладанні угод обмінювались хлібинами. При сватанні свати заносили до хати, де чекала дівчина, свою хлібину, а отримували замість неї, за згодою на шлюб, паляницю. Особливе значення мав на весіллі хліб. Весільний ритуальний хліб називають коровай. У різних регіонах України його готували по різному і обряди різні. Мені подобається обряд випікання короваю нашого села.

До випікання короваю та «шишок» запрошували заміжніх жінок, які добре жили з своїми чоловіками, мали добру та заможну сім'ю. Збирались жінки напередодні весілля, щоб коровай був свіжим та запашним. Дім де проходило випікання чисто прибирався, і розпочиналось дійство. Кожен етап супроводжувався різними піснями. Коровайниці знали їх багато. Перед початком зазвичай говорили молитву. При вимішуванні тіста були присутні і чоловіки, а уже при випіканні тільки жінки. В деяких регіонах жінок не допускали до випікання. По короваю визначали яке життя чекає на молоде подружжя. Якщо пишній – буде заможне життя, якщо пригорить-буде важко жити. У випечений хліб вставляють гілочки дерева «гільце», всередину клали дрібні гроші. Якщо людина знаходила в своєму шматочку монетку- їй повинно пощастити. До цих пір, в деяких родинах нашого села, залишився звичай зберігати шматочок весільного короваю з калиною, як оберіг.

Хліб використовують і в обрядах поховання. Всі народні свята супроводжуються споживання ритуального хліба. Це калита, який випікали перед святом Андрія. Випічку підвішували в хаті, де проводились вечорниці. З калитою проводились ігри.

На Щедрий вечір готували і готують пироги. На Масниці варять вареники, на день Сорока святих мучеників печуть «жайворонки», це ніби закликання весни. На Маковія печуть коржі з маком.

Особливе і дуже важливе місце серед обрядового хліба займають паски, куличі, бабки. І це тільки незначна частина обрядів нашого народу, що пов'язані з хлібом.

Саме це дає відповідь на запитання: чому хліб для нас святиня. Хліб пов'язаний з нашою духовністю, з зв'язком з православ'ям.

Хлібом вшановували духів землі. Старожили села говорили, що перед початком польових робіт випікався хліб і з ним прямували до поля, там розламували, половину ділили між трударями, а другу половину розкришували для пташок.

Хліб-сіль на вишитому рушнику стали символом нашої гостинності. На покуті під образами завжди лежала покрита рушником паляниця. Наші предки з'їдали кожен шматочок повністю, щоб силу не залишити. Хліб не можна викидати у сміття. Можливо ви звертали увагу, що старі люди, хлібні крихти з столу збирають у долоню. Знайдений кусок хліба треба підняти, обтрусити і віддати птахам чи тваринам. Коли окраєць хліба випадково падав на підлогу, його піднімали і цілували, вибачались. Про хліб ніколи не можна говорити, що він поганий, підгорілий, черствий. Він наш годувальник, наша святиня.

Хліб у нашому житті ніби зв'язок з пращурами. Традиції нашого народу необхідно вивчати і передавати майбутнім поколінням. Саме це визначає нас, як націю, з багатим минулим.

Можливо обряди, звичаї закладені у нашій ДНК саме завдяки нашим пращурам, які вижили незважаючи на всі перепони.

Шанобливе ставлення до хліба плекалось віки. У нашого народу закладене з часів голодомору. Наше покоління зрозуміло значення шматочка хліба з початком війни. Тепер розуміємо своїх прабабусь, які так любили поласувати крайцем свіжеспеченого хліба.

Ми, молоде покоління, все більше розуміємо, що знання свого родоводу-коріння, історичних та культурних надбань необхідні для використання кращих традицій у практиці сьогодення. Саме знання національної культури є важливим оберегом від духовної руйнації суспільства.

В слов'янських народів існує особливий звичай, люди котрі переломили між собою хліб, ставали друзями на ціле життя. Останні події в країні показали хто для нас справжні друзі.

Моє бажання жити в мирі, злагоді, зберігати наші традиції, поважати і цінувати хліб, як найсвятіше надбання людства. Бо де є хліб, там є життя, де є життя, там є надія.

ОБЕРЕГИ В ОСЕЛІ НАШИХ ПРЕДКІВ

Константінова Анастасія, учениця 5 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури

Обереги – наші прадавні символи-захисники, знаки віри у вище заступництво. Предки вірили, що світ населений добрими та злими духами. Тому й створювались спеціальні обереги, щоб захищати своє життя й здоров'я та близьких людей від зла. Вони оберігали оселю від лихого ока, несли добробут, мир, любов та навіть лікували.

Центром житла була піч. Займала найбільшу частину хати. В Україні існував справжній культ печі. І не тільки тому, що в ній варили їжу, пекли хліб та пироги, на ній спали, лікували хвороби тощо. Піч була глибоким символом рідного вогнища, неперервності роду. Це священне місце, де жінка народжувала дитину. Кволих

малюків тричі на лопаті для хліба засовували в піч, за повір'ям, вона могла взяти хвору дитину й повернути її здоровою. Часто літні люди спали на печі, а все тому, що вважали її тепло цілющим. Молода дівчина колупала її під час сватання, тим самим звертаючись по опіку до душ померлих предків. Категорично заборонялося лаятися біля неї та плювати у вогонь. Піч була оберегом від різної нечисті. Часто жаринки та попіл використовували при ворожіннях. Її сприймали майже як живу. Господиння дбала про неї, прикрашала декоративними розписами. А раз на рік піч відпочивала. На Щедрий вечір, як приготували кутю, цілу добу її не розпалювали й не готували в ній.

Поруч із найтеплішим місцем у хаті висіла колиска – символ продовження роду. Вона була дерев'яна, завішувалася пологом, щоб дитину не зурочили сторонні люди. Часто в колиску клали часник й інші магичні речі. Коли діти підростали, її не викидали й не віддавали, а зберігали на горищі, щоб не припинити рід.

Ще одним із найважливіших елементів хати був сволок. Це брус, на якому тримається стеля. З ним пов'язано багато вірувань, обрядів, звичаїв. Він вважається захисником оселі. На сволоку малювали хрести, різні інші обереги, на свята прикрашали пучками трав.

Найсвятіше й найпочесніше місце хати – покуть, де ставили ікони, прикрашені рушниками, які господиня вишивала власноруч. Перед образами горіла свічка та стояла освячена вода. Перед ними молилися за здоров'я, благополуччя, здійснювали певні обряди й вірили, що цей найсильніший оберіг захищає від лихих, злих сил. За народним звичаєм, коли народжувалася дитина, першу купіль робили на покуті. Покуть був місцем господаря. За столом голова родини мав місце під образами, а під час весілля там садили молодих. На Різдво на покуті ставили «дідуха». Це обжинковий або зажинковий сніп із пучків жита. Вважалося, що в ньому перебувають душі предків. Отже, покуть – своєрідний домашній вівтар.

На покуті завжди стояв стіл – як уособлення злагоди й єдності родини. На рушнику лежав хліб і стояла сіль. Цей родинний оберіг шанували, завжди тримали чисто прибраним. На великі свята покривали лляною скатертиною. За гріх вважалося класти на стіл шапки, ключі, інші речі, сідати на нього. Вважалося, що це несе сварки, хвороби, бо стіл – це місце хліба.

Оздоблення української хати не мислили без рушників. На ньому вишита доля нашого народу, на ньому переплелися людські радість і біль, щастя і горе. Рушник супроводжував людину протягом усього життя від самого народження. Він був і оберегом, і молитвою, і засобом спілкування з предками. Ними приймали на світ немовля, зустрічали гостей, проводжали у вічність. Рушниками дівчина пов'язувала старостів під час сватання. На нього ставали в церкві під час вінчання. Саме на рушнику батьки підносили хліб-сіль, тримали образи, з якими молоді йшли до церкви вінчатися.

Рушник, сорочки, хустки та інше збіжжя зберігали у скринях. Її вміст був предметом гордощів дівчини, свідченням її працьовитості. Як тільки в родині піростала донька, для неї замовляли скриню, яку дівчина мала наповнити приданим. У ній же після весілля дівчина зберігала дівочий одяг, прикраси та вінець. Зовні скриню оздоблювали різьбленням, розписом. Перед великими святами господині її перебирали, клали нове запашне зілля.

Одним із оберегів вважалася підкова - це найпотужніший оберег, який має дуже широкий спектр магічного впливу. З одного боку, вона захищала будинок від нечистої сили та нещастя. З іншого боку, привертала в будинок благополуччя. Справжньою удачею вважалось випадково знайти загублену підкову на проїжджій частині. Таку річ дбайливо зберігали, ставилися до неї з повагою. Найчастіше вішали її на стіні або над вхідними дверима ріжками вгору, як символ повної чаші.

Символом початку хати й її закінченням був поріг. Він повинен бути високим. За народними віруваннями поріг – це місце перебування душ померлих предків. Це пов'язано з первісним звичаєм ховати покійників під ним. Вважалось, що саме їх душі оберігали оселю від злих сил та лихих людей.

Із давніх-давен люди намагалися всіма способами привернути до себе удачу, благополуччя, здоров'я й достаток. Величезна роль у досягненні цієї мети відводилася оберегам.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ФЕНІКС ДОНЕЧЧИНИ

Кривоспицька Катерина, Зінченко Владислава, Адабаш Олександра, вихованки Курія імені Данила Шумука, гурток «Джура» ПНЗ «Центр творчості та дозвілля відділу освіти Покровської міської ради» місто Покровськ Донецької області
Керівник: Дворянчикова В.В., керівник гуртка, виховник курія

Кожен регіон України зазнав своїх історичних тортур. Так і рідний наш край – Донеччина, має свою історію. Досліджувати яку вкрай важко – майже всі джерела інформації знищені, знищені на рівні архівів, музеїв та людської пам'яті. До 14-го року на великому міському стенді «Жизнь нашего города», була єдина фотографія з культурного життя міста - це хор у російських костюмах.

У ХХ столітті та під час радянської епохи на Донеччині було мало зусиль спрямованих на збереження культурної спадщини. Багато цінних артефактів та історичних даних були втрачені або знищені, що призвело до обмеженого доступу до пам'яток минулого та інформації про них. Взагалі не займались розвитком, а навпаки тільки знищували. Якщо хтось зберігав українську сорочку, одразу вважалось, що він ворог. Одного разу, коли спілкувались з Юрієм Мельничуком - він зауважив, що Донеччина - це «біла пляма» в історії костюму України.

У селах можна було зустріти переважно речі, що зберігались під дахом або в хаті бабусь, тоді як у місті намагались прибрати ці цінності, щоб вони не були помітні. У результаті, багато цінних предметів було втрачено без сліду. Музейні колекції також постраждали, залишившись практично порожніми від артефактів, пов'язаних із минулим.

Наші етнографічні експедиції по селах району, організовувались через бажання дізнатись правду, побачити і почути все особисто. Знайти старовинні фотографії і подивитись на одяг, послухати мову бабусь, почути розповіді та пісні. Така інформація була вкрай важлива для дослідження рідного краю.

Неочікувана знахідка дукача... Музичко Віра Герасимівна, з села Сергіївка Донецької області, розповідала про минуле, про свої творчі роки життя. Коли готувались до святкових концертів, то шили костюми в народному українському стилі. Головний убір, очіпок, зберігся і вона його подарувала дослідникам. Та на запитання про дукачі, дуже здивувалась і розпитала про прикрасу. Після розповіді та опису

коштовності, бабуся вигукнула: - А, це як у моєї свекрухи на фотографії! - І винесла фотопортрет гарної жінки з дукачем.

Керсетки спочатку шукали по музеях міста Покровська. Жоден музей не міг похизуватись експонатом. У музеї Покровського педагогічного фахового коледжу, маючи світлицю з побутовими речами минулого та манекен з костюмом української дівчини, замінили керсетку темною жилеткою з новорічного костюма, оздобленого зображенням сніговика. Пізніше етнографічна експедиція знайшла цей вишуканий одяг у селах Сергіївка та Андріївка, Покровської ОТГ. Там зберегли та надали можливість доторкнутись до оздоблених мереживом й оксамитом керсеток. Одну з керсеток, як репліку, має наш колектив. І історія її створення дуже цікава.

Про весільний віночок, під час експедиції, почули від Булавіної І. К. з села Гришино. Бабуся розповіла, що віночки були різнокольорові, а стрічки несли інформацію про наречену. Якщо не оздоблювали віночок червоною стрічкою, то дівчина була напівсирота. Якщо прив'язували білу стрічку до весільного головного убору, то майбутня дружина – повна сирота і не має ні матері, ні батька. Весільний віночок пощастило зустріти у селі Андріївка. Дуже цікавий спосіб його зберігання – під склом святого образу. Саме цей «простий рецепт» дав можливість зберегти коштовну річ.

Занурюючись в історію Донецької області, можна зробити висновок, що наш край розвивався тільки в індустріальній сфері. І це насправді не є помилкою, бо всі знають, що Донбас відомий за свої шахти і залізні дороги. Навіть наше місто, Покровськ, починалося із залізної дороги. Як тільки почала будуватися залізниця і видобуватися вугілля, розвиток пішов тільки в індустріальну сферу. День Шахтаря у Покровську завжди вважався найголовнішим святом, і хоча наше місто розпочалося залізної дороги але більшість місцевих шахтарі і ми живемо у «шахтарському містечку». Така популяризація індустріальної сфери знищує багатство етнографічного напрямку.

Наша історія повторюється, і про це свідчить те, що в минулому, історичні пам'ятки Донбасу масово знищувалися росіянами, вони намагалися викреслити нашу культури і позбавити нас розуміння, хто ми такі. На жаль, схожа ситуація відбувається і зараз, під час повномасштабного вторгнення росії на територію України. Знищують наші міста і будинки, де колись жили люди, а також багато церков і музеїв. Наприклад, у нашому центрі творчості була старовинна скриня з традиційними знаряддями праці, прялки, доріжки – це все знищено влучанням ракети. Тож, як і в минулому, дуже багато всього знищується але ми готові відновлювати, шукати знову. І хай наш край знову постане з попелу!

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТЛА СЛОБОЖАНЩИНИ

Лимар Дмитро, вихованець гуртка "Історичне краєзнавство" Балаклійської станції юних натуралістів, учень ІІ класу Вербівського ліцею Балаклійської міської ради

Керівник: Капустянська О.І., вчитель історії

Для українця рідна хата – це святиня, уособлення всесвіту, де долівка – земля, стіни – гори й ліси, а стеля – небесна баня, сволок на стелі – Чумацький Шлях, а покуть – небесна ясна зоря. Формувалася українська хата протягом багатьох століть, і прийшла вона до нас із сивої давнини.

Українська хата – незвичайне й самобутнє явище в історії архітектури. Історичні та природні особливості окремих районів сприяли появі місцевих рис у будові хати. Зумовлено це тим, що українська хата – продукт творчості хліборобського населення, яке споконвічно жило на своїй території.

Хати в Україні біленькі, сповнені теплом і чистотою, чепурні й веселі. Неодмінно обсажені квітами – чорнобривцями, айстрами, а надто мальвами: гарними, високими, стрункими, як українські дівчата. І яких тільки різновидів хати не побачиш!

Стрімкий розвиток ремесел, хліборобства, розширення торгівлі сприяли прогресивним соціально-економічним процесам. Це позитивно позначилося й на характері сільського будівництва, збільшенні в господарстві споруд виробничого призначення, вдосконалюються методи й архітектура народного будівництва. Стіни скріплюються не лише способом "простий замок", а й "у лапу", "зарізки". Рублені дахи замінили кроквяними.

В степу найпоширеніший матеріал – глина, перемішана з січеною соломою та половиною. З неї роблять "вальки" – циліндричної форми, або "лимпач" (саман) – великі цеглини прямокутної форми. Вальки кладуть ще вологими, лимпач висушують на сонці задалегідь (в'язкий, вологостійкий суглинок після висихання стає міцним). Стіни клали завтовшки 0,5 – 1 м. Товстими були стіни особливо на Півдні. Використовували каркасну й безкаркасну конструкції. В разі другої конструкції зростала товщина стіни.

У XVII ст. основним покрівельним матеріалом є дерево (дранка, тес), солома, очерет. Соломою з XVI ст. крили лише господарчі споруди, з XVIII ст. солома як покрівельний матеріал починає переважати на більшій частині території України.

Линяна або з каменю, білена. Часто в різні тони синього кольору, високий двосхилий дах під соломою або очеретом, до вулиці, як правило, виходила причілковою стіною.

Піч топили "по-чорному" і "по-білому". Останній спосіб поступово захоплює більшу частину української території.

У ряді районів, Слобожанщина, поширюється будівництво ганків та критих галерей біля будинку. У XVII–XVIII ст. на території України поширені лазні. Причому не лише в заможних верств, а й у простих селян.

На Харківщині хати ставили великі, світлі. Перед хатою облаштовували просторий двір. Повітки були довгими, з возівнями. У дворі ставили комору, курник, саж для свиней. За коморою – тік для обмолоту снопів. Для зберігання зерна в колосі й усіх необмолочених продуктів хліборобства, соломи й сіна зводили клуні.

Слобожанська хата за структурною основою, планом житлового приміщення належить до традиційного тридільного житла типу «хата + сіни + комора». Це зрубно-каркасна будівля, де житлова частина робилася в зруб із бруса, а сіни і комора – в стовпи. Покрита хата житньою соломою. Кулики вкладені колоссям догори, а гузирем – донизу. Своїми кінцями крокви спираються на поздовжні платви. Кутові крокви спираються на стіни в місці перехрещення поздовжньої платви з поперечною. Угорі з'єднуються вершинами з попередньою парою кроков, утворюючи піраміду. Завершується дах гребенем, притиснутим здвоєними жердинами.

У хаті велика піч і лежанка – невіддільна частина слобожанської хати. Дах житла зроблено натрусом – характерна особливість влаштування покрівлі на Слобожанщині.

Водночас у сучасному уніфікованому способі житлового будівництва втрачене традиційне бачення принципів органічності житла й природного середовища, духовного й естетичного наповнення житлового простору. А за цим зникає й сприйняття хати як святині, духовного і світоглядного явища. У цих умовах зростає потреба в усвідомленні значення традиційної української хати, передовсім в ідентифікаційному національному смислі. Тому й тепер актуальні слова відомого українського мистецтвознавця Вадима Щербаківського: “Українська хата з її естетичним виглядом дає сильний поштовх до розуміння психіки чи характеру українського народу і робить цей характер, цю психіку дуже неподібною до психіки й характеру деяких інших народів, що говорять нині слов’янськими мовами”. Отже, плекаймо нашу етнічну традицію – основу нашої самобутності.

ЕТНОКУЛЬТУРНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РОГАТИНСЬКОГО ОПІЛЛЯ

Лялька Андріана, учениця 9 класу Рогатинського ліцею №1 Рогатинської міської ради Івано-Франківської області, член гуртка історичного краєзнавства Івано-Франківського ОДЦТКУМ

Керівник: Доронюк Л. Б., керівник гуртка історичного краєзнавства Івано-Франківського ОДЦТКУМ

Рогатинське Опілля-край багатих національних традицій, високого рівня культури, патріотизму, батьківщина талановитих і працьовитих людей, колиска всесвітньовідомої Роксолани-Насті Лісовської. Тут на кожному кроці - подих історії, великої і самобутньої, яка писалася мечем і вогнем, горем і радістю впродовж більше як восьмиста років, в цьому куточку України черпає талант майбутня еліта нації.

Актуальність роботи зумовлена тим, що на сучасному етапі боротьби за суверенітет та незалежність України, невід’ємною складовою збереження ідентичності українців є історичне краєзнавство, спрямоване на відродження духовності, історичної пам’яті, формування у громадян, і передусім у молоді, любові до рідного краю, національного патріотизму, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурного надбання нації.

Мета дослідницької роботи - дослідження і вивчення історико-краєзнавчих та рекреаційних об’єктів Рогатинщини.

Завдання: проаналізувати розвиток краєзнавства у Рогатинському районі; охарактеризувати природно-рекреаційні ресурси; вивчити і дослідити архітектурну і культурну спадщину Рогатинської землі.

Об’єктами дослідження стали архітектурна, культурна і природна спадщина Рогатинського району.

Предмет дослідження-вивчення сучасного стану історико-краєзнавчого потенціалу Рогатинського Опілля.

Рогатинщина - мальовничий куточок України, який знаходиться серед пологих пагорбів Опілля, неподалік славетного Галича. За письмовими джерелами, на Рогатинській землі активно почали виникати поселення, головним чином, в XV ст., бо саме цим періодом датуються перші письмові згадки про населені пункти краю.

В давнину Рогатинська земля була однією з найбільш заселених територій Галичини.

Етнографічний колорит Рогатинщини представлений вишивкою, яка здавна булапопулярна на Опіллі. Вишивка давно стала тією чудодійною криницею, у якій дивограєм всі барви землі притягують до себе тих, хто прагне доторкнутися краси високого мистецтва опільської вишивки, повчитись, перейняти для себе невидиму енергію отого сонячного склепіння кольорів, яке очищає душу від буденності. Кожна вишивка – це часточка душі, це краплина любові, що виливається на полотно з серця. Можливо тому вона стає найвищим витвором мистецтва, скарбом душі і втіленням найкращих почуттів.

Рогатинський край має велику історичну спадщину — пам'ятки історії та культури. Опілля багате на шедеври архітектури, як на світські споруди, так і на сакральні будівлі. Світськими будівлями багатий центр міста Рогатина, особливо ті, що знаходяться на площі Роксолани. Заслуговує на увагу гімназія імені Володимира Великого, побудована на початку ХХ століття. Збудована гімназія виключно на кошти пожертвувань у 1909 році. Рогатинська гімназія стала гордістю міста, кузнею знань і культури. Тут працювали непересічні особистості, визначні педагоги: А. Крушельницький, О. Турянський, І. Крип'якевич, Ю. Опільський, М. Угрин-Безгрішний, А. Лотоцький та багато інших. Коли на західноукраїнські землі прийшли більшовики, гімназію було ліквідовано. Тільки зі здобуттям незалежності у 1991 році її відновлено, директором гімназії став колишній випускник – Богдан Бандура.

Здавна найвишуканішою і найвеличнішою будівлею була церква. На Рогатинщині їх побудовано близько 100. Про багате історичне минуле свідчать церква Пресвятої Богородиці XII-XIV століття. Храм найстаріший в районі та оборонні мури навколо нього XI-XIIст., Костел Святої Анни або Святого Миколи Єпископа XVII століття, Святодухівська церква XVI століття . Ця дерев'яна сакральна споруда цінна тим, що збудована без цвяхів та має унікальний п'ятирусний іконостас – перлина українського мистецтва XVII століття, зараз вона є пам'яткою під егідою ЮНЕСКО.

Рогатинщина гостинно відкриває широкі брами перед усіма, хто приходить до цього краю з добром і миром у серці.

На сьогоднішній час значення популяризації краєзнавства та розвиток туризму постійно зростає. Це пов'язане із підвищенням його впливу на розвиток міжнародних зв'язків, пожвавлення економічного стану країни та окремих регіонів, можливістю поповнення валютних надходжень. За рахунок проведення послідовної економічної та культурної політики між різними народами світу історичне краєзнавство і туризм виступають стабілізатором налагодження та укріплення відносин між державами, дійовим фактором посилення престижу країни в світовому співтоваристві, ділових колах. Рогатинський район теж нарощує темпи розвитку туристичної індустрії, щоб показати своє багатство та збагатити місцевий бюджет.

Рогатинщина завжди славилась пам'ятками історії та культури, видатними людьми. Тут лунає мелодійна музика Прикарпаття, дзвенять кришталево чисті струмки. В цьому краї по-справжньому відпочиває душа. Шедеври архітектурної спадщини, мальовничі краєвиди манять до себе туристів. В кожному населеному пункті можна побачити багато цікавого та захоплюючого, збагатити естетичні та духовні потреби, розширити свій світогляд.

Опілля – самобутній етнографічний район, що зберіг національний колорит з багатою матеріально-духовною культурою, низку самобутніх відмінностей в обрядах, народній архітектурі, побуті, що привертає неабияку увагу краян та туристів, бо наш край – наша історія жива.

ВПЛИВ ІНШИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ НА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВОСТІ СУЧАСНОЇ ДУНАЄВЕЦЬКОЇ ТГ У XVIII – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

*Малий Володимир, учень Дунаєвецького ліцею №2 Дунаєвецької міської ради
Хмельницької області*

Керівник: Пухка А.М., вчитель географії

Етнографія – це галузь історичної науки, яка вивчає культуру і побут народів світу, їх етногенез, розселення та культурно-побутові зв'язки. Тісно пов'язаними з етнографією є поняття міжетнічних відносин та етнічних контактів, оскільки суспільні відносини між різними національностями безпосередньо впливають на соціально-економічний та культурно-побутовий розвиток основного етносу.

Міжетнічні відносини – специфічна частина суспільних відносин, яка охоплює усі сфери суспільного життя: економічну, соціальну, сімейно-побутову, політичну, культурно-психологічну тощо. Можна виділити чотири варіанти результатів етнічних процесів в етносах, які контактують, а саме: додавання, ускладнення, зменшення, бідність. У роботі проаналізовано вплив польського, єврейського та німецького етносів на розвиток території Дунаєвецької ТГ, у результаті якого відбулося додавання та ускладнення економічних та культурних процесів. Необхідно чітко відмежувати позитивний досвід проникнення елементів інших культур в українську від нищення та спотворення нашої культури. Це допоможе продовжити розвиток України як демократичної держави з її власними цінностями, національною єдністю та безконфліктною інтеграцією в українське середовище. Важливо утвердити в українському суспільстві принцип, що інша культура не є бар'єром для розвитку нашої, а навпаки – вона може стати засобом збагачення української культури, коли не утискає її, а саме збагачує. **Актуальність** нашого дослідження полягає у прослідкуванні позитивного впливу інших національностей на економічне, суспільне, культурно-побутове життя жителів території сучасної Дунаєвецької ТГ у часи найбільш тісних контактів, тобто у XVIII – початку XX ст. Цей дасть змогу виокремити позитивні зміни внаслідок міжетнічних контактів та сприятиме інтеграції в європейський простір з його високими демократичними принципами.

Етнографія Поділля наразі залишається однією із краєзнавчих тем, які потребують додаткового аналізу та вивчення. Завдяки географічному розташуванню та історичному розвитку Поділля є одним із найсвоєрідніших мультикультуральних регіонів України. Зокрема, цей історико-географічний район пов'язаний багатовіковим міжетнічним зв'язком з представниками інших народів, які поселялися тут в різні історичні епохи, а саме з поляками, євреями, німцями, чехами, молдованами.

Досліджуючи етнографічні особливості Дунаєвеччини, ми побачили, що це досить своєрідна та колоритна частина Поділля. Такі риси традиційно-побутової

культури українців тут пов'язані з їх багатівіковим спілкуванням з іншими національностями.

Містечко Дунаївці з прилеглими селами упродовж своєї історії розвивалося відповідно до історичних умов, які тут склалися. Оскільки довгий час воно перебувало у володінні польських шляхтичів, це позначилося на його економічно-суспільному та культурно-освітньому розвитку. Так, завдяки поширенню ремісничих цехів, воно довгий час було одним із торгово-ремісничих осередків Поділля. Цехи, як замкнуті організації ремісників зі своїми статутами, правилами і порядками, утримували монополію на певний вид ремесла, забезпечували охорону інтересів своїх членів, підготовку кадрів, удосконалення виробництва, регулювали життя общинників, дбали про їх моральні устої, судили, накладаючи штрафи.

Значних успіхів у розбудові нових суспільно-політичних відносин досяг власник с. Миньківці Ігнацій Мархоцький. За його правління тут працювали суконна, каретна фабрики, фабрика анісової олії, цегельний, лакофарбовий заводи, а також виготовляли папір, друкували книги та бланки для комерційних операцій. Крім того, він зміг розвинути багато нових ремесел, а також започаткував друкарську справу на Дунаєвеччині.

Сьогодні туристичні маршрути Дунаєвецької територіальної громади не обходяться без архітектурних пам'яток, збудованих польськими землевласниками, зокрема палац родини Красінських у Дунаївцях, палац у Голозубинцях, у Кривчику, капуцинський костел. Багатим і досі залишається парковий комплекс у Голозубинцях.

Суттєвим був вплив єврейської громади на економічний розвиток місцевості, оскільки вона сприяла розвитку торгівельної справи, модернізуючи та удосконалюючи її. Під впливом євреїв будувалися кам'яні магазини, лавка, склади для зберігання товарів. Вони налагодили шляхи оптової торгівлі з країнами Європи. Євреї, що проживали в місті, надавали також посередницькі послуги в реалізації сільськогосподарських товарів, тканин та інших предметів ремісничого виробництва, сприяли зростанню економічного розвитку міста. У селі Миньківцях Єврейська громада сприяла розвитку не лише торгівельно-економічних відносин, а й у розвиток друкарства.

Німецькі колоністи, які заселили Дунаєвеччину у ХІХ ст., започаткували та розвинули суконне, чавунно-ливарне та машинне будівництво у містечку Дунаївці. Крім того, механічні майстерні при складах сільськогосподарських машин були трансформовані у машинобудівельні підприємства. Німецькі робітники працювали каретниками, сідлярами, бритварями, годинникарями, рукавичниками, вироби яких задовольняли потреби мешканців і власників цього містечка, і землевласників навколишніх маєтків.

У результаті міжетнічних відносин з представниками різних етносів, які заселяли Дунаєвеччину, відбулося багато позитивних змін у розвитку місцевості.. Звісно, кожен мав свої інтереси, що часто негативно позначалося на українському населенню: збільшувалася кількість робочих місць, проте зарплати були мізерні, важкі умови праці, визискування з боку лихварів. Проте містечко не занепадало, а процвітало. Відповідно з часом умови проживання покращувалися.

Ці події відкривають для дунаївчан нові сторінки історії нашої ОТГ, в якому мирно співіснували польська, українська та єврейська громади, що дуже цінно в час,

коли українське суспільство перебуває на стадії будівництва нової демократичної держави зі справжніми європейськими цінностями.

БОЙКІВЩИНА – ПЕРЛИНА ПРИКАРПАТТЯ

Музика Вероніка, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Івано-Франківського обласного державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Керівник: Паранюк М.В., керівник гуртка «Історичне краєзнавство»

Бойківщина – один із найцікавіших етнографічних регіонів Прикарпаття, який славиться багатим історичним спадком і непересічною культурою, давніми традиціями та звичаями, що урізноманітнюють колоритний етнічний простір України. **Бойки чисельніші за лемків та гуцулів, хоча й досі залишаються найменш вивченими.**

Актуальність роботи полягає у залученні молоді до вивчення й примноження спадщини бойківського краю задля збереження в історичному контексті його унікальності, яка визначає ідентичність бойків та сприяє утвердженню національної самосвідомості.

Метою дослідження є з'ясування етнографічних особливостей Бойківщини та її туристичного потенціалу.

Що таке Бойківщина? І досі не має чітко окреслених географічних меж. Сучасні українські науковці бойківською землею вважають за теперішнім адміністративним поділом південно-західну частину Рожнятівського, майже весь Долинський район та Богородчанщину Івано-Франківської області, частину Львівщини та Закарпаття.

Дослідженням Бойківщини займалось чимало вчених, зокрема, варто виділити історико-етнографічні праці І. Франка, В. Гнатюка, С. Павлюка, С. Макарчука. Походження назви «бойко» до цього часу залишається загадкою, хоч гіпотез існує багато. Серед них – від польського слова бояк – «віл», аналогічно від румунського слова бої – теж «віл», інші виводили цю назву від антропоніма «бойко». Жителі Бойківщини розмовляють бойківським діалектом.

З-поміж інших етнорегіонів Бойківщина виділяється розвитком різних ремесл й промислів. Одним із найпоширеніших була лісозаготівля, а також сплав деревини, теслярство, гончарство, бондарство. Місцеві майстри-деревники будували для себе і на продаж хати та господарські будівлі, зводили справжні шедеври дерев'яної архітектури, виробляли з дерева майже всі сільськогосподарські знаряддя, транспортні засоби, хатне начиння, посуд та ін. Розвивалися невеликою мірою і ткацтво та кушнірство. Бойківський традиційний одяг зберіг до теперішніх часів простоту форм і крою, виготовлений переважно з полотна, а також із сукна та шкіри, зберігаючи автентичні риси. Характерною ознакою одягу були білі домоткані сорочки, спідниці, чоловічі штани, які прикрашалися вишивкою або вибійкою, сірі або брунатні безрукавки оздоблені шнуровими петлями, темно-коричневі сіряки чи пишно оздоблені прямоспинні кожухи. Колористика одягу, його прикраси й орнаменти були скромніші, ніж у гуцульському народному вбранні.

Бойківщина славиться своєю архітектурною спадщиною. Села та містечка прикрашають дерев'яні церкви, які своєю унікальною архітектурою вражають душу

кожного відвідувача. Ці святині є своєрідними шедеврами національного мистецтва та архітектури.

Бойківське житло будувалося з дерева: на зруб переважно йшла ялиця, а на дошки – смерека. Фундаменти викладали з каменю, дах накривали китицями з житньої соломи. Стики на зрубках закладали мохом і обмазували глиною.

Особливість житла бойків – довга хата. Житлове приміщення в ній розташоване під одним дахом з низкою господарських прибудов – коморою, стайнею, шопою. В давнину хати були курними.

В етнографічній палітрі нашої Батьківщини винятковим є сакральний бойківський стиль, не дарма церкви вважають візитівкою цього краю, вони виступають одним з найкращих шедеврів дерев'яної архітектури. На сьогоднішній день Бойківщина є заповідником найдавніших зразків церков та храмів.

Багатоспадові бойківські храми органічно вписуються в місцевий ландшафт. Розташовані на природних підвищеннях, вони не домінують, а ніби продовжують їх, тулячись пірамідальними верхами до землі. Внутрішній простір бойківські майстри розкрили за допомогою виступів на даху. Впродовж століть цей тип церков було доведено до ідеальної форми.

Регіональними особливостями характерні різні галузі традиційної духовної культури жителів бойківського краю. У календарних і сімейних звичаях та обрядах, віруваннях, міфології, народних знаннях, звичаєвому праві простежуються нашарування різних епох і уявлень, передусім тісний зв'язок із житейськими справами людини. Бойківська фольклорна традиція донесла до нашого часу цінні пам'ятки давніх верств усної поетичної творчості українського народу, зокрема колядки, весільні пісні-латканки, пастуші обрядові пісні, народні балади, уснопоетичні твори, пов'язані змістом із місцевими історичними, побутовими подіями.

Культурний розвиток Бойківщини відзначається численними фестивалями, які привертають увагу не лише місцевих мешканців, а й гостей з усієї країни. Особливо популярними стали етнофестивалі «Саджавське намисто», «Славні Бойки», які виступають важливою складовою культурного розвитку регіону.

Перспективним також є туристичний ресурс краю. Відомі маршрути пролягають через Долинщину, Рожнятівщину, Богородчанщину, які по-своєму привабливі, цікаві, мають гарно збережені історичні пам'ятки, культуру і своєрідний стиль життя та господарювання. Туристів приваблює природа і географічні особливості Бойківщини, яка розташована в області Горган і суміжної з ними смуги Внутрішнього Передкарпаття. Через територію Бойківщини проходять правобічні притоки Дністра – Свіча і Лімниця. Гірська частина малозаселена, гори покриті буково-смерековими і смерековими лісами.

Ці елементи визначають багатий та унікальний характер етнографії Бойківщини, який презентує цей регіон особливим та цікавим для вивчення.

Отже, Бойківщина – унікальна частина Прикарпаття, яка суттєво відрізняється від інших етнографічних регіонів і має великий потенціал для розвитку сучасних видів туризму. Це своєрідний заповідник найцікавіших зразків народної церковної архітектури, іконопису, музики, вишивки, духовної культури, край, багатий історико-культурною спадщиною, мальовничими Карпатами, самобутніми звичаями і традиціями.

ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ОПИС СЕЛА КРЕМІННА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РАЙОНУ

*Наліжита Ілона, учениця 10 класу Опорного закладу Лісоводський ліцей
Городоцької міської ради Хмельницької області
Керівник: Лисаковська А.С., вчитель історії та правознавства*

Події сьогодення говорять нам про важливість вивчення своєї історії, свого роду та походження, вивчення самотності та історичного фундаменту нашого народу. Яскравим зразком вивчення своєї самотності є історико-етнографічні описи населених пунктів. Усвідомлення своєрідності народу, виховує почуття поваги до інших народів, розвиває культурознавчу та народознавчу компетенції.

Історико- етнографічний опис села дає нам можливість ґрунтовно та всебічно вивчити певні локальні прояви громадського і родинного побуту, звичаєвого права, обрядової сфери та інших елементів духовної культури населення. Зібрані матеріали допомагають нам у кращому розумінні своєї історії, формуванні бережливого і шанобливого ставлення до культурної скарбниці народу, емоційно-моральної сфери особистості, розвитку духовних потреб та ціннісних орієнтацій особистості.

ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ

*Острівська Владислава, вихованка гуртка «Юні екскурсоводи» при ПМ ЦПО,
учениця 9-А класу Комунального закладу Ліцею № 21 «Надворсклянський»
Полтавської міської ради Полтавської області*

*Керівник: Посмітна Світлана Василівна, керівник гуртка «Юні екскурсоводи» учитель історії
Комунального закладу Ліцею № 21 «Надворсклянський» Полтавської міської ради
Полтавської області*

Світ українських традицій нескінченно багатий. Століттями складалася гармонійна система обрядів та вірувань, які на сучасному історичному етапі знову набувають популярності. Звичаї, що дісталися нам у спадщину від дідів-прадідів, не втратили свого значення й сьогодні. Збагачені кращими зразками народної творчості – обрядовими піснями, віршами, легендами, - вони є найдорожчою скарбницею духовної культури українського народу. Ось чому ми вважаємо наше дослідження актуальним.

Мета дослідження: розглянути, якими були традиції і звичаї обряду українського весілля

Результати дослідження: В українській культурі окрім самого процесу проведення весілля існували також і передвесільні ритуали: знайомство, сватання, залицяння, заручини і т.д. Зазвичай парубки та дівчата обирали майбутню пару в своєму селі або місті, але траплялись такі випадки, коли одружувались пари з різних місцевостей. Для того, щоб шлюб мав юридичну силу, великий вплив мали не лише батьки та родичі, але й знайомі, друзі, дівочі та парубочькі громади. У XVI-XVII століттях в Україні юридичною фіксацією шлюбу слугували «змовини», що укладалися між батьками та рідними молодих у присутності сватів (так звана «згода») в усному порядку. Сватання було першим етапом у шлюбній обрядовості. Наречений запрошував старост (сватів) з кола близьких родичів, вони в свою чергу брали обрядовий хліб і йшли до батьків майбутньої дружини для отримання дозволу на цей союз. Якщо сватання пройшло успішно, і обидві сторони погодились на проведення

весілля, наступним етапом ставали «оглядини» майбутньої жінки та її оселі (своєрідна перевірка на хазяйновитість), а також огляд хати молодого та його достатку. Після оглядин відбувались «заручини», де офіційно скріплювався договір про шлюб. Наступним кроком була підготовка до самого весілля. Передвесільний обряд починався із «запросин», коли приходили всі сусіди та рідні. Невід’ємною складовою весільного обряду була традиція прощання із вільним, незаміжнім життям, виготовлення весільного вінка. На вечорі у нареченого замість весільного вінка виготовляли шаблю, яку також яскраво прикрашали або ж весільне знамено - прапор. На Правобережній Україні окрім вінчання існував і обряд церковних оповідей. Після обряду вінчання молоді приїжджали до будинку нареченої, де їх чекали батьки, які підносили їм хліб-сіль. Більшість обрядів упродовж всього весілля стосувались ідей родючості і достатку. Обов’язковим звичаєм українців були весільні гуляння, в яких присутні були кілька важливих обрядів: дарування та поділ весільного короваю, розплітання коси молодої та покриття її голови очіпком. Коли молода заходила до оселі свого чоловіка, проводилось традиційне об’єднання рук чоловіка та дружини рушником або поясом. Останнім етапом весільної церемонії була шлюбна ніч, до якого входило перевдягання молодої та вихід до гостей. Останнім етапом весільної церемонії була шлюбна ніч, до якого входило перевдягання молодої та вихід до гостей. Другий день після весілля супроводжувався «рядженням» Офіційним завершенням весілля та початком шлюбу був обряд «дякування» Шлюбна обрядовість посідала важливе місце в звичаях українців, адже була тісно пов’язана із створенням нової сім’ї, санкціонувала молодятам спільне життя та право на продовження роду.

ОБРЯДОВИЙ ЦИКЛ ВЕЛИКОДНЯ НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Пересічанський Данііл, учень 7 класу Нововодолазького ліцею №2 вихованець народного фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького БДЮТ

Нововодолазької селищної ради Харківської області

Керівники: Коваль Т.П., відмінник освіти, Коваль О.В., Заслужений працівник культури України, відмінник освіти України

Протягом багатьох століть християни всього світу відзначають світле свято воскресіння Сина Божого – Великдень. Традиції цього одного із основних річних свят для українців його обрядовий цикл передаються з покоління в покоління і дійшли до нашого часу.

Метою даної роботи стало дослідження, вивчення і визначення особливості свята Великдень та пов’язаних з ним світоглядних уявлень, традицій, звичаїв, обрядів, ритуалів на теренах Слобідської України.

Дослідження подається на основі польових матеріалів, зібраних понад 30-ти років вихованцями народного фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького БДЮТ під час фольклорно-етнографічних експедицій Слобожанщиною. У роботі використані свідчення респондентів з архіву «Вербиченьки».

У слобідських селах розповсюдженими були і залишаються назви свята як Великдень, так і Пасха (у народі – Паска). Великдень (Великий день) у своїй першооснові – це святкування воскресіння, відродження землі та природи до нового життя, і відома ця назва свята ще за часів язичництва. Багато язичницьких традицій

видозмінилися після хрещення Русі-України і було поєднано з християнськими святами. В оновленому вигляді Великдень, Пасха пов'язані з особою Ісуса Христа. В християнському світі свято виступає як Воскресіння Христове, що символізує перехід від смерті до життя, звільнення нас від тягара гріхів, це — перехід людини з рабства гріха, зла до свободи любові, добра. Згідно з біблійськими писаннями, саме в цей день Ісус Христос воскрес після страти.

Обрядовий цикл Великодня включає низку основних компонентів які виявилися найбільш живучими на теренах Слобідської України: Страсний тиждень розпочинався Вербною неділею; Чистий четвер; Страсна п'ятниця, Великдень (Паска); Проводи, радуниця.

Вербна неділя. Вербна здавна шановане дерево в українців. На Вербну неділю в церквах відбувається урочистий обряд освячення вербових прутиків. Це скорботні страсні дні. Як посвятають вербові гілочки у церкві, проводився обряд мирування, коли священник усім прихожанам писав на лобі хрестики миром і роздавав свячену вербу. Вважалося, що свячена верба сили додає. Вербові прутики приносили додому і легенько «били» ними усіх домашніх, «щоб здорові були, як верба», промовляючи:

Вербна б'є, не я б'ю, за тиждень – Великдень.

Уже недалечко червоне яєчко.

Народ зберіг багато повір'їв, пов'язаних зі свяченою вербою, про які свідчать респонденти:

- свячену вербу встромляли у хаті за іконами;
- встромляли гілочку в хліві, де корова, щоб злі очі її не зглазили;
- весною перший раз гілочкою свяченої верби виганяли худобу на пасовисько;
- у першу купіль новонародженій дитині кладуть свячений вербовий прутик;
- свяченою вербою розпалюють піч, коли печуть паски;
- як купалися у Чистий четвер, свяченою вербою мили голову та ін.

Чистий четвер – це день весняного очищення перед Великоднем. Велике значення для проведення очищувальних ритуалів мали вогонь і вода. Намагалися скупатися у непочатій воді. Вірили в те, що непочата вода, принесена в чистий четвер, має цілющі властивості. У слобідських селах до нашого часу живе традиція: «У чистий четвер усі купаються, щоб змити усю нечисть із себе, всю хворобу прогнати. Треба до схід сонця скупатись і вилить водичку, поки сонце не зійшло в таке місце, де не ходять люди» (Перепічаєва Поліна Степанівна, 1928 р.н., с. Межиріч, Сумщина).

Найчастіше у слобожанських селах випікали паски саме у чистий четвер. Увечорі в церкві відправлялися Страсти. Основним ритуалом цього вечора було запалення страсних свічок. Страсна свічка в народному розумінні мала велику магічну силу. Прийшовши додому, запалену свічку заносили у хліві, стайні, обкурюючи страсним вогнем домашніх тварин і птицю. У хаті виконувався ритуал, який убезпечував помешкання і всіх, хто в ньому проживав. Очищення вогнем, за народним віруванням, мало символічне значення, а написання хреста на сволиці було потужним оберегом на цілий рік. «Приносе мати додому свічку. Свічка горить, а мати на сволиці хрести пише. А тоді над вікнами, над дверями обводили свічкою навхрест і на покуття ставили» (Журенко Олександра Степанівна, 1930 р.н., хут Ключинівка, Сумщина).

Страсна п'ятниця. Це найсуворіший і найсумніший день тижня, день розп'яття і смерті Ісуса. Люди відвідують церковні служби, моляться, і утримуються від їжі. Заборонялися домашня робота, ні шили, ні прями, не можна було користуватися гострими і ріжучими предметами.

Велика субота. Це день спокою, перехід від Страстей Христових до Світлого Христового Воскресіння. У цей день фарбували крашанки, писали писанки, вірили, що саме виготовлені у суботу будуть довго зберігатися. Збирали великодній кошик, у який, окрім пасок і крашанок, клали сало, ковбаси, хрін, мак, сіль тощо Звечора на покуті запалювали лампадку, яка горіла цілу ніч. Вважалося, що цей вогник освітлює дорогу янголам. У великодньому циклі свят значне місце займали обряди, пов'язані з культом предків. Зі слів та дій своєї бабусі Горбань Мотрони Павлівни 1884 р.н. свідчить її внука: «Перед тим, як ішли святити паску, у хаті на столі ставили невеличку пасочку і клали крашанку Було, бабуся каже: «Скільки душ померлих родичів, усі вони прийдуть паску їсти» (Луценко Варвара Іванівна, 1953 р. н., с. Комиші, Сумщина).

Вечері починається всеночна служба, на яку беруть кошики з продуктами для освячення.

Всеночна. У церкві після опівночі, дзвін сповіщав про Воскресіння Христове і початок великодньої служби. Відбувалося Богослужіння, після чого тричі лунало святкове привітання «Христос воскрес!» і відповідь усіх православних: «Воїстину воскрес!». Існував звичай під час привітання «Христос воскрес! Воїстину воскрес!» тричі цілуватися і обмінюватися крашанками.

Розговини. До Великодня віруючі готуються сім тижнів Великого Посту - одного з найсуворіших постів. Перед тим, як сісти за святковий стіл, всі члени родини вмивалися водою, у якій була свячена крашанка, щоб бути цілий рік здоровими.

Господар запрошував всіх розговлятися. Родина молилася Богові і сідала за стіл. Підносячи до рота свячену писанку – символ життя, ніби заклинання, промовляли: «Дай, боже, і на той рік діждати світлого Христового Воскресіння!».

За давньою традицією наших предків, на Великдень ішли на кладовище «похристосатися» з померлими родичами.

Великодній понеділок у давнину мав назву «**Волочільне**». Цього дня всі люди вітали один одного з Великоднем, христувалися і обмінювалися писанками. Вітали родичів, хрещених батьків, повитух, знайомих, священників, сусідів та ін. Така доброзичлива традиція ще мала назву «христосування» або «христування».

Юним дослідникам «Вербиченьки» пощастило записати у слобідських селах декілька унікальних зразків христувань, які виголошувалися хлопчиками на перший або на другий день Великодня:

«Це так бабуся вчила. Це на Великдень казали. Хлопчики ходили по хатах і отак вітали, приказували. А їм за це давали крашанки, а хто – гроші чи канхвети. А раніше – то було насіння давали і даже кисіль. Взяв, і побіг далі» (Мицик Надія Сергіївна, 1958 р.н., с. Боромля, Сумщина).

Проводи. У першу неділю після Великодня люди справляли поминки своїм померлим родичам. У різних регіонах України цій події притаманна своя назва: проводи, гробки, бабине свято, поминки, батьківський Великдень, радуниця. На Слобожанщині найбільш поширеними назвами цього дня були проводи і гробки.

Поминальні дні припадали на неділю, або (найчастіше) на понеділок, або на вівторок, що мав назву «Радуниця». За народними віруваннями, предки радуються, що живі про них не забули, гарно прийняли на свята і влаштували розкішні проводи у світ вічності, де перебувають їхні душі після смерті.

Люди свято вірили, що в цей день всі покійники присутні серед живих родичів. Поминання покійників на проводи – це найвеличніша їм шана.

Як бачимо, у великодніх звичаях, головним чином, із записів респондентів кінця ХХ – початку ХХІ ст., знаходяться сліди трьох різних, нашарованих один на одній, культів — культу роду, культу весняного сонця і культу Христа, що приніс людству ідею Воскресіння, ідею духовного й фізичного відродження.

Польові дослідження Слобожанщиною свідчать про широкий спектр традиції великодніх свят, які, незважаючи на значне притиснення їх за часів совєтської влади, дійшли до нашого часу у їхній величчї і святості із сивої давнини.

Пізнавальне та суспільне значення дослідницької роботи полягає в збереженні, поглибленні та пропагуванні самобутності українців Слобожанщини в аспекті традицій великодніх свят. Дане дослідження формуватиме підвищення національної свідомості, сприятиме відтворенню у сучасного покоління поваги до народних звичаїв, традицій, обрядів.

Фактичний матеріал роботи використовується у дидактичній та сценічній практиці «Вербиченьки» на заняттях гуртків народознавства, юних етнографів, юних етнологів, вокального, Обрядове дійство «На Великдень сонце грає» у виконанні вихованців колективу було неодноразово представлене на сцені під час творчих звітів «Вербиченьки», у програмах виступів на святах та фестивалях-конкурсах традиційної народної культури.

ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ БОЙКІВ

Пінкевич Лілія, учениця 8-А класу ОЗО «Сколівська академічна гімназія», місто Сколе, Стрийський район, Львівська область, учасниця гуртка КЗ ЛОР ЛОЦКЕТУМ «Юні екскурсоводи»

Керівник: Ткачик Наталія Осипівна, вчитель історії Сколівського ЗЗСО I-III ступенів №2, керівник гуртка КЗ ЛОР ЛОЦКЕТУМ «Юні екскурсоводи», що діє при ОЗО «Сколівська академічна гімназія»; місто Сколе; Стрийський район, Львівська область

Одна з етнічних груп українців, які в Україні розселені в гірських районах Українських Карпат і Прикарпатті називається бойки. Цей народ, як нащадок білих хорватів зберіг багато старовинних звичаїв і обрядів. Щодо походження етноніма існує кілька гіпотез. Одна з них пояснює назву «бойки» — від вживання в їхній мові частки «бо є», «бойє» («так», «насправді»).

Окрім традиційних видів господарства, особливе місце у житті бойків займають ремесла та художні промисли. Бойківщина має багату культурну спадщину, чим і приваблює до себе пошановувачів народних звичаїв і традицій.

У нашому невеличкому карпатському містечку є чудовий історико-краєзнавчий музей «Сколівщина», де можна дізнатися багато про традиційні ремесла, побут, звичаї і культуру бойків. Тут зібрано величезну колекцію бойківського одягу, посуду, предметів побуту, знарядь праці, тощо. Мене дуже зацікавив бойківський одяг.

Метою мого дослідження було:

- Дослідити еволюцію моди бойків до сьогоднішніх днів
- З'ясувати, чому мода бойків є актуальною і сьогодні
- Записати коломийки, де використовуються назви елементів одягу
- Укласти словничок старовинних назв бойківського одягу та взуття

Крім музею, я бачила речі автентичної бойківської культури і в побуті, деякі старовинні речі збереглися від моєї пра-пра бабусі та дідуся.

Важливим елементом одягу є взуття. Серед поширених назв, які зустрічаються – ходаки. Не всі бойки могли собі дозволити таке взуття. Ось як співають в стародавній коломийці про ходаки: «А я бойко молодийкий, в ходачатах ходжу, то си свою дівчиноньку попід боки воджу». Або: «Ой підемо, пане-брате, на бойки, на бойки, скажемо си поробити ходачки легкойкі!»

Часто бойки використовували такий вид взуття, як постולי. Вони були більш доступні, з грубшої шкіри, яка була дешевшою. Коломийка каже: «Та й ти бойко, та й я бойко, та й ми оба бойки, як ся вбуєм в постолія та підемо польки.»

Дуже бідні бойки носили дерев'яні довбанці (довбанки). У коломийці співають: «Дерев'яні довбаники мені з ніг спадають, танцювати коломийку ни раз не бируют».

Важливим елементом чоловічого одягу були штани, які бойки називали гачі та вишита сорочка. У коломийці, яку співали як колискову, згадують ці слова також: «Колисала баба діда в колисочці в хаті, спи дідику, спи старенький зшию тобі гачі.» «Колисала баба діда, мовила гойдочки, спи дідику, спи старенький, вшию ти сорочку».

Особливо прикрашала хлопців крисаня – повстяний капелюх: «А я хлопець молодийкий, любив собі Анцю, як ся і отиць довідав, потер ми крисанча».

Не менш цікавими є назви жіночого одягу. Особливим елементом жіночих сорочок було брижування – робили такі дрібні складочки, заправували їх і густо зашивали косими стібками, такий прийом називався обмітанням. Домінуючим був червоний колір. Бойкині вміли вишивати по брижах, і це було дуже майстерно. Вишиванка несе у своїх візерунках символічний код бойків. У одній коломийці співають: Тече потік, тече потік, на березі хата, а у тої дівчиноньки сорочка брижата». Продовження цієї коломийки, де згадано аж три елементи: брижі, уставки, пацьорки - « Ой, брижата з уставками, пацьорки червоні, я до неї і так і сяк, а вна мене гонит»

Вишивання бойків – це особливий стиль. Орнаментальне мистецтво вишивки бойків за змістом і формою є переважно геометричним. В основі їхньої лежить ромб або квадрат, які утворюють прямокутну або діагональну сітку. Поєднувалися різні техніки, зокрема: хрестик, виколювання, вирізування, низинка, гладь. Вишивали не тільки сорочки, а й запаски (фартухи), півки (спідниці), лейбики (кептарики).

Для бойківського одягу притаманні простота форм і крою, використовували в основному домоткане льняне полотно, вовну, овечі шкіри. Орнаментація одягу була не настільки кольоровою, як, наприклад, у гуцулів. Прикрас бойки також не мали багато. Але у їхній вишиванці є зібрані всі риси, притаманні українській вишиванці загалом.

Бойківська мода має місце і зараз. Особливо популярна є бойківська вишивка. Елементи і орнаменти бойків використовують сучасні українські модельєри і дизайнери одягу – Роксолана Богуцька, Христина Рачицька, Юлія Магдич, Юлія Герасименко. Популярною вишиванка стала і за кордоном. Французький модельєр

Жан-Поль Готье створив колекцію літнього одягу з вишиванкою ще у 2005 році. У вишиванки одягаються актори Голлівуду, вишиванкою оздоблюють спортивний одяг. А зараз з'явився ще й військовий одяг, оздоблений вишиванкою.

А мода на історію дає можливість доторкнутися до минулого, щоб впевнено турувати шлях у майбутнє. Популяризувати бойківську культуру – завдання і місія тих, хто народився і виріс у мальовничому бойківському краї.

ЖИТЛОВА АРХІТЕКТУРА МЕНОНІТІВ

*Потанова Вікторія, учениця 9 класу Запорізької гімназії №6 Запорізької міської ради
Запорізької області, вихованка гуртка КЗ "Центр туризму" ЗОР*

*Керівниця: Почтарь Валентина Георгіївна, вчителька Запорізької гімназії №6, керівниця
гуртка КЗ "Центр туризму" ЗОР*

Цивілізація менонітів, що мала місце півтора століття, внесла у життя нашого краю європейські традиції. Окрім людської пам'яті про менонітів та рідких фотографій, свідками квітучого колись життя залишилися лише споруди, збудовані колоністами, неперевершена за стилем архітектура Саме архітектурному спадку менонітів присвячено дослідження.

Німецькі колонії представляли собою зразок найбільш правильно розташованих вулиць, провулків та майданів містечок, влаштованих на європейський лад. У поселеннях можна було відрізнити головну вулицю, що була більш широкою ніж другорядні. На ній (головній вулиці) іноді зустрічалася мостова, освітлена ліхтарями та, навіть, тротуари.

Двори, садиби та будівлі у німецьких колоніях зводилися за одним спільним типом – німецьким. Німецький тип дворів був більш облаштований та складався у тому, що поруч із хатою до городу розташовувалися конюшня, амбар та сараї, при цьому часто під одним дахом. На городі ставилася клуня, а іноді клуня прилаштовувалась просто до перших будівель, і також під одним дахом. Колодязь робився біля воріт, які вели до городу. У дворі влаштовували підвал для зберігання овочів та молока. На подвір'ї були великі сади. Будинки розміщувалися перпендикулярно до головної вулиці. Головною будівлею у дворі менонітів був жилий дім. У родинях, де були одружені сини, у дворі могло знаходитися два або три жилих дома. Меноніти були чудовими архітекторами та будівельниками. Будували, як правило, великі просторі будинки на 3-4 кімнати. Фундамент завжди був кам'яним. У XVIII столітті будинки були глинобитні, з солом'яними стріхами. Пізніше, у XIX столітті, стали будувати цегляні будинки. У поширеному «цегляному стилі» для створення багатой пластики фасадів вигадливо починають використовувати технічні й оздоблювальні можливості місцевої цегли. В селищах німецьких колоністів у другій половині XIX століття житла вже намагалися будувати з обпаленої цегли.

Своїми особливостями відрізнялася і кладка. Одну цеглу клали вздовж, а одну поперек ("фламандська" кладка). Таким чином стіни у будинках буди дуже товсті. Улітку там було прохолодно, а взимку тепло.

Вікна та двері скрізь робилися однаково. В товсті стіни встромляли двірні косяки з грубо обтесаних товстих дошок. Між «лутками» втавляли «підлокотники» (подушки) та «верхняки». В «лутки» прироблювалися віконна рама, «вікно», «рамці» з 4-ма або з 6-ма «шибками».

Двері меноніти робили з дошок, затворами служили зазвичай залізні сучасні засувки, але зустрічалися й саморобні дерев'яні затвори. Вхідні двері у хату іноді мали невеличкий поріжок. Зрідка зустрічався ганок.

У будинках робився крутий двоскатний, дуже загострений дах, критий черепицею місцевого виробництва- «татаркою», а наприкінці століття – навіть залізом. Цьому сприяла наявність власних заводів з виробництва черепиці.

Зовні будинки німців-менонитів не відрізнялися красою, були однотипними. Але у середині були надто зручними та добре спланованими. Німецький дім мав сінці з одним або двома виходами, чисту кімнату, в іншу сторону – кухню, а іноді у цих же помешканнях відокремлювалася спальня та їдальня. Із кухні часто робився окремий прохід до конюшні.

Під впливом німців-колоністів відбувалися зміни в традиціях спорудження житла та господарчих будівель українського населення Півдня.

* Хату, комору, стайню починають будувати під однією стріхою, повітку – навпроти.

* Наприкінці XIX століття довгі житла з'являються в українських, болгарських та інших селищах. Дуже часто такі довгі житла виникали за рахунок чисельних добудов.

На мою думку, варто задуматися над питанням про вагомий внесок менонітів. Оскільки вони зробили дуже багато для розвитку нашого міста, та варто зберігати історичні пам'ятки, переймати досвід їхнього господарювання, культури, освіти та інших видів діяльності. Звичайно, за все, що зробили меноніти для нашого міста, ми повинні бути вдячними. Хорошому вчитися ніколи не пізно.

ДОЛЯ, ВИШИТА НА ПОЛОТНІ

*Прасол Вікторія, учениця 8 класу КЗ «Сковородинівський ліцей» імені Григорія Савича Сковороди
Золочівської селищної ради*

*Керівник: Корінко Людмила Миколаївна, учитель історії КЗ «Сковородинівський ліцей»
імені Г. С. Сковороди Золочівської селищної ради*

Українська вишивка сягає своїм корінням у сиву давнину – I ст. до н.е., вирізняється серед інших видів ремесел своєю унікальністю, автентичністю та неповторністю. Вишивки мали сакральний зміст, орнаменти символізували захист від біди, любов, сім'ю, родючість землі, єднання із природою. Не було такої родини, де б не вишивали. Вишивали і багаті, і бідні. Тільки багаті вишивали золотими і срібними нитками по шовку, а бідні – вовняними на полотні. У нашій родині також вишивали. Зберігаються роботи, яким уже по 100 років. На них вишитий своєрідний генетичний код нашого роду. У наш складний і небезпечний час важливо мати речі, які відображають нашу унікальність та неповторність, символізують незнищенність роду.

Мета роботи: Систематизувати та узагальнити інформацію про вишиті речі у моїй родині та їх авторів.

Завдання дослідження:

- Довідатися, як, коли і ким було вишито полотняні вироби;
- Розглянути дожовтневі, довоєнні, післявоєнні події, що довелося пережити авторів робіт;
- Вивчити орнаменти та вияснити, що вони символізують.

Об'єкт дослідження. Вишивка в Україні, орнаменти, символи на сорочках, рушниках та інших виробках.

Предмет вивчення. Вишиті речі моїх прабабусі і бабусі, що збереглися у нашій родині.

У нашій місцевості полотно виготовляли із конопель. Це був довготривалий процес. Їх мочили, тіпали, виготовляли нитки, потім із них ткали полотно. У кожній родині був свій ткацький верстат, його восени заносили у хату розібраним, збирали, і господиня протягом усієї зими ткала. Розбирали і виносили деталі верстата аж перед Великоднем. Готові сувої полотна несли навесні до річки, мочили, сушили проти сонця, бо вважали, що весняні сонячні промені мали ефект «вибілювання». У такий спосіб вибілювали. Потім з нього шили одяг, виготовляли необхідні у господарстві речі та оздоблювали їх вишивкою. У нашій родині збереглися вишивки прабабусі Євгенії.

Народилася вона в 1899 році, в сім'ї Томенка Тихона та Одарки. На той час сім'ї були великі, вони також мали велику родину, у якій було 12 дітей. Часи були важкі, вижило тільки семеро дітей. Прабабуся Женья була найстаршою в сім'ї. Коли вона підросла, ходила з батьками до пана на працю, за яку вони отримували 25 копійок, а то й менше, діти отримували буханець хліба. Землі належали пану Володимиру Федоровичу Лаунцю, але його тут самого у населеному пункті не було, селом Велика Рогозянка, де свого часу проживала прабабуся, а нині проживаю я, керувала його дружина Марія Лаунець.

Після роботи у полі, прабабуся допомагала вдома та вишивала, готувала собі посаг.

У 17 років прабабуся вийшла заміж. Її чоловіка звали Пилипом. Євгенія мала багатий посаг, так як любила вишивати і докладала чимало до цього зусиль. Через деякий час народила сина. У селі тоді люди хворіли на тиф, прабабуся теж захворіла, але їй вдалось одужати.

Навесні 1918 року арештували поміщицю Марію Лаунець і розпроділили землю між селянами. Землю ділили на кожного члена сім'ї. Худобу поділили теж. Людям стало жити краще. Майже в кожному дворі була своя корова та своя земля.

У 30-х роках ХХ ст. стали організовувати колгоспи. У часи Голодомору село та селян лихо сильно не зачепило, бо в кожного в дворі була корова. Посадили лушпиння з картоплі та був великий врожай. Так як у нас в селі багато луків, там росло багато кінського щавлю, збирали його насіння, перемелювали, випікали коржик. Потім ним загущували молоко, виходила каша, хоч вона й була гірка та її їли. У полі залишився цукровий буряк, селяни ходили вночі збирали, щоб ніхто не бачив. Увесь врожай зерна голова колгоспу не здав, і людям трішки давав на муку.

У роки Другої світової війни прабабуся вже мала 4 сини та доньку. Старший син та чоловік пішли на війну, молодших забрали в Німеччину, залишилася вона з донькою. Війна закінчилася, сини та чоловік повернулися додому. Прадід пішов працювати в місто, старші сини одружилися. Бабуся проживала з батьками, наймолодшим сином та донькою. Доньку звали Ольга - це моя бабуся. Прабабуся також навчила бабуся Ольгу вишивати.

Кожної неділі брати та сестри прабабусі ходили у гості до батьків, які залишилися проживати із нею. Коли батьків не стало, брати і сестри продовжували відвідувати прабабусю Женю.

19 серпня церковне свято Преображення Господнє (Спас). Це храмове свято в селі Сквородинівка. Родина ходила туди у гості до сватів сестри.

Вони не забували навідувати могилу філософа та дуб, під яким сидів, писав, відпочивав, набирався сил Г.С. Скворода.

Прабабуся прожила 90 років. За цей час на її долю випало чимало випробувань. Але за будь-яких обставин вона не полишала вишивання, так і вишила свій довгий життєвий шлях на полотні. Ми зберігаємо її роботи.

Один із виробів прабабусі - накидка на скриню. Виконана вона на полотні. Орнамент нанесений на краї роботи. Тут ми бачимо листя та грона винограду, що символізує нам радість і красу створення сім'ї. Сад-виноград – це життєва нива, на якій чоловік є сіячем, а жінка має обов'язок ростити й плекати дерево їхнього роду. Орнамент з виноградом поширений по всій центральній, північній та східній Україні. І це не дивно, адже він символізує створення сім'ї, її благополуччя і красу. Гроно винограду нагадує родовідне дерево із здоровими і численними членами. Орнамент вишитий хрестиком, кольори – червоний і чорний, притаманні Слобожанщині. Полотняними також є сорочки та частина рушників. Їх вирізняє колір тканини та червоно-чорна кольорова гама вишивки. Орнамент рослинний, переважають різноманітні квіти. Пізніші роботи виконані на коленкорі, кольорова гама змінена, використовуються нитки усіх кольорів, вишиті гладдю. Рушники, наволочки та сорочки яскраві, барвисті. На коленкорі вишивала і бабуся Оля. Як бачимо, наші майстрині вишивкою оздоблювали сорочки, які були різних видів, - довгі і короткі (станки), рушники, підзорники, наволочки, різні накидки. Рушники, підзорники та накидки прикрашали мереживом. Мереживо спочатку також виготовляли самостійно – плели гачком. Пізніше купували готове і обшивали ним роботу. Це свідчило і про бажання жінок прикрасити одяг та свою оселю, і в такий спосіб захистити рідних і свій дім. Вони і зараз прикрашають нашу оселю, є нашими оберегами і своєрідним родинним кодом, введеним вишивкою на полотні.

ХТО ТАКІ БОЙКИ

Проців Максим, учень Крушельницького ЗЗСО І-ІІ ст. Сколівської міської ради Львівської області, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ ЛОР «ЛОЦКЕТУМ»

Керівник: Шиян Руслана Іванівна., вчитель історії, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ ЛОР «ЛОЦКЕТУМ»

Одним із пріоритетів сучасного демократичного суспільства є збереження духовної і матеріальної спадщини минулого тієї чи іншої нації. Не виключенням є й українці. Їх багатотисячолітні надбання, зокрема традиційні ремесла і промисли, є не тільки її органічною складовою матеріальної культури, а й цінним джерелом для осмислення закономірностей культурно-історичного розвитку української нації. Тому серед культурно-історичної спадщини етнографічних груп українців важливе місце посідає матеріальна культура бойків.

Етнографічна група — це локальна частина етносу, яка має спільну з ним етнічну самосвідомість, але відрізняється деякими рисами традиційно-побутової культури.

Зародження етнографічної групи спричиняється особливостями історичної долі народу: або тривалою ізоляцією окремих його частин, або регенерацією давніх етноплемінних утворень. Ще раз наголосимо, що український етнос складався на дуже строкатій етнокультурній та племінній основі, а це містить потенційну можливість свого прояву у вигляді чи то етнографічних груп, чи то субетносів.

Нині в етнічній структурі українців є декілька основних етнографічних груп: гуцули, бойки, лемки, поліщуки та литвини, кожна з яких має свою етногенетичну природу, історію формування та культурний образ. Гуцули, бойки та лемки — групи українського етносу Карпатського регіону, поліщуки та литвини — Українського Полісся. Як ті, так і інші сформувалися в районах міжетнічного порубіжжя, на перетині розташування давніх племінних об'єднань, що цілком природно: адже будь-які етнічні утворення, як правило, зароджуються на перехресті різних культур та етнокультурних угруповань.

Український етнос складається з кількох десятків етнографічних груп. Кожен субетнос має свої особливості мови та побутової культури. Самобутні традиції цих груп формувались упродовж сторіч, однак за умов розвитку міст та економіки вони інтегруються, а їхні відмінності поступово згладжуються. Вважають, що найкраще українські субетноси збереглися саме в межах Українських Карпат і Закарпаття. Бойки є одними із найбільших за чисельністю гірських етнографічних груп. Їхня побутова культура налічує достатньо сторіч, щоби поєднати нашарування різних епох та уявлень, і є великим надбанням для загальнонаціональної культури.

Бойки, або верховинці, підгір'яни, долиняни — це українська етнографічна група, що населяє середню частину Українських Карпат від річок Лімниця і Тересва на сході до річок Уж і Сян на заході. Територія Бойківщини межує з такими історико-етнографічними регіонами, як Лемківщина і Гуцульщина.

Про походження бойків існує чимало теорій, і науковці досі не зійшлися на найбільш імовірному та аргументованому поясненні. За найпоширенішою версією, етнонім «бойки» походить від назви кельтського племені бойїв, яке проживало на території сучасної Чехії та Австрії в пізньоантичні часи. Також бойків розглядають як нащадків давнього племені білих хорватів, котрі брали участь у формуванні українського народу близько тисячі років тому. Походження назви цього карпатського субетносу намагалися виводити також від польського слова «бояк», тобто «віл», румунського «бой», російського «бойкий», «боек», вигаданого слова «войко», українського дієслова «боятися» чи місцевої форми звернення до бога — «богойку» тощо. Але жодне з цих припущень не дістало визнання через брак переконливої аргументації.

Бойківські села розташовані в долинах рік і мають здебільшого скупчений характер. Багато поселень цього району — давнього походження, згадані в Галицько-Волинському літописі та в інших середньовічних джерелах. Духовна культура жителів Бойківщини має свої регіональні особливості. У тутешніх звичаях і обрядах прослідковується тісний зв'язок із житейськими справами людини.

Привертає увагу науковців також бойківський говір, який належить до південно-західного наріччя української мови. Він охоплює говірки північних схилів Карпат, межує на заході з лемківським говором, на сході — з гуцульським. Бойківський говір називають найбільш архаїчним і таким, де збереглася низка ознак давньоукраїнської

та праслов'янської мов. Він має фонетичні, граматичні та лексичні особливості, які й досі використовують жителі регіону.

Наявність багатой та різноманітної сировини на Бойківщині стимулювало розвиток деревообробних ремесел та промислів у місцевого населення. Він супроводжувався процесом остаточного їх відокремлення від землеробства. Багатовікові надбання народної культури, зокрема промисли й ремесла, представлені не тільки органічною складовою матеріальної культури, а й невід'ємним чинником для вивчення закономірностей культурно-історичного розвитку нації.

Як стверджує українська дослідниця Г. Скрипник, сучасний культурний простір України формується за принципово відмінних (у порівнянні з попередніми епохами історії людства) умов прискороеного історичного процесу, нівеляції відстаней і кордонів, глобалізаційних впливів і тотального поширення маскультури.

Порушення безперервності культурно-національної традиції є вкрай деструктивним суспільним фактором. Саме традиція, за слушним визначенням російського етнографа Є. Маркаряна, є специфічним механізмом, який детермінує загальну спрямованість суспільного розвитку. Зруйнування традиції спричиняє втрату орієнтирів суспільного прогресу, зумовлює загальну суспільну невизначеність.

Серед культурно-історичної спадщини етнографічних груп українців важливе місце посідає матеріальна культура бойків, яка зберегла і продовжує зберігати свою локальну самотність та етнокультурну автентичність.

УКРАЇНСЬКИЙ ВІНОЧОК ЯК НЕЗМІННИЙ АТРИБУТ У ВЕСІЛЬНІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ

Реброва Вероніка, вихованка гуртка «Літературне краєзнавство» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області, учениця 9 класу Комунального закладу «Чугуївський ліцей №7»

Керівник: Сокрут Алла Миколаївна, керівник гуртка «Літературне краєзнавство» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області, вчитель української мови та літератури

Сучасне життя наповнене бурхливим розвитком високих наукових технологій, надзвичайними ритмами і темпами, які значно впливають на наш спосіб життя і побут. І тим ціннішим стає інтерес до національного коріння, його витоків, традицій, що лежать в основі нашої національної самотності.

Актуальність пропонованого дослідження визначається тим, що надає можливість дізнатися про історію вивчення українського вінка, прослідкувати етапи його створення й застосування, зокрема - весільного, зрозуміти значення елементів головного убору нареченої.

Метою роботи є дослідження весільної обрядовості українців та ролі вінка як незмінного атрибута в ній. Відповідно до мети визначаємо такі **завдання**:

- розглянути історію виникнення вінка;
- з'ясувати матеріали та особливості виготовлення весільних вінків;
- дослідити використання традиційних елементів у весільних обрядах власної родини.

Об'єктом дослідження є весільний вінок в українській культурі.

Предметом дослідження є атрибутивність вінка у весільній обрядовості, зокрема родини Романових.

Наукова новизна роботи полягає в намаганні розглянути перспективи повернення вшанування українського віночка як незмінного атрибута у весільній обрядовості, проаналізовано матеріали родини Романових, проведено соціологічне дослідження щодо пріоритету українського весільного вінка, складено порівняльну характеристику весільної обрядовості.

У результаті дослідження зроблено **висновки**:

- розглянули історію вінка, яка починається у глибоку давнину;
- з'ясували матеріали та особливості виготовлення весільних вінків, бо це цілий ритуал. У різних регіонах України, а також на різні свята плетиво вінків супроводжувалося численними традиційними елементами. Всього у вінку могло бути до 12 різних квіточок, кожна з яких мала свій символ;
- визначили роль весільного вінка – це був головний убір нареченої, його призначення – охороняти «молоду» від «поганого ока»;
- дослідили використання традиційних елементів у весільних обрядах на прикладі родини Романових, навчалися по-справжньому цінувати власні надбання, маючи в арсеналі такі багатючі і високогуманні традиції. Прищепити чужі смаки можна тільки в тому випадку, коли знецінюються національні традиційні елементи, обривається їх здорове начало, породжується певна безликість.

Таким чином, весільний віночок як символічний головний убір виступає своєрідним культурним атрибутом, відтворюючи у своїх комплексах, кольоровій гамі, манері носіння і етнорегіональну приналежність, і соціальний стан, і вік, і шлюбно-родинне становище.

Результати дослідження можуть бути цінним матеріалом для етнографічних та краєзнавчих конференцій. Роботу можна застосувати для популяризації українського весільного вінка та знань про нього, визначення його унікальності.

УКРАЇНСЬКИЙ РУШНИК ЯК ФІЛОСОФІЯ РОДОЗНАВСТВА

Рибак Валерія, здобувач освіти 11 клас, ліцею №17

м. Хмельницький

Керівник: Бочко І.І, вчитель географії ліцею

Пам'ять роду – це особливий феномен людського життя. Українські народні рушники відіграють важливу роль в сімейному та суспільному житті. І в наш час в народі збереглася споконвічна віра в життєдайну силу рушників, їх символічне значення в людському житті. У вишитому рушнику зашифрований генетичний код нації, який передається з давніх-давен.

Під час наступу росіян, навколо Києва літали ракети, населення рятувало не тільки власне життя, а й культурний спадок - вишиване добро України. Війна продовжується, а українці дістають зі скринь заховані від рашистів колекції старовинних рушників та відновлюють експозицію музею українських старожитностей, яку досі тримали в укритті. Війна в Україні показала справжніх українців, у селі Москалі, яке за 30 кілометрів від Чернігова місцевий краєзнавець зберіг унікальну колекцію старовинних вишиванок із візерунком білим по білому.

Не втратити власну ідентичність попри війну, не забути, якого ти роду і ким були твої предки, зберегти, як коштовність, старенькі речі, які нагадують про малу Батьківщину. Це вдалося далеко не всім українцям, які піддавалися

тотальній русифікації. Тисячі рушників було обмінано на хліб в голодні роки. Викинуто на смітник після того, як в хати розкуркулених приїхали нові «хазяїни». Сьогодні знищено пожежами під час ракетного обстрілу, не забрано з собою під час евакуації. Надзвичайно важливо під час озброєного нападу росії на нашу країну зберегти сімейні реліквії, ті шматочки історії, які ідентифікують нас як українців. Відчуття належності до певного роду, живить нашу душу незбагненою силою, спонукає шукати своє коріння, плекати й зміцнювати його.

Мета. Дослідження сімейної реліквії – як філософії родознавства через призму вишитого рушника прабабусі.

Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: зібрати відомості про представників моєї родини різних поколінь щодо визначеної реліквії; висвітлити роль українських рушників під час нападу росії на Україну; оцінити унікальність витвору українського декоративно-прикладного мистецтва-рушника, його важливість; проаналізувати особливості техніки вишивання рушника. Об'єктом дослідження є український рушник як філософія родознавства. Предметом дослідження є вишитий рушник 1915 року, придане моєї бабусі. Методи дослідження. Загальнонаукові (аналіз, синтез, висновки), описовий, порівняльний, візуальний .

Наукова новизна роботи полягає у тому, що це перше авторське дослідження реліквії моєї родини. Впорядковані свідчення та спогади рідних про родинний весільний рушник прабабусі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що я поглибила свої знання про унікальну реліквію та зрозуміла її цінність. Результат дослідження презентувала на класній годині «Щасливими є ті, в чийх оселях збереглися родинні реліквії». Я пишаюся, що в нас є така реліквія.

Велике значення мають сьогодні рушники єдності під час нападу росії на Україну. Український бренд Etnodim та БФ «Повернись живим» презентував 10 унікальних вишитих рушників. Це спільний благодійний проєкт до Дня Незалежності ідеєю якого є заклик, аби українські герої та героїнки повертались додому. Організатори проєкту зібрали 2,4 мільйона гривень на потреби двох саперних груп.

Сьогодні Берегинею нашого роду є Ярошенко Любов Федорівна, 09.02.54р.н., яка отримала рушник від Олени Іванівні Матвійко, 1928 р. н. По частинках мені вдалося встановити історію рушника. Моя прабабуся Марія Петренко, 1880 р. н. проживала у Полтавській губернії. У 19 років вийшла заможного службовця швейної фабрики. Народила двох доньок та сина. Прабабуся розумілася на вишивці і цінувала її. Вона любила красивий одяг і замовляла мереживо ручної роботи. Як розповідала її старша донька Анна Афанасіївна Сушко, 1901 р. н., що мати замовила чотири весільні рушники в монастирі. Вона прагнула, щоб вони були неповторні і ні в кого таких не було. Рушник замовила вишивати білими нитками.

Досліджуючи свою реліквію визначила, що основні техніки вишивки є різноманітні види «мережок», «вирізування», квадрати та восьми кутні зірки. Вишивка нагадує візерунок, що змалював мороз на вікнах. В літературі я знайшла інформацію та зразок вишивки білими нитками в стилі хардангеру. Цікаво було знайти стиль хардангеру на українських теренах. Дізналася, що на початку 20 століття цей стиль вишивки став набирати популярність по всьому світу. Розповсюдився у Волинський та Полтавський губерніях, можливо наш рушник належить до перших виробів у

техніці хардангеру. Цей вид вишивки має чимало спільного із українськими хрестовими вишивками, хоча Батьківщиною хардангеру вважається Скандинавія. Для мене вдачею було знайти стиль хардангеру на українських теренах. Якщо це так, тоді знахідка спростовує думку про спорідненість росіян та українців, підтверджує зв'язок України з країнами Європи.

Існувала легенда, що білий рушник, який складається лише з мережок, у народі вважався лихим, таким, що несе енергію зими й смерті. З чотирьох весільних рушників залишився в родині один. Один рушник Анна Афанасіївна проміняла на борошно в 1933 році та спасла від смерті п'ять дітей з семи. У 1943 році пораненого прадіда з фронту направили на лікування у госпіталь міста Ташкент. Повернувся додому, в Україну в 1945 році, а рани весь час гноїлися і потребували перев'язування. Старенька порізала 2 рушники та використала як перев'язувальний матеріал. Отже, легенда не підтвердилася. Родинні рушники зберегли людські життя.

ВИСНОВКИ: Рушник Національної єдності – це оберіг нації, покликаний виконувати важливу соціальну місію: сприяти розквіту України та утвердженню національної гідності українців. Дослідження вишитого рушника 1915 року встановило унікальну історичну долю моєї родини в історії України. Кожен, хто віднаходить, досліджує, популяризує та розповсюджує зразки родинних реліквій, сприяє формуванню національної ідентичності, збереженню історичної пам'яті народу.

ОБЕРЕГИ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЮ

*Трофимчук Тимур, вихованець гуртку «Юні екскурсоводи» при ПМ ЦПО, учень 7-А класу
Комунального закладу Ліцею №21 «Надворсклянський» Полтавської міської ради
Полтавської області*

*Керівник: Посмітна Світлана Василівна, керівник гуртка «Юні екскурсоводи» при ПМ ЦПО
учитель історії Комунального закладу «Ліцей №21 «Надворсклянський» Полтавської області*

Актуальність: Одяг, взуття та прикраси – найнеобхідніші предмети в повсякденному житті людини. Однак вони виконували не лише практичну, але й не менш важливу символічну роль. В давніх віруваннях обереговим елементам надавали особливого значення. Зокрема це стосувалося прикрас, оздоблень і вишивки. Скажімо, коралі, каблучки, вінки, зрештою, вишивка на подолі сорочок та блуз, рукавах, комірі – не просто прикраси, а насамперед охоронне коло, яке мало забезпечити людину від злої сили.

За часів відродження української культури необхідні знання звичаїв і культурних досягнень минулих століть, бо вони сприяють існуванню української нації підтримують дух народу. Ось тому ми вважаємо наше дослідження **Актуальним**.

Мета : Проаналізувати характерні особливості оберегів Полтавського краю, символіку предметів на берегах правила створення оберегів.

Символіка предметів на берегах:

Мішечок - багатство.

Сухі трави - затишок і краса.

Копійки - успіх у бізнесі.

Перець і часник - від злих духів.

Рис і горох - мир і дружба.

Бобові - сила.
Крупа родина злагода.
Кукурудза здоров'я і взаєморозуміння.
Будиночок - символ домівки.
Глечик - здоров'я.
Сонях - приводить у домівку гарних людей.
Калина - жіноча врода.
Лаврове листя - слава і довголіття.
Соснові шишки - працьовитість, досягнення мети.
Злаки - достаток.
Льон - щоб не наврочили.
Безсмертник - довгі роки життя.
Насіння гарбуза - безпереривність роду.
Цибуля - захищає від сліз.
М'ята і шавлія - для здоров'я.
Мак - здійснення бажань.

Правила створення оберегів

1. Обереги не можуть виготовлені для себе.
2. Ніхто не може змусити кого-небудь виготовити для себе оберег або прохати зробити це. Обереги виготовляються лише по добрій волі й від чистої душі.
3. Найсильніші обереги ті, які виготовлені, зроблені для вас вашими кровними родичами: батьком, матір'ю, братом, дітьми. Подружні зв'язки за традицією не вважаються кровною спорідненістю, але якщо шлюб гармонійний і щасливий.

Висновок: У кожного оберега є своє значення кожен оберег треба створювати з любов'ю та обереги не можуть бути виготовлені для себе тільки для когось. Потрібно дуже ретельно ставитися до вибору матеріалів для оберегів, адже часто матеріал (камінь, дерево), який хороший для вас.

РОДИЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ

Тюфякіна Єлизавета, вихованка гуртка « Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області, учениця 11 класу КЗ «Соколівський ліцей ім. Отакара Яроша» Зміївської міської ради Чугуївського району
Керівник: *Хименко Любов Павлівна керівник гуртка « Історичне краєзнавство» КЗ «Зміївський ЦДЮТ» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області, учитель історії КЗ «Соколівський ліцей ім. Отакара Ярош» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області*

В період незалежності і демократизації суспільства, формування нової генерації громадян України, обрана нами тема є **актуальною** і підлягає широкому вивченню загалу. **Метою роботи** є комплексна наукова характеристика родильної обрядовості Слобожанщини на практиці давнього козацького краю - села Соколове Чугуївського району Харківської області. **Завдання роботи:** розкрити реальну та локальну специфіку слобожансько - української родинної обрядовості; дослідити сучасний стан побутування традицій та обрядів новації українського населення Слобожанщини на прикладі с. Соколове Чугуївського району Харківської області.

Важливе значення в народженні здорової дитини мав перед родильний період. То піклування про народження здорової дитини починалося вже з вибору подружньої

пари. Існувала сурова заборона на кровний зв'язок між нареченими і вживання спиртних напоїв у перший місяць після одруження. Тільки-но одружившись, молоді господарі саджали у своїй новій оселі калину – казали, для того, щоб «калина дітей малих колисала». Дуже раділи, коли на подвір'ї селилися лелеки. Побачивши їх, жінка починала уважно прислухатися до свого організму. Адже лелека, вірили в народі, приносили молодому подружжю звістку про народження дитини. Обряди, пов'язані з появою на світ нової людини, можна розділити на перед родильні, пологові та післяпологові. Вагітність супроводжувалася численними табу, повір'ями та ритуалами. У цьому стані жінку оточувало чимало заборон. Вони, з одного боку, були спрямовані на захист матері і дитини, оберігали вагітну від несподіванок, неприємностей, зайвих переживань, але з другого боку – сильно обмежували майбутню матір.

Так, у табу та очікуванні, минало дев'ять місяців. Коли жінка відчувала наближення пологів, треба було кликати бабу – повитуху – головного сільського спеціаліста в «жіночих справах».

Відразу після пологів вся увага приділялася новонародженому. Породіллю закривали в хаті, щоб ніхто не бачив. У деяких місцевостях України, в тому числі і на Слобожанщині, хвалити немовля, втішатися ним заборонялося, так можна було зурочити дитину. Тож усі гості вважали за свій обов'язок гудити немовля, і мати була вдячна їм за це.

До хрестин дитя могло жити без імені і називали просто - «дитина». Обряд хрестин у різних місцевостях і в різний час дещо різнився. На Слобожанщині спочатку відбувалося церковне дійство, а потім влаштовувався обід (він теж мав назву "хрестини").

Хрестини були дуже важливим днем у житті і батьків, і дитини. Українцям і на думку не могло спасти не похрестити сина чи доньку. У куми запрошували людей шанованих, перевірених дружбою односельців або далеку рідню. До хати приходили куми, котрі приносили з собою хліб і крижму – тканину, в яку загортають дитину під час хрещення. На Слобожанщині треба було ще нести і повивач – тканину завдовжки два метри та стрічку завширшки у два пальці, щоб нею потім повивати дитину. Після обряду хрещення головні особи і запрошені ішли до хати нового християнина. Мати накривала на стіл, баба клала дитину у колиску, казала: "Дай, Боже, сон зо всіх сторін". На Слобожанщині був поширений звичай "бабина каша". Цю кашу на яйцях і маслі готувала сама повитуха. Приносила її в горщику. Хрещений батько піднімав її над головою і розбивав об край столу, а кожен із присутніх повинен взяти кусочок черепка і грудочку каші. При цьому казали: «Роди, Боже, жито-пшеницю, а в запічку - дітей копицю». П'ючи чергову чарку, примовляли: "Дай, Боже, щоб ваш син та баба баба був."

Наприкінці свята, коли всі розходилися, повитуха роздавала гостям так звані «квітки». Узимку за «квітку» правили колоски пшениці, улітку – квіти. Інколи їх дарував кум. «Квітка» символізувала, що дитина не буде знати ні в чому горя, як кожна людина, у якої є хліб. Вона мала принести благополуччя, здоров'я і красу також тим, до чийх рук потрапляла. А не взяти «квітку», не донести її до хати вважалося великим гріхом. Людина мала взяти квітку, випити чарку і дати трохи грошей бабі – «на мило», щоб купати дитину і далі.

Повитуха ще раз приходила в цей дім як гість – на річницю малюка, на пострижени. На цей маленький ювілей батьки запрошували, окрім повитухи, також хрещених батьків та близьких родичів. Головною дійовою особою тут, звичайно, було дитя, яке за рік виросло та багато чому навчилося. Мешканці Слобожанщини на річницю малюка зазвичай ворожили на долю малюка. « У нас , в Соколові,- згадує Шемигон Агнія Григорівна, 1921р.н.,- для цього саджали дитину на вивернутій кожух і клали перед нею такі речі: книжку, гроші, чарку, ложку, зерно. Якщо дитина обирала книжку - значить, буде вчитися, розумною буде; гроші – багатою; чарку – п'яницею; ложку – їсти буде добре; зерно – хазяйновитою буде, гарною господинею». Пострижена, за народним уявленням, мали сприяти росту та розвитку дитини.

Нині, як багато століть тому, народні рідильні обряди, звичаї, традиції є одним із головних чинників відродження українського народу, його національної свідомості та людської гідності, адже саме в цих життєдайних джерелах – душа народу. Кожний із нас є спадкоємцем своєї родини, продовжувачем її традицій та обрядів, а це не можливо без їхнього ґрунтового знання. Саме в цьому й має стати в пригоді ця наукова праця.

КОВАЛЬСТВО НА ПОЛТАВЩИНІ

Угрін Вікторія, учениця 10-А класу Ліцею №21 «НАДВОРСЬКИЙ»

Полтавської міської ради Полтавської області

Керівник: Мороз Катерина Федорівна, вчитель географії Ліцею №21 «НАДВОРСЬКИЙ»

Полтавської міської ради Полтавської області

Ковальське ремесло - одне з найважливіших виробництв матеріальної культури, своїм корінням сягає глибокої давнини.

Наявність сировини, постійна потреба в кованих виробах спричинилися до значного розвитку цього ремесла на Україні. Про вагомість ковальського ремесла в суспільно-економічному житті народу говорить вже той факт, щозовсім донедавна, аж до початку ХХ ст., воно було єдиним виробником основної маси засобів праці із заліза і емалі.

Тому я вважаю важливою тему дослідження розвитку ковальства на Україні, зокрема на Полтавщині. По – перше, є нерівномірним висвітлення у наукових дослідженнях ковальства по відношенню до ремесел та окремих видів виробництва. По-друге, певні важливі етапи виробництва, види продукції та деякі особливості технологічного процесу теж не знайшли відповідного висвітлення в сучасній літературі.

Джерела народних промислів нашого краю сягають в глибину століть. Розкопки, проведені на території Котелевського району в с. Більськ, показали, що жителі скіфського поселення VI століття до н.е. займалися залізомідною ливарною справою.

На Полтавщині ремісницька діяльність посідала чільне місце.

У 1878 році полтавське губернське земство відкрило перше в губернії ремісничє училище з викладанням слюсарного, ковальського, столярного і токарного ремесел.

З історичних джерел відомо, що ковальство - кування чорних металевих сплавів – один із найстародавніших способів обробки металів гарячого кування.

Витоки цього ремесла насамперед пов'язані з виробами побутових знарядь праці слов'янських племен, які населяли регіони України в VI – VII ст. Із виникненням

древньоруської держави ковальська майстерність досягла високого рівня. Ковалі були не останніми людьми і при будівництві храмів. Вони виготовляли пояси для кріплення стін і арок, художні решітки на вікна, парадні двері і ворота з накладними квітами, красивими петлями...

Із VII ст. у великих містах розпочалося будівництво палацо – паркових ансамблів. Заворожували глядача надзвичайно красиві металеві мережева. У нашій Полтаві зберігся в декорі старовинних будиночків модерн. Традиція використання художнього ковальства у міській забудові налічує більше трьох віків. Металеві ґрати балконів, воріт, огорож, освітлювальні прилади успішно застосовувалися зодчими та художниками для створення архітектурних ансамблів.

Із чорного металу виготовляли в основному побутові вироби, хатне начиння, зброю, лаштунки до кінської зброї і возів. Вироби стародавніх майстрів служили прикрасами одягу – це кільця, пряжки, застібки, підвіски, прикраси кінської зброї, петлі, сундуки, дверні замки, шлеми, бойові сокири й багато інших залізних кованих виробів.

Поряд з куванням чорних металів виникає художнє кування, яке вимагало від майстрів високого уміння, навичок вільного кування, зварки, термічної обробки, визначення сорту сталі за кольором іскри, а ступінь нагріву при куванні, загартуванні і зварці – за кольором розжарення (на око). Кожний коваль знав особливості обробки різних сортів сталі, багато секретів було відомо лише йому.

Ковальська обробка чорного металу на території краю розвивалася за двома напрямками – як сільське (народний промисел) так і міське (церковне) ремесло.

Особливої уваги заслуговувало сільське ковальство. У кожному селі край дороги стояла кузня, де коваль виготовляв різноманітні вироби: плуги, підкови, коси, передаючи це нелегке ремесло своєму синові. Щоб стати добрим ковалем, учні навчалися у двох – трьох майстрів – ковалів.

Наші земляки завжди намагалися прикрасити, естетично оздобити свій побут. Особливе захоплення викликали ковані скрині. Кожна скриня має неповторне окуття, замки, ключі та завіси. Кілька таких скринь можна бачити у нашому Полтавському краєзнавчому музеї.

Не перевелися у наш час на Полтавщині майстри – чародії гефестової справи. Одним із таких майстрів, який мешкає в славнозвісній столиці гончарства Опішному, є Артур Борисович Погребняк. Він створив першу кузню в 1995 році. У серпні 2002 року майстер брав участь у 21 Міжнародному фестивалі художнього кування «НАФАІСТОН», виступаючи представником Полтавського краю, зокрема, Національного музею – заповідника гончарства у Опішному, був учасником 4 національного ковальського фестивалю «Вакулафест-XXI» (ІІІ премія за твір «Про Ковчег»). Він продовжує працювати над створенням кузні для художнього кування і розвитком ковальської справи у нашому регіоні.

Петро Федоряка – коваль – зброяр з Миргородщини. Його знали в Україні і далеко за кордоном. У 2013 році ним започаткований Український Фестиваль ковальства ножових майстрів. Цього року 22 серпня ІІ Український Фестиваль ковальства ножових майстрів у Миргороді вже присвячено герою, загиблому у АТО 31 липня 2014 року, Петрові Федоряці – ковалю – зброярю.

Стверджують, що раніше одружувати молоді пари могли не лише священники й капітани кораблів, але й ковалі. Сама процедура дуже незвичайна – коваль виготовляє кільце, на якому молодята викарбовують свої імена. Цей символ їх кохання відтепер зберігається у кузні, і, згідно з повір'ям, чим більше людей його побачать, тим міцнішими будуть стосунки у подружжя. Казали, що коваль може підкувати щастя, тому магія ковальства пов'язувалася також із магією чаклунства.

Отже, ковальство – одне з яскравих і розмаїтих ремесел Полтавщини. Сьогодні народні традиції обробки металу усе більше знаходять прояв у елементах оздоблення одягу, меблів, предметів побуту, житлових і службових приміщень, в архітектурі та будівництві, а значить, будуть удосконалюватися та розвиватися.

НАРОДНИЙ ЖІНОЧИЙ ОДЯГ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ ПЕРІОДУ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

*Федорчак Марія, учениця 8-А класу Гімназії № 8 імені Панаса Мирного
Полтавської міської ради, м. Полтава, Полтавська область*

*Керівник: Чипенко Світлана Василівна, учитель математики та інформатики Гімназії № 8
імені Панаса Мирного Полтавської міської ради, м. Полтава, Полтавська область*

Від глибокої давнини одяг задовольняв не лише матеріальні, а й духовні потреби людини, виконуючи побутові, соціальні, обрядові функції. Його мистецький рівень, емоційна насиченість відбивають світогляд, естетичні уподобання, психологію народу. Тому, на сучасному етапі розбудови Української незалежної держави, актуальним є вивчення характерних рис народного костюму, як елемента культурної спадщини українців, для формування національної свідомості молодого покоління, закладення в нього базових цінностей та поваги до традиційно-побутової культури української людності.

Народний одяг є складним явищем традиційно-побутової культури, сформованим у системі чинників: соціально-економічних, історичних, географічних, етнічних. Під час написання науково-дослідницької роботи було вивчено історію розвитку жіночого костюма, що зберігав давні традиції. Невід'ємною ознакою українського традиційного костюма є його комплексність, основними складниками вбрання були натільний, поясний (стеговий), нагрудний і верхній одяг. Доповненням до комплексу традиційного жіночого вбрання є головні убори, зйомні прикраси, взуття. Кожний із компонентів виконував своє призначення, відрізняючись матеріалом, конструкцією, орнаментально-колеристичним вирішенням, оздобленням, а також способом носіння та з'єднання одного з іншим [2, с. 25]. Деталі костюма варіювалися залежно від різних побутових ситуацій, характеру праці, звичаїв, обрядів, пори року. Наочно спостерігаються локальні та регіональні особливості традиційного жіночого костюма: натільний одяг на Середній Наддніпрянщині був представлений трьома типами: тунікоподібними сорочками, з плечовими вставками і сорочки з суцільним рукавом. Всі вони мали як спільні так і відмінні риси. Спільність полягала у кольорі та тканинах з яких вони виготовлялися, а відмінність у крої та вишивці, адже кожному етнографічному регіону була притаманна неповторна вишивка з певною колористикою і тематикою. Регіонально показовою була вишивка «білим по білому» («біллю»). Колористична гамма вишивки полтавських сорочок збагачувалася за рахунок використання ниток пастельних відтінків: сірого, блакитного, зеленого,

вохристого, коричневого[4, с. 15].. Для Чернігівщини були характерні сорочки, що робилася з плечовою вставкою, яка пришивалася по основі чи по пітканню, або з суцільним рукавом, викроєним разом зі вставкою. Траплявся двокольоровий шов із зашиванням ромбічної фігури. У комплексі вбрання Київщини та Черкащини простежується довершеність локального комплексу, однорідність крою та оздоблення складових частин. В орнаментатії присутні рослинні мотиви, а також стилізовані зооморфні елементи [7, с.2]. Нагрудний одяг на Середній Наддніпрянщині представлений різновидами: керсетка, камізелик, лейбик, кофточка. Вони відрізнялися кроєм, вишивкою, способом носіння, тканиною з якої шилися. Вишивка і оздоблення залежала від регіональних традицій. Керсетки Центральної Київщини відповідно до віку жінки носили яскравих або темних кольорів і виразно прикрашалися плісовими обшивками, аплікацією, вишивкою, машинною строчкою. [10, с. 45]. На північно – східній Черкащині побутувала керсетка на підкладці, але без ватяної простьобки. Керсетки на Південній Чернігівщині були короткими й мали кишеню на правій полі, оформлену аплікацією. На Полтавщині керсетки були до трьох – дев'яти вусів, довжиною трохи нижче стегон, обшиті кольоровою тасьмою[11, с. 115].. Жіночий поясний одяг був незшитий або частково зшитий у вигляді одного широкого чи двох вузьких прямокутних шматків саморобної вовняної візерунчастої або однотонної тканини. Це – дві запаски, одноплатава обгортка (дерга), святкова плахта. Незшитий поясний одяг із домотканої вовни мав локальне розмаїття за рахунок орнаментально – колористичного вирішення. Поряд із незшитим поясним одягом розвиваються зшиті форми. Вони представлені літником та сандараком[14, с. 215]. Верхній жіночий одяг поділявся на осінньо-весняний і зимовий. Він відрізнявся за кроєм, використаною тканиною та способом оздоблення. Через кліматичні умови поширення набув осінньо-весняний верхній одяг. Він визначався різноманітністю матеріалів, форм, конструктивно-художніх прийомів. Верхній одяг, як дорогоцінний, старанно зберігався. Основним верхнім зимовим одягом на Середній Наддніпрянщині був кожух: тулуб'ястий, приталений, зі стоячим коміром. У весняно – осінній період носили юпки, свити, курти, жупани. [14, с. 225]. Зачіски та головні убори були різноманітні. Поширеними зачісками були у дівчат розпущене волосся, коса, дві коси, а у жінок – заплітання волосся в кибалку. Типовими жіночими головними уборами були: очіпок, хустка, чушка – збірник, шапка. Головні убори жінок і дівчат різнилися тим, що перші носили їх такі, що ті покривали голову і не було видно волосся. А дівчата здебільшого носили вінки з квітів. [13, с. 27-28]. В залежності від пори року головні убори різнилися між собою. Взимку носили шапки, очіпки, а у осінньо – весняний і літній періоди – хустки, намітки (жінки), вінки (дівчата). Комплекс зйомних прикрас представлений вушними, шийними та нагрудними виробами. Маючи давнє походження виконували різне призначення. Вони мали локальні риси в техніці виготовлення елементів, характері їх поєднання. [13, с. 27-28]. Поширеними видами прикрас були сережки – ковтки, сережки – голубці, двойчатки, п'яси, дукачі, хрестики, коралі. [6, с. 18].

В цілому традиційний костюм українців можна назвати багатою скарбницею духовної культури народу, з притаманними їй специфічними способами, що відбиває його національний характер.

ДЕКОРУВАННЯ СЛОБОЖАНСЬКОЇ КЕРАМІКИ МІСЦЕВИМИ ГЛИНАМИ

Фурман Ярослава, КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №2 Харківської міської ради», вихованка Зразкового колективу «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас», 5-а клас, ХГ № 76

Керівник: Подрезова Олена Степанівна, керівник Зразкового колективу «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас» КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №2 Харківської міської ради»

«Гончарство є одним із провідних ремесел на Україні, воно відображає різні аспекти життя народу і є одним із суттєвих моментів вивчення його історичних надбань. На території сучасної країни, за даними доктора мистецтвознавства Юрія Лащука, існувало близько 700 поселень, де працювали гончарі»

«Для визначення місця гончарства та його продукції в системі традиційно-побутової культури українського народу важливим є народні уявлення про основний матеріал ремесла – глину, на яку переносилися загальні уявлення про землю як матір – годувальницю, джерело сили і здоров'я»

«У побуті населення України глини наділялися магічними, цілющими властивостями, чим разом з їхніми природними фізико-хімічними особливостями й зумовлювалося надзвичайне широке застосування сировини в домашньому господарстві»

«Чудова мінеральна суміш - глина - є основою керамічного мистецтва. Широко поширені в природі глини так само широко відрізняються за своїми властивостями. На території сучасної Слобожанщини місцеві глини мали найширший спектр природних барвників – від білої, кремової, вохристої до червоної, коричневої темно-сірої»

«Декорування виробів на Харківщині відзначаються простими елементами розпису в один – три кольори, що утворюють неяскураву стриману гаму. Для того щоб посуд або іграшку урізноманітнити за кольором, її покривають ангобом. Цей же ангоб застосовується і для розпису виробів»

«Ангоб – це кольорова сметано-подібна глиниста маса, яка наноситься на сирі вироби. Вироби повністю покривають ангобом для одержання бажаного кольору і заглажування шорстких поверхонь. Ангоби виготовляються з глин відповідного кольору, або суміші цих глин, або у білу глину додають окисли металів. Ці оксиди також можуть входити в состави природних глин, через це і існує ціла гамма глин різного кольору»

«Для проведення досліджень ми використали різнокольорові глини з покладів Валківського, Золочівського, Харківського та Ізюмського районів, де в певний час знаходились осередки гончарства Слобожанщини»

«На основі наших досліджень ми прийшли до висновків, що місцеві глини широко використовувались місцевими гончарями для виготовлення побутового посуду та інших глиняних виробів у Харківській області. У порівнянні одержаних зразків ангобів з нашого зібраного матеріалу з роботами майстрів Слобожанщини кінця ХІХ початку ХХ століття відповідних гончарних осередків, можна вважати, що для оформлення посуду та інших декоративних глиняних виробів гончарі використовували місцеві глини не лише як основний матеріал для гончарування, але

і як масу для декоративного оформлення виробів – розпису та покриття іншими більш рідкими та дорогими глиняними кольоровими сумішами – ангобами»

ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕЛА ВЕЛИКИЙ ТРОСТЯНЕЦЬ ЩЕРБАНІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шокодько Ілля, учень Тростянецької філії I-II ступенів Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області

Керівник: Прокопенко Я. В., учитель історії та географії

Ми живем в мальовничому краю із багатою різноманітною природою. І ми, його жителі, переконані, що немає кращої землі, ніж наша — з квітучими садами, золотими ланами, смарагдовими лісами. Давайте разом перегорнемо декілька життєвих сторінок нашої маленької батьківщини, заглянемо в її далеке минуле, щоб зрозуміти — хто ми, якими були наші діди і прадіди, які етнографічні особливості притаманні нашому регіону від найдавніших часів і до наших днів.

26 червня 2011 року ми вперше святкували День села, а точніше — День сіл Тростянецької сільської ради. Буланово, Пожарна Балка, Вищі Вільшани, Нижні Вільшани, Малий Тростянець, Сапожине і Квіткове. Всі села розташовані недалеко одне від одного. Але їх зближує не лише географічне положення, а й тісні побутові зв'язки між собою. Тому говорити про одне село ізольовано від інших — просто неможливо, наскільки тісно переплітаються культура, побут, походження, розселення, процеси культурно-побутових відносин на усіх етапах історії людства.

Однією з етнографічних особливостей Полтавщини, а особливо території теперішньої Щербанівської громади, є зародження та зростання національної самосвідомості, що й стало поштовхом до остаточного сформування українського етносу даного регіону. Каталізатором цього процесу була загроза фізичного знищення. Багато цікавого може нам розповісти Ворожейський ліс. Які таємниці зберігає він? До революції цей ліс належав пані Ворожейській, у якої в прислузі були тростянецькі дівчата. За переказами старожилів, багато чого довелося пережити в цей час, але дух незламності наших людей залишився з нами на віки. До речі, старожили села М.Тростянець стверджують, що на дні старого ставка знаходиться альтанка, яка належала пані Ворожейській.

Також не слід забувати і про етніміку, яка не тільки тісно пов'язана з етнографією, а ще й є яскравою особливістю останньої.

Найкраще досліджене з етнографічної точки зору село Пожарна Балка.

Давнє поселення тут існувало ще в VII – V століттях до нашої ери. Це саме його жителям ми і повинні завдячувати за назву села, бо саме вони створили великі зольники — купи попелу висотою до двох, а іноді і трьох метрів, діаметром 30-50 метрів. Перші поселенці XVII – XVIII століть, наштотхнувшись на ці попелища, і дали видолінку назву Пожарна Балка, яка згодом перейшла на село. Приблизно в цей же час утворилися і села Буланове, Сапожине, три Вільшани, М.Тростянець, Козуби, Свинарна Балка.

Вивчаючи топоніми рідного краю, я дізнався, що хутір Репали мав таку назву, що там жили в основному родичі на прізвище Репало. До речі, живуть вони там і зараз і я особисто є нащадком цього роду.

Надія Семенівна Чема, яка написала нарис з історії селянської спілки «Тростянець», в своїй праці стверджує, що другий хутір називався Ряднівкою. Але від старожилів нашого села які все своє життя прожили на Ріднівці, я почув інше тлумачення цієї назви.

Через хутір пролягала дорога до міста Полтави. Вулиця була дуже вузькою, тому в дощову пору підводою проїхати через неї було дуже важко, часто підводи застрягали у великих калюжах. І на допомогу людям приходили жителі хутору, які допомагали всім, хто попадав у біду, як рідні. Від вдячних людей так і пішла назва хутору — Ріднівка. Звичайно, це тлумачення мені подобається більше, і тому ми приймаємо його за основу.

Цікаву історію розповіли старожили села Сапожине про Білушину гору. Розповідають, що на вершині цієї гори у II – III ст. н.е. було містечко. Там жили працьовиті і дружні люди. А оскільки життя в ті далекі часи було через набіги ворогів небезпечним, місто мало міцну огорожу, окрасою якої були золоті ворота. Але коли одного разу жителі містечка дізналися, що до них наближається велике вороже військо і їм не втримати його натиску, вони вирішили його покинути та перед цим закопали золоті ворота, щоб не дістались вони ворогу. Поки що їх ніхто не відкопав. Цікаво, хто ж все-таки відшукає золоті ворота?

Порушуючи питання кількісного складу населення громади, хочеться пригадати, що у 1926 році на Тростянецьких хуторах було 149 дворів, 707 жителів, але внаслідок трагічних подій 30-х років минулого сторіччя в історії нашого народу утворилася так звана «чорна дірка». Чорною хвилею прокотився Голодомор по селам Тростянецької сільської ради. Голодомор!.. Жахливі трагічні сторінки життєпису нашої громади. Населення зменшилося до критичної поділки і тільки на 1939 рік в селах сільської ради проживало 484 жителі. На 10 червня 1940 року на центральній садибі, яка носила назву Великий Тростянець, було збудовано 44 будинки при плані 109, куди і переселилися новосели із навколишніх сіл та хуторів.

Звичайно, зупинитись на всіх етнографічних особливостях нашого краю просто неможливо. Це забере багато часу. Але сьогодні в нашій філії для всіх бажаючих працюють два музеї, де знаходиться велика кількість змістовного матеріалу. Екскурсороводи із числа учнів проводять захоплюючі екскурсії. Отож, запрошуємо всіх небайдужих відвідати наші музеї і разом з нами продовжити пошук істини.

Нам потрібно зберегти пам'ять про всі події, мати чітке розуміння про традиції та витоки нашої культури і залишити її у спадок прийдешнім поколінням.

РОЗВИТОК КИЛИМАРСТВА НА ПОЛТАВЩИНІ

*Шолудько Анастасія, вихованка гуртку «Юні екскурсороводи» при ПМ ЦПО, учениця 7-А класу
Комунального закладу Ліцею №21 «Надворсклянський»
Полтавської міської ради Полтавської області*

*Керівник: Посмітна Світлана Василівна, керівник гуртка «Юні екскурсороводи» при ПМ ЦПО
учитель історії Комунального закладу «Ліцей №21 «Надворсклянський» Полтавської області*

Актуальність : актуальність теми дослідження. Килимарство – один із поширених видів українського народного мистецтва зародившись в глибокій давнині, воно протягом тривалого часу розвивалося вдосконалювалося та трансформувалося,

збагачувалося новими характерними ознаками, досягло високого художнього рівня й технічної досконалості.

Питанням народного килимарства присвятили свої дослідження відомі науковці: А. Жук, А. Зарембський, Я. Записко, Я. Роженко, В. Піщанський, Б. Крижанівський.

Мета: здійснити спробу розкрити багатство різноманітність художніх форм українського килима, показати його велику стильову різноманітність у різних ентографічних регіонів України Орнамент на килимах був розтинний і лінійний геометричний. Розтинний був поширений на лівому березі Дніпра, а геометричний на правому і в Галичині. У 19ст. у народний орнамент включаються в умовному зображенні банти, стрічки, вінки, корзини квітів та. інші.

Класифікація

1. **Натуральні** – Унікальні, по техніці, виробництва і зовнішнім виглядом вироби, які є найдорожчими за ціною. Але не настільки популярними через високу вартість.

2. **Синтетичні** – складаються з 30-60% синтетичних волокон, які забезпечують чудові експлуатаційні характеристики. Синтетичні килими мають високу, якість, міцність, значний термін експлуатації.

Де роблять : у ліво бережних, центральних і подекуди в західних областях України з давна виготовляли килими переважно з рослинним орнаментом. Нині їх продовжують ткати на Полтавщині, Чернігівщині та Київщині. Найбільше таких килимів виробляють у Решетилівці, Дігтарях, Ново Санжарах, Богуслав та інших осередках килимарства.

Основним матеріалом для виробництва килимів є волокно. Волокна бувають натуральні або штучні. Волокна рослинного походження – льон, бавовна, джут, сизаль та інші. Волокна тваринного походження вовна і шовк. Для фарбування жовті кольори широко використовувався дрок. На початку ХХ століття для добування фарб вживали кінський щавель.

Наукове дослідження : За останнє 30-ліття українське килимарство як галузь втратило виробничу інфраструктуру – перестало бути предметом фабричного промислу. Змінились естетичні пріоритети у дизайні інтер'єру, що несприятливо вплинуло на статус українського килима у масовій культурі побуті

КВІТЧАСТА ХУСТКА

Штанько Юлія, джура рою «Пекельна хоругва» куреня ім. Віталія Вергая, учениця 9-а класу Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №28 ім. Тараса Григоровича Шевченка Черкаської міської ради, вихованка гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Черкаського обласного Центру туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді Черкаської обласної ради

Керівники: Турченко Світлана Петрівна, керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Черкаського обласного Центру туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді Черкаської обласної ради; Цимбалюк Людмила Борисівна, виховник куреня ім. Віталія Вергая, педагог-організатор Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №28 ім. Тараса Григоровича Шевченка Черкаської міської ради

На ній – і гроно, і пелюстка,
І небо, й райдуги на ній ...
Мов берегиня вроди, хустка
Здавен у нашій стороні.
То – нареченим на щастя,
То – на добро матерям.
Вічний дарунок –
Хустина квітчаста,
Знана стежкам і вітрам.

Наш народ завжди славився своїми традиціями. І ми глибоко переконані, що відродження їх і збереження – це прямий шлях до збереження нашої ідентифікації як народу і нації. Саме тому ми вирішили представити один з народних оберегів, а саме – українську хустку.

Актуальністю нашого дослідження є Мамина хустка, осмислення її глибокого значення в житті народу, душевної потреби берегти її як сімейний скарб та передавати з покоління до покоління, як і вишитий рушник. Хустка – це наш давній оберіг.

Хустка з давніх-давен – основний і улюблений головний убір української жінки. Він завжди був виразником естетичних поглядів українок, яскравим декоративним елементом їхнього вбрання. Він підкреслював святковість чи буденність одягу, інформував про родинний, матеріальний чи правовий статус жінки, нагадував її обов'язки.

У скрині кожної господині здавна були хустки на всяку потребу.

Хустка до Церкви, на весілля доньки, на скорботу. Досліджуючи національну хустку можна дослідити українську історію.

Перші хустки виготовлялися з домотканого полотна, лляної чи вовняної нитки. Покривали волосся хусткою переважно заміжні жінки, дівчата ж носили стрічку чи віночок. Хустка служила не тільки засобом охайності під час роботи по господарству чи захистом від спеки та холоду. Її одягали як оберіг, який захищав від зурочень.

Народних обрядів, де використовується хустка, дуже багато. З давніх-давен і до сьогодні хустка побутує у весільному обряді. Мати доньку покриває квітчастою весільною хусткою. До нині збереглася традиція на весіллі покривати голову нареченої хустиною.

Хустка здавна відігравала й важливу оберегову, магічну функцію. Через те так широко й значуще фігурує вона в українському весільному обряді, починаючи зі

сватання, коли на знак згоди дівчина підносила старостам хустку на хлібові, й закінчуючи «покриванням» молодої. Хустка, якою «покривали» молоду, зберігалися в неї все життя. Чи не від цього повір'я: хустка, якою мати вводить молодих до хати і виводить із хати під час весілля, мусить бути світлою.

Та й у давнину з юних років кожна дівчина вишивала собі хустки для сватання: роздати сватам, нареченому, свекрусі. Їх мало бути до чотирьох десятків. Темна, як ніч, хустка й нині вкриває голову вдів, жінок, які втратили близьких.

Коли в родині народжувалася дівчинка, хустку невеличких розмірів в'язали на ворота. Якщо хлопчик, в'язали вишитий рушник.

Найчастіше жіноцтво красувалося хустками, йдучи до церкви. Кожне релігійне свято вимагало певного дрескоду. Так, на Великдень до церкви йшли в червоних хустках, кольору сонця та писанок. Блакитним заслоняли голову на свята, присвячені Діві Марії. Цей колір символізував її чистоту та божественну силу. Зелені хустки, звісно, одягали на Трійцю або Зелені Свята. Біла хустина символізувала дівочу чистоту, таку досі одягають на вінчання.

Дівчата дарували свої коханим вишивані хустки. Ідучи у похід, козак звернувся до дівчини коханої, сам дивуючись своїй ніжності:

Дай же дівчино, хустину,
Може я в бою загину.
Закриють очі темної ночі,
Легше в могилі спочину ...

І помандрувала світом разом із козацькою піснею і славою українська хустка. А що носив її козак завше коло серця, була йому оберегом не лише від ворожої кулі, тяжкого полону чи товаришевої зради, а й від забуття матері-України.

За лісом, за полем,
Далеко там щастя моє,
Червона хустина
Заснуть не дає.

Мене проводжала
І вийшла сумна на поріг.
Я погляд твій ніжний
У серці зберіг.

Дороги, дороги
Мені довелося пройти,
Щоб землю кохану
Й тебе зберегти.

Зливайся ж, хустино,
Мов птиці легеньке крило,
Щоб чистеє небо
Над нами було.

Про народну хустку розповідається і в іграх українського народу:

Маю хустку вишиванку
На чотири кінці.
Кого люблю поцілую,
Стану на колінця ...

Подивуймося ж і нині – в цей розбурханий національними чварами й економічними негараздами вік – незнищенній, живущій любові нашого народу до простого, та водночас незбагненого дива – української хустки.

У праці «Український народ в його минулому та теперішньому», виданому в 1914 році (під редакцією провідних учених, а серед яких – М. Грушевський та

А. Кримський) читаємо, що «хустку бачимо на всіх старовинних зображеннях, починаючи зі Збірника Святослава, і вона незмінно проходить через всю українську історію, зберігається в козацьку епоху та доходить до нашої трішки змінившись лише в центральній та південній частинах країни, головним чином у відношенні кольору».

Взагалі, явище «хустка» унікальне ще й надто різноманітною функціональністю. Жодну річ із одягу не використовують так широко, як її.

Зі спогадів бабусі, яка пережила війну: «Пригадую з дитинства. Великдень. Стіл накрито білою хусткою з мальвами – всі наші пожитки згоріли під час війни. На столі пасочка. Хоч і голодно, і бідно, а на душі світло, бо – свято. До мене воно промовляло мальвами, густо посіяними на хустці-скатертині...»

Різнманіття української хустки та її застосування в різноманітних обрядах вражає:

Були маленькі хустинки, оторочені тоненьким мереживом. Їх дівчата в клали в маленькі нагрудні кишеньки.

А ще хустина на спеченому в хатній печі хлібі, щоб не черствів, на дитячій колисці – від вітру й лиха ока.

Хустка – вузлик із вечерею для хрещених на Різдво.

Безліч, поетичних і таких знайомих картин та образів, що спливають у пам'яті при цьому теплому, мов дотик рідної долоні, слові – хустка ...

Тож хочеться, щоб вона була сьогодні не просто модною деталлю на деякий час, а й предметом поклоніння перед одним із національних символів – оберегів.

Веселі ви чи сумовиті
На схилах Ворскли чи Дінця, -
Нема таких жінок у світі,
Котрим вона не до лиця.
Мов помолодшала мати,
Гарна й сестра дорога.
Роси в хустині, мов діаманти,
Зорі й квітки в берегах.
Ой, ті луки та бережечки,
Які вгорі, такі внизу ...
На щастя й радість – два ріжечки,
А два – на смуток і сльозу.

На цих хустках, що висять перед нами, ми бачимо дрібненькі квіточки, які поступово переходять у пишній оберемок із великими різнокольоровими квітами. Найбільше червоного кольору.

Бо червоний колір, діти, у слов'ян – то колір - оберіг. Ось чому його так багато на наших хустках. Чомусь вірю: така хустка, як перед нами, таки буде до лиця кожній жінці.

А поки що всім нам слід берегти хустку в своєму домі і в своїй пам'яті.

Але ми повинні пам'ятати, що, окрім хустки, були й інші головні убори, кожен із них виконував свою функцію і в різних місцевостях називався по-різному: намітка, перемітка, обрус, що свідчить ще й про багатство та милозвучність української мови. На Подніпров'ї носили хустку поверх іншого шапкоподібного убору – очіпка, на Львівщині – поверх бавниці, тканой червоної стрічки, що обрамлювала чоло.

Хустка, якою жінки покривали голову, щоб не «світити волоссям», все ж залишала відкритим обличчя, що свідчить і про волелюбство українок.

Ось перед вами незвичайна велика в клітку обжинкова хустка. Такі хустки носили в зимовий час поверх теплого одягу.

Де ж вона, ота українська хустка, співана щедро в піснях, іграх?

Хотілося б бачити на ваших плечах.

То ж бережімо цей оберіг!

І пам'ятаймо, що ми – жінки. Що ми – українки. Матері.

А як тільки їх не зав'язували! В'язали хустки різними способами – гуцульським способом «гуші» «мольфари, притаманні Західній Україні, поліським «корабликом», із очіпком чи без нього. Для цього використовували вісім різнобарвних хусток із квітковими малюнками та геометричними орнаментами. Прадавні українки, носили однотонні убори – бордові, сині, зелені. А способів їх правильно закладати було безліч. «Чисто черкаських в'язок не відомо. Але, відомий вузлик на чолі, який називається «Солоха», його започаткували в центральній Україні. На Поділлі найчастіше зав'язували хустку на підборідді. Іноді заміжні жінки обмотували кінці хусток навколо голови й ховали їх, така форма нагадувала тюрбан.

За хустиною можна було дізнатись і про вік жінки: молодиці носили яскраві, жінки поважного віку – темніші. Найдорожчими хустками вважалися оксамитові чи шовкові.

Сонцю й роботі найближча,

Подруга днів осяйна.

Душу зігріє, і зніжить обличчя.

Хустка оця дорога.

В нашому дослідженні ми розглянули важливість одного з наших національних оберегів – української хустки. І хочемо звернутися до всіх учасників нашого заходу – зберігайте в родині, передавайте своїм рідним, даруйте і використовуйте! Українська хустка – це модно, красиво престижно!

ГЛОБАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

РУЙНУВАННЯ МОРСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ В УКРАЇНІ І СВІТІ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Бабич Олена, учениця 11-А класу, Комунального закладу “Лозівського ліцею №7”

Лозівської міської ради Харківської області

Керівник: Хотін О.В. вчитель історії

Одним з найбільш актуальних питань на сьогодні є вирішення глобальних проблем, які пов'язані з природою, а саме морською екосистемою. Над наслідками подолання проблем в морській екосистемі працюють різні науки: екологія, океанологія, біологія моря, морська хімія, морська геологія. Ці науки працюють разом, щоб розробити стратегії для подолання проблем в морській екосистемі, які виникли в наслідок війни в Україні.

Війна в Україні завдала значної шкоди морським екосистемам країни та світу. Російські військові кораблі та бомбардувальники завдають ударів по нафтопереробним заводах, портам та іншим об'єктам уздовж узбережжя Чорного моря. Ці атаки призвели до забруднення нафти та інших хімічних речовин, що завдало шкоди морському життю та екосистемним послугам.

Одним із найбільш серйозних наслідків війни є забруднення нафти. Російські атаки на нафтопереробні заводи в Одесі та Кременчуку призвели до витоків нафти в Чорне море. Ці витoki завдали шкоди морському життю, включаючи рибу, морських ссавців та птахів. Нафта може задушити морські тварини, пошкодити їх шкіру та слизові оболонки та позбавити їх можливості бачити та дихати.

Війна також призвела до забруднення іншими хімічними речовинами. Російські атаки на порти в Одесі та Маріуполі призвели до витоків хімічних речовин, включаючи ртуть, свинець та хлор. Ці хімічні речовини є токсичними для морського життя і можуть завдати шкоди здоров'ю людей, які споживають рибу та інші морепродукти з забрудненого моря.

Руйнування морських екосистем в Україні також завдало шкоди екосистемним послугам, які ці екосистеми надають. Морські екосистеми забезпечують ряд важливих послуг, включаючи очищення води, регулювання клімату та забезпечення їжею для людей. Руйнування цих екосистем може призвести до погіршення якості води, зміни клімату та підвищення ризику голоду.

Вплив війни на морські екосистеми в світі не обмежується лише Україною. Війна також призвела до зростання забруднення нафти та інших хімічних речовин у Чорному морі, Азовському морі та інших регіонах. Це забруднення може завдати шкоди морському життю та екосистемним послугам у цих регіонах.

Відновлення морських екосистем в Україні та світі буде тривалим і складним процесом. Необхідно буде очистити забруднене море, відновити пошкоджені екосистеми та розробити заходи для запобігання майбутнім руйнувань.

І науковцям, які працюють у цьому напрямку, відомо кілька конкретних рекомендацій щодо відновлення морських екосистем в Україні та світі:

- Очищення забрудненого моря: Необхідно буде провести масштабне очищення забрудненого моря, включаючи збирання нафти, хімічних речовин та інших забруднюючих речовин. Цей процес може бути складним і дорогим, але він необхідний для захисту морського життя та екосистемних послуг.

- Відновлення пошкоджених екосистем: Необхідно буде відновити пошкоджені екосистеми, включаючи відновлення пошкоджених коралових рифів, мангрових заростей та інших морських середовищ існування. Цей процес може зайняти багато років, але він необхідний для відновлення здоров'я морського середовища.

- Розробка заходів для запобігання майбутнім руйнувань: Необхідно розробити заходи для запобігання майбутнім руйнувань морських екосистем. Це може включати заходи з підвищення безпеки портів та нафтопереробних заводів, а також заходи з запобігання конфліктам у майбутньому.

Загальна оцінка шкоди, завданої морським екосистемам внаслідок війни, ще не завершена, але важливо також пам'ятати, що війна в Україні є лише одним із багатьох факторів, які впливають на стан морських екосистем. Зміна клімату, надмірний вилов риби та інші фактори також сприяють деградації морських екосистем. Для того, щоб захистити морські екосистеми, необхідно вжити заходів щодо вирішення всіх цих проблем, та це може зайняти багато років і коштувати значних коштів.

ГЛОБАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНИ

вихованці гуртка «Юні туристи-краєзнавці» комунального закладу "Харківська обласна станція юних туристів", учні 6-Б класу Ізюмського ліцею №5 Ізюмської міської ради

Керівник: Грищенко Н. О., керівник гуртка "Географічне краєзнавство" комунального закладу "Харківська обласна станція юних туристів", вчитель географії Ізюмського ліцею №5

На тлі людських втрат наслідки для довкілля заподіяні війною можуть здаватись не першочерговою проблемою. Проте страждання, які війна завдає довкіллю, ще не одне десятиліття будуть нагадувати про повномасштабне російське вторгнення. Від стану атмосферного повітря, води та ґрунтів залежить здоров'я людини, якість, а подекуди і тривалість життя людей.

Час безжального обстрілу українських територій приніс шкоди українському довкіллю більше ніж шкода завдана під час Другої світової війни.

Наші землі отруюють небезпечними хімічними речовинами, зменшують біорізноманіття, порушують цілі екосистеми. Бойові дії призводять до забруднення ґрунтів, повітря, водойм, лісових пожеж, пошкодження заповідників, руйнування екосистем, загрози ядерної небезпеки тощо.

Наслідки війни для довкілля, які ми відчули вже зараз, та ті, які ще відчуємо:

Підрив греблі Оскільського водосховища.

Оскільське водосховище входить до десятки найбільших України за площею та об'ємом. У жовтні 2022 року, вдруге відбувся частковий підрив його греблі (околиці села Оскіл Харківської області): вибух влаштували росіяни, тікаючи від ЗСУ. Вода Оскільського водосховища постачалася жителям Донецької й частково Луганської області, росіяни такими діями залишили частину населення без води, а ще — влаштували екологічну катастрофу.

Руйнування греблі спричинило практично повне обміління водойми, адже внаслідок влучення снаряда в гідротехнічну споруду водосховища з нього спустили 76% води. У результаті завдано шкоди водним ресурсам, зруйновано екосистему водосховища, знищено цінні види риб та інших живих водних ресурсів.

Руйнування греблі Каховської ГЕС

Руйнування греблі Каховської ГЕС стало справжньою екологічною катастрофою. Масова гибель тварин та риб, постраждали сільськогосподарські землі, екосистема регіону зруйнована, постраждали території незворотно змінилися.

Руйнування дамби призвело до потрапляння у воду великої кількості паливно-мастильних матеріалів, які є токсичними. Внаслідок прориву ГЕС було затоплено населені пункти, а разом із ними й різні джерела забруднення, наприклад, вигрібні ями – це все також потрапить у Дніпро і Чорне море та вплине на живі організми.

Повністю затоплено національний парк «Нижньодніпровський», де існує 120 цінних видів флори і фауни, що охороняються. Підтоплення зачепило території, де збереглися типові та рідкісні угруповання заплавлених лісів, боліт, лук, піщаних степів, степових схилів Дніпра та балок, оголень гірських порід.

І це лише очевидні екологічні наслідки руйнування греблі Каховської ГЕС. Інші стануть відомі найближчими роками, кажуть вчені.

Руйнація біосферних об'єктів

Сьогодні від війни постраждали вже 20% заповідників де проживають рідкісні види тварин, птахів, рослин, риб, комах, які охороняються державою та свідомим світовим суспільством, і тепер біота зазнає втрат від бойових дій.

У природі все взаємопов'язане, і наслідки події, яка стається в одному місці, можуть проявити себе навіть за тисячі кілометрів.

Тотальне замінування територій і знищення ґрунтів

В Україні заміновано 30% усієї площі держави. Значну проблему становить забруднення мінами та вибухонебезпечними предметами річок, водойм, водосховищ, зокрема прибережних акваторій Азовського і Чорного морів.

Загалом з початку повномасштабної війни було обстежено майже 70 тисяч гектарів та виявлено більш як 192 тисячі вибухонебезпечних предметів, у тому числі понад 2100 авіабомб.

Ссавці у лісах та степах стають сьогодні "невидимими жертвами" мін.

Крім того, важливо говорити й про забруднення ґрунтів, території, вкриті воронками після артобстрілів, можуть бути непридатними для сільськогосподарського використання через велику кількість хімічних речовин, які містили боєприпаси, і які після вибуху можуть надовго залишитися в ґрунтах та "мігрувати", тобто потрапляти в підземні води та рослини. Продукти, вирощені на ураженій боями землі, можуть бути небезпечними для вживання.

А ще родючий чорнозем машина з розмінування під час розмінування перемішує з глиною камінням, заподіюючи великих збитків.

Горіння лісів і пожежі

Великої шкоди довкіллю і клімату наносять пожежі, що спричинені обстрілами, бомбардуваннями та мінуванням. Через пожежі в лісах, містах та на нафтобазах у повітря потрапляє велика кількість шкідливих викидів.

Окрім цього, повністю вигоріло щонайменше 23,3 тисячі гектарів лісів у Донецькій, Луганській, Запорізькій та Харківській областях. Спалені лісові масиви посилюють уразливість до змін клімату на цих і без того вододефіцитних територіях.

Руйнування міст

Багато ресурсів ми потребуватимемо й на відбудову наших зруйнованих міст. Фізичне руйнування цілих міст — Маріуполя, Ірпеня, Чернігова, Ізюма, Куп'янська, міст на Донеччині, по-перше, призводить до утворення величезної кількості відходів, а, по-друге, потребує ще більше природних ресурсів для відбудови.

Повномасштабне вторгнення росії до України вже завдало та продовжує завдавати величезної шкоди людям та інфраструктурі населених пунктів, де тривають бойові дії. Але, як ми з'ясували, війна впливає і на дику природу.

Зараз навіть неможливо повністю оцінити вплив війни на довкілля через брак точної інформації. Проте точно зрозуміло: чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

КОБЕЛЯЦЬКІ ЯНГОЛИ МИЛОСЕРДЯ

*Гамага Тимур, вихованець Кобеляцької станції юних туристів Кобеляцької міської ради
Полтавської області*

Керівник: Шабалтій Олег Миколайович, методист Кобеляцької станції юних туристів

Темою моєї пошуково-дослідницької роботи є вивчення стану волонтерської діяльності в місті Кобеляки Полтавської області. Беручи участь у шкільних добродійних акціях підтримки Збройних Сил України, я познайомився з членами громадської організації «Кобеляки допоможуть», які займаються благодійністю. Ініціатором волонтерського руху в нашому краї є Тетяна Вільхова, яка з 2014 року регулярно здійснює гуманітарні поїздки в зону бойових дій. Вона зібрала довкола себе активних жителів Кобеляцької громади небайдужих до долі України, а особливо до воїнів, які захищають незалежність нашої держави.

Кобеляцькі волонтери живуть у тилу і допомагають тим, хто стоїть на передовій. Вони збирають все необхідне для наших захисників, особисто відвозять допомогу на фронт. Значна кількість місцевих жителів долучилася до справи допомоги військовим. За вісім років скрізь, де воювали наші земляки, побувала Тетяна Вільхова та її «янголи милосердя», як називали волонтерів жителі громади та воїни на передовій. Вони здолали тисячі кілометрів, везучи продукти харчування, амуніцію, обладнання, інструменти для земляків та їх побратимів, які на Донеччині й Луганщині зі зброєю в руках захищають незалежність і соборність нашої держави.

Після повномасштабного нападу рашистів українська армія потребує ще більшої підтримки. Тому з 2 березня 2022 року кобеляцькі «янголи милосердя» раз у два тижні власними мікроавтобусами везуть у зону бойових дій все, що потребують наші захисники. Бувало, волонтери потрапляли під артобстріли та ледве встигали на шаленій швидкості вибратися з небезпечного місця. Але, повернувшись в Кобеляки, вони знову готують чергову поїздку на фронт.

Сьогодні волонтери нашого міста працюють, не покладаючи рук. Адже до них звертаються не лише захисники, а і їх родини, які опинилися в складному становищі, медики, переселенці, жителі населених пунктів, що постраждали від війни. Також в Кобеляцькій громаді відбуваються благодійні заходи, на яких організатори збирають

кошти для потреб земляків, котрі борються із загарбником зі зброєю в руках. Наприклад, протягом жовтня – грудня минулого року благодійники Кобеляцького краю зібрали для військових Збройних Сил України більше 600 тисяч гривень, на які волонтери закупили та передали військовим: польову кухню, кілька комплектів автомобільних шин, два генератори, два казани, сім тепловізорів, п'ятдесят спальних мішків, рюкзаки, теплий одяг, взуття. Протягом січня волонтери зібрали кошти, придбали та передали квадрокоптер воїну – земляку.

Громадська організація «Кобеляки допоможуть» не на словах, а на ділі показують підростаючому поколінню, як треба любити Україну, як треба шанувати її захисників, як можна і як потрібно підтримувати і допомагати воїнам, які захищають незалежність та свободу українського народу.

Слава Збройним Силам України!

УКРАЇНА СЬОГОДНІ. ЯКІ БУДУТЬ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ КРАЇНИ ТА СВІТУ?

Єрмоленко Аліна, учениця 7 класу КЗ «Харківський лицей № 65» Харківської міської ради

Керівник: Явтушенко А. С., вчитель історії

Батьківщина, ненька, колискова - моя Україна. Я обожаю рідну землю та пишаюся тим, що виросла і живу тут. Саме в цій країні зростаю, ходжу в школу.

Україні довелося пережити масу випробувань, щоб здобути незалежність. Це була довга і складна дорога. Ще з часів Київської Русі, князі захищали цей ласий шматок від половців, печенігів. Могутні козаки, у свою чергу, обороняли кордони і воювали з Османською імперією, Московією, Річчю Посполитою. Відбувалися спроби Української Центральної ради проголосити УНР і дійти до світового визнання незалежності. Терор, репресії, примусова депортація, голод - це все випробування предків в часи Радянського Союзу. Через довгий час, усе ж вдалося здійснити мрію століть. Ось він, бажаний момент - 24 серпня 1991 року - день підписання Акту проголошення незалежності України. Здавалося, що тепер нарешті заживемо власним життям. Та зовсім неочікувано настав найстрашніший день.

24 лютого 2022 року - дата повномасштабного вторгнення Росії на українські землі. Він назавжди залишиться в нашій пам'яті.

Збройна агресія змінила пріоритети, мрії, цілі і бачення цього життя. Ми зрозуміли - або зараз, або ніколи, тож варто відстоювати незалежність. Хлопці і чоловіки, дівчата і жінки взяли зброю до рук із світлою надією у краще життя.

Війна – це лише про горе, вона проявляється абсолютно на всіх аспектах життя народу і залишить по собі величезний слід не лише для України, а й усього світу загалом.

Кожного дня, ця збройна агресія забирає життя військових та цивільного населення.

Мільйони українців нині вимушено перебувають за кордоном через дану ситуацію в країні. Безліч людей страждають через безробіття внаслідок зупинки і закриття підприємств. Військова агресія викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати. Вона призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів.

Наразі Україна потерпає від забрудненого довкілля, погіршення санітарно-епідеміологічної ситуації, зниження інвестиційної привабливості регіону, а також інших екологічних, соціальних та економічних проблем .

Війна має катастрофічні наслідки не лише для нашої держави, а й усього світу загалом. Ці й інші складні питання потребують негайного обговорення та подальшого вирішення. Світ має зупинити країну – агресорку, адже наш народ тримає оборону не лише на українському фронті.

Та поки, я вірю, що існує мирне життя, без сирен та вибухів. Переконана, що наш народ заслуговує жити вільно та будувати щасливе майбутнє. “Ми є. Були. І будемо ми! Й Вітчизна наша з нами.” – говорив І. Багряний, бо українська кров - запорука волі, щасливого життя. Наша нація і так вдосталь натерпілася загарбницьких набігів та знущань. Ми знаємо ціну свободи та незалежності, яку так довго виборювали. Тож, не варто зневірюватися. Обов’язково перемога буде за нами.

НЕЗЛАМНІ ДУХОМ

(про досвід волонтерства, маленькі та великі перемоги, людей та їхні історії)

Єрмоленко Ольга, вихованка гуртка « Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ» Зміївської районної ради Чугуївського району Харківської області, учениця 11 класу КЗ «Соколівський лицей ім. Отакара Яроша»

Керівник: Хименко Любов Павлівна керівник гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ» Зміївської районної ради Харківської області, учитель історії

Волонтерство прийшло до нас ще з часів Русі-України і козацтва, удосконалювалось і розвивалось в період Української Народної Республіки особливо серед Січових стрільців. Нам відомі благодійники і меценати Ханенки та Терещенки в період Нової історії, але волонтери – це люди, які самі беруть участь у благодійності. Нового відтінку цей рух досяг в період Новітньої історії особливо в часи російської агресії. Деякі волонтери села Соколове мають восьмирічний досвід, деякі розпочали під час широкомасштабного вторгнення Росії в Україну. Допомогати долати виклики війни взялися всі – і дорослі, і діти, і люди старшого віку, незалежно від професії і своїх можливостей. Волонтери стали надійним тилом для оборонців України.

Із спогадів волонтерки Давидової Зої Павлівни, 1949р.н. *«Я сьогодні не розумію, як люди можуть спокійно жити, знаючи що там гинуть найкращі. І якщо я не можу допомагати там, то я просто повинна допомагати тут. Наскільки можу, настільки і роблю. У мене не було часу на роздуми, бо ноги вже бігли до школи виготовляти маскувальні сітки. Ми ще не розуміли, що ми робимо. Через сім з гаком років розуміємо, що ми і ті, хто на той момент зібрався, інакше не могли.*

Із спогадів Чеховської Вероніки Леонідівни, 1972р.н. *«Волонтерство почалося з того, що я почула по телебаченню, що у хлопців на блокпостах взагалі не має теплого одягу і взагалі не нема нічого. Зателефонувала дівчатам, з якими ми вже спілкувалися – Ользі Диптан і Вірі Єрьомінко, Світлані Хоменко, Галині Нечипоренко, що зараз військова і кажу: «Давайте щось робити». Зібрали все, що змогли вдома, і поїхали. Хлопці були здивовані, тому що ніхто на той момент не розумів, хто це і чому ми приїхали. А ми просто вивантажили все, що привезли: подушки, ковдри, куртки, штани, їжу гарячу. Це був початок».*

Із спогадів Нестеренко Галини, 1974р.н. *«Як волонтер допомагала у 2014-2015 роках. Чим для мене було волонтерство? Стилем життя на той момент. Я*

пишаюсь, що я була однією з волонтерів, і розумію, що не могла інакше в той час. Що спонукало? Мене спонукав страх. Чесно. Спочатку страх, а потім те, що не можу кинути, якщо на мене розраховують. Я вигорала, я вигоріла, я стерлася. Це дуже важко, і тому я дуже вдячна людям, які досі підтримують армію. Це важко. Волонтер – це важко, якщо ти дійсно волонтер. Зараз продовжує тримати відповідальність якась природна, мабуть, на рівні хромосомному. Бо ми – українці, а зараз в нашій країні продовжується війна. Ми ж не можемо кинути незакінчену справу, яка не закінчилася перемогою, тому працюємо далі. Як би важко не було, нам втомлюватися, кидати, розчаровуватися не можна.

Із спогадів Довганюк Тетяни, 1967р.н. «Моє волонтерство почалося з хлопців на блокпостах. Те, що робиш, роби на всі сто: або добре, або ніяк. Можливо, це неправильно, але я дотримуюсь такого принципу. Якщо витрачаю свій час, то витрачаю його з найбільшою користю. Якщо витрачаю гроші людей, то це будуть гроші на закупку не смаколиків, не цигарок, а на радіостанції, на бронезилети. 92 –ї моторизованої бригади, що хлопцям допоможе зробити свою справу на 90-80%. Наскільки це б не звучало меркантильно, якщо я загину, то нехай я загину з найбільшим ефектом, що я зробила для своєї держави. А держава – це не хтось там в якихось кабінетах, це діти, які ходять в мирну школу. Ось це моя держава. Ми віримо один в одного, допомагаємо один одному. Це дуже підкріплює, утримує від вигорання. Я ж кажу, відповідальність. Нам не можна. Поплакала, соплі витерла, щоб ніхто не бачив, бо ми – приклад, на нас рівняються, і побігла далі, бо треба».

Волонтери підтримують стосунки з різними громадськими та приватними організаціями, фондами. Ще однією рисою українського волонтерства після повномасштабного вторгнення РФ є широка залученість дітей. Діти готують їжу, малюють листівки для військових, плетуть маскувальні сітки, долучаються до публічних акцій на підтримку України за кордоном. Та всіх їх об'єднує єдина мета – досягнення незалежності України та жага до перемоги над рашистським агресором.

РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ТУРИЗМУ НА ХАРКІВЩИНІ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

*Котелевець Марія, учениця 10 класу Манченківської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Люботинської міської ради Харківської області*

*Керівник: Панченко Микола Петрович, вчитель географії Манченківської ЗОШ I-III ст.
Люботинської міської ради, вчитель-методист, вчитель вищої категорії*

Культурна спадщина є важливим чинником соціального, економічного та духовного розвитку держави.

Наявність об'єктів культурної спадщини стимулює розвиток як внутрішнього, так і візного туризму та відіграє важливу роль в осмисленні власної ідентичності.

Об'єкт культурної спадщини - визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [1].

За даними Міністерства культури та інформаційної політики, через широкомасштабне російське вторгнення в Україні пошкоджено або вщент зруйновано понад 763 об'єкти історико-культурної спадщини, на відновлення яких знадобляться десятки мільярдів гривень (дані на кінець липня) [1]. З них об'єктів національного значення 105, місцевого значення 595, щойно виявлених – 63. Згідно з повідомленням, пам'ятки культурної спадщини пошкоджено або зруйновано в 15 областях України.

Найбільше в Україні постраждала Харківська область. У ній пошкодження отримали 37% культурних цінностей.

Сумна хронологія руйнувань об'єктів туризму, але її треба знати, пам'ятати...

- **01 березня 2022** - зруйновані розписи М. Самокиша та С.Васильківського у будинку по вулиці Мироносицькій, 44 у Харкові;
- **02 березня 2022** - пошкоджена бібліотека імені В.Г. Короленка – одне з найстаріших книгосховищ України у Харкові;
- **03 березня 2022** - перший обстріл Харківського аероклубу в Коротичі. У ніч на 04 червня 2022 російські окупанти завдали 4 ракетних ударів ще раз по цивільному аеродрому в Коротичі. Був повністю зруйнований найбільший і найстаріший ангар, збудований ще в 60-х роках минулого століття, а також ангар, який знаходився поруч. Знищена вся авіаційна техніка – легкі спортивні та тренувальні літаки, гелікоптери Мі-1, Мі-2, літаки Ан-2, МіГ-21, МіГ-23, МіГ-27, Су-17, Су-27 та інші, які піднімалися в небо для ознайомлювальних, туристичних та навчальних польотів;
- **06 березня 2022** - був пошкоджений музей природи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, який потребує відновлювальних робіт;
- **07 березня 2022** - зруйновано будинок «Слово», де жили більше 100 видатних письменників і поетів України у 30-ті роки ХХ століття, який одержав назву «Розстріляне відродження». Це пам'ятка історії національного значення;
- **07 березня 2022** - стало відомо про пошкодження Харківського художнього музею, де постраждали фасад, вітражі й розбито більшість вікон;

- **17 березня 2022** - стало відомо про пошкодження внаслідок російського авіабомбардування меморіалу «Атака» на горі Кременець в Ізюмі, присвяченого загиблим у Другій Світовій війні. Одночасно там же постраждали половицькі кам'яні баби;
- **23 березня 2022** - російська армія обстріляла Меморіал жертв тоталітаризму у Лісопарковій зоні Харкова. Його ще називають Українсько-Польський Меморіал. За даними польського агентства преси, жодні інші об'єкти тієї місцевості не були, що вказує на цілеспрямований удар по кладовищу. Розбито деякі плити з іменами загиблих, в одному із поховань застряв снаряд від реактивної системи залпового вогню «Смерч»;
- **26 березня 2022** - російським обстрілом був пошкоджений Меморіал жертв нацизму «Дробицький яр»;
- **06 травня 2022** - повністю згорів внаслідок російського обстрілу «Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди» у селі Сковородинівка Харківської області – пам'ятка історії національного значення;
- **05-06 липня 2022** - зруйновано будинок Харківського театру для дітей та юнацтва (збудований у 1835 році);
- **28-28 липня 2022** - значно пошкоджений будинок І-го реального училища, зараз Харківський біотехнологічний університет (збудований у 1877 році).
- **25 квітня 2023** - зафіксовано влучання російської ракети С-300 в будівлю краєзнавчого музею у м.Куп'янськ Харківської області. Пошкоджено повністю не лише приміщення, але й загинули працівники музею.
- **3 жовтня 2023** - внаслідок російського обстрілу у м. Ізюм Харківської області зруйновано пам'ятку архітектури 1792 року. Будівля була збудована як житло купця, а в наш час використовувалася як будинок молитви Євангельських християн-баптистів

Насправді об'єктів туризму, зруйнованих частково або повністю через війну, набагато більше. Частина їх знаходиться на тимчасово окупованих територіях. Не всі об'єкти обстежені на нещодавно звільнених територіях. Але вже зараз необхідно замислитися, як не втратити остаточно, а зберегти культурну спадщину України,

пам'ятки якої є об'єктами відвідування туристами. ЮНЕСКО обіцяє допомогти Україні визначити розмір репарацій від росії за знищення історико-культурної спадщини. Руйнування об'єктів культурної спадщини є воєнним злочином за Гаазькою конвенцією 1954 року. Наразі триває збір доказів злочинів російської агресії проти української культурної спадщини, об'єктів туризму. Міністерство культури та інформаційної політики верифікує доказову базу для подальшого її використання у Міжнародному кримінальному суді в Гаазі.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ, СОЛІДАРНОСТІ, ЄДНОСТІ - КЛЮЧ ДО МИРНОГО СПІВІСНУВАННЯ

*Лавренко Єлизавета, учениця 9 класу Володимирівської гімназії Наталинської сільської ради
Красноградського району Харківської області*

Керівник: Власенко Н.І., вчитель історії та географії

Одним з найбільш актуальних питань на сьогодні є наслідки повномасштабного вторгнення росії на територію України. Війна в країні призвела до політичних змін та реформ. Вона вплинула на формування української ідентичності та суспільної єдності, шляхом сприяння патріотизму. Вона викликала зростання патріотичного відчуття серед українського населення. Боротьба за територіальну цілісність та суверенітет стала каталізатором для формування національної свідомості. Відбулося зміцнення національної ідентичності. Воєнні дії, які відбуваються в Україні привернули увагу до рідної мови, культури та історії. Зміцнюючи національну ідентичність, люди почали активно виявляти інтерес до своєї спадщини, історії, традицій, мови. Активно формується солідарність людей, які об'єднуються у волонтерські організації для підтримки військових, допомоги переселенцям.

Навіть у нашому маленькому селі Володимирівка Наталинської сільської ради Красноградського району, всі люди згуртувались для допомоги військовим. Щотижня готують їжу та смаколики, в'яжуть маскувальні сітки, донатять. Працівники Володимирівської гімназії з самого початку війни готують їжу для воїнів ЗСУ, на зібрані кошти закупають нашим захисникам речі першої необхідності: шкарпетки, рукавички, ліки тощо. З допомогою волонтерів вдалося доправити у воєнний госпіталь на сході речі першої необхідності: одяг, ліки, засоби гігієни. Також організовано, як в минулому так і в цьому році, збір жерстяних баночок для виготовлення окопних свічок.

Учні та вихованці нашої гімназії виготовляють обереги, малюють малюнки, пишуть листи з побажаннями якнайшвидшої перемоги, також два роки поспіль активно долучаємося до акції «Смілива гривня».

Окремо хочеться сказати і про родину Гноєвих, які з початку війни допомагають нашим захисникам. Вони також щотижня відправляють на передову їжу, різноманітні фрукти, овочі, речі першої необхідності. Виготовляють буржуйки для обігріву. Відвідують хлопців на східному напрямку, щоб підтримати їх бойовий дух.

Майже кожна людина нашого села долучилася до волонтерської справи. Допомагають жителі села не тільки нашим захисникам, а також і дітям на деокупованих територіях. Зібрано багато одягу, іграшок, шкільного приладдя, смаколиків, речей першої необхідності, ліків і за допомогою волонтерів були передані до місця призначення.

Війна призвела до значних міграційних потоків, саме вони й створили виклик для регіонів, які приймають переселенців. У перші дні, тижні, місяці війни величезними потоками відбувалась внутрішня і зовнішня міграція населення. Люди виїжджали з зон бойових дій, окупованих територій. Причини виїзду були різноманітні: це і втрата житла, постійні обстріли, окупаційний режим. В цей складний період мешканці села Володимирівка активно долучились до прийому людей, які отримали статус ВПО. Облаштували будинки, кімнати, приносили одяг, постільну білизну, меблі, посуд та все необхідне для проживання.

З березня 2022 року по квітень наше село в якому проживає 720 жителів прийняло 233 людини з них 66 дітей. Але за даними сільської ради станом на 10 листопада 2023 року в селі залишилось 47 людей, частині з них немає куди повертатись.

Дванадцять учнів з різних куточків Харківської та Донецької областей навчалися разом з нами у дистанційному форматі. Всі учасники освітнього процесу з розумінням віднеслися до дітей та створили в кожному класі атмосферу підтримки і розуміння. Включаючи індивідуальний підхід до кожного з них, сприяли створенню сприятливого середовища. Всі діти, які навчалися у гімназії, отримали підтримку, допомогу. До нас у 8 клас приєдналися 3 учні з м. Харків та з селища міського типу Шевченкове Куп'янського району. Спілкуючись з Микитою, який виїхав з окупованого смт Шевченкове ми дізнались про багато жахливих моментів з їхнього життя в окупації. Це життя у сирому, холодному підвалі без світла та повноцінного харчування, під постійними обстрілами, обшуками, погрозами. І лише через чотири місяці, коли дали коридор на виїзд, в один день їхня родина під страхом смерті виїхали. Дякуючи Богу – живі! Сьогодні ми спілкуємося з нашими друзями, хоча вони і повернулись уже до своїх домівок.

Наслідки війни в Україні є багатогранними та складними. Вони вимагають уважного аналізу та розробки стратегій для зменшення негативного впливу війни та відновлення миру та стабільності. Для України це продовження реформ, підтримка і допомога суспільству, вдосконалення міжнародних відносин.

Зусиллями кожного громадянина України ми переможемо, відновимо нашу територіальну цілісність, збудуємо нові будинки, посадимо нові ліси – відновимо нашу Україну.

НАСЛІДКИ ВІЙН ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТОУСТРОЮ

Лівіцький Владислав, учень Кам'янець-Подільського ліцею №10 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області

Керівник: Желізняк Аліна Віталіївна, учителька історії

Майже весь час світ перебуває в стані війни. Майже кожного року розпочинаються нові конфлікти, а старі завершуються, але після них приходять кризи в двох сторін, а інколи ці кризи досягають світового масштабу,

За всю історію людства не було жодного періоду, в якому б не велися війни. Навіть зараз, здавалося б ми живемо в XXI столітті — сучасний світ, високорозвинене суспільство, пройшло всього лиш п'ята частина століття, але людство вже встигло розпочати 22 війни різного типу: громадянські війни, війна проти тероризму, конфлікти та міжнародні війни. Звісно ж більшість цих війн не призвели до катастрофічних наслідків, але точно не повномасштабне вторгнення в Україну та

війна в Ізраїлі. Дві події сьогодення, які заставили прокинутися весь світ. Усі світові лідери надають допомогу, хоч вони могли робити набагато більше і можливо через їхні слабкі дії в світі відбуваються такі масштабні та негативні наслідки. Нелюдність, жорстокість, прагнення до захоплення територій, суперництво, дії лише на свою користь та малоефективні дії призводять до занепаду націй, уповільнення розвитку, призупинення суспільства, падіння економіки, міжнародних криз і навіть причин початку Третьої світової війни, враховуючи ситуацію в світі — це цілком можливо.

Конфлікт Ізраїля та Палестини збільшують шанси до початку Третьої світової війни в разі. На цьому моменті країни розділяються на дві сторони: перша сторона — розгортання таких подій йдуть на користь, друга сторона — для якої це абсолютно критично. Це закономірність всіх війн та конфліктів. Кожна конфліктна сторона має своїх союзників, які отримують з цього користь для себе, наприклад, для тилового захисту так і для непомітного виснаження, чи моментального нападу як це зробила фашистська Німеччина проти СРСР, що й дало змогу моментально прорвати оборону і підійти до столиці. Така проблема могла бути глобальною, адже наміри Німеччини були реально масштабні, в планах було захоплення світу.

За весь час людство провело двічі світові війни та мало не розпочало Третю світову під час Холодної війни. Та на відміну від Першої та Другої світових війн Третя могла б бути фатальною для всього світу, адже на той момент деякі країни мали ядерне озброєння.

Ні один конфлікт за всю історію не був завершений успішно, коли після війни країна здобула перемогу. На це йшли тисячі життів, руйнування, крах, падіння економіки, мільйони та навіть мільярди коштів. Навіть найкоротша війна за всю історію світу, яка йшла 38 хвилин між Занзібаром та Британською імперією не була цілком успішна для імперії, Занзібар який повернувся під контроль Британії був зруйнований, ця війна дала зрозуміти британцям що контроль над колоніями втрачається і революції в колоніях призводять до їх втрат. В кожній війні не має цілком правильної сторони, з обох сторін відбуваються вбивства солдат, мирного населення та навіть катування. В будь-якій ситуації серед позитивних наслідків, що принесуть користь державі — знайдеться не мала кількість негативних наслідків.

Для України Перша, Друга світові війни, повномасштабне вторгнення Росії в Україну та конфлікт Ізраїля несуть великі негативні.

Нажаль, світовий досвід ведення таких жорстоких та егоїстичних війн не зупинив Росію і в XXI столітті. Події в Україні в 2013-2014 роках призвели до Війни на сході нашої держави та анексії Криму.

Для України Перша, Друга світові війни, повномасштабне вторгнення Росії в Україну та конфлікт Ізраїля несуть великі негативні.

До війни майже всі говорили, що ми браття, та зараз ми закляті вороги назавжди. Україна не пробачить оркам та російській владі те, що вони тут зробила, український народ не пробачить тих наслідків яких принесла нам на майбутнє Росія. Під час повномасштабного вторгнення Україна стала головною темою світу, нам допомагають усі цивілізовані країни світу, ми нарешті стали кандидатом до членства в ЄС. Загальних наслідків ми ще не маємо, тому чітко та правильно підвести підсумки не можливо, та дивлячись за ситуацією в Росії, країні повністю ізольованій від світу та накритою санкціями, неозброєним оком видно, що економіка країни падає. В Україні

достатньо союзників, щоб поставити на коліна Росію. Не важко здогадатись, що на кого чекає: в когось шалені борги та навіть втрата незалежності, а в когось піднесення країни до найкращого світового рівня.

ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВІЙНИ ТА МИРУ В ІСТОРИЧНІЙ ДИНАМІЦІ СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДСТВА, ЯК ВЧЕННЯ З ВИРІШЕННЯ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Малявіна Марія, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 9 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Андрєєв С.С., керівник гуртка, вчитель географії

Проблема війни та миру є однією з глобальних проблем сучасності. Це й цілком конкретна проблема з якою стикається конкретна країна, нація, народ. Війна це прикордонна ситуація, яка загострює ключові питання буття, життя та смерті, сенсу існування. Гуманізм - вчення, принцип, тип світогляду, який розглядає людину як вищу цінність як «міру всіх речей». Дане вчення має багатовікову історію, але при цьому зберігає значення і в сучасному світі.

Ідеї гуманізму мають довгу історію. Звернемося до неї та виявимо найбільш цінні, які допоможуть досягти розуміння філософського бачення війни та миру, визначити сучасні проблеми сьогодення та пов'язані з ними виклики.

Античність - суворий, жорстокий час, розквіт рабства. Але саме у стародавньому світі виникає і формується філософія, яка "звертається обличчям до людини, особистості". Неможливо обійти стороною буддизм, християнство, іслам, які також мають глибоке гуманістичне значення.

Великим внеском у духовну культуру людства, безперечно, є концепції гуманістів Ренесансу: Т.А. Мора, Т. Кампанелли, М. Монтеня. Піклуючись про благо, гідність людини, дані мислителі пропонують шляхи вирішення нагальних соціальних проблем, що висувають ідеальні моделі суспільства майбутнього. Гуманізм відродження висвічує труднощі суспільства і пропонує нову модель соціального устрою. Ряд ідей гуманістів були реалізовані в наступні епохи, наприклад, скасування смертної кари більшістю держав, осуд військових переворотів, експлуатації. На прикладах гуманістів Ренесансу ми можемо побачити ступінь впливу філософських ідей на свідомість, тип мислення людей, на соціальний прогрес, на мистецтво, на пом'якшення звичаїв. Це спостереження доречно використати при розгляді вже нинішніх соціальних викликів.

Неоціненний внесок у скарбницю гуманістичної думки зробили пізніші мислителі як М. Ганді та А. Швейцер. Їхні приклади ілюструють те, як моральні ідеї практично реалізовувалися та впливали на духовну, політичну ситуацію на той час. Цілком чітка позиція була у цих мислителів та громадських діячів з питання війни та миру.

А. Камю – французький філософ та літератор, учасник Опору відкрито боровся проти нацизму, протиставляючи цій хибній ідеології своє гуманістичне вчення, засноване на ідеях свободи, солідарності та справедливості.

Плідною та своєчасною є етична концепція німецького мислителя Г. Йонаса, який фокусує увагу на етичному принципі відповідальності, котрий у сучасних

умовах має стати основоположним для будь-якої людини і особливо політиків, які мають доступ до механізмів влади та війни.

Глибокий, багатий гуманістичний зміст має і філософська думка XIX-XX ст. Увага до людини, її потреб, прагнення допомогти їй досягти духовної досконалості, соціальної справедливості притаманно концепціям багатьох вчених.

Так В. Вернадський, розвиваючи своє вчення про біосферу та ноосферу, вважає необхідною умовою переходу людства до ступеня ноосфери - "сфери розуму" - виключення воєн з життя суспільства.

Як показала історія, багато концепцій мислителів були багато в чому утопічні, але при цьому їх важливі напрацювання, «зерна істини» можуть бути взяті нами на озброєння. У зв'язку з чим, ми маємо змогу підсумувати що:

1. Проблема війни та миру – глобальна проблема людства, немає такої нації, країни, якої вона б не стосувалася. Тому необхідне поєднання міжнародних, міжнаціональних зусиль задля вирішення цього питання.

2. Вважаємо, що у першій чверті XXI ст. повністю виключити війни із життя людської цивілізації неможливо. Щороку відбувається якийсь військовий конфлікт. Але людство, на наше переконання, має рухатися у напрямі мирного, дипломатичного вирішення конфліктів, протиріч.

3. Духовна культура, етика, моральні цінності та принципи мають пряме відношення до питання війни та миру, а перехід держав на ідеї гуманізму може пом'якшити жах і руйнівний вплив війни.

4. Мораль має бути фундаментом політичних дій та рішень, враховувати цінність людської особистості, народу, нації, людства загалом.

5. Людинолюбство – позитивна альтернатива нацизму, фашизму, расизму та ксенофобії. Це якась своєрідна «вакцина» від людиноненавистницьких, варварських, жорстоких ідеологій.

6. Підтримання, зміцнення миру як у країні, і у зовнішній політиці має бути пріоритетом. Дипломатичні методи бажаніші, ніж військові.

7. Життєво важливим є загроза ядерної війни, оскільки застосування ядерної зброї може призвести до загибелі людської цивілізації. Ця загроза нависає над людством останні 70 років. Важливо не допустити реалізації цієї загрози.

8. У сучасному світі будь-які форми расизму, нацизму, ксенофобії, мізантропії не припустимі. Також є не припустима «історична амнезія», коли досвід історії виноситься за дужки.

9. Не можна підтримувати пацифізм за будь-яку ціну, який відмовляється від вирішення гострих соціальних проблем, викривляє дійсність, закликаючи до миру. Гуманізм, свободу необхідно відстоювати зі зброєю в руках - це більш чесний та ефективний спосіб.

10. Війна необхідна лише в виключних випадках, оскільки це єдиний спосіб відстояти, захистити свою свободу, незалежність, свою мову та культуру, коли дипломатичні ресурси вичерпані, а війна - це єдиний засіб зберегти життя своїх людей, свій народ від фізичного знищення, забезпечити безпеку своєї території.

11. У сучасному суспільстві зростає роль філософії, що сприяє раціональному, мудрому, об'єктивному сприйняттю миру та викликів сучасності, може сприяти їх вирішенню, у тому числі й питання війни та миру.

Але філософські концепції, що ігнорують проблему людини, що принижують її значення - не продуктивні, шкідливі і не здатні витримати перевірку історією.

12. Звернення до історії може сприяти формуванню сучасного прогресивного, позитивного світогляду. Потенціал, енергію людини важливо спрямовувати не на руйнування, не на військові амбіції, а в мирне русло, в трудову діяльність, творчість, самопізнання, освоєння космосу.

ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Панчак Анастасія, Кобрин Юлія, учениці 10-Б класу Козівського ліцею імені Володимира Герети Козівської селищної ради Тернопільського району Тернопільської області
Керівник : Антоляк Галина Миколаївна, заступник директора з виховної роботи

Чи міг би хтось повірити у можливість жахливих звірств, у повторення подій минулих років, що супроводжувалися постійним кровопролиттям, зараз – у двадцять першому столітті? Більшість українців не уявляли й не знали, що таке війна... Однак зараз все змінилося, оскільки боротьба за свободу стала нашою реальністю. Події останнього часу залишили глибокі, пекучі шрами на серці кожного українця. Винятків бути не може, тому що це – спільне горе та гострий біль нації. З приходом трагедії, ми ростемо, а отже, змінюємося. Можна провести одну чітку паралель : раніше дітлахи за допомогою аркуша паперу втілювали мрії, а зараз дитячі рученята виводять слово «війна», та, малюючи, відволікаються від «прильоту» ракети. Дорослі раніше займалися саморозвитком, створювали сім'ї, працювали, зараз же щодуху намагаються зберегти родину й безліч з них втратили все те, що здобули в довоєнний період. Підлітки у період формування власних особистостей також зазнали вагомих змін. Раніше ми будували великі плани на майбутнє й відчували насолоду від щасливого «тінейджерського» життя. Проте зараз чи не єдине, що хвилює нас – майбутнє Батьківщини.

Колосальний вплив війни проявився в різних галузях. Та справді значного потрясіння зазнала демографія України й понесла за собою певні наслідки. Деякі з основних аспектів включають:

1. Втрати населення: Війна призвела до великої кількості загиблих та поранених, що призвело до втрат людських ресурсів та природного приросту населення.
2. Виселення і біженці: Значна кількість людей була змушена залишити свої домівки через війну. Це спричинило масове внутрішнє переміщення та виселення, що вплинуло на демографічний образ регіонів. Втрати людей, внутрішнє переміщення населення та зруйновані спільноти можуть призвести до соціальних напружень та викликів інтеграції.
3. Зміни в структурі населення: Відтік молодого населення та зміна структури внаслідок втрат може впливати на демографічну піраміду, що визначає структуру населення за віком та статтю.
4. Вплив на репродуктивне здоров'я: Умови війни можуть мати вплив на репродуктивне здоров'я населення через стрес, відсутність доступу до медичної допомоги та зниження якості життя.
5. Соціальні втрати: Війна може вплинути на стабільність сімей, що може призвести до зменшення кількості народжень та змін у структурі сімей.

Ці демографічні виклики можуть мати довгострокові наслідки для соціально-економічного розвитку та стабільності країни. Профілактика та реконструкція після війни можуть відіграти важливу роль у відновленні демографічних показників та покращенні якості життя населення.

Вирішення названих проблем має відбуватися комплексно і поетапно із залученням фахової та наукової спільноти. Але своє бачення щодо окремих аспектів ми описуємо у цьому дослідженні.

Сучасна молодь – золотий генофонд нації. Ми чітко усвідомлюємо те, що вирішення проблем, із якими зіткнулися в період війни, є ключовим завданням для відновлення країни та розуміємо, що повинні постійно знаходити нові ідеї та реалізовувати їх. Отже, пропонуємо такі шляхи вирішення демографічних проблем :

1. Оскільки безліч жителів України покинули свої домівки, що спричинило зменшення чисельності населення, потрібно створити сприятливі умови для відновлення економіки та забезпечити нові робочі місця. Це дозволить людям знайти роботу і забезпечити собі гідне життя в Україні. Відповідно, українці зможуть повертатися додому, адже умови для життя будуть кращими.
2. Внаслідок війни в Україні зменшилася частка молоді і людей працездатного віку, а збільшилася частка людей похилого віку. Це створює серйозні проблеми для економіки та соціальної сфери країни. Для зміни вікової структури населення необхідно підвищити народжуваність. Це можна зробити за допомогою реалізації багатьох державних програм підтримки сімей з дітьми. Такі програми включали б у себе надання фінансової допомоги сім'ям, пільги на освіту та житло, а також доступ до якісної медичної допомоги. Також хорошим способом стала б популяризація сімейних цінностей для молоді. Це можна зробити за допомогою освітніх програм, соціальних кампаній, тренінгів, відеороликів тощо.
3. Стан репродуктивного здоров'я українців можна покращити за допомогою поширення безкоштовних інтернет-ресурсів, які дозволяють провести консультацію з сертифікованими фахівцями медичної галузі. Сьогодні існує велика кількість таких застосунків, сайтів, гарячих ліній. Наше завдання – максимально популяризувати їх та нормалізувати бажання людей покращити своє здоров'я, адже, на жаль, не кожен усвідомлює важливість контролю свого стану та не знає про існування певних ресурсів, що можуть допомогти.

Ці ідеї - лише перший крок на шляху до вирішення проблем держави. Діяльність української молоді є обнадійливою ознакою того, що Україна має майбутнє. Молоді люди готові працювати на благо своєї країни і робити її сильнішою та щасливішою. В українців є безліч талантів і творчий потенціал, і вони можуть придумати ще багато способів, як допомогти Україні подолати демографічні проблеми. Варто пам'ятати, що кожен має змогу змінити долю Батьківщини на краще, тому ми закликаємо українців гуртуватися та робити все можливе на благо рідної землі.

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ЗОКРЕМА

*Сас Маргарита, здобувач освіти ІІ класу ліцею №17 Хмельницької міської ради,
м. Хмельницький*

Керівник: Бочко І.І, вчитель географії ліцею

При народженні, кожна людина отримує комплект, одну родину, одну Батьківщину, одну мову. Протягом життя людина може вивчити багато мов, може переїхати в іншу країну, але Батьківщину ні що не може замінити.

Д. Чижевський описував найважливіші риси ментальності українців: емоційність, чутливість, індивідуалізм і прагнення до свободи; неспокій і рухливість. Попри столітні спроби росіян знищити українську мову, вона живе, розвивається і звучить на весь світ. Українці почали усвідомлювати важливість своєї державної мови, як невід'ємної частини нації та її майбутнього.

Соціально-філософський аналіз сучасного українського суспільства під час нападу росії на Україну свідчить про наявність у ньому складних проблем виживання, збереження територіальної цілісності, післявоєнного відновлення країни. Вони несуть серйозну загрозу утвердженню України як національної, цілісної держави.

Війна жорстоке слово. Смерть та руйнування досягли масштабів небачених у Європі з часів Другої Світової. Вплив війни відчувається всюди – від українських родин, які втратили своїх рідних, до африканських країн, перед якими постала загроза голоду. Влада країни та територіальні громади розробляють стратегію відновлення та відбудови країни. Росія продовжує завдавати величезних руйнувань, але успіх України в боротьбі проти російської агресії створює нові можливості для майбутнього розвитку країни. Важливо визначити головні географічні аспекти та фактори над якими вже зараз можна працювати. Проблема є актуальною і потребує пошуку рішень щодо поліпшення якості життя України.

Теоретичним і практичним аспектам повоєнного відновленням країн, приділялась значна увага вчених країн Європи, Азії, що постраждали від збройних конфліктів. Основною міжнародною угодою, яку підписали 42 країни, щодо відновлення України в Лугано Швейцарія - «Декларація Лугано». Проблеми відновлення України вивчали А. Родрігез - Позе, Ф. Барталуччі. Аналогічні дослідження проводили українські науковці: І. М., Савченко, В. В. Ємець, проф. А.І.Мокій, С.В. Іванова, Е.М Лібанова, С.Л. Шульц. Водночас такі дослідження на території міста Хмельницького – не проводились.

Мета роботи: аналіз географічних аспектів повоєнного відновлення України та Хмельниччини зокрема .

Завдання дослідження: оцінити географічні аспекти повоєнного відновлення України та Хмельниччини; визначити найбільш пріоритетні напрями повоєнного відновлення; проаналізувати участь хмельничан у проектах по відновленню України.

Об'єкт дослідження: повоєнне відновлення України.

Предмет дослідження: повоєнне відновлення Хмельницької ОТГ.

Методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, аналогія, висновки), порівняльний.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. В державі поки не існує єдиного загальнонаціонального плану повоєнного відновлення України. Це ускладнює

розробку аналогічних програм відновлення у громадах. Географічні аспекти відновлення різняться між собою: є умовно безпечні громади, які зазнавали часткових обстрілів та руйнувань; чотири громади, що зазнали значних руйнувань внаслідок обстрілів, проте знаходяться на значній відстані від лінії фронту; громади, що знаходилися у тривалій окупації, тому планування відновлення буде різним.

Ми вважаємо, що процес відновлення має враховувати: географічне розташування, людський, ресурсний, виробничий потенціал України; кластерний підхід як сучасний інструмент для розбудови економіки.

Приоритет для інвестування: транспортна інфраструктура, IT-сектор та фармацевтична галузь; харчова галузь та зелена енергетика. Ключові ризики та загрози для української економіки: продовження бойових дій; критичний імпорт енергоресурсів, лікарські засоби і медичне обладнання; логістичні та гуманітарні проблеми; залучення інвестицій та ефективний розподіл коштів, повернення мігрантів.

Проведений аналіз ініціатив хмельничан по відновленню України у період війни встановив, що мешканці громади прийняли участь у проектах: «Пліч-о-пліч». Відновлення населеного пункту Високопілля Бериславського району Херсонської області. За ініціативою хмельницьких комунальників під час війни відбудовували у Чернігові зруйновані будинки. Додаток А. Хмельничани приймають активну участь у першому пілотному проекті нової Програми Фонду енергоефективності «ВідновиДІМ». Мета Програми - фінансування будівельних робіт з відновлення житлових будинків, пошкоджених внаслідок військової агресії росії проти України.

На нашу думку важливим для міста є відновлення роботи Екобусу та встановлення контейнерів для зборускла. На місцевому сміттєзвалищі будується станція системи очистки фільтрату – речовини, що утворюється внаслідок атмосферних опадів таконцентратуз відходів. Проект буде реалізовувати зарубіжний консорціум компаній «Arionex» (Литва) та «Rotreat» (Австрія). Завершене будівництво нового майданчика по сортуванню відходів у мікрорайоні Ракове. Важливим успіхом є відкриття на теренах області нового потужного заводу «Bayton» з виробництва агрохімікатів: засобів захисту рослин, мікродобрив та рідких комплексних добрив. Спільна робота компанії VITAGRO та партнерів.

ВІСНОВКИ. Україна для відновлення та розвитку економіки у повоєнний період має пройти складний шлях та використати міжнародний досвід.

На національному рівні: досліджено, що руйнування громад, різне, тому при формуванні програм повоєнної відбудови необхідне врахування географічних, економічних, інвестиційних складових.

На місцевому та регіональному рівні: співпраця на рівні «громада-громада» для покращення фінансування проектів відновлення власним коштом, коштом донорів та міжнародної допомоги.

УКРАЇНА ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ

Сітніков Максим, учень 9 - Б класу Комунального закладу «Харківський ліцей № 54

Харківської міської ради»

Керівник: Вєжлівцева М.В., вчитель історії

«Україна чинить шалений опір», «Київ дав опір путіну» -такі заголовки вийшли в французьких газетах, коли почалось повномасштабне воєнне вторгнення в Україну. В цих статтях журналісти писали про те, як Україна бореться за свою незалежність. Про початок воєнних дій та майже два роки невинної воєнної агресії щодо України з боку росії можна говорити довго, та почути різноманітні твердження «що?», «як?», «чому?». А як щодо післявоєнного часу? Хтось скаже, що, доки в Україні щодня лунають сирени, вже рідше, але чуємо вибухи, говорити про майбутнє – це безглуздя, але я з цим не погоджуюсь. Союзники вирішили долю Німеччини і світу ще до завершення Другої Світової війни, тож і нам слід задуматись, що буде далі.

Спочатку розглянемо договір з росією. Якийсь час тому назад президент Польщі Анджей Дуда запропонував Володимирі Зеленському підписати договір з росією в Переяславі. Я вважаю, що ця ідея гарна, бо можна спробувати виправити історію, адже Богдан Хмельницький наприкінці свого життя вважав Переяславські статті 1654 року головною помилкою свого життя. Але Україні, зокрема українським громадянам, не підходять умови, запропоновані володимиром путіним.

Президент України, Володимир Зеленський, представив свою формулу миру, яка є достатньо правильною і подобається мені.

Повернення справедливості. Напевно це буде найбільший суд над воєнними злочинцями з часів Нюрнберзького процесу. Безумовно, ми повинні покарати путіна і його прибічників.

Радіаційна та ядерна безпека. Ми повинні раз і назавжди зобов'язати країну-терориста припинити це.

Виведення російських військ і припинення бойових дій. Країна-агресор повинна раз і назавжди покинути територію України.

Щодо відбудови я пропоную наступне: на 30 листопада 2023 року США підтвердили, що мають намір передати заморожені російські активи Україні . За ці гроші ми зможемо відбудувати Україну. Ми повинні відбудовувати країну і вже домовлятися з союзниками про післявоєнну допомогу.

Якщо Україна втупить до ЄС, то можна буде легше **підняти економіку**. ЄС надає економічну підтримку країнам - учасникам, тож наш шлях тільки до євроінтеграції.

Ми можемо організувати **туризм** не тільки для українських громадян, а й для іноземців.

Я вважаю, що правильно буде реформувати армію на натівський стандарт і, власне, увійти до НАТО.

Історія. Ті, хто не знають справжню, реальну, правдиву історію, більше вірять пропаганді. З питання історії нам потрібно взяти приклад з Вірменії, де історія є ледь не найголовнішим шкільними предметом, там історію знають всі.

Пам'ять. Навіть школяр повинен знати хоча б декілька прізвищ воїнів: сьогодення, студентів, які билися під Крутами , дисидентів , козаків, тощо.

Якщо ми будемо дотримуватися вище згаданих пунктів, то Україну обов'язково чекає світле майбутнє. Я бачу нас державою з міцною економікою, в яку щорічно

приїжджають мільйони туристів, в якій нарешті закінчилась демографічна та економічна кризи, Україну, яка стала цивілізованим центром Європи.

РОЛЬ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЯ ЧИ МАНІПУЛЯЦІЯ?

Склярова Влада, учениця 5 класу Березівської філії (гімназії)

КЗ “Пісочинський ліцей” Пісочинської селищної ради

Харківського району, Харківської області

Керівник: Толкачова Анастасія Павлівна, педагог-організатор

Протягом останніх двох років наш світ змінився назавжди. Вранці 24 лютого 2022 року, коли війська Російської Федерації неочікуваним, несправедливим та підступним чином вторглися в Україну, ми, як громадяни, стали свідками несправедливості та насильства.

Сьогодні ми живемо в епоху, коли інформація – це влада. Загалом тенденція використовувати соціальні мережі як джерело новин зберігається вже декілька років, однак війна її помітно посилила. За даними різноманітних досліджень, які були нами знайдені на просторах інтернету, більше 76% українців отримують інформацію з соціальних мереж, 66,7% використовують телебачення, а 61,2% вибирають інтернет, крім соцмереж.

Ми чуємо багато речей про війну через інтернет і телевізор, через ЗМІ, такі як телеграм-чати, інстаграм-сторінки, та стрічки новин у соціальних мережах, які стали нашими головними джерелами інформації. Проте, ми повинні розуміти, що інформація не завжди є правдивою, а деякі ЗМІ можуть використовувати її для маніпуляцій та впливу на суспільство.

Медіа грають важливу роль у формуванні наших уявлень про війну та світ навколо нас. В мережах з'являється багато інформації, яка не завжди підтверджена та іноді неправдива. Дезінформація виявилася ключовим інструментом для нарощування військової сили Росії перед вторгненням в Україну. Інформаційна війна базується на поєднанні фактів і вигадок, маніпуляцій та емоцій. Щоб запобігти поширенню дезінформації, важливо розповсюджувати інформацію, яка допомагає людям критично оцінювати те, що вони бачать у соціальних мережах. Достовірну інформацію та аналітику, а також усвідомленість про ризики дезінформації можна знайти за допомогою різних інтернет-ресурсів, які перераховані на веб-сайті Міністерства культури молоді та спорту. Серед таких ресурсів, як StopFake і VoxCheck, є ті, які ставлять за мету висвітлення актуальних подій в Україні та світі, а також протистояння інформаційній агресії проти України, надання фактів та об'єктивної інформації. Серед зарубіжних ресурсів, які займаються перевіркою правдивості та протидією фейкам, є FactCheck, Politifact і Snopes.

Наша роль полягає в тому, щоб бути медіаграмотними споживачами інформації. Ми повинні розуміти, що інформаційна війна – це реальна загроза, і наше завдання - не піддаватися маніпуляціям. Потрібно перевіряти джерела, не потрапляти в пастки дезінформації, поширювати тільки перевірену та правдиву інформацію. Ми стоїмо на захисті правдивої інформації, яка є ключем до правильного розуміння світу та подолання викликів війни.

Таким чином, підтримка українських медіа – це не просто обов'язок, а й важлива дія, яка допомагає визначити правду в часи важких випробувань. Ми – підрастаюче

покоління, молодь, і наша роль у формуванні майбутнього полягає в тому, щоб бути критичними мислителями та захисниками правдивої інформації в епоху війни та непевності. Ми граємо важливу роль у світі інформації, де правда – це наш кращий захисник.

Дотримуємося інформгігієни. Вбираємо лише те, що перевірено. Користуємося перевіреними джерелами. Розповсюджуємо правдиву інформацію.

ВІЙНА ЗА УКРАЇНУ

Соколова Василіса, учениця 9 класу Березівської філії (гімназії) комунального закладу "Пісочинський ліцей Пісочинської селищної ради" Харківського району Харківської області
Керівник: Планіда-Товстоган О.С., вчитель історії

Війна – це збройний конфлікт між двома або більше сторонами, який призводить до втручання військової сили та зазнає значних людських, матеріальних та соціальних втрат. Війни можуть починатися з різних причин, таких як територіальні претензії, релігійні розбрати, ідеологічні суперечності, економічні інтереси чи політичні конфлікти.

Перед початком конфлікту в Україні в 2014 році, політична ситуація була напруженою та складною. Україна входила в процес євроінтеграції і прагнула підписати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Це рішення спровокувало діяльність Росії, яка боялася втратити вплив на Україну та погіршити свої політичні та економічні інтереси.

Військовий конфлікт на сході України розпочався у 2014 році після анексії Криму Росією та проголошення незалежності Донецької та Луганської областей. Ця війна стала головною суспільно-політичною проблемою для України та вплинула на долю мільйонів людей.

На світовому рівні наслідки війни 2014 року також мають суттєвий вплив. Конфлікт в Україні став приміром геополітичних суперечностей між Росією та Заходом. Це призвело до загострення відносин між Росією та багатьма країнами, наложення санкцій, а також зміни в глобальній політичній картині. Війна в Україні також стала одним з основних тем міжнародного дискурсу щодо миротворчості, міжнародного права та безпеки.

Бойові дії, руйнація інфраструктури та втрати виробництва значно підірвали економіку України. Галузі, такі як сільське господарство та промисловість, зазнали серйозних збитків, що привело до скорочення робочих місць та погіршення життя населення.

Війна призвела до зниження обсягу виробництва та послуг у країні, що призвело до зменшення ВВП. Це призвело до скорочення доходів населення і збільшення бідності. Спричинила значні пошкодження інфраструктури, включаючи школи, лікарні, дороги, газопроводи та енергетичні об'єкти. Ремонт та відновлення інфраструктури вимагають великих зусиль і коштів.

Втратили життя сотні тисяч українців, включаючи військових, цивільних та внутрішньо переміщених осіб. Це призвело до руйнування сімей, емоційних травм та психологічного стресу для великої кількості людей.

Україна втратила контроль над окремими частинами своєї території, зокрема Крим та певні райони на сході країни.

Війна призвела до значного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, які були змушені покинути свої домівки через бойові дії. Ця ситуація призводить до гуманітарної кризи, де багато людей стикаються зі збільшеною потребою у житлі, їжі та медичній допомозі.

За оцінками ООН, понад 7 мільйонів людей на сході України потребують гуманітарної допомоги. Багато людей втратили свої домівки, роботу та засоби до існування. Важкої шкоди зазнали інфраструктура та економіка регіонів, що перебувають під контролем бойовиків.

Україна втрачає свій генофонд, суттєво пошкоджена інфраструктура, завдані збитки економіці та суспільству, тисячі людей залишилися без житла та постраждали від насильства. Крім того, війна спричинила внутрішньополітичні проблеми, розбрат між українськими політичними силами та збільшила напругу в країні.

В цілому, війна має негативний вплив на всі сфери життя сучасної України. Відновлення миру, політична стабілізація та розв'язання конфлікту стануть необхідними умовами для подальшого розвитку країни та забезпечення благополуччя її громадян.

Війна в Україні має також глобальні наслідки, які впливають на весь світ. Створено ризики для транзиту, що може призвести до зниження запасів газу та нафти в Європі і підвищення цін на енергоносії. Нестабільність підіриває довіру внутрішнього та зовнішнього інвесторів і призводить до зменшення інвестиційних потоків до України. Зростає кількість біженців, які шукають притулок в інших країнах. Це створює гуманітарну кризу і тиск на країни, які приймають біженців. Війна вимагає значних ресурсів для відновлення і розбудови зруйнованої інфраструктури, а також для надання необхідної гуманітарної допомоги. Війна в Україні зачіпає весь світ.

Протистояння на сьогоднішній день продовжується, з десятками тисяч загиблих і поранених, а також великим розміром людського страждання. Багато людей були змушені покинути свої будинки та переселитися внутрішньо в країні або шукати притулку за кордоном.

Війна в Україні залишається актуальною та невирішеною проблемою, яка потребує негайного міжнародного втручання та уваги. Надія на мирну та стабільну Україну в майбутньому залишається однією з найважливіших цілей українського народу та міжнародної спільноти.

ТОЙ, ХТО БОЇТЬСЯ СМЕРТІ, НЕ МОЖЕ БУТИ ГЕРОЄМ

Тарасенко Дар`я, учениця 5 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури.

У кривавих боях народжуються нові герої, люди, які сьогодні творять історію своїми вчинками, віддаючи своє життя за вільну, єдину, незалежну Україну.

Коли ворог прийшов на поріг нашого дому, справжні патріоти стали на захист своєї Батьківщини, своїх рідних. Але, на жаль, багато з них поклали на жертвний вівтар війни своє життя. Серед них і чоловік моєї сестри Сергій Слободян.

Народився 10 липня 1996 року в Харкові. Але більшу частину свого життя провів у селі Цупівка Дергачівської територіальної громади. У 2017 році Сергій закінчив

Харківський національний технічний університет та військову кафедру Харківського танкового училища.

У 21 рік Сергій познайомився зі своєю майбутньою дружиною Катериною, вони з першого погляду зрозуміли, що створені один для одного. Згодом у них народився чудовий хлопчик, якого молодий тато одразу вирішив назвати Давидом. Сергій багато уваги приділяв сину. Дуже любив його. Намагався дати йому все найкраще.

Але одного дня, як й у всіх українців, життя Сергія та його родини змінилося. Війна їх застала вдома. У перший же день вторгнення ворожі війська ввійшли у селище. Окупація була дуже важкою. Люди змушені були сидіти без світла, без води, не могли вийти навіть із подвір'я, бо російські військові знаходилися повсюди. Сергій та Катерина просили дозволу виїхати з Цупівки. Але окупанти казали, що нікого не тримають, але тих, хто перетне кордони селища, вони розстріляють. Сергія це не зупинило. Він дізнався, що є дорога, яка, можливо, буде їхнім рятунком. Рішення було дуже ризиковим, адже саме ця стежка замінована й проходила через поля, за якими вели нагляд окупанти. 7-го квітня родина Слободянів, ризикуючи життями, покинула Цупівку.

А вже наступного дня о 6-тій ранку Сергій, Катерина та маленький Давидик були в безпечному місці. Наповнені щастям, що нарешті жахіття окупації скінчилося, прийняли рішення їхати до родичів дідуся у Вінницю. Родина потроху оговтувалась після пережитого, аж ось за декілька тижнів Сергій сказав, що не може так жити, сидіти склавши руки, знаючи, що на його рідній землі окупанти вбивають дітей, людей, руйнують селища та міста. І вже наприкінці квітня Сергій пішов до військкомату, щоб стати до лав ЗСУ. Він по званню був офіцером, тому одразу йому сказали, щоб через тиждень готувався їхати до Львова на навчання. Родина Сергія була дуже засмучена, але підтримали його рішення. А після навчання у Львові чоловік поїхав на фронт.

Сергій служив у 15-му окремому гірсько-штурмовому батальйоні 128-ї бригади. Командував взводом. Мав позивний "Мангуст". "У нього було дев'ять штурмів. Зокрема, його бригада брала участь у звільненні Херсона. Також він воював у Донецькій області», – говорить Катерина. Вона згадує, що у Зайцевому Бахмутського району її чоловік врятував двох побратимів, коли тих обстрілювали російські військові. 12.10.2022 року наказом Головнокомандувача Збройних Сил України Сергій Слободян був відзначений почесним нагрудним знаком «Сталевий Хрест».

Відважність, стриманість, рішучість, дисциплінованість, кмітливість – риси, якими був наділений Сергій. Як командир взводу він мав авторитет серед побратимів.

Чоловік кожного дня, телефонуючи дружині, говорив, що обов'язково повернеться додому з перемогою. Ніколи не жалівся й не зізнавався як йому важко. «Одним дзвінком обірвалося все життя! Один дзвінок змінив усе на світі», – згадує молода жінка. 15 лютого 2023 року зателефонували й повідомили, що загинув Герой України Слободян Сергій під час виконання бойового завдання. У загиблого військового залишилися дружина, маленький син, батьки, дідусь та бабуся. Дім, в якому жили Катерина з Сергієм, нині розбитий. Жінка з дитиною тимчасово проживають у Харкові.

На жаль, і маленький Давидик зараз знає, що його тато загинув, що він на небі, там, де зірочки. Що татко повинен був пожертвувати власним життям, щоб не віддавати шматочок рідної землі окупанту.

Для родини, дружини, друзів Слободян Сергій – справжній Герой, який у важкий час підтримував усіх. Який віддав своє життя, рятуючи інших.

Гам'ять про тих, хто вже ніколи не переступить поріг рідної домівки, житиме вічно. Їхні жертви не були марними. Своїм життям і героїською смертю вони засвідчили безмежну любов до України. Заради її щасливого майбутнього вони пожертвували найціннішим, що є в людини – власним життям.

Українській державі – СЛАВА!

Героям – ЧЕСТЬ!

Полеглим за волю – ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ!

ДИТИНСТВО, ЯКЕ ПЕРЕВЕРНУЛА ВІЙНА

Яцина Юліана, здобувачка освіти ліцею №12 м. Хмельницького

Керівник: Бочко М.І., вчитель географії ліцею №12 м. Хмельницького

Діти – особлива соціально-демографічна категорія, від якої залежить майбутнє держави. Війна завжди лишає по собі велику кількість жертв не лише серед військових, але й серед мирного населення, зокрема й серед дітей. Вона відбирає у хлопчиків і дівчаток дитинство. Сьогодні проблема «Діти і війна» загострюється та накладається на інші проблеми дітей: страждання, незручності, страх, безпека, вимушена міграція, навчання за кордоном - все це стає предметом спеціального вивчення для науковців України. Основні міжнародно-правові акти, що є основою для захисту дітей України в ситуаціях збройного конфлікту, - «Конвенція ООН про права дитини (1989)». Вивченням проблеми «Війна і діти» займалися зарубіжні науковці Сміт П., 2022, а також вітчизняні - Тімченко О.В., Похілько, Д.С., 2017, Герєга Г., 2022. Теоретичним і практичним аспектам російської агресії приділяли значну увагу міжнародні організації - UNICEF, Омар Абді, 2022.

Напад росії на Україну – подія, яка увійде в підручники історії. Вона стала величезним лихом для людей та держави. Масштабні людські жертви, розруха в промисловості, сільському господарстві, транспорті, втрати та руйнація культурних цінностей і пам'яток, морально-психологічні травми та загибель населення. Озброєний конфлікт спричинив масові міграції в країні. Сьогодні повні статистичні дані відсутні про кількість загиблих та депортованих дітей, але відомо, що війна покалічила тисячі дитячих доль, відняла світле й радісне дитинство.

Діти - важливий трудовий ресурс не лише для України, а й для росії. Ось чому російська влада під різними умовами намагається якомога більше дітей вивезти з України. Сучасні українські дослідники порушують цю тематику в контексті вивчення зазначеної проблеми, влада залучає на допомогу міжнародні організації.

Програма досліджень складалася із чотирьох частин. Перша частина присвячена аналізу міграційних процесів. На основі інформації та обробки статистичних даних побудована карта « Міграції учнів СЗОШ № 12 2022- 2023р.р.». Вона демонструє країни, які надали притулок школярам моєї школи. 75 здобувачів освіти моєї школи перетнули кордон у 2022 році, а 48 школярів школа прийняла з районів бойових дій, найбільше з Маріуполя, Волновахи, Херсона. У вересні 2023 року за кордон виїхали на

навчання 73 здобувачі освіти та прибули нові учні з постраждалих районів - 13 осіб. Масштаби міграцій значно більше - за даними Міжнародної організації з міграцій (МОМ,) станом на 31 січня 2023 внутрішньо переміщені особи склали по Хмельницькій області 90585 осіб. Статистичне управління Хмельницької області надає таку інформацію: станом на 17 березня 2022 року ОДА, Хмельницька область прийняла -70000 осіб, зокрема і 3800 школярів з постраждалих від війни регіонів. Оформлено документів для виїзду громадян Хмельниччини за кордон на постійне місце або тимчасове проживання - 2592 особи (травень 2023 року); видано посвідчення біженця 19 особам. Воєнна агресія сформувала різні категорії дітей війни: діти-вимушені переселенці, переміщені особи, біженці. Вони пережили на практиці наслідки бойових дій чи їх реальну загрозу.

Друга частина дослідження допомогла встановити загиблих воїнів. Сутність дослідження полягала в зборі інформації про загиблих та зниклих безвісти за період 2014 – 2023 років, що містила загибель рідних людей, школярів різних років випуску нашої школи, вчителів та батьків, що захищали нашу Батьківщину, а їхні діти навчаються у нашій та інших школах міста й області. На основі отриманих даних складена таблиця захисників з нашої школи. На захист України зі школи №12 відправилися на війну 15 найкращих учнів, 2 вчителів та батьки. Загибло 13 учнів, один вчитель, троє батьків та чоловік вчительки, 2 учні зникли безвісти. Серед батьків - Герой України Васильєв Дмитро Миколайович. Одна з вулиць мікрорайону перейменована на його честь. Без батька залишилися 18 учнів, серед них 6 школярів школи. Прикро, що дві родини, у яких діти пропали безвісти, не змогли отримати достовірну інформацію про них.

Діти – це майбутнє нашої країни, наш потенціал. Через непередбачувані обстріли та постійні бойові дії ворога кількість тих, які фізично страждають від війни, щодня збільшується. Війна перевернула життя мільйонів дітей нищівним чином. Паростки проростають глибоко в дитячих серцях, тому припускаємо, що сучасна війна впливає на рівень тривожності підлітків. Щоб підтвердити або спростувати це припущення, проведено третє дослідження - оцінка рівня тривожності школярів за методикою «Шкала прояву особистісної тривожності» Джанет Тейлор. Результати аналізувалися за формулою $K_{mp} = N + /34$, де K_{mp} – коефіцієнт тривожності; $N +$ - загальна кількість тверджень, 34. Діти по-різному реагують на сигнал «повітряна тривога». Проведене дослідження підтвердило, що здобувачі освіти знаходяться в стресовому стані різного рівня, більша частина результатів є показником середнього рівня тривожності 62,4%. Високий рівень особистісної тривожності наявний у 8 здобувачів освіти, що складає 20,8%. Отже, усі респонденти потребують психологічної допомоги.

З метою дізнатися, як ставляться діти та дорослі до війни, про що мріють після перемоги, проведено інтерв'ювання здобувачів освіти та батьків «Не після війни, а після перемоги» Виявлено, що респонденти негативно ставляться до війни. Діти обирали відповіді «зменшення спілкування з друзями», «обмеження», «багато часу на дистанційному навчанні», «знаходження у бомбосховищі». Цікаві відповіді на запитання інше дали батьки – військовослужбовці – «коли поряд мертві товариші, жити дуже хочеться», «небо для птахів, а не для дронів», а учні – вказали «військові - це світлячки, що освітлюють бомбосховища». Після перемоги учні мріють: побачитись з усіма друзями; ходити до школи; поїхати до бабусі у Харків; реалізувати давню мрію;

намалювати яскраві картини; виділити більше часу для спортивних тренувань; вчитися по - новому жити та сприймати світ. Після перемоги батьки мріють: зібрати усю родину, наговоритися; поплакати, після війни перш за все подякувати Господу за перемогу, обійняти дітей та свого коханого захисника.

Під час війни виникли приховані проблеми формування нового покоління, вихованого на цінностях, які актуальні для воєнного часу Війна загострила стресові реакції дітей та вплинула на здоров'я дітей та дорослих. Мрії – один із ресурсів воєнного часу, важливо вміти ним користуватися. Це допомагає забути про тривожні обставини.

Враховуючи усі вище означені обставини, проблема мого дослідження актуальна і викликає науковий та практичний інтерес.

ОСКІЛЬСЬКЕ ВОДОСХОВИЩЕ – РУЙНУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ, СУЧАСНИЙ СТАН

Яцун Маргарита, учениця 7-А кл., Комунальний заклад «Пісочинський ліцей «Мобіль»

Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області"

Керівник: Скриль Ірина Анатоліївна, завідувачка відділу краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Оскільське водосховище, що на Харківщині, створила радянська влада у 1957-му році. Отож, росія здійснила екологічний теракт тут двічі. Перший — у минулому столітті, коли величезну територію площею більше ніж 122 квадратних кілометри затопили, а більшість флори та фауни — поховали під шаром води. Багато років поспіль Оскільське водосховище було мілкою водоймою, де подекуди траплялись глибокі місця.

Якість води у водосховищі не можна було назвати високою: внаслідок підмивання корінного берега протягом довгого часу відбувалась ерозія. Оскільки ці береги були вкриті в основному степовою рослинністю і зупинити ерозійні процеси не вдалося навіть після створення захисних протиерозійних насаджень робінії (так званої "білої акації"). Як результат — цвітіння через надмірне надходження поживних речовин протягом багатьох років, час від часу траплялися масові замори риби. Склалися погані умови для місцевих видів риб та більш сприятливі — для інтродукованих. Проте, природа навіть такої штучної водойми була багата, тому у 2010-му році на березі водосховища навіть утворили Червонооскільський регіональний ландшафтний парк — заповідну територію.

Але місцевій екосистемі було завдано важкого удару вдруге: навесні 2022-го року, коли дамбу водосховища підірвали, розпочався процес відновлення екосистем, які існували раніше, ще до створення водосховища. Здавалось би, повернення колишніх умов існування — це благо для багатьох видів тварин і рослин. Але таке повернення до природного стану відбувалось раптово, і мало ефект вибуху як у прямому, так і в переносному сенсі.

Екосистема, яка утворилась за 60 років знову була знищена. Точніше, дуже швидко трансформована (з ефектом "холодного душу" для видів рослин і тварин, які пристосувались до умов водосховища). Збитки у грошовому еквіваленті Держекоінспекція оцінила у 2,1 мільярда гривень.

Втім сталося дещо унікальне — фахівці "Української природоохоронної групи" (УПГ), які нещодавно здійснили експедицію до колишнього Оскільського водосховища, побачили, що "вибуховий ефект" не тільки зруйнував або докорінно

трансформував стару екосистему водосховища: на територіях утворилась зовсім нова екосистема. Розпочалось повернення екосистем долини Осколу до свого первинного стану.

І це хороший знак. Станіслав Вітер — кандидат біологічних наук, орнітолог — розказав, що зараз відбувається на Оскільському водосховищі і які перспективи очікують мешканців регіону на нових, відновлених та звільнених територіях.

Рік потому після катастрофи більша частина колишнього Оскільського водосховища вже не вкрита водою. Частина біля дамби повністю суха, з піщаними дюнами, між якими розташовані маленькі озерця, багато проток та основне річище Осколу — таке, як було колись, задовго до створення водосховища.

Під час експедиції на колишньому дні водосховища ботаніки визначили 63 види судинних рослин. Серед них є і чужорідні, але більшість — усе-таки місцеві, притаманні для цих територій. Високотравні луки, які утворились в нижній частині колишнього Оскільського водосховища за рік після російського теракту. Зараз в "новій" місцевості живе типово лучна і болотна фауна: комахи і птахи, характерні лукам, заселили території. Нові умови стали сприятливими для водних птахів, яким до вподоби численні невеликі озерця, заводи, протоки.

На піщаних та мулистих мілинах, біля греблі, вперше за тривалий час зафіксували занесеного до Червоної книги України кулика-сороку. Також там успішно гніздяться одні з найбільших птахів, які проживають в Україні — орлани-білохвости.

Тепер у випадку затоплення та створення нового водосховища виникає питання: а чи правильно ми робимо? Чи маємо право знищувати новостворену фауну? Чи маємо ми знищувати тих перших поселенців, аби створити нове водосховище?

У США і ЄС вже демонтовано тисячі гребель, там мають позитивний досвід спуску водосховищ. Лише за один 2022-ий рік у Європі розібрали 325 дамб, і головним аргументом для процесу є відновлення природних течій річок.

Проти відновлення водосховищ в тому вигляді, в якому вони є, виступають науковці, говорячи про Каховське водосховище. Те саме Станіслав Вітер говорить й про колишнє Оскільське. При цьому варто зауважити, що спуск більшості водосховищ суттєво ні на що не впливає, і випадок з греблею на Осколі це підтвердив.

Зараз, за словами науковця, регіон справляється добре. Принаймні, на сільське господарство зникнення водосховища як такого не вплинуло, оскільки воно й раніше не відіграло суттєвої ролі для забезпечення сільгоспугідь водою.

Не постраждав і рибний промисел. Чисельність місцевих видів риб, за словами Станіслава, не змінилась, та навіть більше: за оцінками місцевих рибалок, кількість товстолобиків, які жили тут до створення водосховища, збільшилась.

Насправді, за словами біолога, якби греблю розбирали "цивілізовано", так, як це роблять в Європі, ефект рік потому для місцевих екосистем був би той самий, що й після теракту. Єдине, чого нам вдалося б уникнути — економічних втрат для населення, яке постраждало внаслідок підтоплення територій.

«Еволюція в будь-якому випадку краща, ніж революція, але кінцевий результат все одно буде такий, як він є», — вважає Вітер.

І хоча залишається багато проблем, таких, як замінованість територій, зменшення популяцій, неконтрольовані пожежі, "військове" сміття у вигляді згорілої

техніки та залишків від руйнувань, врешті-решт : природа після війни відновлюється, і процес цей — доволі швидкий.

ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ

МАМИНА СОРОЧКА

«Сильні духом»: Ланова Єлизавета, Маланчук Діана, Скляр Поліна, Циганкова Ірина, Маланчук Лілія, Хома Софія, вихованці гуртка “Історичне краєзнавство” Березнегуватського будинку дитячої творчості, учні Новоукраїнського ліцею Березнегуватської селищної ради Баиштанського району Миколаївської області

Керівник: Пащенко А. В., вчитель історії Новоукраїнського ліцею, керівник гуртка “Історичне краєзнавство Березнегуватського БДТ”

Одяг та ремесла відігравали значну роль у матеріальній культурі українців. Вишивка в Україні була відома ще з незапам'ятних часів. Вона відігравала роль оберега. Вишиванка вважалась найдорожчим предметом в родині, тому українці робили все можливе, аби її зберегти. Під час вишивання магічне значення речей перетворювалося на естетичне. Тож вишита сорочка – це код нації, це не просто одяг, а частина душі.

Члени історико – краєзнавчого гуртка досліджували вишитий український одяг у рідному селі Новоукраїнка.

Справжні витвори народного вишиваного мистецтва знаходяться у шкільному музеї «Мій рідний край – моя історія жива». Члени гуртка досліджують орнаменти, техніку вишивок майстринь рідного краю.

Під час досліджень учасники гуртка познайомилися з творчим доробком Чайки Ольги Дмитрівни. Її рушники – це справжня веселка. Роботи вражають розмаїттям кольорів, видами оздоблення, техніками вишивання.

Весільна сорочка мами Ольги Дмитрівни - Троян Ганни Назарівни, 1927 року народження, уродженки села Кулажинці привернула увагу гуртківців.

Під час дослідження учасники вияснили, що це “додільна” сорочка, пошита з купованої білої бавовняної тканини, вишита швом “косий хрестик” (“простий хрестик”). За вишиттям сорочка відноситься до Наддніпрянського типу сорочок. Вишита поліхромними кольорами : червоним і чорним.

Кожний елемент сорочки має свої особливості: комірець оздоблений по всій довжині одинарним швом “косий хрестик” нитками синього кольору, пазушний розріз – “манішка” зовсім не має вишиття, край подола сорочки прикрашає мережка “одинарний прутик”, рукав сорочки одношовний, закінчується вузьким чохликом – рулеткою, призбираний на зап'ястку.

Вражає те, що лицьова сторона вишивки долішнього краю сорочки не відрізняється від виворітної. Це свідчить про надзвичайну майстерність вишивальниці.

Сорочка пошита руками. На той час швейна машина була великою рідкістю. Її крій традиційний для всіх українських сорочок.

Сорочка передається від старшого покоління до молодшого, таким чином

продовжується її “життя”.

У полтавській весільній сорочці 50 – тих років двадцятого століття вишивкою оздоблені рукава, горловина, зап'ястки, поділ. Одяг вишито червоними і чорними нитками. Для основного узору обрані троянди, а також пуп'янки та листя. Характерним є те, що кожна частина сорочки вишита різним рослинним орнаментом. Різні квіти мають своє символічне значення.

Мамині вишиванки — це спадок, який ретельно береже донька, це своєрідний заповіт нащадкам берегти і примножувати українські традиції.

То хай ніколи не переривається та золота нитка життя, якою вишивали наші бабусі свою і нашу долю на рушниках! Збережімо ті надбання української культури, які ще можна зберегти! І обов'язково продовжимо українські традиції, вишиваючи на полотні червоними та чорними нитками нашу нелегку долю, сподіваючись на те, що український народ в майбутньому збереже не тільки код нації у вишиванках, але й навіки залишиться вільним, незламним та самостійним.

Слава Україні!!!

ВУЛИЦЯ ІМЕНІ ГЕРОЯ УКРАЇНИ

Александров Іван, учень 9 класу Роганського академічного ліцею Роганської селищної ради Харківського району Харківської області, вихованець Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівник: Пушкар Ірина Іванівна, методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

У квітні 2023 року, з метою впорядкування назв вулиць, провулків та в'їздів, відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», прийнятого 21 березня 2023 року, та після громадських обговорень щодо перейменування вулиць, провулків та в'їздів в Роганській територіальній громаді Харківського району Харківської області були перейменовані деякі вулиці, провулки та в'їзди. Серед них і колишня вулиця 1-го Травня. Тепер вулиця імені Героя України Георгія Тарасенка.

У страшні дні наприкінці лютого 2022 року, коли більшість українців навіть не могла уявити подібного сценарію розгортання подій, були й ті, хто готувався до цього дня й з початком широкомасштабного вторгнення РФ зустрів російські війська в повній бойовій готовності. У Харкові одними з таких були хлопці з добровольчого підрозділу «Фрайкор», який очолював харків'янин Георгій Тарасенко, відомий за позивними «Школьнік», «Тарас», «Жора», якому судилося стати першим після 24 лютого 2022-го добровольцем, удостоєним найвищого звання – Герой України.

Він народився 6 грудня 1996 року у Харкові, навчався у Харківській загальноосвітній школі I-III ступенів №5, водночас протягом восьми років займався плаванням у Спортивній дитячо-юнацькій школі олімпійського резерву «Спартак». У шкільні часи він також захоплювався вивченням історії, представляв свій навчальний заклад на обласних олімпіадах, здобував перемоги для своєї школи й надалі після створення підрозділу та однойменної організації проводив там лекції на різні тематики. Вищу освіту Георгій отримав у Харківському національному аграрному університеті імені В. Докучаєва, здобувши диплом магістра за спеціальністю

«Агрономія» і водночас, завдяки військовій кафедрі - військове звання молодшого лейтенанту запасу.

З юнацьких років ще до подій Революції Гідності активно долучався до патріотичних рухів України та Харкова. Георгій брав участь у подіях Революції Гідності у Харкові, потім протистояв поширенню у столиці Слобожанщини «рускої весни», ганяючи так званих тітушок з-поміж місцевих жителів і завезених росіян.

На фронт Георгій вперше потрапив у 2014 році, коли йому було 17 років. Потай від батьків, на власному ентузіазмі, користуючись особистими зв'язками, які тоді виникали серед однодумців під час буремних подій Майдану, він відправився на Донеччину, де вперше здобув неоціненний військовий досвід.

21 травня 2017 року Георгій Тарасенко створив і очолив Добровольчий підрозділ «Фрайкор» та однойменну громадську військово-патріотичну організацію. Разом з однодумцями «фрайкорівці» брали активну участь у громадсько-політичному житті міста, підтримували та організовували різні ініціативи та акції, спрямовані на розвиток саме українського Харкова.

Під його командуванням бійці здійснили сім бойових ротацій на Донеччині загальним терміном 22 місяці, підсилюючи підрозділи Збройних Сил у Маріупольському напрямку, а також у прилеглих селищах під Донецьким аеропортом. 24 лютого 2022 року «Фрайкор» першим серед добровольчих підрозділів міста став на захист Харкова й пішов на допомогу Збройним Силам України. Спільно з іншими підрозділами вони спинили прорив російських військ до міста. Георгій особисто очолював групу бійців «Фрайкору», яка у складі зведеної групи, спільно з бійцями Національної гвардії, КОРД Національної поліції, ЗС України та територіальної оборони, виконувала бойове завдання з недопущення захоплення групою ворожих диверсантів приміщення школи № 134 у Харкові. 12 березня за його керівництва та за безпосередньої участі було виявлено та знешкоджено групу осіб, які планували підриви військових та цивільних об'єктів у Харкові. Крім того, спільно з представниками територіальної оборони та підрозділів ЗС України, Тарасенко та його бійці брали безпосередню участь у ліквідації колони військової техніки окупаційних військ, які намагалися здійснити прорив до Харкова з боку Лісопарку, звільнення стратегічно важливого села Мала Рогань. 25-річний Георгій Тарасенко, позивний «Жора», загинув 25 березня 2022 року у бою, коли добровольцям пліч-о-пліч із підрозділами 92-ї механізованої бригади ЗСУ, тероборони, поліції вдалося визволити від рашистських окупантів стратегічно важливого села Мала Рогань.

Загалом у село заходили кілька груп сил оборони. Після двогодинної роботи артилерії, три групи «фрайкорівців» заходили із західної частини Малої Рогані від Малороганського молокозаводу із завданням закріпитися в районі багатоповерхівок у центрі населеного пункту, що й було виконано. Група українських бійців з правого боку під час просування натрапила на серйозний опір. Бійці «Фрайкору» сформували групу, яка вирушила на підмогу розвідці 92-ї бригади. Бійці з розвідкою потроху почали просуватися і зачищати підвали будинків. Група на чолі з Георгієм Тарасенком потрапила в засідку, яку організували орки в напівзруйнованому житловому будинку, який не подавав жодних ознак, і з якого почали летіти гранати. Оскільки «Жора» йшов першим у групі, на нього було направлено основний вогонь супротивника. На жаль,

тоді Жору було смертельно поранено. Його намагалися витягти, але і далі летіли гранати.

До боїв за Малу Рогань у підрозділа «Фрайкор» не було такого досвіду наступальних операцій та взаємодії з іншими підрозділами. До цього, по суті, бійці вели тільки оборонні бої. Саме Жорою була спланована частина завдань, які підрозділ виконав максимально вдало. Бійці зайшли на вказані рубежі, закріпилися, провели зачистку території.

Георгія відспівали 30 березня на Черкащині, у старовинному храмі Святого Пророка Іллі, що у селі Суботів — у тій самій Іллінській церкві, стіни якої пам'ятають ще панахиду за Богданом Хмельницьким. У «Фрайкорі» надихалися подвигом холодноярських повстанців та гайдамак. Рідні та побратими вирішили поховати його у легендарному лісовому урочищі Холодний Яр, на плато біля Троїцького Мотронинського жіночого монастиря, де раніше був старовинний козацький цвинтар. Таким чином побратими прагнули вшанувати свого командира як постать загальноукраїнського масштабу.

За особисту мужність і героїзм, виявлені під час виконання бойових завдань, самовіддане служіння Українському народу Указом Президента України голові Харківської громадської організації «Військово-патріотична організація «Фрайкор» Тарасенку Георгію Олександровичу присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно).

Останній його пост закінчувався словами: «Ворога обов'язково буде знищено й вигнано з українських земель. Не дозволяймо їхнім сподіванням зломити нас. Віримо в українських захисників».

Слава Україні!

Героям слава!

ПОЕТИ БЕССАРАБСЬКОГО КРАЮ

*Арделян Мирослава, учениця 10 класу Багатянського ЗЗСО Саф'янівської сільської ради
Ізмаїльської району Одеської області*

*Керівник: Тангер Наталія Василівна, керівник гуртків Центру дитячої та юнацької
творчості та Багатянського ЗЗСО*

Поёт, поетеса - людина, яка пише літературні віршовані, прозові і драматичні поетичних творів. Людина, що поетично сприймає дійсність, поетично ставиться до навколишнього світу.

Актуальність даної теми в тому, що сьогодні як ніколи треба показати, наскільки багата наша Україна талановитими людьми, скільки користі проносять ці таланти нашій Батьківщині і як наш бессарабський край родив та розвивав літературну еліту.

Мета – знайти і зібрати разом всіх поетів та письменників бессарабського краю. Проаналізувати їх життєвий та творчий шлях. Визначити роки, в які з'явилися перші поети та письменники придунайського краю.

Завдання – звернутись особисто до поетів та письменників Бессарабії. Зібрати ексклюзивну інформацію, яка є тільки в них особисто. Взяти інтерв'ю в поетів або в їх родичів про творчий шлях.

Роботою поета є, по суті, спілкування, висловлювання ідей у буквальному сенсі (наприклад, повідомлення про конкретну подію чи місце), або метафорично. Поети існували з доісторичних часів майже на всіх мовах і створювали твори, які сильно відрізнялися в різних культурах і періодах.

В Ізмаїльському районі є дуже талановиті люди. Одні з них – це поети, які описували всю красу Бессарабського краю.

ОКСАНА КАРТЕЛЬЯН. Коли читаєш вірші Оксани, неминуче ловиш себе на тому, що простота і ясність її складу виходять не від невміння передавати свої думки за допомогою ускладнених поетичних образів та метафоричного світовідображення.

МИХАЙЛО ВАСИЛЮК. У 15 років його перші вірші були надруковані у міській газеті, а він сам, будучи поштарем, розносив їх своїм землякам. Не маючи пристойної освіти, будучи самоучкою, він писав цікаві вірші, складав музику на них. Завдяки ініціативі «придунайського кобзаря» Одеська кіностудія зняла фільм «Село над лиманом» у Першотравневому.

ІЗАБЕЛЛА ВОРОНОВА. Книги Ізабелли Воронової - це не скарга на проведення. Це мудрість і терпіння, породжені горнилом страждань. Це невибагливість та вміння побачити у сірих буднях проблиски радості. Це сповідь душі. Це бажання бути почутою та зрозумілою.

Ізабеллу Воронову називають народною поетесою, її творчість спадщини має широке коло шанувальників.

СЕРГІЙ ЛЬОВІН. Поезії С. Льовіна - без претензій на модерн чи акцентовану оригінальність. Його твори не обтяжені неприродно вишуканими образами чи алюзивними конструктами, хоча автор і не відмовляється повністю від них, проте не перенасичує ними текст.

ТАМІЛА КІБКАЛО. Вірші почала писати після сорока років. Автор багатьох дитячих книжок-розмальовок.

МАРИНА КОПАНОЇ «Жіноча поезія» у віршах Марини Копаної, схоже, дасть фору масі представників «чоловічої».

ВОЛОДИИР РЕВА. Перу автора належить 7 книжок, шість з яких поетичні, а найперша, найоб'ємніша, містить й прозові твори. Майже усі твори – це різні за часом поезії, але є й такі, що у переробленому варіанті з'являлися в інших збірках.

Працюючи над дослідженням я звернулась особисто до поетів та письменників Бессарабії. Зібрала ексклюзивну інформацію, яка є тільки в них особисто. Взяла інтерв'ю в поетів або в їх родичів про творчий шлях нашої творчої еліти.

Наразі можу сказати, що в нашому краї багато поетів, письменників. Я у своїй роботі намагалась висвітлити їхній талант, життєвий шлях. Але з впевненістю можу сказати, що їх набагато більше. Я розповіла про тих, хто знайшов сили, кошти, час, однодумців, щоб створити збірку, щоб їхню творчість побачив світ. Знаю напевне, що в кожному селі мого краю, в місті є люди, які бережуть свої зошити з віршами, які й досі пишуть, які з радістю діляться своєю творчістю і з захопленням розповідають про свої вірші. Вони мають той зошит, в якому схована краплинка душі.

ДУХОВНІ СКАРБИ ЛУБЕНЩИНИ (ЛЕГЕНДИ ТА ПЕРЕКАЗИ)

Балко Анастасія, учениця 10 класу Лубенського ліцею «Європейський»

Лубенської міської ради Полтавської області

Керівник: Кіріяк Леніна Миколаївна, учитель української мови та літератури

Одним із найбільш актуальних питань на сьогодні є відродження української духовності. Злободенність цієї теми, що перегукується з бурхливим воєнним сьогоденням, не викликають сумніву. Звернення до перлин фольклору є надзвичайно важливим фактом у визначенні актуальності роботи. Адже з любові до своєї маленької батьківщини беруть початок глибокі патріотичні почуття, які вкрай важливо формувати в сучасних воєнних умовах. Духовність нації живиться із фольклорних та історичних джерел, тому інтерес до усної народної творчості постійно зростає. Вивчення фольклору допомагає краще зрозуміти світогляд народу, що формувався протягом століть та пережив багато лихоліть. Українці зберегли у своїй пам'яті різні за жанрами твори, коріння яких знаходиться в далекому минулому. Збирати та поширювати зразки усної народної спадщини – справа важлива, особливо в умовах розбудови демократичної держави. Безцінним надбанням нашої культури є легенди та перекази, які сповнені життєвої мудрості, віддзеркалюють погляди славних предків на природу, мораль, живлять творчу фантазію народу. Історія нашого краю знайшла відображення в багатьох легендах і переказах. Збирання й вивчення цих народних перлин Лубенщини сповнює гордістю за наш дивовижний край, славний своєю історією й культурними надбаннями. На жаль, до сьогодні немає жодного видання, яке б із достатньою повнотою представляло ці неповторні сторінки народної творчості, тому актуальність нашого дослідження вбачаємо в тому, що воно поповнює ще не достатньо досліджену скарбницю фольклорних пам'яток Лубенського краю.

Мета роботи: вивчення, систематизація та узагальнення відомих і маловідомих легенд і переказів Лубенщини, дослідження причин їх виникнення й особливостей побутування в просторі й часі.

Для реалізації мети було поставлено такі завдання:

- з'ясувати, які жанрові різновиди легенд і переказів виділяє теорія літератури;
- зібрати й систематизувати максимально повний корпус текстів легенд і переказів Лубенщини;
- виділити жанрові та тематичні різновиди легенд, що характерні для фольклорної спадщини нашого краю, з'ясувати походження деяких власних назв Лубенщини;
- опублікувати зібрані легенди та перекази окремим виданням

Методологічною основою дослідження стали праці відомих дослідників із фольклору Г. Булашева, М. Грушевського, М. Драгоманова, В. Проппа, І. Франка. Ми спиралися на основні сентенції дослідження О. Дея (Додаток В). Значним підґрунтям для роботи стали напрацювання дослідників фольклору Лубенщини – В.Милорадовича, П. Охріменка, В. Козюри та інших (Додаток Д).

У процесі збору матеріалів дослідження було використано метод інтерв'ю. Для аналізу легенд і переказів застосовано такі основні методи дослідження сучасної фольклористики: історично-генетичний, порівняльний, структурно-типологічний і

контекстуальний. Крім того, для з'ясування рівня знань легенд рідного краю сучасною молоддю було здійснено соціологічне опитування.

Об'єктом дослідження стали легенди та перекази, що побутують у селах Лубенського району. Предметом дослідження є жанрова й тематична специфіка легенд і переказів Лубенщини, їх структура, основні мотиви й персонажі та особливості побутування.

Практичне значення дослідження. Матеріали роботи можуть бути використані на уроках української літератури під час вивчення усної народної творчості та літератури рідного краю. Інформація, представлена в дослідженні, сприятиме патріотичному вихованню, пожвавить інтерес молоді до вивчення культурних надбань Лубенщини.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому переосмислено роль народних легенд і переказів, специфіку її сьогоденного побутування. У роботі вперше в досить значному порівняльному висвітленні зібрано, систематизовано й проаналізовано легенди й перекази з історії Лубенського краю. Їх видано окремою збіркою в досить значному порівняльному висвітленні.

Наукове дослідження апробовано у виступах на уроках української літератури під час вивчення усної народної творчості. За матеріалами роботи опубліковано статті на шкільному сайті під назвою «Літопис Лубенщини в легендах і переказах», упорядковано видання «Стежками легендарної Лубенщини».

ТВОРЧА СКАРБНИЧКА ЖОРЖІВСЬКОГО КРАЮ

Барань Каріна, учениця 8 класу Жоржівської ЗОШ I-III ступенів

Шишацької селищної ради

Керівник: Вітценко Сергій Петрович, педагог-організатор

Доброго дня, шановні друзі! Сьогодні я, Каріна Барань, учениця Жоржівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, хочу познайомити вас з народним самодіяльним фольклорним ансамблем «Вербиченька». Весь зібраний матеріал про гордість нашого села знайшов відображення в проекті «Творча скарбничка жоржівського краю».

Могутня ріка бере силу з маленьких джерел, так і наша культура збагачується за рахунок родинної історичної спадщини – української пісні. Пісня - це наш духовний скарб, який єднає нас, стирає кордони, розповідає світові про велич нашого співучого народу. Мовою пісні гортаємо сторінки історії.

Не затихає народна пісня, ллється від матері до доньки, від бабусі до онуків, звучить в усіх куточках рідної Жоржівки. Від «Балок» до «Зайців», від «Жилихи», до «Любича», від «Коряків», до «Центру», від «Центру» до «Христівки» (так називали і називають різні куточки нашого села).

Співали ці пісні родини: Луценка Івана Петровича, Бабича Сергія Тимофійовича, Рябка Івана Олексійовича, Явтушенка Петра Михайловича, родини сестер - Тамари та Зіни Баленко, сестер - Тамари та Марії Даценко. Це родини-берегині, що зберігають найцінніший скарб людської душі – українські пісні.

Ще в кінці 60-х років минулого століття, коли було збудовано жоржівський СБК на 400 місць, до клубу з задоволенням ішла молодь села. Бо там працювали хорový, вокальний, драматичний гуртки. Керував ними Луценко Іван Петрович, людина

вихована тяжкими повоєнними роками, материнськими піснями, людина, яка все своє життя присвятила пісні, музиці, пензлю. Говорять, у кожного своя доля і свій шлях широкий. У Івана Петровича вона незвичайна, цікава, багата на добро і талант.

Більше 50 років трудового життя віддав культурно-освітній роботі. У пісенній творчості композитора є пісні, що ніби чарівні, нев'янучі квіти, пишно цвітуть на ниві народного життя всепоглинаючою радістю, невгамовними веселощами, пробудженням найніжніших почуттів. Цьому підтвердження - збірка пісень «Співай, мій Гоголівський край», яка вийшла у світ в 2002 році і налічує більше 20 творів.

За цей час Іван Петрович виховав не один співочий колектив. Євдокія Бойченко, Євдокія Бабич, Ганна Сологуб, Марія Дроженко, Марія Майборода – це перший склад жіночого ансамблю, який вдалося зібрати у 2005 році на святкування його 50-річчя творчої діяльності.

А далі, ансамбль вчителів «Чарівниця», дитячий – «Україночка» і народний ансамбль «Вербиченька». Жіночий колектив української пісні народився 1969 року. За роки існування склад колективу змінювався, але «кістяк» залишався і працював більш як 50 років. Це: сестри Баленко (Тамара Барань і Зіна Панченко), сестри Даценко (Тамара Вітценко і Марія Алпатова), Валентина Рябко, Софія Явтушенко, Тетяна Бардак, Віра Бойко, Катерина Луценко.

Репертуар колективу був різноманітний: ліричні, жартівливі, обрядові, календарно-обрядові, часто перепліталися з старовинними народними піснями. Багато проспівано хороших пісень колективом, а народна пісня «На городі верба рясна» стала візитною карткою для ансамблю. І коли постало питання, як назвати колектив, то «Вербиченька» була прийнята одностайно. Адже наша Жоржівка майже з усіх боків оточена ставками, а верби навколо ставків опускають своє віття і полощуть їх у воді, немов дівочі коси. Так і хочеться співати: «Гнуться верби понад став...».

Дослідивши сімейні архіви учасників цього колективу, архів місцевого старостату та підшивку районної газети «Сільське життя», вдалося встановити, що їм є, чим гордитися. «Вербиченька» неодноразовий переможець, призер різноманітних фестивалів, оглядів-конкурсів, творчих звітів і учасник творчого звіту майстрів мистецтв та колективів художньої самодіяльності області «Симфонія полтавського краю» в м. Києві (національний палац «Україна»). Вдалося відшукати і програму цього заходу, де в розділі «Фольклорні сюїти» відзначено наших односельців.

Плине час, міняються люди, міняється село, але любов до пісні щемливої, захоплюючої, плакучої і веселої, з котрою живуть ці красиві люди, ніколи не згасне. Цю шедру, щирю любов до людей, до пісні ці прекрасні жіночки передають своїм дітям і онукам, які підхоплюють її і несуть у вирій над селом, над рідним краєм:

*«Зачепився місяць за вербову гілку
З чистого джерельця вечір воду п'є.
А в бузковій тиші голос перепілки
До любові кличе, що у серці є...»*

Такою піснею у вересні 2019 року онуки наших «жоржівських жайворонків» починали святковий концерт, присвячений 50-річчю створення народного фольклорного ансамблю «Вербиченька».

Весь зібраний матеріал про наших артистів знайшов відображення в куточку «Народний ансамбль «Вербиченька»», який створений у навчальному закладі. Також цей же матеріал був надрукований в газеті «Село полтавське» в рамках проєкту «Є таке село на Полтавщині» та використаний Миколою Тищенко в книзі «Нариси жоржівського краю».

На нашу думку, наше дослідження сприятиме піднесенню української національної свідомості, причетності до історії рідного краю, поваги і шани до наших предків.

Ми прагнемо спонукати наступне покоління дослідників до власного пошуку та збереження надбань попередніх поколінь. Бо Микола Жулинський писав: «Ми, українці, виробили в складних умовах етнічного розчленування і багатовікового поневолення раціональну організацію середовища життєдіяльності й забезпечення духовних запитів людини, витворили особливу систему звичаїв, вірувань, світосприйняття, моральних, правових, етнічних і естетичних форм, які склалися упродовж історичного розвитку людської спільності на шляхах до формування української нації і національної культури» .

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І ВАСИЛЬ КАРАЗІН

Екскурсія по центру Харкова

Белінський Дмитро, вихованець гуртка історичного краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 9 класу Будянського ліцею № 2 Південної міської ради Харківського району Харківської області.

Керівник : Безрукова Т.М., керівник гуртка історичного краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради., Почесний краєзнавець України

На заняттях гуртка історичного краєзнавства ми неодноразово віртуально мандрували по Харкову. Та, як правило, два рази на рік, здійснювали автобусну екскурсію із циклу «Харків студентський». Найулюбленіший наш маршрут по місцям, пов'язаних з життям і діяльністю Г. Сковороди та В. Каразіна. Г. Сковорода своєю багаторічною та плідною працею заклав ґрунт для відкриття єдиного на той час вищого навчального закладу на всю Слобідську Україну, Харківський університет (1805). Втілював мрії великого просвітителя про університет В. Каразін, творець першого класичного університету, який нині носить ім'я свого засновника.

Відомо, що великий просвітник Г. Сковорода дружив з багатьма відомими родинами Слобожанщини, у тому числі і з Каразінами. Григорій Савич неодноразово бував у маєтку Каразіних селі Кручик Богодухівського повіту. Спілкувався з Назаром Олександровичем та Варварою Яківною, їх синами Василем та Іваном. Григорій Савич дуже поважав Варвару Яківну (у дівочтві Ковалевську, рід яких йшов від козацького роду В. Магденків). Після трагічної загибелі батька родини, Г. Сковорода написав епітафію на могилі Назара Олександровича. І навіть той факт, що прийшов померати великий філософ до маєтку Андрія Івановича Ковалевського (вітчима Василя та Івана Каразіних) говорить про тісний духовний зв'язок між славетними родинами.

Місця, пов'язані із життям і діяльністю Г. Сковороди у Харкові Покровський собор. Кам'яна будівля Покровського собору була побудована козаками за межами тодішніх кордонів фортеці, поблизу її північної стіни, в 1689-му

замість дерев'яної Покровської церкви (відомої ще з 1659). У тому ж 1689 храм освячений митрополитом Авраамом. У 1726 був заснований чоловічий училищний Свято-Покровський монастир з колегіумом, який згодом дуже вплинув на культурний і духовний розвиток усієї Слобожанщини. З 1759 Гр. Сковорода починає працювати там викладачем. У 1774 на подвір'ї Покровського монастиря (на той час територія Харківського історичного музею) на місці, де був розташований Колегіум, встановили гранітну стелу (скульптор Л. Твердянська). **Прибавочні класи**, У 1768 р. при Колегіумі відкрили так звані Прибавочні класи, які розташовувалися за територією монастиря, там, де зараз знаходиться ТЦ «Нікольський». У 1759 - 1764 Гр. Сковорода читав там курс піітики та катехизиса, та його світогляд розходився з концепціями офіційного богослов'я і його вимусили залишити Колегіум. **Пам'ятник Г. Сковороді**. У 1992 у Харкові було відкрито перший пам'ятник Г. Сковороді з бронзи та граніту у місті (скульптор І. Кавалерідзе). Він встановлений біля Харківського історичного музею (сучасний Покровський монастир) у Покровському сквері. **Харківський національний педагогічний університет** з 1945 носить ім'я Г. Сковороди. Вікна головного корпусу ВНЗ по вул. Алчевських прикрашають вітражі сквородинівської тематики, виконані студентами-дипломниками у 1980-х роках.

Місця, пов'язані із життям і діяльністю В. Каразіна у Харкові

Каразіна вул. знаходиться у Нагірному районі Харкова. Проходить від вул. Сумська до вул. Алчевських. Заснована згідно рішення міської думи від 15.11.1855. первісна назва Кроянська, так як знаходилася на землі колежського секретаря Е.К. Кроянського. 15.09.1894 перейменована на Каразінську, так як вела до університетських корпусів. **Університетська вулиця** — вулиця в центрі Харкова, на Університетській гірці. Виникла однією з перших на території Харківської фортеці. У 1805, після відкриття Харківського імператорського університету, заснованого В. Каразіним, стала називатися Університетською вулицею. Найцікавіші будинки по цій вулиці: **Буд. № 16**. Будинок губернатора, колишній головний корпус університету (арх. П. Ярославський). У середині ХХ ст. після переїзду університету в нові приміщення на площі Свободи, у звільнених будівлях розмістився УЗПІ, який пізніше став УПА. **Буд. № 25**. Колишній новий корпус університету, побудований у 1823—1831 арх. Є. Васильєвим. У будинку розміщувалася бібліотека, обсерваторія, університетська домовна церква та актовий зал. Під час Другої світової війни було зруйновано купол, будинок отримав ушкодження, і в 1950-ті рр. було проведено реконструкцію. У приміщенні в 1963 розмістили кінотеатр «Піонер», перейменований в 1973 на «Юність». У 1990-ті кінотеатр закрили, а в будівлі розмістився Український культурний центр «Юність». **Буд. № 27**. Навчальний корпус, будівля колишнього юридичного факультету Харківського імператорського університету. Побудовано 1909 в стилі модерн, арх. В. Величко. **Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна** на майдані Свободи (головний корпус). Тут ми завжди фотографуємося біля пам'ятника В. Каразіна та відвідуємо «Музей історії університету», де окремий стенд розповідає про вплив мандрівного філософа, великого просвітителя Г. Сковороди на В. Каразіна.

Історія пам'ятника Василю Каразіну

У 1903 проект пам'ятника В. Каразіну було схвалено харківськими земськими зборами і Радою університету. Тоді ж місцем спорудження пам'ятника затвердили

круглу площу на початку головної алеї Університетського саду (теперішній Сад Т. Шевченка) — якраз на місці, де зараз височить монумент Т. Шевченку. Урочисте відкриття пам'ятник В. Каразіну відбулося 20.06.1907 (автор— скульптор І. Андреолетті і архитектор О. Бекетов). За свою понад столітню історію пам'ятник декілька разів змінював місце розташування. Так, у 1934 пам'ятник було перенесено до університетського корпусу на Університетській вулиці (поруч з теперішнім культурним центром «Юність»). У 1958 пам'ятник В. Каразіну знову було перенесено до міського саду імені Т. Шевченка. У 2004 із нагоди урочистостей до 200 річниці заснування Харківського університету (того ж таки року відзначалося 350-ліття Харкова) пам'ятник зайняв найдоцільніше місце — його було встановлено біля центрального входу до головного корпусу університету, який від 1999 носить ім'я свого засновника — Василя Назаровича Каразіна.

Г. Сковорода і В. Каразін були палкими патріотами своєї Вітчизни. Їхні погляди спрямовувалися на виховання почуття патріотизму, любові до Батьківщини.

САНКТУАРІЙ ЛЕТИЧІВСЬКОЇ БОГОРОДИЦІ - ОПЛОТ КАТОЛИЦЬКОЇ ВІРИ НА ПОДІЛЛІ

*Боцюн Ангеліна, учениця 7-А класу Летичівського ліцею №2
Летичівської селищної ради Хмельницького району Хмельницької області
Керівник: Бачинська Наталія Миколаївна, вчитель історії*

На сучасному етапі історії України відбуваються кардинальні, часто суперечливі за своїм змістом зміни, які супроводжуються виникненням певних проблем – економічних, політичних, соціальних, духовних. Серед багатьох факторів національно-духовного відновлення особливе місце займає фактор релігійний. Україна завжди була і є багатоконфесійною країною, а її народ, незважаючи на довгі роки ідеологічної індоктринації, зберіг притаманну йому духовність, толерантність та великий релігійний потенціал.

Зростання релігійності населення, кількості діючих храмів, монастирів, релігійних громад, масових публічних церковних обрядів і церемоній, присутність та участь представників церков майже в усіх важливих державних заходах, висвітлення засобами масової інформації значущих подій релігійного життя – усе це стало звичайними атрибутами сучасності. На той час, коли релігійне питання викликає великий інтерес українського суспільства, у науковій сфері вкрай не вистачає досліджень з проблем історії вітчизняної духовної культури. Дослідження цієї теми є актуальним сьогодні й тому, що релігійно-духовна сфера все більш втягується до політичного життя України.

Історія релігійних конфесій належить до маловивчених питань нашої минувшини. Помітне місце тут належить храмам, монастирям і Летичівському Санктуарію, зокрема. Кожна обитель, і Летичівська зокрема, - це окрема історія і водночас складова загальної “картини” нашої минувшини і сьогодення, її невід’ємна частина. Представлена робота має показати різні аспекти функціонування та розвитку Летичівського храму за час його існування. При написанні роботи використовувалися книги, опубліковані статті у газетах, журналах, інтернет джерела і архівні фонди.

Актуальність даної теми зумовлена динамічним процесом розвитку та активним входженням Римо-Католицької церкви в українське суспільство загалом та

у життєдіяльність громади містечка Летичів. Це спонукає до оцінки й детального розгляду напрямів соціально значущої діяльності католицького храму, аналізу особливостей та закономірностей його історичного розвитку.

У житті кожного народу релігія і церква відіграють надзвичайно важливу роль. Це особливо вірно по відношенню до епох, відділених від нашої століттями, до часів, коли світогляд переважної більшості людей був релігійним. Кожна церква славна своєю історією і завжди тісно пов'язана з історією міста, села або місцевості, де вона була збудована. Селище міського типу Летичів – одне з найдавніших поселень на Поділлі. Санктуарій був і є релігійно-культурним осередком, носієм релігійних і місцевих традицій, користувався і користується авторитетом у місцевого населення. Так, Святиня Летичівської Богородиці багато разів була зруйнована і сплюндрована, але віра сильніша за ненависть. Минули всі бурі і навали, вже давно обернулись у порошок будівники, охоронці та вороги, а Летичівська Святиня пережила, устояла і сьогодні стоїть як наочний свідок і символ сили живої віри у Єдиного Бога, Володаря часу та історії. Католицька віра через Санктуарій Летичівської Богородиці допомагає людям усвідомити свою моральну належність до соціуму, самовизначитися в суспільстві, а внаслідок цього об'єднатися з близькими за поглядами, моральними установками людьми, разом з ними брати участь у культових церемоніях. Це сприяє утвердженню в суспільстві злагоді, солідарності, згуртованості, знижує конфліктність, натомість посилює суспільну рівновагу та гармонію суспільних відносин.

БОЛГАРСЬКА ПІСНЯ БЕССАРАБСЬКОГО КРАЮ. РОЗВИТОК І ЗМІНИ БОЛГАРСЬКОЇ ПІСНІ В УКРАЇНІ

*Гайдаржи Елла, учениця 11 класу Багатянського ЗЗСО Саф'янівської ОТГ
Ізмаїльської району Одеської області*

*Керівник Тангер Наталія Василівна, керівник гуртків
Центру дитячої та юнацької творчості та Багатянського ЗЗСО*

Народні пісні протягом віків проходили ті самі шляхи розвитку, що й багато інших явищ сучасної науки. Віками не звертали на них жодної уваги, вчені ставилися до них із погордою, як і взагалі до мови простого народу, до його життя, звичаїв і звичок, як ставились із погордою і до самого народу. Лише під кінець минулого століття під впливом сентименталізму, що розвивався в літературі, і звернення до природи, а також під впливом нових напрямів у суспільних, історичних та філологічних науках у різних країнах почалося їхнє активне збирання.

Актуальність даної теми полягає в тому, що зараз, поступово зникає народна пісня, неважливо якою мовою вона звучить. На весіллях в селах раніше обов'язково співали народні пісні, а зараз все рідше зустрінеш таке.

Завдання – віднайти та записати народні пісні мого краю, а саме болгарські.

Мета – опитати мешканців, старожилів села щодо народної пісні, записати їх та поширити ці знання серед ровесників. Також зробити опитування серед однолітків, чи знають вони народні пісні, якщо так, то де чули й хто їх навчив.

Основні народні музичні інструменти болгар: струнні — гадулка (зазвичай 3-струни, смичковий), тамбура (щипковий); різні духові — гайда (рід волинки), кава

(різновид вівчарській сопілці), додюк (сопілка), двоянка (сопілка-двійка); ударні — тупа та інші.

Народна музика болгар мого краю зберігає самобутні риси щодо образності, мелодики, ладо-гармонічного строю і метроритму. Їй властиві слов'янська наспівність і в той же час багата орнаментика, в основі багатьох мелодій — різні натуральні лади (еолійський, дорійський, фригійський а також лади зі збільшеною секундою).

Болгарські народні пісні переважно одноголосні. Багатоголосні пісні, яким властивий секундовий і квартовий рух голосів. У народних болгарських танцях (симетричних і несиметричних структур) часто муз. фраза не збігається із закінченням танцю — свідчення того, що танець створювався не одночасно з музикою.

Болгарська музика є частиною болгарської, балканської, європейської та світової культури. Сформувалася на основі народної музики слов'янських племен, увібравши у себе елементи музичних культур інших народів.

На території Бесарабії збереглися пам'ятки культур різних народів, що населяли Балкани в давнину — зокрема фракійської, іллірійської, еллінської, візантійської, турецької та інших. Ці культури мали значний вплив на формування культур слов'янських племен, які стали переважати на Балканах з VII століття. До ранньої доби розвитку музичної культури болгар відносяться керамічні зображення водяного органу, скульптури і рельєфи вершника, який тримає в руках ліру.

Давній фольклор болгар пов'язаний із язичницькими культами, що не щез навіть після прийняття християнства. Наприклад, у проповіді Козьми Пресвитера (10 в.), згадується про поширені в народі «бісовські» обрядові святкові танці зі співом під акомпанемент гуслів.

Для пісенної культури болгарського народу характерні давні обрядові, трудові, чабанські пісні, ритуальні співи зі складною мелодикою, нерегулярною ритмікою. Особливо поширені такі пісенні жанри: гайдуцькі (епос болгарського народу), ліричні, міфологічні.

Музичні інструменти, що відтворюють ритми болгарської музики: гайда (волинка), годулка, кеменче тамбур, кавал (довгаста відкрита флейта з дерева, інструмент чабанів).

Народна пісня – незатьмарене джерело життя і повсякденних турбот трудівників. Вона правдиво відгукувалась на найрізноманітніші події в житті простих людей.

Перший найрозвиненіший елемент музичної культури болгар мого краю – народна творчість, що збереглася дотепер завдяки діаспорній консервації життя і побуту народу на землях краю.

Народна пісня села Багате – це не просто пісня одного народу, це пісня багатонаціональна. На будь-якому святі ви почуєте і болгарську, і молдавську, і українську, і російську народну пісню.

Ця унікальність є характерною рисою цього краю. І це, на мій погляд, дуже добре. Погано лише те, що повільно, але стабільно народна пісня зникає. Мало залишилось людей, які можуть передати ці знання молодому поколінню.

ЗІРКА ПОЛТАВСЬКОЇ НАРОДНОЇ НИВИ: ГРИГОРІЙ КОВАЛЕНКО НА ТЛІ ЕПОХИ

Гвоздь Дар'я, учениця 8-А класу Гімназії № 8 імені Панаса Мирного

Полтавської міської ради

Керівник: Якименко Юлія Данилівна, учитель української мови та літератури Гімназії № 8 імені Панаса Мирного Полтавської міської ради

155-річниця виповнюється цього року від дня народження одного із найбільш працьовитих українців-інтелігентів кінця ХІХ – початку ХХ століття, письменника, громадського і культурного діяча, видавця, дослідника історії та етнографії, художника, народного лікаря Григорія Олексійовича Коваленка. Життєвий і творчий шлях цього, воістину «невтомного трударя народної ниви Полтавщини», насправді є недостатньо дослідженим та висвітленим [3]. А між тим, саме йому у буремні роки Української революції 1917-1921 рр. судилося опікуватися народною освітою Полтавщини, займатися дослідженням і популяризацією минувшини тощо. Сьогодні, дослідження такого подвижницького подвигу на ниві народної освіти і культури є досить актуальним, адже дає змогу уявити усю велич національно-патріотичного духу у нашій краї в роки Революції. Народився майбутній діяч-культурник 24 січня 1868 року в присілку Липняки Переяславського повіту Полтавської губернії у родині, яка речно зберігала козацькі традиції. Так згадує сам Григорій Коваленко про свою освіту: «Ріс у козачій родині, де не переривалася стара козацька традиція, освіта, культура. Діди й батьки були любителями і знавцями церковної науки і української поезії. Дід доброю українською мовою написав свою автобіографію, яка зберігалася і перечитувалася його нащадками. Здавна у сім'ї трималася, не переводячись, і традиція малярства. До 8-ми років я навчався дома, а коли вже добре вмів читати й писати, мене віддали в народну школу, курс якої я закінчив в 11 років. До 14-ти навчався самотужки, багато читав, допомагав у домашній роботі»[1, с.67]. Далі буде Полтавська фельдшерська школа, посада земського фельдшера та вчителя у с. Дем'янець. Увесь час, Григорій Олексійович поєднує медицину із фольклористикою. Як приклад – поява праць «Про народну медицину в Переяславському повіті». Пізніші науково-популярні брошури «Клопіт в селі Білашівці», «Чума на людях», «Від чого вмерла Мелася» також були продиктовані бажанням піднести свідомість і культуру народу та поліпшити умови селянського життя [1, с.65]. З 1895 року з допомогою письменника Бориса Грінченка і правника Іллі Шрага Коваленко перебирається до Чернігова, працює там діловодом, а пізніше – помічником секретаря міської управи, близько сходиться з М. Коцюбинським, В. Самійленком та іншими діячами культурно-освітнього руху. У Чернігові М. Коцюбинський, В. Самійленко, Б. Грінченко та Г. Коваленко організували видавничий проект літературного альманаху «Хвиля за хвилею».

Як свідчать спогади сучасників, листування самого Григорія Олексійовича, Коваленкові під час реалізації цього проекту випадає чи не найважче завдання: листування з літераторами, редагування та підготовка до друку їхніх творів. І, на думку науковців, великою заслугою саае Григорія Олексійовича було те, що в альманасі «Хвиля за хвилею» друкувалися Іван Франко, Осип Маковей, Дніпрова Чайка, Агатангел Кримський[2, с.3]. Точних даних про причини переїзду Г.Коваленка у Полтаву 1905 року немає, але є припущення, що цьому посприяла участь його у відкритті пам'ятника І.Котляревському у 1903 р.[3]. Тут він улаштувався працювати

секретарем міської управи й одразу ж зніціював – разом із Миколою Дмитрієвим і Панасом Мирним – створення міського товариства «Просвіта». Відомо, що статут товариства 1906 року було відхилено місцевою владою як проєкт націоналістичної громадської інституції. Цією ж ініціативною групою було організоване видавництво журналу-тижневика «Рідний Край», Г. Коваленко став одним із відповідальних редакторів цього часопису. У ті ж роки під впливом В. Кричевського він захопився етнографією, українською історією й невдовзі подарував читачам цінний підручник «Українська історія». Упродовж 1913–1914 років невтомний дослідник видавав у Полтаві місячник народного здоров'я і природознавства «Життя і знання». Під час Української революції 1917–1921 років Г. Коваленко перебуває в самому центрі громадсько-політичного життя Полтави: входить до Комітету українських поступових партій та організацій, входив до Української демократичної партії, 1905–1917 – до Української радикально-демократичної партії. Від українських демократичних організацій обирається до Полтавської міської думи, також до міської української просвітно-лекційної комісії, стає дійсним «народним лектором» [4].

У квітні 1917 року відбулися установчі збори Полтавського міського товариства «Просвіта». На них головою просвітян Полтави обирають Г. Коваленка. Від імені полтавської «Просвіти» він виголошує промову на I Всеукраїнському з'їзді «Просвіт» у вересні 1917 року в Києві. 1919 року Г. Коваленко створює комітет зі святкувань 150-річчя від дня народження Івана Котляревського. Звичайно, радянська влада міста була проти «націоналістичних» торжеств. Але організатори збираються на мітинг на могилі зачинателя нової української літератури, відслужують панахиду його пам'яті, у театрі проводять святковий вечір. До урочистостей тоді долучилося близько 20 тис. осіб. У 1919–1921 роках Г. Коваленко працював інструктором народної освіти Полтавського повіту. Як історик та етнограф, він уходить до складу Полтавського наукового товариства при ВУАН. Був дійсним членом Полтавської губернської вченої архівної комісії, разом із В. М. Щербаківським, М. Я. Рудинським, В. О. Щепотьєвим, Л. В. Падалкою організував губернський Комітет охорони пам'яток. Після звільнення у 1924 року М. Рудинського, на знак протесту, припиняє діяльність у музейних проєктах. У 1920–1930 роках Григорій Коваленко викладає біологію в Полтавській фельдшерсько-акушерській школі, деякий час працює директором цього навчального закладу. 1929 року в Харкові з'являється третє видання його підручника «Анатомія і фізіологія людини» [2]. Григорій Коваленко залишив певний слід і як художник-портретист та живописець. Серед його творів – оригінальні варіанти портретів Тараса Шевченка й Івана Котляревського, краєвиди Полтавщини, як-от «Хата на Павленках», «Над Ворсклою у Нижніх Млинах». Окремі роботи митця експонуються в Полтаві. Родина Коваленків проживала в Полтаві по вулиці Уютній, 3, куди часто приходили студенти, оскільки у господаря була багата бібліотека. Про це органи УНКВС напишуть згодом – в обвинувачувальних протоколах: «Коваленко в 1936 році у педінституті міста Полтави створив контрреволюційну націоналістичну групу. По його завданню учасники цієї групи розповсюджували націоналістичну літературу, вели роботу з підготовки кадрів для активних націоналістичних антирадянських виступів» [1, с. 69]. За сфабрикованим обвинуваченням – «учасник і організатор підпільної контрреволюційної націоналістичної організації» – 20 серпня 1937 року Григорій Коваленко був заарештований, а вже 15 грудня за постановою особливої

трійки УНКВС у Полтавській області був розстріляний у міській в'язниці. Найтрагічніше, що місце його захоронення невідоме. Реабілітований 1969 року. Сьогодні біографічні відомості про Г. О. Коваленка можна по крупинках зібрати з різних джерел і ресурсів. А от бібліографія його творів залишається не дослідженою. Тож автор пропонує короткий перелік його друків, здебільшого маловідомих: «Від чого вмерла Мелася», «Вишнівська справа», «Вічний календар», «Вода в природі», «Ворожка (комедія на 1 дію)», «Деятельность и значение И. П. Котляревского в истории украинского общества», «Жарти життя : оповідання», «З часів поривів і надій, 1900–1903 : (оповідання та інше)», «Задачи и цели фельдшерско-акушерской организации», «Клопіт у селі Билашівці : оповідання про сифіліс», «Людина і громада: Думки про добро і правду», «Море».

ІСТОРІЯ ЦЕРКВИ МОГО РІДНОГО СЕЛИЩА

*Глушко Марія, учениця 5 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»
Дергачівської міської ради Харківської області.*

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури

Із давніх - давен український народ не жив без праці й віри – краплини зцілення душі, що так необхідна для кожного християнина. Тому в старовину найпочесніше місце в місті або селі відводили під храм. Ставився він на найвищому місці і його було далеко видно.

Слово «храм» походить від спільного кореня із старослов'янської мови «хороми», тобто будинок для людей, котрі повірили в Бога, прагнули, щоб він був із ними завжди і всюди.

Священною історією мого рідного селища є історія храму.

Це було сорок років тому. Маленький Олег дуже любив свою бабусю, яка розповідала йому казки, балади, притчі, біблійні легенди.

« Бабусю, я хочу з тобою піти до церкви і все побачити, про що ти мені розповідала», - попросив онук.

« Церква далеко знаходиться, я не дійду, ніжки хворі – болять», - відповіла бабуся.

Тоді у хлопчика яскравими вогниками засвітились очі й він промовив: «Бабусю, коли я виросту, побудую у Слатині церкву!» І стримав своє слово Олег Іванович Топчій.

У 2004 році отець протоієрей Щербан заснував церковну громаду. І розпочалося довгождане будівництво, яке підтримували всі віряни. Олег Іванович Топчій – житель Слатині, вніс найбільше коштів на будівництво храму Казанської ікони Божої Матері, а допоміг у цій благородній справі й Андрій Борисович Кононенко.

І у 2017 році 4 листопада на православне свято ікони Казанської Божої Матері наша Слатинська церква була відкрита для вірян й освячена Митрополитом Харківським і Богодухівським Ануфрієм. Дуже шкода, що до свята не дожила бабуся Олега Івановича. Але Топчій Надія Іванівна – мати мецената, яка в душі свого сина виростила храм людяності, честі, доброти, віри, порядності, розділила з громадою радість такої визначної події в селищі.

І я, будучи чотирирічною дівчинкою, тоді вперше ввійшла в цей світлий храм. Мене за руку тримала мама. Всередині було дуже атмосферно, затишно... Церква

ділилася на три частини: притвор, середня частина, де стоять віруючі, та вівтар, де священник проводить богослужіння й знаходиться найголовніше місце – святий престіл, на якому здійснюється Таїнство святого причастя. Вівтар відокремлювався від середньої частини церкви іконостасом, що складався з декількох рядів ікон і мав трое врат. Через вікна пробивалось сонячне світло. Горіли свічки та пахло ладаном... У цій маленькій церкві мешканці нашого селища вперше разом проказали «Вірую» й «Отче наш», посповідалися та причастилися.

Відтоді щонеділі чи на свята слатинчани від малого до великого сповняли церковну заповідь про святкування святого дня не лише недільним відпочинком, але й участю в недільній Літургії й більшими та меншими групами ішли до церкви.

Але у лютому 2022 -го року все раптово змінилось. Вулицями селища пройшла ворожа техніка, руйнуючи все на своєму шляху. Лікарня, вокзал, ліцей, магазини, будинки – усе зазнало пошкоджень. Вороги зазіхнули й на святе – нашу церкву!.. Вона також зазнала значних руйнувань.

У перші дні вторгнення мешканці селища ховалися в підвалах та погребях. Боялися вийти. Від пострілів та вибухів здригалося все. Люди змушені були виживати без їжі, світла та газу. Так минуло три місяці.

Яка ж була радість, коли наші захисники прогнали ворогів із Слатине аж до кордону. Тоді місцеві жителі, ще більше об'єднавшись, почали ремонтувати все, що підлягало відновленню. І, звісно ж, спільними зусиллями полагодили розбиту церкву.

Так, зараз селище інше, не таке як було до війни. Але я вірю, що згодом усе відновиться, стане ще кращим. А поки що, як і раніше, щонеділі та на свята слатинчани від малого до великого йдуть до церкви, підносять свої щирі молитви до Всемилистивого Господа за кожного сина й доньку України, які борються за свободу нашого народу, вшанувають наших Героїв-захисників, які, на жаль, загинули у цій війні, згадуючи їх поіменно.

Життя триває. Воно є творцем історії. Але ніщо не може стерти в пам'яті людей хвилини, проведені в храмі, який ми називаємо Храмом Душі.

КАТЕРИНИНСЬКА ЦЕРКВА – ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ

Голован Олександра, вихованка гуртка «Юні джури» комунального позашкільного навчального закладу «Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді», м. Чернігів, Чернігівська область

Керівник: Дорошенко О. І., керівник гуртка «Юні джури» комунального позашкільного навчального закладу «Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді»

У ХХІ століття Україна увійшла перебуваючи в стані економічної та екологічної кризи. Проте стратегія щодо включення до європейського простору вимагає негайного пошуку шляхів активізації та піднесення всіх складових потенціалу держави. Серед важливих і перспективних напрямів розвитку слід виділити виявлення та всебічне вивчення культурної спадщини. А її виважене використання й комплексне збереження є стратегічним та науково-практичним завданням держави.

Варто відмітити, що неможливо вивчити та в повній мірі оцінити значення кожної історико-культурної пам'ятки – а їх в Україні понад 140 тисяч – без філософського погляду та аналізу.

Мета дослідження полягає у вивченні історичних аспектів та особливостей функціонування Катерининської церкви міста Чернігова як одного з провідних елементів філософського підґрунтя становлення духовних цінностей українського суспільства.

Для реалізації поставленої мети слід виконати такі **завдання**:

- ознайомлення з історичними джерелами щодо появи Катерининської церкви у місті Чернігові;
- дослідження літературної бази та вивчення хронології існування Козацького кафедрального собору великомучениці Катерини;
- спостереження й опис архітектурних елементів та оздоблення чернігівського храму XVIII століття;
- аналіз особливостей функціонування Катерининської церкви в умовах сьогодення.

Висновки. Ознайомившись з історичними джерелами, було встановлено, що Чернігівщина – справжня історична скарбниця України. Древній Чернігівський край відомий великою кількістю унікальних пам'яток історії та архітектури Княжої та Козацької доби. Понад 200 з них мають світове значення і свідчать про видатну роль і місце Чернігівського князівства у формуванні Київської Русі та Української держави. Одним з тих об'єктів, які сміливо та впевнено можемо називати духовною спадщиною українського народу, є Козацький кафедральний собор великомучениці Катерини (ПЦУ) в Чернігові. Більш уживана назва – Катерининська церква.

При висвітленні теми увага передусім приділялась вивченню літератури щодо історії побудови, реставрації, оздоблення Катерининської церкви, яка височіє на пагорбі у середмісті стародавнього Чернігова. Багатовікова історія міста та храму свідчить про особливу духовну ауру і надзвичайний вплив досліджуваного архітектурного об'єкта на світогляд містян, на формування їхніх переконань і життєвих цінностей.

Встановлено, що пам'ятка козацького бароко неодноразово зазнавала руйнувань, проте її щоразу було відбудовано та реставровано. Сьогодні звертаємо увагу на особливості зовнішнього вигляду цієї історико-культурної пам'ятки: це п'ятикамерний безстовпний храм, який вінчають п'ять бань; стіни побілені; бані і хрести позолочено; як і в традиційних козацьких церквах, її стіни не розписані.

Варто зазначити, що сьогодні собор належить до об'єктів історико-архітектурного заповідника «Чернігів стародавній». У Катерининській церкві зберігаються мощі Преподобного Меркурія Бригинського, який був священником та молитвами зцілював хворих. Віряни збираються на богослужіння, аби вшанувати його пам'ять та торкнутися мощей. У храмі відспівують воїнів ЗСУ, які загинули в російсько-українській війні.

Настоятель кафедрального храму Святої Катерини священник Роман (Кіник) допомагав чернігівцям під час облоги міста російськими військами у лютому-березні 2022 року і зараз продовжує це робити. Служителі Катерининської церкви займалися волонтерською діяльністю протягом 8-ми років ще до початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України. На рахунок отця Романа та його однодумців понад 270 виїздів із гуманітарним вантажем до зони АТО/ООС за один лише 2015-й рік.

Аналіз заснування та функціонування архітектурної перлини Чернігівщини – Катерининської церкви – допоміг зробити висновок, що пам'ятки історії та культури є важливою частиною духовних надбань людства, які несуть в собі різнобічну та багату інформацію про розвиток суспільства, про історичне пізнання. Перш за все, найдавніші храми – це унікальні свідки минулого, важливе джерело досвіду для нових поколінь.

По-друге, історико-культурні пам'ятки впливають на почуття, емоції людей, на сприйняття ними навколишнього світу, формують світогляд та значною мірою визначають культурний і духовний потенціал нації.

Особлива роль філософії у вивченні та дослідженні архітектурних пам'яток виражена здатністю як індивідуального, так і колективного сприйняття, формування нових поглядів та ставлення до дійсності. Культура нації формується як результат поєднання історичного досвіду, життєвих цінностей, свідомого визначення понять добра і зла, правди і справедливості, почуття прекрасного та духовного.

ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ПИСЬМЕННИКА Г. П. ДАНИЛЕВСЬКОГО НА БАЛАКЛІЙЩИНІ

Головінов Оскар, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» Балаклійської станції юних натуралістів Балаклійської міської ради Харківської області

Керівник: Пурдя І. М., культорганізатор Балаклійської станції юних натуралістів Балаклійської міської ради Харківської області

Іван Якович Данилевський свій основний маєток – с. Пришиб залишив у спадщину старшому сину Івану, а х. Балаклійський іще за життя виділив у власність і окреме господарство другому сину Петрові. На честь нового власника хутір перейменували в сільцо Петрівське.

У господаря Петрівського Петра Івановича Данилевського в шлюбі з Катериною Григорівною Купчиною народилися троє дітей – донька (її ім'я залишилось невідомим для історії) та два сини – Григорій і Петро.

У 1839 р., проживши з родиною трохи більше 10 років, Петро Данилевський помер. Після смерті чоловіка Катерина Григорівна прожила траурний рік в успадкованому від чоловіка маєтку, а потім переїхала до Чугуєва, де зустріла нового супутника життя – полковника Михайла Михайловича Іванчина-Писарєва. Іванчин-Писарєв дав пасинку хорошу освіту, влаштувавши до московського Дворянського інституту. Потім Григорій Петрович продовжив навчання на юридичному факультеті Петербурзького університету, після чого 7 років прослужив чиновником з особливих доручень Міністерства народної освіти.

У 1857 р. Г. П. Данилевський одружився з Юлією Замятіною і молоде подружжя оселилося в Петрівському. Але не можна сказати, що родина письменника жила тут безвиїзно. Мешкали вони по черзі в Петрівському та в маєтку Юлії Єгорівни на х. Катеринівка. До того ж, Григорій Петрович багато подорожував, відвідавши разом з дружиною Волгу, Кавказ, Крим, а в 1860 р. – Європу.

За 12 років перебування Данилевського в с. Петрівському, тут народилися його діти - старша донька Катерина (1859 р.), сини Михайло (1862 р.) та Костянтин. У 1866 р. народилася і померла від запалення легенів друга донька. В Петрівському були написані відомі твори Данилевського – романи «Беглые в Новороссии», «Беглые

воротились», «Новые места». З цього села він відправлявся на службу до Харківського комітету з поліпшення побуту поміщицьких селян, Зміївської повітової училищної ради.

У 1869 р. Г. П. Данилевському запропонували посаду заступника редактора газети «Правительственный вестник» і він разом з родиною переїхав до Петербургу. До кінця своїх днів Данилевський буде жити в столиці, працювати заступником редактора, а згодом редактором згаданої вище урядової газети.

В 1879 р. Данилевський продав маєток трьом сусідським селянським товариствам. У листопаді 1890 р. письменник раптово захворів, кілька днів страждав від болю і після невдалої операції на нирках помер 6 грудня.

Г. П. Данилевського поховали в Троїцькій церкві с. Пришиб, відповідно до заповіту письменника, в родинному склепі Данилевських. На могильній плиті розмістили надпис: «Здесь покоится прах незабвенного и дорогого моего отца, писателя Григория Петровича Данилевского, тайного советника, главного редактора газеты «Правительственный Вестник». Родился 14 апреля 1829, скончался 6 декабря 1890».

Хоча в Пришибі Григорій Петрович не жив, та мав з селом тісні зв'язки. З дитинства він зберіг повагу та гордість до предків. Але, крім духовного зв'язку з батьківщиною предків, Г. П. Данилевський в другій половині ХІХ ст. став власником частини землі в селі.

У 1862 р. в с. Пришиб була відкрита школа і Г. П. Данилевський подарував під будівництво школи невеликий дерев'яний будинок.

Родинне склепіння Данилевських зберігалось недоторканим до 1922 р., коли в Україні пройшла кампанія з вилучення церковних цінностей. Тоді пришибські активісти не посоромилися розорити родовий склеп Данилевських у підвалинах храму і забрали шпагу, яка лежала на труні письменника Г. П. Данилевського.

Пізніше, в 1937 р., служіння в Троїцькій церкві припинилося, а в 1938 р. храм почали розбирати на господарські потреби.

У 1962 р. Спілка письменників СРСР організувала приїзд до Радянського Союзу з Іспанії молодшої доньки Г. П. Данилевського Олександри Григорівни Данилевської-Родрігес. Метою візиту восьмидесятидворічної жінки було відвідування могили батька в Пришибі. Іноземній гості фактично нічого було показувати – церква була зруйнована, склеп завалений шаром ґрунту і сміття. Спішним порядком територію на місці розташування Троїцької церкви розрівняли, вичистили і влаштували символічну могилу письменника Г. П. Данилевського з надписом: «В селе Пришиб с 1844 по 1890 год жил и работал известный писатель Григорий Петрович Данилевский. Родился в 1829 году – умер в 1890 году».

Організатори заходу допустили прикрі помилки. З надпису виходило, що Данилевський 46 років свого дорослого свідомого життя з 60-ти прожитих провів у Пришибі і лише 15 дитячих та юнацьких років перебував за межами села. Такий надпис абсолютно не відповідає реальним подіям в житті Г. П. Данилевського.

У середині ХХ ст. на Слобожанщині на хвилі боротьби з буржуазним минулим фактично забули історичні події ХІХ ст., хоча ще в 1903 р. відомий географ В. П. Семенов у довіднику «Россия. Полное географическое описание нашего

отечества» указав, що письменник Данилевський прожив 12 років в с. Петрівське, а не в Пришибі.

У ставленні до відомого літературного діяча Г. П. Данилевського допущена історична несправедливість. Факти з біографії письменника, його багата літературна спадщина і громадська діяльність заслуговують на встановлення істини.

**ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ЗІНЬКІВЩИНИ
ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ ВЛАСЕНКО**

Головня Ярослав, учень 10-А класу Ліцею №21 «НАДВОРСЬКИЙ»

Полтавської міської ради Полтавської області

Керівник: *Мороз Катерина Федорівна, вчитель географії Ліцею №21 «НАДВОРСЬКИЙ»*

Полтавської міської ради Полтавської області

18 серпня 2023 року йому виповнилося 94. Цього ж року з дружиною відзначають 65-ліття своєї родини. Довге життя, довгий шлях, довга праця й довга любов. Кажуть, немає нічого вічного. Але якщо любов'ю наповнене все життя, то хіба вона не вічна? 1945 року худенький босий парубчак ступив на поріг Гадяцького педагогічного училища. Одягнений був у полотняні, пофарбовані бузиною штани, а на втомленому обличчі лежав пил майже 15 км пішої дороги від рідних Ціпок. Олексій Власенко успішно склав вступні іспити й зробив перший крок до мрії – стати вчителем. [1]

В училищі зустрів єдине кохання свого життя – Дарію. Разом поїхали працювати за направленням до Кременчука, де 1949 року створили сім'ю. Повернувшись ближче до малої батьківщини – на Зіньківщину, п'ять років трудилися в Шилівській школі. Олексій Степанович був завучем, заочно навчався в Полтавському вчительському інституті. Далі педагогічна шлях пролягла до села Ступок, куди молодого перспективного вчителя призначили директором школи. 300 учнів навчались у дві зміни – при каганцях, бо електрики не було. Новий директор узявся до будівництва. Невдовзі сільська толока звела приміщення на два класи і з двома змінами було покінчено. А поруч посадили великий сад...

Відзначивши успіхи молодого директора, його запросили працювати інспектором районного відділу освіти. Але Олексій Степанович не зміг довго лишатися чиновником і попросився на роботу з дітьми. Так, 18 серпня 1969 року, у день свого народження, став директором Зіньківської школи № 3. [1] Й одразу ж довелося... знову будувати, точніше, проводити терміновий ремонт школи, адже до навчального року лишалося менше двох тижнів, а класів і коридорів не торкалася малярна щітка. Залишки фарби, інші матеріали збирали по школах району, працювали всім колективом – і вже 28 серпня школа була готова прийняти учнів.

І тут не вистачало класів для учнів, і тут навчалися в дві зміни, що було важко й учителям, і дітям. Довелося будувати нове приміщення школи. Будуючи, навчаючи, керуючи, і сам продовжував освіту в Харківському державному університеті. Зростав як педагог і як керівник. Довірили найбільшу, найвагомішу школу в районі – Зіньківську середню школу № 1 імені Леніна. Таке ім'я в ті часи не давали абияким закладам. «Перша школа», як називають її в Зінькові, вже багато років була й залишається найкращою школою району. [1] І величезна заслуга в цьому належить Олексієві Степановичу Власенку.

Саме тоді, коли став директором Першої школи, на педагога-будівничого чекала найбільша будова його життя. На західному краю Зінькова закипіла робота. Виростало ціле шкільне містечко. Це була народна будова, у якій взяли участь усі колгоспи й промислові підприємства району, батьки, школярі, вчителі. З'явилася велика споруда школи, розрахована на 1176 учнів. Поруч – гуртожиток-інтернат для учнів із сіл. Навколо – майже 6 га подвір'я, де з часом виникли спортивне містечко, навчально-дослідні ділянки, теплиці, гаражі... Відразу ж почали планувати квітники, садити безліч дерев. Сьогодні на території школи росте більше 700 дерев різних порід, а квітниками приїжджають милуватися з усієї області.

Восени 1979 року директор Власенко відкрив нове приміщення школи, яке об'єднало два вчительських та учнівських колективи міста – школи № 1 та № 4 стали одним цілим. Ця величезна школа поглинула все життя директора. Так, він жив тут, працював, творив. Його думками, його волею виник чудовий педагогічний колектив. Більшість нинішніх учителів школи № 1 пройшли «школу Власенка». [2] У всіх досягненнях школи (а їх дуже багато!) й по сьогодні є велика частка праці Олексія Степановича.

Великий трудівник, яскрава особистість, сильний характер, мудрий і чуйний керівник, тонкий психолог, дотепний співрозмовник, фахівець високого класу – усе це про нього. Діти захоплювались його уроками найцікавішої з наук – географії, із нетерпінням чекали щоразу, коли ж директор закінчить питати домашнє завдання й почне розповідь про нові незвідані землі. Ті розповіді були неперевершені – емоційні, побудовані так, щоб зацікавити, захопити, повести за собою шляхами Колумба й Магеллана... І зацікавлювали, і захоплювали, і вели. Ніколи не хотілося йти з його уроків. Рідкісний випадок – дзвінка з уроку не чекали, йому не раділи...

Авторитет директора в школі був незаперечним. Якщо сказав Олексій Степанович – усе виконувалось умить, без нарікань і обговорень. Його поважали, любили, а хтось, може, і боявся. Це той, хто не дуже хотів сумлінно виконувати свої обов'язки, намагався схитрувати, уникнути якоїсь роботи. [3] Таким спуску не було. А для учня, що нашкодив, шлях до кабінету директора здавався важчим за двокілометровий рядок буряків. Краще б його прополоти (і пололи свого часу – таке було життя), ніж зустрітися з цими добрими, але вимогливими очима й відповідати на незручні питання, чемно поставлені тихим, інтелігентним голосом. А директор усе ж бачить наскрізь! Від нього нічого не приховаш...

Учителі під керівництвом Олексія Степановича працювали творчо, натхненно. Він завжди вмів помітити старанність, ніколи не забував підтримати нове добре починання, відзначити, похвалити за успіх. Викладання в школі завжди велось і ведеться зараз із використанням найновіших педагогічних технологій. І цього теж добивався директор. Іще при ньому в школі з'явилися перші комп'ютери, а це було на початку 90-их! Він був душею і розумом цієї школи. Сьогодні таких людей називають харизматичними. А тоді говорили просто – із повагою, із любов'ю, із гордістю й радістю: «Наш директор!». Олексій Степанович іде коридором. Діти шикуються попід стінами, вчителі розправляють стомлені плечі, усі усміхаються, ніхто не бешкетує. Директор пішов... А він теж усміхається, вітається до всіх, підходить, цікавиться успіхами. Якщо на когось посвариться пальцем – той знає, у чому завинив, червоніє, опускає очі. І більше ніколи-ніколи!

Високий, худорлявий, завжди в чистому акуратному костюмі – тільки в костюмі! Потиск теплої долоні. Зморшки від усмішок біля очей. Вінець сивого волосся. Такий рідний, такий добрий голос! [1] Таким він залишається в пам'яті незліченних поколінь учнів, їхніх батьків, учителів, обслуговуючого персоналу школи. Багатьох із них уже немає на світі, але всі, хто лишився, хто ще працює в школі, згадують його з теплотою, з любов'ю. Його ім'я в Першій школі й в усьому освітянському середовищі району стало легендою. Скільки історій переповідається! Скільки разів звучало й звучить «А Власенко такого не дозволив би» – коли йдеться про витівки школярів чи порушення педагогічної етики. Світ змінився. Втрачаємо мораль і духовність. А при Олексіїві Степановичу такого просто не могло б статися...

Він майже ніколи не кричав. Якщо таке й траплялося – причина мала бути страшна. Ніколи не допускав несправедливих рішень. Ніколи не лаявся. Ніколи не дорікав нікому без причини. Завжди був тактовний, чемний, делікатний. Але водночас і суворий та вимогливий. Як інакше керувати величезним колективом? Його не можна було не послухатись – ні учневі, ні вчителю. Це був справжній Педагог, Інтелігент. Приклад для всіх і в усьому.

Такий він і зараз. Був депутатом районної ради, членом райвиконкому, після виходу на пенсію – головою ради ветеранів міста, потім – району. Має 60 років трудового стажу! Разом із Дарією Харитонівною виростив доньку та двох синів, зараз радіють сімом онукам і правнукам. Нині майже весь час удома, доглядає тяжко хвору дружину. Прожите велике яскраве життя. Зроблено так багато, що просто неможливо осягнути. Для людей. Для міста, що давно стало рідним. Для району, області, держави. Для майбутнього. Бо вчитель і будівельник працюють саме на майбутнє. Є державні нагороди, звання Відмінника народної освіти. Але справді високе звання Вчителя не потребує паперу чи значків. Він бачить плоди своєї праці – успіхи рідної школи, її вчителів, учнів і випускників. Радіє і благословляє. [1]

...П'ять років тому Олексій Степанович відвідав рідну школу, яка відзначала 30-літній ювілей переходу в нове приміщення. Те саме приміщення, яке він зводив буквально своїми руками. Пригадуючи різні курйозні випадки з того будівництва, наш директор сміявся, жартував. А потім сказав слова, які весь колектив школи, кожний його представник відчув серцем: «Це ж наша рідна Перша школа. Вона завжди повинна бути першою!». І вона є і буде першою. Бо саме таким – першим в усьому – був і є Олексій Степанович Власенко.

ВЕРБА – СКАРЬ УКРАЇНИ

Вихованці гуртка «Пішохідний туризм» Чугуївського центру туризму та краєзнавства, учні 4 класу КЗ «Чугуївський ліцей №7» Чугуївської міської ради Харківської області

Керівники: Холоденко Ірина Олексіївна, керівник гуртка – методист Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області; Бондаренко Надія Миколаївна, вчитель початкових класів I категорії КЗ «Чугуївський ліцей №7» Чугуївської міської ради Харківської області

В Україні здавна священними вважають вербу і калину. Це одне з найулюбленіших дерев українців. Про калину ми читали багато, вчили вірші, співали пісні. А от про вербу знаємо менше. Цю священну рослину по праву можна назвати українським деревом-тотемом, в яке вірили, що від нього походять люди.

Мета нашої роботи – дослідити, де найчастіше ростуть верби, чому вербу вважають захисницею водойм, яке значення має це дерево у християнському віруванні; порівняти, як відносились до верби в давнину та сьогодні, дізнатися більше про цілющі властивості верби, про практичне використання цієї рослини.

Для досягнення цієї мети ми відвідали станції: «Природну», «Медичну», «Релігійну», «Практичну». Актуальність роботи полягає у тому, що у ній зроблена спроба дослідження значення верби в історичному минулому та сьогоденні українського народу на прикладі нашого міста.

На станції «Природна» ми дізнались, що дбайливе ставлення до природи виховувалось слов'янами впродовж багатьох тисячоліть, але особлива пошана належала деревам, які ставали священними. З метою вивчення ареалу росповсюдження та збору природних характеристик верби, ми провели декілька походів. Наші висновки:

1. Зовнішній вигляд рослин цієї групи дуже різноманітний: від дерев до чагарників.
2. Колір листя: від зеленого до сіро-білого.
3. Листочки різноманітних форм: широкі, еліптичні, вузькі, довгі, рівненькі і зубчасті.
4. Період цвітіння в одних видів на початку весни, в інших влітку.
5. Навіть вбитий в землю корінець може дати коріння і прорости.
6. Велика варіативність назв: верба біла, ламка, плакуча, мигдалева, червона, корзинова, чорнотал, жовтолозник, бредина, верба вухаста, чорніюча.

Верби стримують зсув, не допускають підточування ґрунту водою. Коріння проникає в землю на 2,5-3 метри і розростається в боки до 70 см за рік. Це дерево або кущ віддає перевагу місцям з підвищеною вологістю, ґрунту – з підвищеною кислотністю. Проростають ці дерева й самі – з випадково зроненої гілочки або забитого в землю кілка. Ми теж посадили декілька гілочок верби біля джерела в нашому місті. Недовгий вік у верби – років двадцять. Ми дослідили: в нашому місті тепер старих дерев верби небагато, але вони є. Багато старої верби було років 40-50 тому вздовж колодязів по вулиці Зелена Долина, а також на лузі в районі мікрорайону «Авіатор».

На станції «Медична» ми дізнались про цілющі властивості верби. У минулому відварами вербового гілля знахарі лікували поранених князівських дружинників. За цю властивість «склеювати рани» шанувати її й запорозькі козаки. Верба очищує не лише воду, а й повітря. Як і в давнину, так і нині верба широко застосовується у народній медицині. Створено спеціальні препарати з вмістом речовин білої верби, які вживають при застуді, запальних процесах, головних болях. Вона має властивість знеболювати, заспокоювати, нормалізувати кровообіг. Відвар вербової кори вживають при грипі, вірусних інфекціях, ревматизмі.

На станції «Релігійна» ми зібрали матеріал про звичаї і традиції українського народу, пов'язанні із вербою; взяли участь в деяких з них. Верба відома переважно на святах Вербної неділі, Купайла. На Вербному тижні, у неділю, святити вербу. Обряд хльоскання дітей і дорослих вербовою лозиною означає нагадування про гармонію світового ладу, наприклад, як у примовці: «Не я б'ю, верба б'є: за тиждень Великдень, недалечко червоне яєчко». А далі побажання: «Будь великий, як верба, а здоровий, як

вода, а багатий, як земля». Освячені вербові гілочки тримали в хаті цілий рік. Деякі давні традиції збереглися и до наших часів. Православний люд, особливо під час воєнного стану, з особливою шаную береже традиції. Цивільні та військові, маючи можливість, на Вербній неділі у цьому році відвідували храми. Свячена верба є оберегом та захистом для воїна. У цьому році молитви до Бога були за захисників України, за перемогу. Сьогодні, як і в минулому, заведено легенько вдаряти близьких та друзів посвяченими у церкві гілочками верби. Ми теж прийняли участь в цій традиції: легенько хльостали один одного. Під час військового вторгнення росії наші артилеристи показали потужні атаки по позиціях окупантів та пообіцяли, що Україна перемаже. «Не я б'ю, «Верба» б'є!» – так артилеристи ЗСУ вітають із Вербною Неділею. Назва цієї потужної зброї (РСЗВ «Верба») символічна, бо верба – це скарб та символ нашої країни.

Образ верби був надзвичайно поширений у веснянках і купальських піснях, у весільних обрядах. Сьогодні ці обряди мало збереглися в нашому регіоні.

На станції «Практична» ми з'ясовували, як верба використовується в житті сьогодні та як використовувалась у минулому. Традиційно вербу використовували як паливо, з верби будували житло, і воно вважалося досить практичними і теплими. Найчастіше лозу використовували для огорожі. Ми бачимо її на деяких картинах нашого видатного земляка І.Ю.Рєпіна, наприклад – «Українська хата». Сьогодні тин на дачі – це тин, як привіт від предків. Чугуївці часто використовують тин для прикраси дачних садиб, магазинів, кафе. Природа обдарувала вербу такою гнучкістю, якої не має жодна швидкоросла деревна порода. Вербові гнуті дуги, полоззя, коромисла завжди були ходовим товаром. З міцних окоренків виходили добротні човни, з верби робили олійниці, корита для водопою; майстри плели кошики, декоративні прикраси, меблі, хлібнички, інші ужиткові речі. Високо цінувались вулики з вербових дошок. На Запорізькій Січі кожен козак мав свою вербову ложку. Добровольця, який такої не мав, запідозрювали як ворога. На Україні здавна виробляли з верби музичні інструменти: кобзи, бандури. Сьогодні, незважаючи на розвиток технічного прогресу, який приніс у наше життя пластиковий посуд, тази та інші, необхідні в побуті речі, вироби, плетені з лози, продовжують користуватися великим попитом. Більше того, втомлені від усього штучного, люди стали більше цінувати речі натуральні, зроблені з природного матеріалу, яким і є лоза.

Ось така вона наша рослина-скарб – верба. Верба була священною для наших предків, священною вона повинна залишатись і для нас сьогодні. Це сива легенда, символ безперервності і постійності життя, це і декоративна рослина, рослина-оберіг природних і штучних водойм, рослина-лікар, це і цінна деревина.

Посадіть і ви ніжну вербову гілочку. У сирій землі вона швидко пустить корінчики і виросте гарне дерево. Не можна допустити, щоб зникли вербові насадження. Бо верба – це рослина-символ, рослина – скарб.

ПОБУДОВА ХАТИ В БОЛГАРСЬКОМУ СЕЛІ МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ

*Дааскін Дарія, учениця 11 класу Багатянського ЗЗСО Саф'янівської сільської ради
Ізмаїльської району Одеської області*

*Керівник Тангер Наталія Василівна, керівник гуртків Центру дитячої та юнацької
творчості та Багатянського ЗЗСО*

Основним типом традиційного житла всюди є хата. Це затишна, найчастіше білена зовні і всередині, будівля під солом'яним дахом. Вигляд хати, з одного боку, підкреслював естетичні смаки селянина, його характер, індивідуальність, з іншого – унікальність, неповторність того місця на землі, де цей будинок розташований. У традиціях хати ми бачимо прояв творчої наснаги народу, його досвіду, знань і художнього смаку. Народне житло цікаве і оригінальне не тільки за формою, але й щодо внутрішнього змісту. Кожний предмет у ньому, кріутилітарного призначення, має ще й свій духовний образ. Завдяки цьому хата для селянина була всім: і храмом, і рідним краєм, і батьківщиною, і матір'ю. Здавна так велося, що кожна господиня свою хату дбайливо доглядала. «Гляди ж, дочко, - повчає мати в одній казці, - як будеш у свекра, то вставай раненько, умивайся біленько, вимитай хату і сіни, коло хати поодмітай, поприбирай; а в суботу ввечері причілок підмаж, долівку вимаж...». Тому в хаті завжди було чисто, вибілено, розмальовано кольоровою глиною, оздоблено витинанками, прикрашено квітами, пахучими травами. Характерною рисою народного житла була простота плану хати. За зовнішнім окресленням він має переважно форму витягнутого прямокутника.

Актуальність даної теми в тому, що зараз дуже змінилась будівля хати в болгарському селі. На краще це чи на гірше покаже час.

Мета – дослідити розвиток побудови будівель в болгарському селі, віднайти зміни і зафіксувати їх, знайти спільне і відмінне між будівлею українського села та болгарського.

Задача – опитати старожилів про способи будівництва своєї оселі. Знайти спільне та відмінне в побудові сучасної хати та хати в минулому.

Традиційно так склалося, що власне процесу зведення оселі передувала ґрунтова підготовка, з'ясовувалося чимало обставин. Це, насамперед, вибір місця забудови. В нашому селі люди, зазвичай, ходили до сільської ради, та просили собі ділянку під будівництво хати. Голова сільської ради ніколи не відмовляв у цьому, а навпаки давав господарям шанс з декількох запропонованих варіантів вибрати один, який доводився їм до душі, але вибрати ділянку під будівництво хати не така вже і легка робота. Люди ретельно обирали місце під будівництво оселі, насамперед дивилися, щоб гарні, добрі, привітні, хороші і доброзичливі були їх сусіди, щоб жити з ними у мирі і злагоді. На останок вибір ділянки супроводжувалось різними обрядово-магічними діями. Зафіксовано чимало повір'їв, звичаїв про будівництво хати. "Для того, щоб усе велося і жилося добре, щоб усі здорові були, треба вибирати для хати щасливе місце.

Час не стоїть на місці, він минає, минають роки і згодом відбуваються у всьому зміни, не є винятком і хата. Згодом змінився дизайн хати, її внутрішнє та зовнішнє оздоблення. В нашому селі і досі зростає кількість будинків, а також багато, таких які перебудовуються зі старого на новий. У наших предків було дуже багато традицій

пов'язаних с побудовою хати, минув час, але молодь в нашому селі і досі шанує та поважає традиції своїх прадідів. Зводячи новий будинок люди дотримуються багатьох традицій, частина обрядів забулася і була похована разом з нашими предками під великим шаром землі.

В основному це традиції пов'язані з вибором місця. Значні зміни ми можемо побачити в інтер'єрі кімнат порівнявши їх з тогочасним. Кімнати стали більш яскравими, різноманітними, не однотипними. Тобто одразу можна побачити різницю в інтер'єрі та дизайні кімнат, можна розрізнити де яка кімната. До приміщень в будинку додалися деякі кімнати, це наприклад вітальня і ванна кімната. Зовні будинки, також змінили свій стиль.

Існувало багато своєрідних вимог, дотримуватися яких вважав за необхідне майбутній господар. Це, насамперед, шанобливе ставлення до майстрів, від уміння і сумлінності яких залежало майбутнє життя. Виявляючи гостинність, господар пригощав їх під час закладання будівлі, укладання сволоків, а також по завершенню будівництва. В нашому селі не забували про давню добру традицію – будувати житло, збираючи «міджію». Це напрочуд колективістський, глибоко гуманний звичай. Адже люди йшли працювати гуртом, як правило, до небагатих, котрі потребували допомоги. Просили на «міджію» також сусідів та родичів. Оскільки в селі чи не кожен один одному то брат, то сват, то кум, тому й сходилися мало не всі його жителі. Починали рано. Робота йшла швидко і весело. І було то справжнісіньке свято спілкування, людської приязні та щирості. Пісні, жарти, приказки так і сипалися. А надто, коли сідали до вечері, яка була винагородою за совісну працю. Подавали гарячу вечерю та по чарці вина або горілки «ракія» (болг.). Але, кажуть, не було випадку, щоб обійшлася десь «міджія» без вина або горілки «ракії», як говорять у нас в селі «да пучерпим ората». Того собі не міг дозволити хазяїн ні заможний, ні бідний. Обов'язково на «міджію» готували страву з баранини «каварму», це позначала повага до людей, які дуже багато допомагають господарям.

КОСА - ПЛЕТЕНИЙ СИМВОЛ ДІВОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КРАСИ

Дячук Любов, учениця 8 класу Гімназії №6 Шепетівської міської ради Хмельницької області

Керівник: Сібагатова Ірина Григорівна, вчитель історії

Недаремно кажуть, що українські дівчата-найгарніші у світі. Про їх чарівність і неповторну вроду, світлий розум легенди, пісні, вірші складають. І про карі очі і чорні брови, довгі пишні дівочі коси...

Власне, про них і буде сьогоднішня розповідь...

З давніх-давен вважалося, що дівоча коса є символом дівочої честі, працьовитості, охайності, одна з найголовніших ознак дівочої краси. Вона служила для накопичення життєвої сили. Змінилося життя, і зараз нечасто можна зустріти дівчину з довгою косою. Коса як символ дівочої краси.

Споконвіків довга коса вважалась символом дівочої краси. Доглянута, пишна і довга коса була окрасою та гордістю українки.

Мода на косу, то з'являється, то зникає, дуже жаль, що зникла первісна суть цього символу – скромність і гордість дівчини. І це не старомодництво. Адже, нехай і рідко, але коли пройде дівчина з гарною косою, ми не оминемо її увагою, поглянемо

їй у слід, мимоволі призупинимося подумки по-доброму позаздримо і пожалкуємо що, дівочі коси для сучасних красунь скоріше виняток, ніж правило.

Ще з ранніх шкільних років ми вивчаємо історію стародавніх народів. Щиро захоплюючись їхнім внеском у скарбницю світової цивілізації, мимоволі здаємось питанням: «А що у спільний здобуток вніс мій рідний народ?». З часом приходить переконання, що на це сакраментальне питання маєш відповісти саме ти, мовби від того залежить твоє власне життя. Нині, коли молоді, і не дуже, українці навперейми кинулись наслідувати чуже, нехтуючи тисячолітніми традиціями рідного народу, хочеться нагадати тим, хто знайде час для прочитання цих рядків, хоч про деякі звичаї, яких свято дотримувались предки і які їй допомогли нашому народові не згубитися на далеких і ближніх історичних шляхах, не розчинитись у вселенському багатоголоссі, а таки мужньо, уміло і впевнено вести свою мелодію у Світовій гармонії.

Актуальністю роботи є те, що наукова проблема з'ясування ролі коси в традиціях українського народу дає можливість глибше зрозуміти історію рідного краю.

Мета дослідження – збагатити знання про дівочу косу в побуті, звичаях та обрядах; збираючи розповіді про стародавні обряди та звичаї, відчувати їх поезію та різнобарв'я, намагатися берегти свою національну культуру, її красу та неповторність, примножувати та творчо продовжувати родинні традиції.

Завдання:

- зібрати літературу з розглядуваної теми, опрацювати її і узагальнити;
- дослідити звичаї та обряди пов'язані з дівочою косою;
- дізнатись від старожилів, яке значення дівочої коси в побуті;
- співставити отриманні результати з тим що ми маємо сьогодні;
- синтезувати результати дослідження у загальних висновках.

Об'єкт дослідження: дівоча коса в побуті, звичаях та обрядах.

Наше дослідження може бути використано при написанні рефератів, курсових та дослідницьких робіт, як навчальний матеріал на уроках народознавства.

Дане дослідження – це спроба зробити огляд народознавчих джерел, а також систематизувати фактологічний матеріал накопичений у ході науково-дослідницької роботи.

Перед написанням роботи я поставила перед собою мету, до якої щодня все ближче наближалась. Щоб досягти поставленої мети, виконала ряд неважких, але серйозних завдань. Це довга подорож, яку не подолаєш, якщо не звернешся до минулого, до пам'яті серця.

Чи вдалося мені зробити перші кроки на цьому шляху?

Читайте, розмірковуюйте.

Дівоча коса – то не просто атрибут жіночої зачіски чи ознака сімейного статусу. Це ціла філософія, що визначає правила поведінки з нею від самого народження і до останньої межі як її господині. Підтвердженням цього є велике значення, що надається ролі людського волосся у біблейських оповідях та фольклорних традиціях українців. І хоч деякі із них з плином часу відійшли в минуле, забулись, але окремих у більш чи менш повному збереженні ми дотримуємось і нині.

Волосся є ще й символом краси, особливо жіночої. Українські дівчата ходили з непокритою головою й носили довгі коси. Це було ознакою дівочої честі.

Обстригання волосся вважалося страшним приниженням для жінки. Обстрижену косу накривали ганчіркою – за аналогією з весільним звичаєм. Після цього дівчина вважалася покриткою «ні дівчина, ні вдова – покриточка молода».

Дівоча коса в народній уяві наділялась особливими властивостями вегетативної магії. Тому в процесі різноманітних обрядових дій, які вважались найбільш значущими в житті людини, надто тих, що мали стосунок до майбутнього народження нового життя – людини чи рослини часто застосовувалась магія дівочої коси.

Ну і звичайно найцікавіші обряди з дівочою косою це ті, що відбувалися на весіллі. Обряд покладання вінка, який символізував чистоту і цнотливість нареченої, та обряд розплітання коси, що означав зміну статусу з дівчини на заміжню жінку.

Коса доповнює дівочу красу, символізує нашу Україну. Але зараз багато дівчат нехтують косою. Можливо на те є якісь причини. Проте коса стала рідкістю. Я не закликаю всіх відпускати коси, кожна дівчина сама вибирає зачіску. Але пам'ятайте, що коса і дівоча честь, гордість і порядність означають одне й те ж. Образ коси практично відійшов, але кожна дівчина повинна зберегти порядність і честь.

Мода на косу рано чи пізно повернеться, але чи повернеться ота первісна суть – традиція народної етики, що символізувала глибокий дух дівочої чистоти? Це залежить від нас. Дівчину за гарною косою не обійдуть увагою, приглянуться і подумают: а все ж таки гарні були у нас звичаї! Так нехай же вони відроджуються і в селі і в місті, і в наших душах!

СУМНИЙ СПАДОК АПОСТОЛІВ

Зайченко Каріна, учениця 6 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури

Україна — держава з дивовижними місцями, мальовничими пейзажами, чудовими об'єктами архітектури та старовинними, історичними пам'ятками. Кожне українське місто та село прекрасне й унікальне по-своєму.

Не виняток і село Хомутець, що розташоване неподалік від курортного міста Миргород. Назву населеного пункту пов'язують з тим, що річки Хорол і Хомутець оперізують місцевість своєрідною стрічкою, утворюючи тут петлю у вигляді велетенського хомута.

На в'їзді в село по лівій стороні знаходиться палац Муравйових-Апостолів та парк навколо нього.

Саме село було засноване миргородськими козаками в XVI ст. Під час Визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. господарем Хомутця став миргородський полковник Павло Апостол.

У 1689 р. його син, теж миргородський полковник і майбутній гетьман Лівобережної України Данило Апостол, отримав універсал на володіння Хомутцем у гетьмана Івана Мазепи й село було перетворено в родовий маєток Апостолів. З часом тут з'явився дерев'яний палац, був закладений сад, а в 1754 р. побудована Троїцька церква. На початку XIX ст. маєток перейшов у спадок до Івана Муравйова-Апостола (1770-1851 рр.) — письменника, історика та дипломата, який був спадкоємцем гетьмана Данила Апостола по жіночій лінії. Вийшовши у відставку в 1806 р, він переїхав до села Хомутець, де зайнявся перебудовою й упорядкуванням родовой

садиби. По моді того часу був перепланований парк, а до дерев'яного палацу добудували кам'яні флігелі, що з'єднувалися з ним напівкруглими переходами.

Сини Івана Муравйова-Апостола — Матвій (1793-1886 рр.), Сергій (1795-1826 рр.) та Іполит (1806-1826 рр.) в 1820-і роки стали відомі як діячі декабристського руху. (Назву цей рух отримав за назвою місяця — грудень (рос. "декабрь"), коли відбулося збройне повстання 1825 р. Декабристи прагнули домогтися скасування кріпацтва, поліпшення стану промисловості, торгівлі, запровадження вільного книгодрукування). У Хомутецькому маєтку в 1824-1825 рр. відбувалися засідання декабристів, на які приїжджали знамениті соратники братів Муравйових-Апостолів за змовою — Павло Пестель, Михайло Бестужев-Рюмін, Микола Лорер та ін.

Після смерті господаря садиби маєток успадкував його молодший син від другого шлюбу В. Муравйов-Апостол.

Із 1920 р. у палаці садиби розміщувалася агропрофшкола, потім технікум свинарства (з 1930 р.), який в 1933 р. був перетворений у ветеринарно-зоотехнічний технікум, існуючий і нині. **Востаннє в маєтку проводили заняття наприкінці минулого століття.** У цей час будівля була більш-менш доглянутою та мала опалення. Проте після визнання пам'ятки аварійною, навчальний процес у палаці зупинили. Згодом у будівлі почав протікати дах.

До 50-річчя повстання декабристів в 1975 р. в одній із кімнат садиби відкрили музей декабристів. Але це тільки нашкодило, бо палац пограбували у 90-х: з нього винесли автентичні речі Муравйових-Апостолів, які зберігали в музеї. Поширеною практикою під час екскурсій було витягання на згадку гвіздків зі стін.

Нині палац знаходиться в занедбаному стані й поступово розвалюється, а оточуючий його старий парк (займає 77 га.) — невідворотно дичавіє. Парк славиться потрійним дубом, посадженим Іваном Матвійовичем Муравйовим-Апостолом на честь своїх синів: Матвія, Сергія, Іполита. Одна сільська знахарка напрозорчила на дубові лиху долю для хлопців. Так і сталося: один із них вчинив самогубство, другого стратили як організатора повстання, третього — посадили до в'язниці, де він провів 15 років.

Місцеві також розповідають, що з будівлі чутно звуки церковного співу й дзвони кришталевих бокалів. Це начебто душі людей, яких розстріляли під час революції. Тому один із нащадків навіть запрошував до палацу екстрасенсів. Ті сказали, що над родиною Муравйових-Апостолів повисло прокляття. Усе через бабусю декабристів Єлену, яка, попри волю батьків, вийшла за бідного. Тому тепер чоловіки помирають у молодому віці.

У 2021 році пам'ятку хотіли відреставрувати. Однак садиба так і не потрапила до «Великої реставрації».

По всій Україні – безліч архітектурних пам'яток, якими у свій час пишалися і які були епіцентром історичних подій. Нині вони не втратили своєї цінності, але стали просто непотрібними... Історичні будівлі — приклади неокласицизму, бароко, неоготики та багатьох інших стилів. На жаль, вони залишені на поталу часу, який невблаганний до цих творінь.

ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ

*Залога Вікторія, учениця 9 класу Турчинецької філії опорного закладу Городоцький ліцей №2
Городецької міської ради Хмельницької області*

*Керівник: Волос Марія Сергіївна, вчитель історії та правознавства Турчинецької філії
опорного закладу Городоцький ліцей №2*

Невід'ємною складовою процесу формування національної свідомості й духовності суспільства є засвоєння історичного минулого та найкращих культурних традицій народу.

Предмети матеріальної й духовної культури минулого є складовими соціокультурного простору, які виховують і єднують покоління, забезпечують наступність і спадковість розвитку нації, сприяють згуртуванню українського суспільства навколо спільних ідеалів і цінностей. У цьому сенсі дуже важливою є охорона культурної спадщини. Серед головних завдань останньої є виявлення, облік і збереження пам'яток історії та культури. Одним з найактуальніших завдань сьогодення залишається й адекватне, або – доцільне, використання пам'яток історії та культури. Від їх збереження залежить повнота й об'єктивність висвітлення історичного минулого. Ставлення до пам'яток історії та культури є одним з вагомих показників цивілізованості суспільства, розуміння ним глибинних тенденцій у розвитку культури.

Наукове вивчення минулого території Городоцького району триває вже багато десятиліть. Проте, було б неправильним вважати, що всі об'єкти культурної спадщини району знайшли повне висвітлення у контексті історії краю. Неправильною була б і думка про те, що наявні пам'ятки історії та культури достатньою мірою та цілком доцільно використовуються територіальними громадами у культурному та освітньому процесах Городоччини.

Метою дослідження є систематизація інформації про існуючі на території Городоцького району об'єкти культурної спадщини, яка була виявлена у науковій і краєзнавчій літературі та в інших джерелах; на основі зібраної інформації доповнити каталог пам'яток історії та культури району; сформулювати пропозиції щодо збереження окремих об'єктів культурної спадщини для урахування місцевими органами влади при реалізації завдань охорони пам'яток історії та культури.

СОЦІАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРОТЕСТАНТА

Иценко Артем, учень Караванської гімназії Люботинської міської ради Харківської області

Керівник: Кривега Д. С., вчитель історії та географії

Сьогодні в Україні протестантизм є одним з найбільш зростаючих напрямів християнства. Пояснення процесів, які відбуваються в ньому, а також більш-менш достовірне прогнозування тенденцій його розвитку, неможливе без чіткого знання історії існування цього релігійного феномену в нашій державі.

У сучасній Україні відбувається активізація й актуалізація діяльності, модернізація віровчення протестантських церков. Тому щоб простежити закономірності становлення протестантських організацій сьогодні, потрібно звернутися до їх минулого, погляди якого трансформувалися в сучасні ідеї. У руслі зазначеного важлива роль належить вивченню державно-церковних відносин у перші

роки незалежної України, оскільки цей період був значною мірою вирішальним для подальшого розвитку протестантських конфесій на її теренах.

Актуальності даному дослідженню надає й безпосереднє епістемологічне завдання: визначення змісту структури та складових діяльності протестантських конфесій, інтерпретація зв'язків між її різними сферами.

ТЕАТР І СУЧАСНІСТЬ

Іщук Богдан, учень Плесенської гімназії Шепетівської міської ради Хмельницької області

Керівник: Щербакова Н.В., вчитель історії

Сучасний світ наповнений великою кількістю різноманітних подій та інформації, безліччю позитивних і негативних емоцій, а також повсякденних переживань. І цей загальний і безперервний потік потрібно зупиняти позитивними і яскравими емоціями. На мій погляд, один із кращих способів – театр.

Чи потрібен сучасному суспільству театр? Це питання цікавить уже не одне покоління. Адже в другій половині ХХ ст. вважали, що не буде книг, кіно, театру, а буде лише телебачення. Нині Інтернет витісняє телебачення. Але, врешті-решт, театр існував і продовжує існувати досі.

Для людства театр - традиційний вид мистецтва. Протягом тисячоліть він надавав багатогранний вплив на особистість: він описує світ, створює емоційні імпульси для діяльності людей, грає величезну виховну роль.

Майбутнє інших мистецтв, а значить і майбутнє суспільства в цілому, в якійсь мірі залежить від того, як розвивається театр. В Україні саме поняття «театр як соціальний інститут» досі не втратило своєї актуальності. Але сьогодні театр переживає найважчий момент у своїй історії.

Як залучити більше глядачів до цього жанру?

Можна урізноманітнити репертуар і включати в кожен театральний сезон більше творів, тематика яких більш приваблива для молодого покоління. Ви можете провести опитування щоб з'ясувати, які літературні твори найбільше подобаються населенню, а які — ні, і на основі отриманих даних вибрати, які проекти реалізовувати. Державні установи, навчальні заклади і т.д. також можуть бути залученні в поширенні театру. Можливо, колективний похід на всесвітньо відомі твори змусить багатьох поглянути на театр під новим кутом. Можливо, якщо інформація про це буде поширюватися, наприклад, через соціальні мережі, цим зацікавиться більше людей.

Таким чином, підвищення ролі театру в художньому розвитку піднімає будь-які питання, пов'язані з діяльністю закладів культури та освіти, шкільною роботою, сімейним вихованням. Звичайно, рішення цих завдань залежить від багатьох проблем, від суто творчих до чисто економічних, але тільки після їх вирішення ми можемо сказати, що театр дійсно увійшов в життя сучасної людини і допоміг у становленні самореалізації та соціальному розвитку в суспільстві.

ВОДА У ТРАДИЦІЯХ І ЗВИЧАЯХ ПОЛІЩУКІВ

Кладюк Арсен, Кладюк Тимофій, учні 4 класу, вихованці гуртка «Юні етнографи-краєзнавці» КЗ «Рівненський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді» РОР

Керівник :Брончук Ольга Русланівна, керівник гуртків КЗ «Рівненський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді» РОР

З давніх-давен шанували на Україні воду. Обожнювалося все - море, озеро, річка, джерело, криничка. У давнину люди любили молитися біля води, навіть приносили жертви річкам, озерам, криницям. Вони вважали, що рухлива вода може змивати сліди людських діянь, очищати від гріхів, прибирати на себе провини кожної людини, якщо та щиро і розкаювалась у сподіяному.

Усі найважливіші обряди здійснювались з водою та біля води. Вихованці гуртка «Юні етнографи-краєзнавці» комунального закладу «Рівненська обласна станція юних туристів» Рівненської обласної ради збирали відомості про воду в традиціях і звичаях у с.Грушвиця Рівненського району Рівненської області.

Від найдавніших часів християнська Церква вважає освячену Йорданську воду за велику святість та приписує їй чудодійну силу. Ця вода стоїть цілий рік, не псується і весь час свіжа. Цій воді в селі надавали велике значення. Нею кропили свої будинки, все обійстя, щоб відігнати нечисту силу. Вірили, що на Водохреще вода у річках, ставках, колодязях має неабияку силу. В північ на Йордань ішли до місцевої святині – Сергієвого джерела – там вода бурлила. Її пили, нею умивалися, змочували хворі місця, купалися в ній. Це давало людям здоров'я і вроду. А на Водохреще, зранку і старе й мале йшли до річки Устя. Там разом вирубували на льоду хрест і прикрашали його стрічками, сухими квітами. Вірили, що в момент, коли священик кладе хрест у воду, всі чорти і всяка нечиста сила вискакують з річки і залишаються на землі до тих пір, поки якась із жінок не прийде до річки прати білизну. Коли брудна білизна опускається у воду, то разом з нею стрибають у воду і всі чорти, які мерзли на землі. І тому, побожні бабусі не дозволяли своїм дочкам і невісткам прати білизну протягом цілого тижня після Водохрещя "щоб більше вигибло нечистої сили від водосвятських морозів".

Стрітенській воді приписувалася ще й магічна сила. Поліщуки вірили, що це цілюща вода. Нею натирали хворі місця і вірили, що "допоможе", її давали пити худобі, щоб не хворіла. Коли людина збиралася в дорогу, її кропили Стрітенською водою, приговорюючи "Боже тобі допоможе!" Коли син ішов до війська, батько, благословляючи, кропив його водою і промовляв: "Боже тебе збережи!" Віра в силу Стрітенської води в селі збереглася до цих пір.

До Пасхи Великий чи Чистий четвер був для поліщуків днем очищення, позбавлення від бруду на тілі й душі. Щоб бути чистим цілий рік, до сходу сонця в цей день потрібно було помитися в річці чи ставку. Матері купали своїх дітей до сходу сонця, в непочатій воді, поки ворон ще своїх дітей не купав.

І вислів "після дощукі - в четвер" має давнє походження. В четвер, який був присвячений богу вітру й грози Перуну, язичники чекали грому, що очищає землю й готує її до весняних робіт. Після цього можна було починати справи, які тепер давались легко.

На Пасху у воду кидали писанки і крашанки, вмивалися, щоб гарними бути.

На свято Івана Купала на березі ріки ставили дерево, яке прикрашали вінками, стрічками, квітами. Ввечері обов'язково розпалювали обрядове купальське багаття. При його світлі багато пірнало у воду, дівчата ж з вінками на голові. Потім спостерігали: куди плыв вінок, там чекало її щасливе подружнє життя. В цей день дзвеніли купальські пісні: Хлопці возили воду з купальського колодязя і пригощали всіх, хто йде на зустріч. Люди пили воду і виливали її вверх до сонця, щоб допомогла землі родити. Обливання водою на Івана Купала символізує силу води і запрошення до дощу, який в жарку погоду повинен і землю напоїти і рослини оживити, і все навколо освіжити.

Невідмінною була вода в нас на Рівненщині під час таких обрядів як народження, весілля та поховання. Найчастіше вода виступає як символ парування, розмножування. Так, існує обряд спільного вмивання молодих на весіллі: ідуть до криниці, ставлять молодих перед нею та покривають їм голови рушником. Не скидаючи рушника, вони мусять умитися, втертися тим самим рушником і тоді вже верталися додому.

Цікавий звичай в с.Грушвиця існує і донині: молода йде по воду до криниці, має набрати непочату, тією водою, нею набраною, свахи обливають одна одну - родичаються. Або ж, молода набирає води, іде до оселі свого нареченого та кропить нею своє нове обійстя, щоб бути багатою.

Вода також завжди була символом чистоти. Тому, надзвичайно великим гріхом є плювати у воду. Вважається, що вона відмовляється приймати в себе щось нечисте. Звідси й звичай: топити відьом або виявляти злочинця: обвинуваченого кидали у воду, і якщо він топився, то його вважали невинним, а, коли залишався на поверхні, то був винен. На цьому ж віруванні збудовано й прокляття: «Вода б його не протанула!», тобто: щоб його, як великого злочинця, і вода до себе не прийняла.

Чиста вода є магічним засобом для очищення людей як фізичного, так і морального. Але це ще й засіб зцілення. Батько, благословляючи молоду, вживав звичайної формули: «Будь здорова, як вода, будь весела, як весна, будь багата, як осінь, будь родюча, як земля».

На родинях баба, вклоняючись усім і випиваючи, говорила: «Посилай же, Боже, матері здоров'я, а новонародженому — щоб був багатий, як земля, а дужий, як вода».

Отже, вода й убереже тебе, але й не пошкодує, коли і ти до світу нещадний.

Поліщуки, щоб задобрити сили природи, прикликати здоров'я та удачу зображували символи води на рушниках, писанках, сорочках. Це своєрідний код, умовне послання у космос. Безконечник (хвилька, кривулька, меандр). Один із найдавніших знаків, що символізує вічність, неперервність буття – адже нема в ньому початку, нема й кінця. Символ, що відноситься до культу води, який існував у перших цивілізаціях, зокрема і трипільській. За своїм зображенням безконечник нагадує синусоїду, тобто вказує на хвильову природу матерії. З огляду на це, можна говорити про вплив цього символу: він структурує людину, її енергетику, гармонізує нас. Крім цього, безконечник – це символ захисту, вважалося, що його зображення унеможлиблює проникнення до тіла зла, поганої енергетики. У вишивці різного роду меандри вишивають по краю рисунка. S –мотиви, гесики, ключі, вужі, півсварги. Цей символ також стосується культу води, але це знак так званих «земних вод», тих, що дають життя, це також символ плодючості. Також дослідники відносять цей символ

до древнього культу змії. Змії, як охоронець підземного світу, символізував чоловічу сутність, родючість і запліднення, крім того, змії завжди асоціювалися із водою. Ці знаки в ряд вишивали на подолах жіночих сорочок, а також на рукавах, уставках і на манишках чоловічих сорочок.

Ми повинні шанувати воду, знати як використовували її у своїх обрядах і звичаях, бути гідними продовжувачами роду свого.

ВИШИВКА – МІЙ СВІТ

Коваленко Єва, Осташина Юлія, Кузьменко Олександра,

вихованки гуртка «Юні туристи-краєзнавці» комунального закладу «Центр позашкільної освіти» Дніпропетровської обласної ради

Керівник: Заскока Валентина Іванівна, керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці»

Українська вишивка — культурне надбання нашого народу. Вона зачаровує глибинністю, різнобарвністю, вишуканістю, дивовижною красою. Вишивка споконвіку супроводжує людину. Протягом багатьох віків вироблялися колорит і характер орнаменту вишивки. Майже кожна область, а часто і окремі села, з покоління в покоління, від матері до дочки надавали перевагу тому чи іншому узору, барвам. Народні майстри старанно зберігають свої традиції. Вона містить у собі мудрість наших предків. Мистецтво вишивання живе і буде жити тисячоліття. Допоки українці одягатимуть одяг із вишитими елементами, доти триматиметься зв'язок між поколіннями.

У Софіївській громаді мешкає багато справжніх майстрів своєї справи: ковалі, художники, письменники, поети, співаки, вишивальниці. Ми, юні краєзнавці, хочемо звернути вашу увагу на такий вид народної творчості – вишивку, який найпоширеніший на території України. Безліч майстринь створюють геніальні витвори мистецтва. Наш край також багатий людьми, чії руки за допомогою голки й нитки створюють неповторні шедеври. Використовуючи різноманітні методи пошукової роботи, ми занурилися у світ вишивки. Ми об'єдналися в групи, розподілили доручення: краєзнавець, історик, дослідник, режисер, фотограф, журналіст. Розпочалася цікава робота.

Наша розповідь про майстриню-вишивальницю, талановиту жінку Сухіну Людмилу Іванівну. Народилася Людмила Іванівна у селі Ордо-Василівка Криворізького району (Софіївського) у 1951 році. У 80-их роках разом з чоловіком переїхали у Софіївку, виховали двох синів-красенів. Має 5 онуків. Вишивати почала досить рано і до цього часу зберігає клаптик тканини своєї першої вишивки.

У Софіївському центр творчості створена світлиця, у якій зберігаються роботи Людмили Іванівни Сухіни. Ми зробили каталог вишивок Людмили Іванівни, який налічує понад 50 робіт. Це – серветки, рушники, картини, панно, скатертини, вишивки для маленьких дітей. Прикрашає світлицю портрет Івана Франка у вишиванці, картина «2014 Микола Сухіна-козак Нечай», панно «Хліб-сіль», «Україна», «Софіївщина – рідна сторона», рушники «Дніпропетровщина - мій рідний край», «На щастя – на долю», «Навіки разом», «Кохання, злагоди», тощо.

Вдома у мисткині можна побачити лише частину вишивальної галереї. Кожна кімната прикрашена роботами Людмили Іванівни. Чимало картин, серветок, рушників прикрашають оселі дітей та онуків. Людмила Іванівна намагається у своїх

роботах, особливо у картинах, вишити рік виконання, щоб не забути, та й часу на вишивку таких робіт витрачається досить багато.

Людмила Іванівна просто не уявляє свого життя без тонких ниток та звичайного полотна. Рушники, серветки, створені руками майстрині, палають яскравими фарбами, але найбільше вона полюбає «пастельні» кольори.

Свої творіння жінка дарує близьким та рідним. Більше 25 робіт знаходяться у закладах освіти та організаціях Софіївщини: у Софіївському ліцеї зберігається вишитий портрет Т.Шевченка, у Ордо-Василівській гімназії – Богдана Хмельницького, у Запорізькій філії Софіївського ліцею – рушник із портретом Т.Шевченка.

Її вишивки: рушники, серветки, скатертини, картини неодноразово прикрашали виставки як у Софіївці, так і за її межами. Людмила Іванівна також є активною учасницею етнографічно-фольклорного фестивалю, що відбувається на початку вересня в селищі Петриківка «Петриківський дивосвіт». Над кожною роботою вона довго працює, у кожную вносить частинку своєї душі. За високу майстерність та професіоналізм вона неодноразово була нагороджена грамотами, дипломами.

Людмила Іванівна брала участь у культурологічному проєкті вишивання рушника «Спроможні громади – сильна держава!» разом з керівником гуртка «Українська вишивка» Людмилою Лішиною. Ідея проєкту полягає у створенні символічного рушника єдності із залученням до його вишивки 66 об'єднаних територіальних громад Дніпропетровської області.

На цьому таланти народної майстрині не закінчуються, вона має гарний голос. При будинку культури діє фольклорний колектив «Джерело». Співає у колективі і Людмила Іванівна.

З гордістю можна назвати Людмилу Іванівну видатною особистістю Софіївщини, яка сміливо втілює в життя свої задуми та постійно працює над удосконаленням своєї майстерності. Ця жінка користується заслуженим авторитетом та повагою серед жителів нашого селища. Завдяки невтомній праці Людмили Іванівни культура нашого краю та українського народу ніколи не згасне та не зникне.

В ході краєзнавчо-пошукової роботи ми побували у історико-краєзнавчому музеї, провели майстер-клас з української вишивки, зробили каталог робіт нашої майстрині-вишивальниці Сухіни Л.І., дізналися у своїх сім'ях про вишивку у родині. Ця робота буде мати продовження.

Сьогодні, коли український народ бореться з російським агресором, значення вишивки, як народного мистецтва набирає ще більшої ваги.

Вишита сорочка, рушник чи прикраса з орнаментом є надважливою річчю для кожного українця. Вишиванка набуває такої популярності, що люди одягають її, навіть, у будні. Нині багато військових одягають вишиті сорочки й вважають, що це є своєрідна вишита броня і захист. Вишивка стала символом патріотизму та національної ідентичності, гордості за своє походження.

З великою повагою ми, молоде покоління, ставимося до наших мисткинь-вишивальниць, які передають нам своє вміння, знання, цим самим зберігають код української нації. Допоки українські жінки вишиватимуть сорочки, рушники, вкладаючи в них свою душу, а українці в усьому світі одягатимуть їх — Україна непереможна!

ДУХОВНІ СКАРБИ ХАРКІВЩИНИ

Коваленко Альбіна, учениця Харківського ліцею №65

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: Пасічник О.М., вчитель української мови та літератури

Дослідження духовних скарбів Харківщини важливо для збереження та вивчення культурних, історичних та традиційних цінностей регіону. Духовні скарби відіграють ключову роль у формуванні національної ідентичності. Вивчення цих скарбів допомагає розкрити особливості культурного коду та сприяє формуванню єдності нації. Знання та вивчення духовних скарбів може сприяти розвитку туризму. Люди цікавляться відвідуванням місць із багатою культурною спадщиною, що може призвести до економічного піднесення регіону. Дослідження духовних скарбів може слугувати освітнім цілям. Вивчення культурних аспектів Харківщини сприяє розвитку свідомості та освіченості громади. Збереження та вивчення духовних скарбів допомагає підтримувати та зберігати традиції, які передаються з покоління в покоління. Дослідження духовних скарбів може вказати на те, як ці цінності взаємодіють із сучасністю та як їх можна використовувати для підтримки культурного та соціального розвитку.

Наш регіон має багатий культурний спадок, який відображає історію, традиції та культурні його цінності. Культурна спадщина Харківщини включає в себе різноманітні аспекти культури, мистецтва, архітектури, фольклору та інші вираження творчості. Харків був центром літературної та художньої активності в Україні. Багато видатних літераторів, поетів, живописців, скульпторів та інших митців народилися чи працювали в цьому регіоні. Вони створили твори, які залишаються важливою частиною української літератури та мистецтва. Харків та інші міста Харківщини мають численні архітектурні пам'ятки, які відображають різноманітні архітектурні стилі та епохи. Ці споруди включають в себе церкви, палаці, будівлі в стилі модерн, класицизм та інші архітектурні шедеври. Харківщина має численні музеї та художні галереї, де можна знайти колекції витворів мистецтва, історичні артефакти та інші цінності, які відображають культурний спадок регіону. Мій край багатий народними традиціями, які відзначаються в мові, музиці, танцях, народних костюмах та обрядах. Ці елементи фольклору відображають ідентичність та спадок місцевого населення. Харківщина має численні театри, оперні трупи та музичні групи, які виступають у різних жанрах, включаючи драму, оперу, балет та народні музичні жанри. Ці елементи культурної спадщини Харківщини відображають багатство і різноманітність культурного життя регіону та роблять його важливим центром культурних подій в Україні.

Осмилюючи духовні скарби Харківщини, я приходжу до висновку, що наш регіон багатий не лише своєю історією та культурою, але й глибоким духовним значенням, яке втілено в різноманітних традиціях та способах життя. По-перше, варто відзначити роль релігійних об'єктів, таких як церкви та монастирі, у формуванні духовної образотворчості Харківщини. Ці архітектурні шедеври не лише свідчать про величні інженерні досягнення минулих епох, але й служать місцем для збереження і покращення духовної спадщини. По-друге, культурні та мистецькі надбання регіону вражають своєю різноманітністю та глибиною. Творчість місцевих митців, письменників та поетів не лише розповідає про життя та переживання людей, але й

передає унікальний колорит Харківщини. По-третє, науковий прогрес і вплив харківських університетів на розвиток освіти вражають своєю важливістю. Високий рівень навчання та наукові досягнення сприяють не лише розвитку регіону, але й вихованню нового покоління, яке буде гідно нести спадщину попередніх поколінь. Загальною відзначеною мною ідеєю є те, що духовні скарби Харківщини — це не просто минуле, але і джерело натхнення для майбутнього. Вони допомагають формувати самосвідомість громади, зміцнюють традиції та забезпечують стабільність та позитивний розвиток мого краю.

ВИДАТНІ ПОСТАТІ СЛОБОЖАНЩИНИ: М.СУМЦОВ

Коваленко Тимур, учень 9 класу КЗ «Височанський ліцей № 1 Імені Героя

Радянського Союзу О.Л.Пшенички Височанської селищної ради

Харківського району Харківської області»

Керівник: Лініченко С.П. вчитель історії

Сьогодні, в час, коли наша держава проходить складний процес державотворення, особливої актуальності набувають питання культурної ідентичності і національної самобутності. Вивчення своїх історичних коренів, плекання національної спадщини і чітка громадянська позиція у цій галузі сприятиме консолідації української нації та формування національної свідомості сучасних українців.

Актуальність теми пропонованого дослідження зумовлена недостатньою вивченістю наукової спадщини Миколи Сумцова в галузі української історії. Микола Сумцов був вченим з надзвичайно широким науковим діапазоном. Його цікавили проблеми фольклористики, мовознавства, літературознавства, краєзнавства, історії, археології, мистецтвознавства, педагогіки тощо.

Показовим прикладом любові і поваги до своєї Батьківщини та власного народу є діяльність відомого вченого європейського рівня М. Ф. Сумцова.

Предмет дослідження – наукова спадщина М.Сумцова, його праці з етнографії українців.

Метою дослідження є визначення кола питань, у яких М.Сумцов підняв важливі теоретичні проблеми етнології.

Реалізації поставленої мети підпорядковані такі дослідницькі завдання:

- проаналізувати висвітлення М.Сумцовим різноманітних аспектів національної самосвідомості українців;

- дослідити внесок М.Сумцова у розвиток української історії ;

- показати важливу роль вченого у розбудові Музею Слобідської України ім. Григорія Сковороди як одного з перших суто етнографічних музейних осередків України;

- охарактеризувати внесок дослідника в етнорегіональне вивчення України.

Новизна даного дослідження полягає в тому, що його фактичний матеріал та висновки можуть бути використані при вивчанні української етнології, її історіографії, історії України, історії української культури.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Ковалик Оксана, учениця 8 класу Ліцею Новобузької міської ради, вихованка гуртка «Геологічне краєзнавство» МОЦНПТК УМ, Бахтанського району Миколаївської області

Керівник: І. В. Сумарокова, учитель географії Ліцею Новобузької міської ради, керівник гуртка «Геологічне краєзнавство» МОЦНПТК УМ

Україна – моя рідна країна. Вона мальовнича і дуже багата.

Я народилася, живу і навчаюсь у Миколаївській області, на Новобузжі. Є скарби, заховані глибоко в землю, а є ті, що зовсім поруч, на поверхні, які передаються з покоління в покоління, чаруючи людську душу. До таких скарбів, на нашу думку, належать і пам'ять роду, і його звичаї та традиції, і мамині вірші та колискові пісні, і батьківська хата, і бабусина вишивка та багато іншого. Велич краю — в людях, які тут живуть.

Актуальність дослідження духовності зумовлена новим типом постмодерної культури, якій притаманні відсутність єдиної універсальної моделі та прогнозування занепаду за умови, якщо не будуть віднайдені певні шляхи розвитку. Безпосереднє завдання - сприяти тому, щоб людина не втратила власну культурну ідентичність, яка сконцентрована саме в духовності народу.

Теоретичні засади нашого дослідження базуються на філософських думках Степана Ярмуся.

У ХХ ст. відбулася різка зміна духовних цінностей практично всіх народів радянського простору, зокрема українців: повна дегуманізація людини, нав'язливе обмеження свободи духовного розвитку. Тотальна недовіра до національності зумовила інтровертність характеру українця. Відбулась докорінна підміна духовних чеснот.

Український народ завжди був і є носієм високоморальних загальнолюдських цінностей, які найбільше цінувалися в суспільстві. Зокрема, доброзичливості, тактовності, гуманності, доброти, чесності, щирості.

У сучасному світі цінності розуміються як ідеї та ідеали, які мають певне значення і задовольняють потреби людей. Основними цінностями сучасного українського суспільства є: духовність, сімейні цінності, свобода, мир і злагода, національно-культурні цінності, патріотизм національна де Війна на змінила наш народ, а тільки загострила відчуття національної самоідентичності. Українці, переживаючи війну солідарні - об'єднуються в різні соціальні групи для підтримки одного, співпрацюють в боротьбі з викликами, виявляють патріотизм, внутрішню силу і стійкість, гостро сприймають справедливість. В умовах труднощів незламний народ знаходить час для творчості та самовираження, допомоги і благодійності. Ми маємо велику культурну родину і пишаємося спільною спадщиною. В умовах війни ми, підрастаюче покоління маємо не лише підтримувати Захисників теплим словом, малюнком, донатом – нам потрібно зберегти ідентичність, родинні цінності та традиції, культурну спадщину краю бо, як я побачила на власному прикладі, родина – це частина країни, її обличчя та багатство, і у певних аспектах моя родина сягає не лише оточуючих мене щодня людей. Моя родина – це і польські родичі прабабці, і померлі від голоду у 33 році, і Захисники, які смакували мою випічку, розглядали

малюнки, гріли ноги шкарпетками та ділилися фронтовими розповідями і за життя яких ми зараз молимося. Як співала Ніна Матвієнко, "... не цураймося, признаваймося, бо багачко нас є!".

Дійсно, пророчими є визначення духовності українців, С. Ярмуся, – це не абстрактна, а реальна цінність народу, не щось потенційне або тільки ідеально божественне. Духовність – це не абстрагований ідеалізм, а конкретне життя, про яке потрібно мислити, реалізувати в реальній життєвій площині.

Українську духовність створювали сильні духом особи.

ІСТОРІЯ ПАМ'ЯТНИКА ГРИГОРІЮ СКОВОРОДІ У ЛОХВИЦІ

*Косман Артем, учень Млинівської філії Лохвицької гімназії № 1
Лохвицької міської ради Миргородського району Полтавської області
Керівник: Карась Т. Г., учитель історії*

Сьогодні ми живемо у воєнному вимірі: українське суспільство складає тяжкий іспит на патріотизм і незламність, збереження духовних цінностей та Соборності. Звернення до духовного скарбу нашого народу, яким є Григорій Сковорода, надзвичайно актуальне.

Григорій Сковорода — втілення духу і мудрості України, наш Першорозумом, учитель істини і духовного життя, народний улюбленець.

Мета роботи: відтворення подій, пов'язаних з відзначенням 200-річного ювілею народного філософа і учителя Григорія Савича Сковороди у Лохвиці, визначення ролі лохвицької громади у встановленні першого в світі пам'ятника філософу Г.Сковороді, вшануванні пам'яті мислителя на основі дослідження матеріалів фондів Лохвицького краєзнавчого музею ім. Г.С.Сковороди.

Увічнення пам'яті філософа Г.Сковороди на Лохвиччині стало актуальним на поч. ХХ ст. Питання про встановлення пам'ятника філософу Г.Сковороді в Чорнухах та дозвіл збору пожертв на зборах Лохвицького земства 05 березня 1914 р. Перешкодила цьому Перша світова війна.

Більшовицький переворот і Постанова РНК РРФСР від 30.07. 1918 р. «Про затвердження списку пам'ятників видатним людям». У переліку видатних людей було ім'я Г.С.Сковороди.

1921 рік. Лохвицький повітвиконком прийняв рішення на відзначення 200-річчя від дня народження земляка, філософа і поета Григорія Савича Сковороди встановити у повітовому центрі пам'ятник засобами громадської будови. У Лохвиці створена комісія по вшануванню пам'яті філософа. Всім організаціям і установам повіту поставлено завдання щодо віднайдення коштів для будови. Складено план роботи і кошторис. Оголошено конкурс на проєкт пам'ятника.

Серед трьох проєктів, що надійшли на конкурс, саме витвір І.Кавалерідзе припав до вподоби членам комісії. Це був скульптурний пам'ятник, а не погруддя, як планувалося. Незважаючи на брак коштів і матеріалів, вирішили спорудити пам'ятник саме за цим проєктом.

«За роботу я одержав тоді 9 пудів пшениці, а формовці Орленки з Києва – 11, а всього 20 пудів. Брати Орленки 5 пудів віддали візникові за те, що він їх 6 пудів відвіз у Київ».

Струнку босоногоу фігуру мандрівного мислителя встановили на постамент поруч з будинком, де за народною пам'яттю знаходилась півтора століття тому школа для дітей простолюдинів. Пам'ятник гарно поєднувався з навколишнім оточенням — музеєм, бібліотекою і міським театром.

23 грудня 1922 року відбулося урочисте відкриття пам'ятника. Люди заповнили всю площу перед пам'ятником. Тут були не тільки жителі Лохвиці, а і навколишніх сіл, сусідніх районів... У багатьох у руках були брошури, видані з нагоди свята. Все це і листівки з фотографіями пам'ятника надавало події особливу урочистість.

Це було всенародне свято. Пам'ятник філософу і поету відкрив голова повіткому С.К.Луценко, ініціатор встановлення монументу в Лохвиці.

З нагоди свята в Лохвицький комітет по вшануванню пам'яті філософа Г.Сковороди надійшли вітальні листи і телеграми від Дмитра Багалія, Марії Грінченко, Лохвицьких трудових шкіл, Полтавського губернського архівного управління, Полтавського відділу народної освіти.

На святі були присутні гості з Києва: поет Павло Тичина, актори С.Паньківський, С.Шкурат та ін. Виступали представники Харкова, суміжних міст і сіл (Ромни, Варва та ін.). На урочистостях були і місцеві таланти.

Після відкриття пам'ятника відбулося урочисте засідання повітвиконкому, де прийняли рішення про присвоєння імені Г.С.Сковороди музею та бібліотеці в місті Лохвиці.

Урочистості з нагоди відкриття пам'ятника Г.Сковороді у Лохвиці закарбувалися у пам'яті очевидців і учасників надовго. Спогади про подію у листі від 5.XII.1962 р. директору Лохвицького музею Паперного Давида Ілліча, вчителя з Донбасу, який 11-річним хлопчиком читав вірш місцевого поета на відкритті пам'ятника.

Заслуга у відзначенні ювілею земляка на високому рівні, відкриття пам'ятника Г.Сковороді у Лохвиці належить лохвицькій громаді, Лохвицького повітвиконкому та ювілейній комісії. Причетність українського, а тим більше московського уряду до святкування ювілею Г.Сковороди дуже сумнівна.

У 1972-му на відзначення 250-річчя від дня народження Григорія Сковороди, пам'ятник перелили в благородну бронзу — на віки. Ця подія відображена у документальному фільмі «Відкрий себе» режисера Ролана Сергієнка, створеному Українською студією хронікально-документальних фільмів (Київ, 1972 р.). У кінострічці використані уривки творів Г.Сковороди, які читав заслужений артист УРСР Іван Миколайчук, українську музику XVIII ст., зокрема, фрагменти музичних творів Г.Сковороди, а також сучасного композитора Івана Карабиця. Консультантом фільму був член-кореспондент АН УРСР, доктор філософських наук Володимир Шинкарук.

Пам'ятник Григорію Сковороді у Лохвиці роботи І.Кавалерідзе має велику художню цінність, вражає своїм глибоким філософським змістом. І лише на постаменті лохвицького пам'ятника викарбувані слова, які характеризують Г.Сковороду: «Народний філософ і ВЧИТЕЛЬ».

Незаперечним аргументом духовної спорідненості лохвичан із Григорієм Сковородою став величний пам'ятник мислителю і поету роботи Івана Кавалерідзе. Сталося це на народній хвилі вшанування пам'яті філософа в його двохсотий рік народження — у 1922-му. Дякуючи рішучості і наполегливості місцевої громадськості

та ініціативності керівництва Лохвицького повіту, було встановлено перший у світі пам'ятник українському філософу, вчителю і поету Григорію Савичу Сковороді.

ВНЕСОК ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА В ПРОЦЕС ПРОБУДЖЕННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ТА ДОБРОЗИЧНИХ ПОЧУТТІВ НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВЩИНИ

*Костіна Мілана, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу
«Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради»*

Керівник: Коптелова Л. І., керівник гуртка

Напередодні 370-річчя нашого рідного міста – героя Харкова, яке в ці дні, разом з усією Україною виборює свою незалежність, знову і знову виникає бажання згадати і перегорнути сторінки його історії: від часів заснування до сьогодення... Відомо, що «кожна особистість, кожна місцевість завжди були і є носіями національно – культурних і духовних традицій рідного краю». Проходить рік за роком, століття за століттям, залишаючи на сторінках історії свої історичні події та імена видатних людей рідного краю, які особливо згадуються в період ювілеїв. В 2023 році харків'яни святкують ювілей свого видатного земляка, одного з засновників української літератури, Г.Ф. Квітки. Нещодавно вийшла з друку книга сучасного дослідника історії Харкова Андрія Парамонова під назвою: «Григорій Квітка-Основ'яненко: від Основи до Харкова». Видання приурочено до 245-ї річниці з дня народження, до 180-ї річниці від дня смерті письменника та до Дня міста Харкова. Цим автор підкреслив той вагомий внесок, який зробив Григорій Квітка в історію рідного міста.

Тема нашої роботи: «Внесок життя та творчості Г.Ф. Квітки-Основ'яненка в процес пробудження патріотичних та доброзичлих почуттів населення Харківщини». **Мета роботи:** Показати значення культурного спадку, зокрема крізь призму життя та діяльності Григорія Федоровича Квітки – Основ'яненка для формування рис української національної ідентичності.

Актуальність. У зв'язку з російською військовою агресією постали завдання переосмислення культурної спадщини. Важливим вважаємо актуалізацію того історичного досвіду життя та діяльності відповідних історичних діячів та їх творів, які дозволяють консолідувати українську націю, згуртувати її навколо ідей патріотизму. Г.Ф. Квітка – Основ'яненко є яскравим прикладом тієї постаті, яка своєю діяльністю та особистим життям стала взірцем благочестя. Пам'ять про нього досі зберігається на Харківщині: Він – одна з осіб, яка символізує українство на теренах Слобожанщини.

Завдання: **1.** Схарактеризувати основні етапи життя та діяльності відомого письменника, а також його твори, в яких відображені життя слобожан, їх доброзичливість. **2.** З'ясувати основні напрями благодійної діяльності Г.Ф. Квітки – Основ'яненка та їх вплив на збереження та розвиток благодійності на Харківщині. **3.** Визначити подальший напрямок популяризації постаті Г.Ф.Квітки – Основ'яненка та збереження пам'яті про нього. **4.** Проілюструвати, яким чином традиції патріотизму та благочинності відобразились у сучасній формі волонтерства.

За 180 років, що минули з дня смерті письменника, високохудожні його твори й досі зберігають свою естетичну нетлінність... Цьому сприяла і поява чисельних досліджень вивчення життя і творчості письменника, видання зібрання його творів,

які не припинялись навіть в радянський період. Серед дослідників ХІХ – поч. ХХ ст. необхідно згадати видатного історика, академіка Д.І.Багалія і його праці – спільна з Д.П. Міллером «История города Харькова за 250 лет его существования» та «Історія Слобідської України», на які спирались багато наступних дослідників і які було використано в даній роботі. Дослідники ХХ ст. не завжди дотримувались строгої хронології створення й публікації творів Г.Квітки, що дещо заважало осмисленню творчого його шляху. Автор роботи «Григорій Квітка-Основ'яненко» С.Д. Зубков, «прагнув розглянути творчість Квітки в процесі її розвитку, обравши хронологічний, а не жанровий підхід». Автором даної роботи було також використано багато інших видань, які здебільшого було присвячено ювілейним датам Г.Квітки та святковим Дням міста Харкова і Незалежності України. Серед писемних джерел використано «Кобзар» Т.Г. Шевченка, «Вибрані твори» Григорія Квітки – Основ'яненка, деякі праці М. Грушевського, Д.І. Яворницького, Гната Хоткевича, житійна література, особові джерела (спогади). Серед образотворчих джерел - ескіз Т.Г. Шевченка «Антон Головатий...», картини С. Васильківського «Гребля Квіток на річці Лопань» та «Кобзар-сліпець з хлопчиком поводитирем». В роботі використані фото з «Приложенія... ко 2-му тому «Истории города Харькова» Д.І. Багалія та Д.П. Міллера, з книги А. Парамонова «Григорій Квітка-Основ'яненко: від Основи до Харкова», а також фото та матеріали зібрані автором під час зустрічей та екскурсій по Харкову і Харківщині. Робота складається з вступу, трьох розділів та висновків. Для повнішого розкриття теми автором складено 4 таблиці: **1-** «Умовна естафета деяких історичних подій та видатних особистостей Харківщини, які мали вплив на розвиток патріотичних та доброзичлих почуттів населення рідного краю» **2-** «Головні віхи життя Г.Ф. Квітки – Основ'яненка» **3-** «Перелік творів Григорія Квітки-Основ'яненка, які заклали фундамент нової української прози», **4 -** «Історичні події та імена деяких видатних особистостей Харківщини, які продовжили естафету впливу на розвиток патріотичних та доброзичлих почуттів населення рідного краю в період Незалежної України».

Складною і своєрідною виявилась історія нашого краю – Слобожанщини, центром якої стало місто Харків... Від мешканців українських степів скіфів до спустошеного монголо-татарами «Дикого поля»; від заселення нашого краю в ХУІ-ХУІІІ ст. переселенцями з інших регіонів України козаками і селянами до заснування Слобожанщини; від «Козацької доби» до Незалежної України та сьогодення. Кожен із названих періодів залишив свої сторінки історії, на яких яскраво написані для нащадків імена видатних постатей Харківщини. Серед них, на думку відомого дослідника історії Харківщини Д.І. Багалія, «Г.Ф. Квітка був місцевим діячем в кращому і благороднішому розумінні цього слова. Він не бажав нікуди виїжджати із Харкова, любив свою Основу, горнувся до простого народу і завжди з любов'ю і повагою казав, що «слобожанин любить чистоту, що він привітливий, поштивий у обходженню, почитає за гріх обманити кого-небудь, чесно виконує обіцянки й умови». «Умови життя – на половину сільські, на половину міські – визначили і зміст літературних творів Г.Ф. Квітки, і їх мову», якою він досконало володів і спілкувався з тими, хто її знав і любив. М. Грушевський писав про Квітку, який: «зачав писати про сільське життя, представляючи добрі сторони українського селянства, його чесну, правдиву вдачу, вірність і щирість. То був той новий вітер, що повіяв по всім просторі

України: «повів народолубства, любови до свого народу, до його життя, мови, до його минувності» Г. Квітка говорив: «Закордонних людей не беру в свої повісті... У вищому колі одноманітність, високі почуття живуть і діють за вихованням і поняттями. Немає поживи для уваги, спостережень... Ось у простому класі неосвічених дюдєй, де люди діють не за прищепленими їм правилами, а за власним почуттям, розумом. Ось де і виходять мої Марусі, Оксани, Науми, Мирони...».

Але творчість письменника сприймалась по – різному... «Найбільше кривди він зазнав через те головне, що стало змістом його творчого життя: повісті й оповідання українською мовою, з сюжетами народного життя, котрі започаткували нову українську прозу. Загалом літератори підтримали україномовні орієнтації Квітки, однак іще більше виявилось тих, хто рішуче не сприймав його творів На той час молодий «П. Гулак – Артемовський в адресованому Квітці вірші «Справжня добрість (Писулька до Грицька Прокази)» засвідчив пошану молодих літераторів до старшого товариша»:

«А Добрість не вважа на злії язики,

Не пристають до неї людські побрехеньки...»

«Вайжливий той факт, що в ролі основоположника української прози виступив письменник віком 55 років, уродженець Слобідської України, великою мірою на той час зрусифікованої». Це стало прикладом надзвичайного патріотизму і любові до рідного краю і своїх земляків, багато з яких продовжили його творчі і душевні традиції служіння народу, рідній Україні...

ОКРИЛЕНА ДУША ПОЕТЕСИ НАДІЇ ЗІНЧЕНКО

Коток Іван, учень 8 класу Комунального закладу «Зіньківщинський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Керівник: Мирошниченко Ольга Миколаївна, вчитель української мови та літератури

Кожній людині притаманні оптимістичні мотиви і сумні настрої, бо життя – не усіяна квітами доріжка. Але і сум, і навіть страждання, надихають, підносять творчу хвилю. Поетичний твір здатний по-справжньому схвилювати людину, торкнутися її душі, щоб у неї сильніше забилося серце, а очі стали бачити більш далеко, щоб вона зрозуміла і відчула красу мистецтва і красу життя. Саме ці думки з'явилися тоді, як я познайомився з творчістю молодого поетеси Надії Зінченко. Вона дуже любить бувати у нас, в Зіньківщині, милуватися лебедями біля річки Оріль. Буваючи в Перещепині, яке знаходиться по сусідству з нами, я не один раз бачив на міських святах, у парку цю дівчину. Про неї я вперше дізнався від вчителя української літератури Мирошниченко Ольги Миколаївни, і в нашій шкільній бібліотеці є всі збірки віршів талановитої поетеси. Коли настало 24 лютого 2022 року, я по-новому почав сприймати творчість Надії Зінченко. Мене зацікавило, якою є ця людина, що, пересуваючись на інвалідному візку, знаходить в собі сили і пише вірші для підняття духу наших бійців. Зінченко Надія Валеріївна має інвалідність першої групи тяжкої форми ДЦП. Народилась 20 жовтня 1986 року в м. Краснограді Харківської області в родині службовців. У 1995 році почала вчитися в Перещепинській середній загальноосвітній школі №2 (навчання вдома). В 2005 році закінчила школу з відзнакою. У дитинстві часте читання рідними казок і віршів стало поштовхом до написання першого вірша у віці восьми з половиною років. Вірші часто друкувались

в літературно-художньому журналі «Крила» (м. Дніпро), збірці юних обдаровань Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей «Ластів'ята», районній газеті «Присамарська нива». В 2007 році чотири вірші увійшли до ліричної збірки поетів-інвалідів «Діалог про кохання» (м. Київ). В цьому ж році Надія стала дипломантом обласного заочного літературного конкурсу серед творчої молоді «Молода муза Придніпров'я». В 2008 році брала участь у Всеукраїнському конкурсі «Струни душі». В 2009 році побачила світ перша поетична збірка «Окрилена душа» де були поєднані українські і російські вірші 2002 – 2008 років. В 2012 році виходить друга збірка «Мелодії душі» - видавництво віршів 2008-2011 років (двома мовами) . В 2014 році за ряд поезій та пісень отримала диплом в номінації «Талант року» з нагоди 250-річчя м. Перещепине .В 2016 році керівник « Студії свят» Наталія Нечаєва знімає відеоролик на вірш Надії «Згуби стихне вітер лютий» до 25 -ї річниці Дня Незалежності України. З нагоди цієї події поетесу запрошують до участі в телепрограмі «Час порад», що транслювалась в прямому ефірі Дніпропетровського обласного 51-го каналу. В 2017 році з'являється третя збірка віршів та пісень 2012-2017 років «Бунтівниця»(двома мовами). В цьому ж році поетесу відзначили почесним званням «Перлина року». В 2018 році Зінченко Надія – переможець конкурсу «Премія Дніпропетровської обласної ради» в номінації- досягнення в культурно-мистецькій діяльності. Юна поетеса удостоєна стипендії Президента України в галузі «Молодим письменникам». В 2021 році-четверта збірка віршів і пісенних текстів 2017-2020 років «Без крил, але літаю» (двома мовами). Тема війни звучить ще з 2014 року, коли Надія вірить в те, що «...знов обіймуться брати...» у вірші «Ні війні!». В 2015 році написано вірш «Невизнана війна», де поетеса закликає політиків схаменутися: «Ви простих людей почуйте, з їх життями не жартуйте, мир і спокій поверніть, свої амбіції всмиріть!» Після 24 лютого – нові вірші про криваві події жахливої війни, деякі з них стали піснями. У вірші «Вставайте!»звучить заклик до боротьби, бо «ворог йде...» і всюди «справжнє пекло – крик і дим». Поетичний твір «Смерть і сором ворогам» сповнений біллю: «Мені не спиться до світання, снаряди рвуться, міни всюди. Страждають, гинуть мирні люди». Тема пам'яті і скорботи за загиблими - у вірші «Пам'ятай!»: «Ти пам'ятай, не забувай всіх вояків, і дякуй їм за все: за мирне небо і розмай. Незабуття від помилок спасе. Рефреном звучать слова: «Війна – таке страшне це слово...»Під час війни з'явилися міста-герої: Волноваха, Гостомель, Маріуполь, Харків Херсон, Чернігів, Буча, Ірпінь, Миколаїв, Охтирка. Їм Надія присвятила вірш «Нескорені міста»: «Зруйновані міста, пролита кров. Розстріляна земля, руїни знов. Сполохана весна, пташиний спів, Непрохана війна, жахіття снів. Нескорені міста, герої всі...».

Проникливим є вірш-пісня «Повернись живим, коханий», де авторка закликає: «Повернись живим, коханий, серед ночі, світлим днем. Як промінням, довгожданий, рук зігрій мені вогнем». Поетеса веде ніби діалог віршів, вже у 2023 пише від імені коханого чутливі рядки: «Чекай мене, моя кохана, я повернусь світанком рано...Заплющу очі, бачу, мила,як наше щастя прилетіло. Голубка сіла на порозі. Скінчиться ця війна невдовзі!» З болем в серці Надія пише вірш «Зло несе мовчання», де говорить про «злочини Кремля, вбивство мами, немовля...», «Ми - не брати» («Брат не гвалтує , не вбива, не йде війною на країну, не нищить мову, що жива, а захища від бід родину...»). Оптимістичним є вірш «Промине війна», в якому

змальована радісна картина: «Розцвіте калина, забуя верба. Пісня солов'їна, радість, не журба. За столом – родина, мова в нас – одна, люба Батьківщина. Промине війна.»

Зінченко Надія співпрацює з київською поетесою Валерією Серовою, композитором і педагогом з вокалу – Лілією Остапенко, солістом групи «Aviator» Дмитром Тодорюком. Спілкується також з Ю.Левченко, А.Тищенко, А.Павліком, П.Зібровим та іншими творчими людьми, які підтримують і дають слушні поради.

Поетеса Надія Зінченко знаходить втіху в природі, в спілкуванні з людьми. Вона виробила свій стиль, свою манеру письма. Її поезії линуць з глибини серця. Мені пощастило познайомитися з такою творчою людиною, яка вірить в себе, свій народ і в свою країну. І нехай її талант, світлої душі високі поривання будуть присвячені друзям, рідним, нашій славній Україні!

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ АНДРІЯ ПОЛІЩУКА

*Лисюк Софія, ліцеїста Нетішинського академічного ліцею Нетішинської міської ради
Шепетівського району Хмельницької області*

*Керівник: Місюк Галина Петрівна, учитель української мови та літератури
Нетішинського академічного ліцею Нетішинської міської ради*

Наше дослідження повертає із забуття талановитого оперного співака, актора й поета, Андрія Поліщука. Він за 97 років життя бачив усе: дві світові війни, спеціальну режимну в'язницю у Вроцлаві, табори Сибіру й Колими, переслідування після реабілітації. У період СРСР біографії творчих особистостей, які потрапили у списки «ворогів народу» не досліджувалися. Тому одним із наших завдань було вивчення життєвого та творчого шляху А. З. Поліщука, який залишався українцем на території іншої держави, на окупованій нацистами рідній землі та в далекому Магадані. Саме такі духовно багаті постаті постають при вирішенні української національної самоідентифікації.

Кожна біографічна деталь і подробиця відомої людини відіграють суттєве значення для інтерпретації й розуміння її життєвої долі та творчої спадщини митця. Важливим є факт народження відомого українця Андрія Зотовича Поліщука в Нетішині. Після ретельного вивчення окремих етапів і періодів життєпису видатної особистості встановили, що він зберіг власне походження і, довгий час перебуваючи за межами України, завжди залишався щирим українцем, який не зраджував своїм принципам і популяризував історію та культуру рідної землі.

У міжвоєнний період родина Поліщуків проживала в Острозі, який згідно з Ризьким мирним договором 1921 року ввійшов до складу Польщі. У 1927 році Андрієві виповнився 21 рік і згідно з польськими законами він мав служити в армії. Хлопець не взяв у руки зброю й був засуджений трибуналом у Варшаві. У вироку Речі Посполитої Польської зазначено те, що Окружний військовий суд №1 на головному засіданні у Варшаві 24 серпня 1928 р. встановив: «А. Поліщук засуджений на 5 років, 1 місяць і 1 день [1, с. 109].

А.З. Поліщук перебував спочатку в тюрмі Варшави, а потім у Вронках, що на Познанщині, де була тогочасна спеціальна катівня. Андрія Поліщука кинули до холодного підвалу в залізну клітку в одній білизні. Йому давали лише 200 грамів хліба й горня холодної води на добу. [5, с.118]. Мало хто міг витримати такі тортури. А. Поліщук не зламався, бо мав непоборний дух.

Врятувала А. З. Поліщука міжнародна громадськість. Преса Англії, Франції, Німеччини оповіла про долю Андрія Поліщука. Ув'язнений отримував листи підтримки, а президент Польщі Ігнацій Мосцицький – листи протесту з вимогою «звільнити в'язня совісті». У 1930 році найвпливовішою була петиція Інтернаціоналу супротивників війни, яку підписали науковці й діячі культури: Альберт Ейнштейн, Ромен Ролан, Герберт Уеллс, Чарлі Чаплін та інші найвідоміші люди світу, серед них і лауреати Нобелівської премії [6].

У 1930 році А. Поліщук уважно вислухав поради режисера Олександра Улуханова, і поїхав учитися до консерваторії в місто Вільнюс, що належало тоді до Польщі [5, с. 119]. Після першого року навчання у Вільнюській консерваторії А. Поліщук складав іспити й одночасно брав участь у конкурсі. Успішний студент виборов право навчатися у Варшавській музичній консерваторії, яка мала права університету [1, с. 111].

У 1936 році після екзаменів у Варшавській консерваторії режисер О. І. Улуханов забрав Андрія Поліщука у Львівський оперний театр. Перший його виступ у виставі «Наталка Полтавка» у ролі Миколи став тріумфом [5, с.120]. Вся українська преса Львова писала про Андрія Зотовича, що в нього голос великого діапазону, прекрасного тембру. Організатор вистави композитор і диригент Антін Рудницький, слухаючи його спів, говорив: «Поліщук, у вас не голос, а сонце» [7, с.6]. Роль Миколи була виконана блискуче не лише завдяки красі голосу артиста, а і його артистичним здібностям. Талановитий оперний співак був статним чоловіком, спортивної статури. Врахувавши усі його сильні сторони, організатори зйомок першого звукового українського фільму «До добра і краси» запросили його на головну роль [1, с.113]. У 1938 році відбулося 26 показів кінофільму в містах і селах Галичини. Стрічка викликала справжній резонанс [2].

У 1944-1945 роках представники Львівського оперного театру виїжджали на фронт із концертами, співали в лікарнях для поранених й у військових частинах [1, с.115-116]. У 1946 році у Львівському оперному театрі відбулася прем'єра опери Д. Россіні «Севільський цирульник», після виступу Андрія Поліщука арештували московські емгебісти. Військовий трибунал засудив його до десяти років сталінських концтаборів. Сибірська тайга й Колимська земля слухали українську пісню, загнану туди разом із дочками й синами українського народу [6]. Хор Андрія Зотовича з програмою українських пісень на конкурсі, що проходив на магаданському стадіоні, отримав найвищу нагороду, гранпрі [3].

У 1960 році А. Поліщук повернувся до Львова, був поновлений на роботу солістом Львівського оперного театру. Він блискуче співав партію Івана Карася в «Запорожці за Дунаєм» – С.С. Гулака-Артемівського [1, с.116].

Образ оперного співака доповнювали як акторський талант, так і поетична творчість, у якій він зумів висловити власне бачення щодо далекого минулого України та періоду СРСР. У 1999 році поет відновив п'ять віршів та поему по пам'яті та надрукував в альманасі «Біль» разом із життєписом.

Дуже актуальними є слова Андрія Поліщука про злочини москалів:

Москаль і злочин – це те саме,
Москаль-загарбник – саме так:
Історія твердить віками

І фактів не сховати ніяк [5, с. 136].

Читаючи вірші А. Поліщука, слухаючи його спів та переглядаючи світлини з кінофільму «До добра і краси», усвідомлюємо, що маємо знати, що саме на нашій батьківщині народилася така Людина.

СМАКОЛИКИ ТА ІНСПІРАЦІЯ: РОЗКРИТТЯ СВІТУ УКРАЇНСЬКОЇ КУХНІ ЧЕРЕЗ FOOD-БЛОГИ

Лугінська Карина, учениця 9 класу Новокатеринівського ліцею Степівської сільської ради Миколаївської області, вихованка гуртка Миколаївського обласного Центру національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді

Керівник: Зьомша Інна Петрівна, методист, керівник гуртка Миколаївського обласного Центру національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді

У сучасному світі соціальні мережі відіграють ключову роль у відкритті та популяризації української кухні. Гастрономічні ентузіасти та food-блогери використовують ці платформи для розповіді про традиційні страви, їх секрети приготування та віддавання шану багатству смаків. Їжа завжди викликала в нас особливі емоції та пробуджувала наші смакові рецептори. Вона не тільки задовольняє наші фізичні потреби, але також є невичерпним джерелом культурної різноманітності та індивідуального вираження. З появою FOOD-блогів в соціальних мережах, ми отримали унікальну можливість розкрити світ кулінарії та отримати невичерпне джерело натхнення та кулінарних смаколиків.

Рецепти, ілюстровані яскравими фотографіями, стають віртуальними майданчиками обміну кулінарним досвідом. Спільноти, присвячені українській кухні, об'єднують людей із різних країн, сприяючи культурному обміну та взаєморозумінню.

Соціальні мережі відкривають нові можливості для просування української гастрономії на світовій арені, залучаючи увагу і любов до наших унікальних страв. Таким чином, вони стають важливим інструментом у підтримці та розвитку кулінарної спадщини України в епоху цифрових технологій.

Зупинимось трохи на термінології.

Інспірація від латинського - натхнення, навіювання. Кулінарна інспірація - надихаючі ідеї для кулінарного меню.

Блог (від англ. web log – «щоденник у мережі, онлайн-щоденник, віртуальний журнал») являє собою «живий» тематичний сайт або його частину. Чому «живий»? Бо він регулярно поповнюється свіжим та цікавим контентом найрізноманітнішого формату (тексти, фото, відео, аудіо). А адміністратор блогу підтримує постійний діалог із аудиторією та відповідає на коментарі.

FOOD-блог - переклад з англійської - ведення блогів про їжу, яка поєднує інтерес гурманів до їжі, написання блогів і фотографію їжі.

Хто такі блогери? На мою думку це яскраві представники «професії майбутнього». Що вони роблять? Створюють контент на своїй сторінці та займається її просуванням. Звичайний користувач мережі робить пости, розраховані на знайомих, рідних і друзів. А блогер прагне охопити якомога ширшу аудиторію.

Блоги бувають різними, все залежить від уподобань та здібностей творців. Але всіх їх можна умовно поділити на кілька різновидів:

- особистий блог: описує події та дії, що відбуваються чи виконуються самим автором.

- вузькоспеціалізований блог: інформація стосується будь-яких тонкощів, нюансів певної професійної області, рекомендацій, лайфхаків з виконання дій, пов'язаних із нею.

- мікроблог: автор публікує короткі замітки, цитати, афоризми, влучні заголовки новин.

Успішність відомих блогерів із мільйонами підписників вражає та надихає і самому долучитися до цієї справи.

Food блоги розкривають світ української кухні, відтінюючи її смаки та аромати через захоплюючі рецепти, фотографії та гастрономічні пригоди. Вони не лише діляться стравами, але й розповідають історії про походження традиційних їж, відображаючи культурний контекст. Це сприяє популяризації української кухні та розширенню її впливу у світі.

Мета food блогів – розкрити багатство та смак української кухні, привернути увагу до традиційних страв та надати новий погляд на гастрономію. Завдання включають демонстрацію рецептів, історій про походження страв і створення гастрономічного спільнотства. Актуальність полягає в збереженні культурної спадщини та впливі на гастрономічні тренди. Висновок: food блоги стають платформою для вивчення, популяризації та сучасного осмислення української кулінарії.

У підсумку, соціальні мережі – це не лише майданчик для спілкування, а й справжня платформа для розкриття світу української кухні, дозволяючи кожному з нас насолоджуватися гастрономічним надбанням нації та долучатися до цього захопливого шляху кулінарних відкриттів.

Українська кухня отримала неймовірний імпульс популяризації завдяки соціальним мережам та впливовим гастро-блогерам. Популярні блогери стали неоціненими агентами для введення українських страв у світовий кулінарний контекст.

Щоб більше зануритись у світ кулінарних блогів та блогерів ми поспілкувались з трьома відомими блогерами. На слайді ви бачите питання, які ми ставили блогерам.

Володимир Ярославський. Український шеф-кухар, керівник і співвласник ресторану «Lucky», бренд-шеф магазину «Good Wine», а також суддя проєкту «МастерШеф Україна». Один з 25 кращих шеф-кухарів України. В соціальній мережі інстаграм у Володимира 417 тисяч підписників.

Володимир відповів нам на наші запитання. Відсканувавши код ви зможете прослухати відповіді на наші запитання.

Зараз пан Володимир багато готує саме українських страв. Це і традиційний борщ, вареники, бограч, куліш та інші.

Олександр Міль. 273 тисячі підписників. Олександр не медійна особистість та не власник ресторану чи кафе. Він як кажуть «самоучка». Проживає в місті Львів. Проводить марафони схуднення. Олександр готує різноманітні страви української кухні та широко її популяризує. Олександр веде інстаграм, фейсбук, ютуб-канал та тік ток і все присвячене фуд блогу. Відповіді на наші питання ви можете побачити на слайді.

Єлизавета Глінська. У Лізи 493 тисячі підписників. Вона переможець 2 сезону кулінарного проєкту СТБ «Мастер Шеф» (2012), лауреат Чемпіонату світу з

кондитерського мистецтва Mondial des arts sucres (2016, Париж). Ліза кондитер, готує солодкі страви. Зараз, як сказала нам сама Ліза, готує проект по відтворенню рецептів української кухні. Відповіді Лізи на питання ви бачите на слайді.

Поспілкувавшись з відомими блогерами-кулінарами (Володимир Ярославський, Ліза Глінська, Алекс Міль) ми дійшли думки, що food блоги це:

1. *Швидший Обмін Ідеями та Рецептами:*

Блогери створюють динамічне середовище для обміну ідеями та рецептами. Їхні кулінарні відео, фотографії та рецензії викликають інтерес та спонукають своїх підписників спробувати українські страви. Також, соціальні мережі дозволяють нам вирушати в захопливі кулінарні подорожі, не залишаючи межі свого дому. Шеф-кухарі та ентузіасти кулінарії поділяються унікальними рецептами та інсайтами про те, як створити атмосферу української кухні, навіть якщо ви знаходитесь на іншому кінці світу.

2. *Культурний Контекст:*

Впливові блогери часто включають в свої контент відомості про історію та культуру української кухні. Це допомагає в залученні уваги до багатства та унікальності традицій.

3. *Глобальна Видимість:*

Завдяки широкій аудиторії блогерів, українські страви отримують глобальну видимість. Це сприяє зростанню популярності та визнання кулінарної спадщини України. Сприяючи створенню віртуального амбасадора української кухні, соціальні мережі допомагають здобути світову увагу. Завдяки цьому українські страви стають частиною глобального кулінарного ландшафту.

4. *Віртуальні Кулінарні Майстер-Класи:*

Багато блогерів організовують віртуальні кулінарні майстер-класи, де детально розповідають про приготування українських страв. Це не лише стимулює спроби готування, але й поширює знання про українську кухню.

5. *Естетика та Привабливість:*

Естетично виконані фотографії та відео зі смачними стравами стають справжніми візитівками української гастрономії, залучаючи нових прихильників.

Поєднання старовинної кухні і новітніх технологій у веденні FOOD-блогів в соціальних мережах може бути цікавим і оригінальним підходом до презентації традиційних рецептів та страв. Особливості такого поєднання можуть включати: візуальне оформлення: Використовуйте сучасні технології, такі як фотографія високої якості, відео, прямі ефіри, Instagram Stories або TikTok, щоб демонструвати процес готування традиційних страв. Зверніть увагу на естетику та композицію, щоб зробити фотографії та відео привабливими для аудиторії.

Отже, блогери відіграють важливу роль у створенні емоційного зв'язку між глядачами та українською кухнею, роблячи її доступною та захопливою для аудиторії з усього світу.

Підсумовуючи я хочу поділитися з вами враженнями та спостереженнями щодо теми дослідження. В добу цифрових технологій соціальні мережі не лише змінюють наше сприйняття світу, а й грають важливу роль у популяризації та збереженні національної гастрономічної спадщини.

ДУХОВНА СПАДЩИНА ЧУГУЄВА

*Макарова Карина, Кривоборода Анастасія, Омельченко Марія, Омельченко Софія,
учениці 6-Б класу Комунального Закладу «Чугуївський ліцей №6»
Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Грідіна Н.О., вчитель історії*

«Бережімо все своє рідне, бережімо його, щоб не виродитись, щоб не забути народу, з якого ми вийшли... Бережімо свої звичаї, мову, і тим збережемо національну істоту свою», - писав І. Огієнко. Традиції народу з сивої давнини завжди були і є невичерпним живильним корінням нашої духовності, національної самосвідомості, високого патріотизму. Не знаючи цього безсмертного народного скарбу, не можна впевнено йти вперед і оновлювати суспільство на засадах демократії.

Обрана тема актуальна, тому що необхідно, щоб сучасне покоління переймало історичні цінності, які тісно пов'язані з культурою і традиціями нашої Батьківщини, народу, чугуївців, які жили колись, своєї родини, рідних і близьких, дізнавалося свій родовід.

Театральне мистецтво завжди у всіх країнах відігравало значну роль у духовному житті людей. Розвиток українського театального мистецтва у невеликих містах та містечках України відбувався завдяки діяльності маловідомих пересічних представників, які зробили свій вагомий внесок у скарбницю української культури. Сьогодні ми проводимо велику роботу по відродженню національної культури, ретельному вивченню й науковому переосмисленню історії нашого міста з метою створення книги пам'яті м. Чугуєва, розширення знань учнів з історії рідного краю, збереження історичної пам'яті народу.

Вивчення життєвого шляху та творчості наших земляків, забутих історичних фактів, дослідження та висвітлення маловідомих сторінок історії Чугуєва, відродження національної культури шляхом збереження та використання багатой духовної спадщини пересічних представників театального мистецтва Чугуївщини – мета нашої роботи.

Об'єктом дослідження є діяльність театрів у Чугуєві в період 1920 – 1930-х років.

Предметом дослідження є внесок родини Піскунових у духовну спадщину м. Чугуєва.

Джерельною базою дослідження стали архівні документи Державного архіву Харківської області (ДАХО), спогади онуки Северіана Івановича Піскунова Лопатіної Олени Степанівни, записна книжка Піскунова С.І.

Наукова новизна роботи полягає у зібранні, дослідженні та систематизації матеріалу про розвиток театального мистецтва в Чугуєві в період 1920 – 1930-х років, висвітленні невідомих або маловідомих сторінок історії.

Результати дослідження поповнили фонди краєзнавчого відділу Чугуївського Художньо-меморіального музею ім. І.Ю.Репіна.

У 1919 році, після відходу з Чугуєва білогвардійців, у місті зареєстровано три театри та один кінематограф «Експрес». У документах за 1924 рік зустрічається цікавий документ: «Список постійних театрів у місті Чугуєві»:

Назва театру / Особи нагляду

1. Театр Сільбудинку / Чепурненка
2. Клуб «Червоний Сапер» / Борматов
3. Театр 67 полку / Харитонов
4. Театр Логартдира / Миронов
5. Театр Учбатареї
6. Тимчасові постановки ВСЕРОБІС / Чепурненка.

В архівних матеріалах збереглися реєстраційні листи Чугуївського театру «Рабдом», в якому 4 грудня 1924 року на виставу «Біля моря» продано 89 квитків. У театрі «Сільбудинку» було 235 місць, на спектакль «Сім повішених» проданий 41 квиток, а на спектакль «Наталка Полтавка» 27 листопада 1924 року продано 94 квитки, 30 листопада 1924 р. – 295 квитків.

У 1924 році театри входили до Всеросійської професійної спілки митців - «ВСЕРОБІС». У Чугуєві театр ВСЕРОБІСу перебував у Палаці праці, завідував театром Крилов, відповідальним розпорядником був Чорний. У театрі було 360 місць, а квитків у середньому продавалося від 40 до 120. Вартість одного квитка від 20 до 70 копійок. 20 листопада 1924 року на спектакль «Поки сонце зійде, роса очі виїсть» було продано 123 квитки. Але найбільший вплив глядачів у чугуївських театрах припадав на виступи гастролерів. Так, 1 квітня 1925 року у місті виступає атлет Левко на прізвисько «Лєвова щелепа», продано 149 квитків. На виступи гіпнотизера Бенау М. продано 139 квитків. І найбільше глядачів (168) збирає факір Купрін, який гастролює у місті 18 травня 1925 року.

Якщо врахувати, що це 1924 рік, нещодавно закінчилася громадянська війна, то факт існування у Чугуєві шести театрів просто вражає! І, незважаючи на те, що, мабуть, ці театри були зовсім не такими, як ми уявляємо собі театр сьогодні, це були справді джерела культури для того часу. Адже на сьогоднішній день у нашому місті немає ні театру, ні кінотеатру, та й клуби переживають не найкращі часи.

З 1920 р. членом Всеросійського професійного союзу митців («ВСЕРОБІСу») є Піскунов Северіан Іванович 1883 р. народження – талановитий, багатосторонній, громадський і профспілковий діяч м. Чугуєва. Він писав вірші, які, на жаль, крім кількох не збереглися; працював деякий час на керівних посадах м. Чугуєва. З 1920 р. він був завідувачем української драматичної секції Партійного професійного клубу м. Чугуєва, виступав у головних ролях під псевдонімом «Діброва». Дружина Северіана Івановича з 1921 - Піскунова Емілія Йосипівна, 1890 року народження - актриса з молодих років. З 1920 р. у Чугуєві вона повністю віддавала себе театру і була одержима ним. Як правило, Емілія Йосипівна виступала в головних ролях під псевдонімом «Бджілка», а для виступу в епізодах брала з собою старшу дочку Піскунова С. І. Лідію та меншу – Галочку. Дочка Галини Піскунової – Лопатіна Олена Степанівна – згадувала дитячі враження своєї матері: «Ставили в театрі постановку, в одній із дій мала з'явитися дівчинка з розпущеним волоссям та бантом на голові». То була роль Галочки Піскунової. Одного разу вона вискочила на сцену раніше за визначений термін. Емілія Йосипівна дуже розгнівалася тоді на неї. Під час їх виступів зал був переповнений і здригався від оплесків. Після закінчення вистави ніхто не виходив, усі кричали: «Браво, біс!», викликаючи Северіана та Емілію на сцену.

У зв'язку з великою сім'єю (у Піскунових було 7 дітей), Северіан Іванович працював у клубі вечорами, а за сумісництвом підробляв в інших організаціях. Емілія Йосипівна та Северіан Іванович дуже любили один одного, у них були спільні інтереси – це любов та пристрасть до театрального мистецтва та до поезії. Можливо, її одержимість театром розкрила в Северіані Івановичі ще один бік його таланту, - уміння писати вірші, - в яких він передав свою любов до людей, свого народу, життя та улюбленої України.

Родина Піскунових внесла вагомий внесок в духовну спадщину м. Чугуєва, виховала сімох дітей, які виростили своїх дітей та онуків, які отримали у спадок від свого славного пращура індивідуальне сприйняття всього прекрасного на землі – природи, музики, живопису, театрального мистецтва та його заповіт нащадкам:

*Любіть, дітки, любіть щиро свою Батьківщину –
Найкращу на світі нашу Україну!
Будьте завжди наготові її боронити,
Не давайте ворогам на її ступити.*

Любов дитини до рідної землі починається з пізнання історії рідного краю. Формування у молоді інтересу до духовної спадщини рідного міста сприяє вихованню свідомих громадян, які шанобливо ставляться, зберігають та примножують духовні і матеріальні надбання свого народу, рідного краю, Батьківщини.

ПОЛЬОВІ РОСЛИНИ С. СПАС КАЛУСЬКОГО РАЙОНУ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У НАРОДНІЙ МЕДИЦИНІ (ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОСНОВІ ЗАПИСІВ СПАСІВЧАНИНА М. МАРТИНІВА)

Максимів Христина, учениця 8 класу Спаського ліцею Спаської сільської ради Калуського району Івано-Франківської області, учасниця гуртка «Історичне краєзнавство» Івано-Франківського обласного державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Керівник: Дзудзило Оксана Володимирівна, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Івано-Франківського обласного державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Село Спас Калуського району – мальовничий передгірський населений пункт (має статус гірського), що етнографічно належить до Бойківщини і багатий на різноманітні польові квіти, які мають у собі лікувальні властивості та певний символізм. Здавна, рослин вважають символом земної кулі або центром Всесвіту, як результат – символом душі. Окрім цього поширеним є порівняння рослин та їхнього цвіту з молодим життям, життєвою силою, радістю перебування на Землі, а також вони символізують кінець зимового стану природи і перемогу над смертю. Польовими рослинами супроводжується все життя українців – від народження до смерті. Мешканці с. Спас і по нині звертаються до народної медицини, яка об'єднує в собі магичні та раціональні дії, а також надають їм символічного значення.

В умова війни кожному українцю важливо володіти знаннями із народної медицини, оскільки у небезпечних ситуація не завжди є доступ до професійної допомоги медиків та використання ними ліків. Так, народні методи не можуть повністю допомогти людині, проте можуть послабити біль, втамувати голод, заспокоїти нервову систему, допомогти при простуді чи кашлю, зменшити температуру та ін.

Об'єктом дослідження фігурують «Записки» М. Мартиніва, а предметом – польові квіти та їх використання у народній медицині.

У статті вперше зроблено спробу проаналізувати виявлені у 2019 р. за допомогою філологині та уродженки с. Спас Ю. Марків цінні щоденники, які належали Миколі Івановичу Мартиніву (19 грудня 1927 р. – 10 липня 2012 р.). Їх зберіг його син Олег Мартинів. Зокрема це «Записки» 1959–1966 рр., 1967–1971 рр. та 1971–1979 рр. З них можемо дізнатися про різні обряди бойків, цілющі рослини, природні умови у с. Спас та про багато інших побутових речей. У «Записках» містяться також прислів'я, приказки, поради. Саме ці записки і стали основою для написання дослідницької роботи. Окрім цього, автори використали науково-публіцистичну працю «Етнографічні групи українців Карпат. Бойки», де відзначаються різні галузі бойківської народної духовної культури, характер осмислення природних і суспільних явищ, описуються традиційні уявлення та ін., навчальні посібники, які у загальному описують польові квіти та їх лікарські властивості, а також статті, що є доцільними до обраної теми дослідження.

Серед методів, які були використані під час написання статті – теоретичні: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, конкретизація – для опрацювання літератури, а також першоджерел; емпіричні методи: індукція та дедукція – перехід від окремого до загального у процесі формулювання висновків про особливості досліджуваного предмета загалом та застосування загальних положень під час аналізу окремого.

Мартинів М. І. народився у с. Спас Долинського повіту, спогадів про його дитинство залишилося мало, але завдяки запискам чітко можна простежити його життєвий шлях у радянський період. У населеному пункті його називали «Партизаном», цікавився історією та природою рідного краю. У своїх записах умовними позначеннями простежував погоду, описував свої будні. Проте цінними для нас є саме рослини, які він описував та правила приготування з них лікарських засобів.

Зазвичай, збирання трав розпочиналося в день Семена (10 травня), коли вони зацвітали, і продовжувалося у червні, особливо на Іванів день (у ніч з 6 на 7 липня). Рослини, які збирали на Івана Купала називають «іванками», їх вважали цілющими, зберігали за образами протягом цілого року і вживали при найрізноманітніших захворюваннях у вигляді відварів, настоїв та ін. Освячене зілля клали дитині під подушку від «вроків», вважаючи, що так можуть відігнати хвороби. За «Записками» М. Мартиніва 1950-х рр. на Івана Купала збиралися такі рослини як: деревій (цвіт), зрізають полин гіркий, квіти нагідки лікарської, копають Петрові батого, арніку, дем'янку, звіробій (гілки з цвітом), цвіт ромашок, різні види м'яти, материнку, листки вербени лікарської, курячі очка, чебрець звичайний, мати-мачуху, кропиву білу (цвіт) та ін.

У квітниках біля хати спасівчан культивували різні лікарські рослини. До яких належали насамперед меліса, календула, м'ята, аконіт, шавлія. Мелісу та м'яту у народній медичній практиці використовували як безпечні засоби і для зубних полоскань, листки м'яти їли з метою поліпшення травлення. Серед перелічених рослин небезпечним є аконіт, оскільки його у минулому використовували для отруєння. Серед народних назв аконіту – зілля чорне, отрутник, тоядь. Проте незважаючи на отруйні властивості рослини її застосовували при боротьбі з раковими

пухлинами. У бойківській народній медицині вживалися й отруйні рослини – чистотіл, беладонна та оман.

Таким чином, українська народна медицина – велике джерело знань, яке формувалося протягом тривалого часу. Пізнання рослинного світу це одна з умов існування людини, а також розвитку цілого етносу. У селах завжди існували люди, які розумілися на травах, саме такою людиною у с. Спас був Мартинів М. І., завдяки запискам якого можна дослідити польові квіти, що використовувалися місцевими жителями з метою лікування різних хвороб та болячок.

ХАТНЯ ІКОНА – ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СЛАВУТИ

Мельник Вікторія, учениця 7 класу Славутської гімназії №7

Славутської міської ради Хмельницької області

Керівник: Андрієвська О.Я., вчитель історії

Одним із найбільш актуальних питань сьогодення є відновлення та збереження традицій і звичаїв нашого народу. Нині, коли в сучасному світі переважають агресія та жорстокість, наш глибоко віруючий український народ не втратив духовної самобутності, та, попри нав'язливу російську пропаганду і великий потік інформації, намагається зберегти свої традиції. Тому вкрай необхідно повернутися до духовної спадщини наших предків, віднайти те добре, щире, наївне, яке притаманне народному мистецтву, зокрема українській хатній іконі, оскільки саме ікона найвиразніше відображає національну свідомість і ментальність, демонструє українські образи і духовні прагнення народу. І, власне, тому питання побутування хатньої ікони в окремих регіонах є актуальним на сьогодні та потребує дослідження.

Метою даної роботи було висвітлення поширення і особливості побутування хатньої ікони м. Славути у сім'ях православних християн як етнокультурного феномену.

У ході дослідження було прослідковано походження хатньої ікони на теренах міста Славути Хмельницької області через призму історичних та культурних подій; охарактеризовано основні типи ікон, які побутують у місті; визначено важливість ролі хатньої ікони в побуті і житті жителів Славутчини; проаналізовано найпоширеніші іконографічні типи зображень святих на теренах вказаного регіону; визначено вплив хатньої ікони на процес формування релігійної свідомості та ставлення народу до сакрального мистецтва, зокрема зроблено акцент на зростанні важливості ролі священних зображень для славутчан в останні роки, які були зумовлені початком війни в Україні. За період проведення АТО, ООС, а особливо після повномасштабного вторгнення роль ікон у повсякденному житті в сім'ях православних християн зросла ще більше, а їхнє значення неоціненне.

Здійснивши дане дослідження було з'ясовано, що в житті православного християнина Славути ікона відіграє важливу роль. У православних храмах, у приватних помешканнях і, навіть, в дорозі нас супроводжують священні зображення, які випромінюють благодать, що так позитивно діє на нас.

В ході дослідження було зроблено висновок, що хатня ікона – це особливе духовно-мистецьке явище, що несе в собі спадковість традицій, зв'язок поколінь, народні та релігійні звичаї українського народу, свято шанується в нашому краї. Вона

є цінною складовою розвитку народної традиції та своєрідним явищем у світовому мистецтві, яке потребує усвідомлення і збереження.

«КАЛИНОВИЙ МІСТ» ПЕТРА ПАНЧА

*Мозгова Вероніка, учениця 8 класу Гонтів'ярської філії Валківського ліцею
імені Олександра Масельського Валківської міської ради
Богодухівського району Харківської області*

Керівник: Нестеренко Т.М., вчитель української мови та літератури

Література рідного краю завжди була важливою складовою вивчення літератури кожного регіону.

Перше завдання роботи – потрібно довести, що творчість та праця людей повинна не забуватися, а досліджуватися.

Актуальність теми дослідження обумовлюється невеликою кількістю наукових праць, присвячених аналізу життя і творчості Петра Панча.

Мета роботи – дослідити та систематизувати відомості про життєвий і творчий шлях Петра Панча, видатного земляка Валківщини. Наша мета полягає не лише в тому, щоб віднайти інформаційно-бібліографічні дані, а й пройти з ним шлях його становлення, як письменника та видатного сина Валківщини.

Новизна роботи полягає в тому, що вперше об'єктом цілісного аналізу став життєвий і творчий шлях письменника Петра Панча.

Об'єкт дослідження – письменник - Петро Панч.

Предмет дослідження – постать та твори Петра Панча.

Досліджуючи творчість письменника, ми повинні зрозуміти, що для історії життя – тільки мить, а для людини – це піт і праця боротьби, це радість і страждання.

Петро Панч - новеліст, повістяр і романіст, автор казок для дітей. Свої перші твори опублікував тоді, коли йому було тридцять років, коли мав за плечима життєвий досвід.

Це ім'я могло б і не засяяти на літературних теренах України, бо в 1922 році молодого літератора арештували з політичних мотивів. І якби не його фронтний друг Сергій Невський, письменник міг би і не вийти живим із в'язниці. Ці трагічні події в історії Валок і в біографії Петра Панча наклали відбиток на все подальше життя і творчість письменника.

Справжнє прізвище письменника — Панченко. Та коли на сторінках періодичних видань почали з'являтися його перші нариси, оповідання, фейлетони, підписані вони були «Максим Отава». Під матеріалами, що Петро Панченко після повернення з фронтів Першої світової подавав до газети свого рідного містечка Валки («Незаможник»), що на Харківщині, він підписався «П. Пан». Та редактор уникнув такого сміливого та дещо негативно забарвленого на той час прізвища й своєю рукою додав одну літеру. Петро Панченко став Панчем. Чи змінило це щось в письменницькій долі поки ще літератора-початківця? Хтозна. Але до нових імен на літературному обрії додалося Петро Панч.

«Повістю минулих літ» Петра Панча став роман «На калиновім мості». Цей твір відзначений Шевченківською премією. Він є своєрідним сплавом автобіографічного, документального та художнього матеріалу.

Основною ознакою Панчевих творів є народність. Змалку заповнили душу майбутнього письменника любов до рідної землі, її чарівної природи, чудових пісень, влучної і мелодійної мови.

Найбільше відчувається в творах письменника любов до людей і віра в людину, в її високі духовні можливості. Від уваги до "маленької" людини до усвідомлення величі народу, багатой історії його героїчної боротьби. Також Петро Йосипович радив дітям записувати "з уст старих, бувалих людей розповіді про своє село, район, місто, про історію краю, сьогоднішні славні діла..."

Стали хвилюючим художнім матеріалом для пізнання історії країни, нашого суспільства і ті життєві спостереження і роздуми, які залишив нам у спадщину Петро Йосипович Панч.

Його ім'я знають всі, як на Україні так і за кордоном. І ми всі пишаємося тим, що на нашій Батьківщині є творчі та талановиті люди. Сподіваємося, що про цих людей ми пишемо не востаннє!

ТАЛАНОВИТИЙ ПЕДАГОГ ПОЛТАВЩИНИ

Молошній Вадим, учень 11-А класу Ліцею №21 «НАДВОРСЬКИЙ»

Полтавської міської ради Полтавської області

Керівник: Мороз Катерина Федорівна, вчитель географії Ліцею №21 «НАДВОРСЬКИЙ»

Полтавської міської ради Полтавської області

Мащенко Ольга Миколаївна народилася 20 червня 1960 року в с. Шпилівка Сумського району Сумської області. У 1977 році закінчила середню школу №1 міста Суми із золотою медаллю. У цьому ж році поступила на географічний факультет Київського університету імені Т. Г. Шевченка. Перші два роки навчалася у загальногеографічній групі №2, а з третього курсу обрала спеціалізацію «краєзнавство» і наступні три роки навчання була старостою групи краєзнавців. Після 4-го курсу проходила виробничу практику в Секторі географії (зараз Інститут географії) Академії наук України у складі ландшафтної експедиції, що займалася дослідженнями у Київському Поліссі. За увесь період навчання були відмінні оцінки і лише одна четвірка за екзаменаційну форму контролю. На 5-му курсі підготувала та захистила з оцінкою «відмінно» дипломну роботу на тему «Меліоративна оцінка природних комплексів Сумської області». Офіційним керівником дипломного дослідження був доцент кафедри фізичної географії Київського університету Д.Ю.Тютюнник, що за сумісництвом працював старшим науковим співробітником науково-дослідного інституту водного господарства та меліорації Академії наук України. Консультації по темі дослідження надавав завідувач кафедри фізичної географії, професор, доктор географічних наук П.Г. Шищенко. [1]

У 1982 році закінчила географічний факультет Київського університету імені Т. Г. Шевченка за спеціальністю «географія» з присвоєнням кваліфікації «географ, географ-краєзнавець, методист туристсько-екскурсійної справи, викладач» і одержала диплом з відзнакою.

У цьому ж році ж році була призначена на посаду асистента кафедри географії Сумського державного педагогічного інституту імені А.С.Макаренка. За період роботи в цьому освітньому закладі Ольга Миколаївна викладала навчальні дисципліни «Загальне землезнавство» та «Картографія з основами топографії». Зміст «Загального землезнавства» окрім власне загальної фізичної географії включав інформацію з метеорології та кліматології, гідрології та геоморфології. Дисципліна «Загальне землезнавство» мала значний обсяг як лекційної, так і практичної компоненти і продовжувалася 4 семестри поспіль на 1-му та 2-му курсах. Окрім теоретичних курсів, проводила польові практики: метеорологічну, топографічну та ландшафтну. У ті часи топографічна практика мала тривалість 14 днів, а ландшафтна практика - 16 днів. [1]

У 1985-1986 рр. склала на відмінно кандидатські іспити з філософії, іноземної мови та спеціальності. У жовтні 1986 року була зарахована в цільову аспірантуру по спеціальності фізична географія, геофізика та геохімія ландшафтів у Київському університеті імені Т. Г. Шевченка. Керівником дисертаційного дослідження був директор Відділення географії Інституту геофізики ім. С.І.Суботіна Академії наук УРСР, член-кореспондент АН УРСР, професор, доктор географічних наук О.М.Маринич. Продовжувала займатися тематикою наукових досліджень, розпочатою в дипломній роботі. За результатами ландшафтних досліджень було опубліковано кілька статей у провідних збірниках наукових праць з фізичної географії. Проте до захисту робота не була доведена у зв'язку з втратою дисертабельності теми дослідження, бо саме в цей період відбулася зміна відношення до водних меліорацій на різко негативне як у господарській діяльності, так і в сфері наукових досліджень та обґрунтувань.

З квітня 1991 року по серпень 1992 року працювала на посаду асистента кафедри фізичної географії та геології Криворізького державного педагогічного інституту. У цьому освітньому закладі Ольга Миколаївна викладала фізичну географію СРСР і проводила польову практику з гідрології. 1 вересня 1992 року Мащенко О.М. була прийнята на посаду асистента кафедри спеціальних географічних дисциплін та географії Полтавського державного педагогічного інституту. 1 листопада 1995 року була переведена на посаду старшого викладача цієї ж кафедри. Викладала географію населення, картографію з основами топографії, загальне землезнавство, краєзнавство і туризм, соціоекологію, проводила практику з метеорології та комплексну фізико-географічну практику. [1]

Із 2 липня 1998 року по 7 вересня 2001 року виконувала обов'язки наукового співробітника лабораторії інтеграції змісту шкільної освіти Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України. У Полтавському державному педагогічному інституті у цей час працювала за сумісництвом: проводила заняття із загального землезнавства для студентів спеціальності «історія-географія» заочної форми навчання. У лабораторії інтеграції змісту шкільної освіти Ольга Миколаївна розробила навчальну програму інтегрованого курсу «Довкілля. Природознавство» для 5-6 класів, затверджену Міністерством освіти України (у співавторстві), брала участь у написанні підручників та посібників з інтегрованого курсу «Довкілля. Природознавства» для 5-6 класів та розробці методики викладання указанного курсу для учителів середньої школи. Також значна увага приділялася апробації

підготовленої навчальної літератури та розробленої методики навчання інтегрованого природознавчого курсу «Довкілля» у школах Полтавської, Дніпропетровської, Луганської та інших областей України.

30 листопада 2000 року Ольга Миколаївна захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Тема дисертаційного дослідження – «Формування системи знань про природу під час вивчення інтегрованих курсів з природознавства у 5-6 класах». Захист відбувся у Луганському державному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка. Керівник дисертаційної роботи – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор В.Р.Ільченко. [3]

З 7 вересня 2001 року прийнята на посаду старшого викладача кафедри географії та краєзнавства Полтавського державного педагогічного університету. З 26 лютого 2002 року переведена на посаду доцента (на два роки) цієї ж кафедри. 19 червня 2003 року Мащенко О.М. присвоєно вчене звання доцента кафедри географії та краєзнавства. У цей час вона розробила авторські курси «Геоєкологія» та «Ландшафтна екологія» для студентів – магістрантів спеціальності «географія». По теперішній час вона працює на однойменній посаді в Полтавському національному педагогічному університеті.

Зараз Ольга Миколаївна викладає низку фізико-географічних дисциплін як компонентних: метеорологію та кліматологію, геоморфологію, так і комплексних: загальне землезнавство, ландшафтознавство. Із зазначених курсів оригінальним є загальне землезнавство. Особливе місце у діяльності викладачки займає курс «Методика навчання природознавства», створений на підґрунті її власного наукового та методичного доробку й досвіду його впровадження у практику шкільного навчання для учнів 5-6 класів. Із польових практик Ольга Миколаївна проводить метеорологічну, геоморфологічну та комплексну фізико-географічну. [3] Метеорологічна та геоморфологічна практики проходять на території м. Полтава та його околиць і базуються на дослідженнях типових природних умов Полтавщини. Комплексна фізико-географічна практика проводиться в різних регіонах України і в різних районах Полтавської області.

При проведенні занять з усіх навчальних дисциплін викладачка послідовно реалізує системний підхід та здійснює систематизацію навчального матеріалу на підґрунті загальних географічних закономірностей.

Під час роботи у вищих навчальних закладах та наукових організаціях Академії педагогічних наук України Мащенко О.М. здійснювала наукову та науково-методичну роботу за низкою галузей та напрямків: фізична географія, ландшафтознавство та його прикладні аспекти, географічне краєзнавство, методика навчання географії, методика викладання географічних дисциплін у вишах, методика навчання природознавства, інтегративний підхід у організації навчання освітньої галузі «Природознавство», екологічні проблеми України та Полтавщини тощо.

У галузі фізичної географії та ландшафтознавства Мащенко О.М. опублікувала 27 праць, в галузі методики навчання географії в школі зроблено 38 публікацій, в напрямку методики викладання географічних дисциплін у вишах здійснено 42 розробки, в галузі методика навчання природознавства є 29 праць, в сфері інтегративного підходу в організації навчання освітньої галузі «Природознавство»

представлено 11 публікацій, з тематики географічного краєзнавства є 25 друкованих праць, галузь екологічних досліджень та екологічної освіти представлена 11 публікаціями.

Загальна кількість наукових та методичних друкованих праць Мащенко О.М. становить 177 найменувань. З них підручників для учнів середньої школи з грифом МОН – 2; посібників для учнів середньої школи з грифом Моні – 3; навчальних програм для учнів середньої школи з грифом Моні - 1; підручників для учнів без грифу Моні – 3; посібників для учнів без грифу Моні - 3; розділів у методичних посібників для учителів - 17; статей у фахових виданнях – 11; статей у зарубіжних виданнях - 3; статей в інших виданнях та збірниках наукових праць - 36; матеріалів конференцій та тез - 57; навчальних та навчально-методичних посібників для студентів вишів – 12; авторських навчальних програм для дисциплін підготовки майбутніх учителів географії та історії, екологів – 12; методичних рекомендацій до лабораторних та практичних занять для студентів та магістрантів спеціальностей «географія», «історія та географія», «екологія та охорона навколишнього природного середовища» - 17. [1]

Ольга Миколаївна організовувала наукову роботу студентів, свідченням чого є перелік її наукових та науково-методичних праць у співавторстві зі студентами.

Статей зі студентами опубліковано 17 найменувань, кількість тез та матеріалів конференцій зі студентами становить 27 найменувань. З 1995 по 2001 рр. виконувала дослідження у межах комплексної загальнодержавної теми «Технологія інтеграції природничо-наукової освіти в початковій і основній школах» відповідно до плану наукових досліджень Інституту педагогіки АПН України. У 2013 році виконала дослідження по підтемі «Змістово-методичні основи інтеграції змісту географічного компонента цілісної природничо-наукової освіти основної школи» у складі загальнодержавної наукової програми «Теоретико-методичні засади інтеграції природничо-наукової освіти в основній школі» в лабораторії інтеграції змісту шкільної освіти Інституту педагогіки академії педагогічних наук України.

З 1980 по 1986 рр. Мащенко О.М. працювала у Сумському бюро подорожей та екскурсій позаштатним екскурсоводом та позаштатним керівником екскурсійних груп у подорожах по Радянському Союзу. З 1996–го року є членом журі 3-го етапу Всеукраїнської олімпіади школярів з географії у Полтавській області. З 2000-го року Ольга Миколаївна виконує обов'язки члена журі Полтавського міського та обласного етапів Всеукраїнського конкурсу наукових робіт учнів МАН України. У 2001 році була членом журі Всеукраїнського турніру юних географів.

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС – АВТЕНТИЧНА ВІЗИТІВКА УКРАЇНИ У СВІТІ

*Нагорна Софія, учениця 9-А класу, комунального закладу «Харківського ліцею № 65,
Харківської міської ради»;*

*Керівники: Косенко Ю. П., вчитель української мови та літератури,
Таршина С. А., вчитель англійської мови*

Світова скарбниця мистецтва збагачена нев'янучою красою українського мистецтва. Особливе місце в історії культурно-мистецької спадщини посідає петриківський розпис – український декоративно-орнаментальний живопис. У Петриківці краса і щедрість української природи примножується талантом майстрів,

божественним натхненням у малому пізнати велике. Митці ніби запитують нас: чи є щось краще у світі за квіти, за природу? У свідомості прадавніх українців та їхніх нащадків рослини завжди були головним образом, які за змістом творів виражали символічні ідеї, узагальнені уявлення про людину, сенс її життя, вічну красу. Символізм брав натхнення у природі, а як мудро твердив Г. С. Сковорода: «Ангельський розум тайну бачить».

У роботі досліджено, що петриківський розпис є одним із найбільш змістовно насичених символами предметом мистецтвознавства. У зв'язку із цим доведена актуальність вибору теми дослідження, бо Петриківка і досі залишається недостатньо вивченою у науковій літературі, знаковим артефактом, що сьогодні, у часи воєнного лихоліття, набуває особливого звучання.

Мета роботи передбачає аналіз символів та кольорів, їх композиційні рішення та традиційної специфіки на полотні петриківського розпису задля пропагування необхідності збереження унікального виду народного мистецтва.

Завдання: розкрити символізм кольорів та образів петриківського розпису; дослідити змістове навантаження створених орнаментних частин; вивчити шляхи втілення традиційної Петриківки у роботах сучасних майстрів Харківщини; привернути увагу до необхідності збереження одного з найяскравіших видів народної творчості.

Поширення знань про петриківський розпис перестало бути першочерговим завданням, у порядок денний подальшого розвитку цього унікального виду мистецтва увірвалися збереження його як каналу зв'язку між поколіннями, який є глибинним і всебічним способом «переливання» духовних цінностей, запорукою традицій національної культури, плекання його автентичності та поступове насадження світові краси, яка завжди була золотим ключем до сердець людей у прагненні щастя й благодаті. Глибинна філософія нашої культури відлунює у петриківському розписі у кожному полотні, у кожному створеному образі: людина є часткою природи, як і пташка, як і квітка. «Ті, хто навчатися читати ті письмена, які закладені в петриківському розписі, зможуть виликуватись від усіх комплексів і недугів сучасного суєтного світу», – сказав журналістам Радіо Свободи заслужений майстер народної творчості Андрій Пікуш.

Петриківський розпис – явище виняткове, не має аналогів у вітчизняному та світовому мистецтві. Сучасні майстри продовжують традиції майстрів минулого, зберігши впізнаваність Петриківки, водночас осучаснюють її. Стійкий інтерес до петриківського розпису полягає в створеній ним автентичній красі, відновлюваній гармонії, в поверненні до своїх витоків. Активність наукового вивчення технологічних особливостей петриківського розпису поживавилася через надання Петриківському розпису статусу нематеріальної спадщини людства на засіданні комітету ЮНЕСКО у грудні 2013 року. Під час пошуково-аналітичної роботи був проведений зіставний аналіз елементів петриківського розпису робіт майстрів Харківщини.

У роботі використовувалися методи дослідження: емпіричні (опис), теоретичні (аналіз, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, пояснення, систематизація); методи культурологічних досліджень: типологічний, семіотичний, психологічний.

Дослідження проводилося у 2023 році і складалося з декількох послідовних

етапів, кожний із яких був присвячений вирішенню конкретної задачі: аналіз наукової літератури, спостереження за процесом створення розпису, систематизація теоретико-практичного матеріалу, підготовка презентаційного матеріалу.

ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ.ЗВИЧАЇ КОРОБЧАН

*Панова Анастасія, учениця Коробочкинського ліцею Чкаловської селищної ради
Чугуївського району Харківської області*

Керівник: Пастухова Т.М., вчитель української мови та літератури

Завдання нашого часу — формування духовно багатого покоління людей. Незалежна держава відкриває для цього можливості: прогрес нації залежить від творчого характеру особистості, але без історії народу, без знання культури народу немає майбутнього. Звичаї і традиції — це основа духовної культури українців. Звичаї коробчан обіймають усі ділянки їх життя, об'єднуючи їх, як частку, у великий український народ.

Православ'я визначало життєвий шлях селян з першого дня земного життя, від хрещення до відспівування при відході його в інший світ, формувало світогляд і щорічне коло обрядів. Церква у козаків-поселенців – найголовніше надбання, тому будували церкву козаки зазвичай усі разом.

Ми, спадкоємці козацьких поселенців, можемо стверджувати, що церква в селі Коробочкине була збудована у перші роки поселення, хоча документального підтвердження храму середини 18 століття не маємо. У 1837 році було видано розпорядження « Харківської Духовної консисторії Іоанну Михайловському про необхідність завести у всіх парафіях для ослаблення розколу раннього настанови в дусі православ'я». У Коробочкиному на той час жили родини «старовірів». Виходячи з архівних даних, можна дійти до висновку, що старообрядці в Коробочкиному жили з давніх-давен. У селі навіть було старообрядське кладовище. Старообрядницький хрест зберігається у родині Яковлева С.Я. Ікона «Спас Благо мовчання», яка зустрічалася виключно в середовищі старообрядців, зберігається в родині Волосникової Г.Ф. Коробчани дотримуються усіх звичаїв та традицій, що отримали у спадок від пращурів.

Народна весільна обрядовість була визнана Православ'ям. Усі основні дії весільних обрядів супроводжувалися молитвами. Вінчання було єдиним доказом законності шлюбу. На Різдво ходили Христа славити. У будинках співали «Христос народжується» та «Зірку». На Трійцю водили хороводи. Молодь влаштовувала гуляння. На престольні свята, Різдво, Великдень, у день «Государевих» іменин влаштовували громадські частування. На проводах козаків до служби духовенство обов'язково служило молебень. По «Усоплим воїнам» щорічно всім селом служили урочисті панахиди. Православна віра відбивалася в багатьох дрібницях повсякденного життя: жодна скільки-небудь важлива справа не починалася без молитви. Часто селяни за порадою йшли до священника. Давали різні обітниці. Невиконання передсмертної волі батьків вважалося тяжким гріхом, бо це означає не давати батькам спокою у труні та турбувати їх кістки. Селяни гостро відчували свій вічний духовний зв'язок із померлими батьками. Напередодні весілля наречений і наречена ходили на могили батьків або родичів, «батька і матір поважати треба – на тому світі знадобиться». Діти не повинні нічого робити без згоди батьків та

батьківського благословення. Після смерті рідних поминають у день їх народження і смерті, роздаючи милостиню нужденним і подаючи на поминальний стіл храму (в основі милостині – це нагодувати голодного і нужденного від свого достатку). Особливо шанувалися при роздачі милостині жебраки, каліки (або як раніше називали - убогі), знедолені, самотні старі та старі похилого віку, які потребують допомоги.

Таїнству хрещення селяни надавали величезне значення, стверджуючи, що до хрещення немовлята не мають душі, а діти, що померли нехрещеними, не з'являться на суд. Звідси велика повага до сприймачів (хрещеної та хрещеного). У нашому селі з давніх часів і досі поширені назви хресних батьків «папашка», «мамашка». Досі збереглися деякі ікони, якими хрестили маленьких жителів с. Коробочкине в І половині ХХ століття

З великою повагою ставилися мешканці до вагітних. До нинішнього часу існує повір'я, що на путі тієї людини, яка відмовила у проханні вагітній жінці, протягом дня зустрічатимуться миші. Коробчани кажуть, що якщо вагітна носитиме намисто з бурштину, то у неї пологи будуть легкими та вдалимими, але він протипоказаний при зниженому тиску.

У Коробочкиному, як і в будь-якому іншому селі, були свої знахарі. Збереглися замови за дітей цілительки Чиженкіної Г. Р. (1905 р.н.), які були записані мешканцями села. Часто маленька дитина чогось лякалася, це явище називали «переполох». Щоб переляк не залишився на все життя, цей «переполох» виливали. Староста Коробочкинської церкви Чорненька Ольга робила так: виливала «на віск» (розпалений віск виливали у воду, віск застигав, створювалася певна постать – об'єкт переляку дитини) – так тричі. Потім дитині рано-вранці змивали ніжки водою і виливали її на перехрестя доріг. Цю процедуру (відвідування знахарки та миття ніг) треба було повторювати три дні.

Завдання нашого часу — формування духовно багатого покоління людей. Незалежна держава відкриває для цього можливості: прогрес нації залежить від творчого характеру особистості, але без історії народу, без знання культури народу немає майбутнього. Звичаї і традиції — це основа духовної культури українців. Отже, тільки знаючи звичаї та традиції свого народу, можна виховати справжнього патріота рідної України.

ЖІНОЧІ ПРИКРАСИ У СТИЛІ ЕТНО НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Пашинська Анастасія, учениця 10 класу Маринівського ліцею «Лідер»

Доманівської селищної ради Миколаївської області

Керівник: Русило Світлана Миколаївна, вчитель географії Маринівського ліцею «Лідер»

Є скарби, заховані глибоко в землю. а є ті, що зовсім поруч. на поверхні, які передаються з покоління в покоління. чарують людську душу. На сучасному етапі розвитку українського суспільства постає проблема відродження культури та духовності.

В основі духовно-національного відродження мають бути цінності. Духовні цінності завжди пов'язані із засадами моралі і світо-гляду. які вивчає філософія.

Актуальність теми. Різноманітні прикраси для сучасної жінки є невід'ємною частиною її гардеробу. Адже саме вони роблять кращу половину людства неповторними і чарівними. Мотиви традиційних прикрас дісталися нам від предків У

ці узори вони вкладали як глибокий сакральний так і обереговий зміст. Українські національні жіночі прикраси — яскраві, вражаюче красиві, самобутні, передають любов українок до краси та інформацію від предків до потомків. Досліджуючи це питання ми з'ясували, що прикраси існують дуже давно. В культурах різних народів є самобутні прикраси, які люди використовували як обереги, як захист від сил природи і як яскраве доповнення до свого одягу. Ідея нанизувати намистини на нитку прийшла із давнини, але збереглася до наших часів і сучасні жінки із задоволенням купують, виготовляють самостійно та носять різні яскраві намиста. Прикраси в стилі етно – це стильні та оригінальні аксесуари, які підкреслять ваш чудовий смак та доповнять образ вишуканістю, свіжими акцентами. Вони виглядають дуже сучасно, поєднують у собі вікові народні традиції та актуальні модні тенденції.

Метою роботи є дослідження тенденцій розвитку та різноманітності національних українських жіночих прикрас в різних історико-етнографічних регіонах Миколаївщини та знань молоді про українські національні жіночі прикраси і їх застосування у сучасному одязі українок. Щоб знати якого ми роду необхідно відновлювати забуте та призабуте для історії, для нашого майбутнього покоління, бо як говориться в прислів'ї «Нема мови і традицій – немає нації в цілому». Найбільше дівчаткам припадало до душі намисто. Намисто – одна з найдавніших традиційних прикрас Миколаївщини. Українки завжди були дуже вишуканими, а тому слідували за модою і особливо цінували прикраси. Вважалося, що вийти на вулицю без намиста, те ж саме, що вийти голою. Прекрасні, працьовиті дівчата зачаровували своєю красою, а намисто їм в цьому допомагало. Якби ми все розмаїття традиційного українського намиста назвали при наших прапрабабусях спрощено «коралі», вони подивилися б на нас, як на «відсталіх» від моди – те саме, що ми б назвали кольє ланцюжком. Бо пацьорки відрізняються від коралів, а гердани – це зовсім інше, ніж дукачі. Прикраси завжди виконували дві функції – захисну та інформативну. Оберегові та ритуальні прикраси носили лише на тілі: обручки, браслети, хрестики. Ну а ті, що носили поверх одягу, красномовно говорили про достаток господаря: шість ниток коралового намиста, наприклад, коштували, як пара волів. Чим заможнішою була жінка, тим більше ниток намиста носила і тим більші намистини нанизувала. З плином часу та моди намисто змінювалось за формою, кольором, своїми матеріалами. Але залишилося як невідємна складова образу українки. Окрім пізнавальної мети цей проект має ще і виховну складову. Він виховує повагу до дорослих, шанобливе ставлення до літніх людей, до речей, пам'ять яких безцінна. Маємо шанувати наше минуле і передавати пам'ять про нього наступним поколінням. Освоєння та відтворення народних традицій українських прикрас сучасними народними майстрами носить національний характер та виховує почуття патріотизму і гідності. Наші землячки Олена Жученко Єлизавета Козирева, Інна Данченко, Стефанія Чаплигіна, Олена Міщенко передають підростаючому поколінню магічну силу українських прикрас у стилі етно. Українські національні жіночі прикраси прийшли до нас із глибини століть, але не втрачають своєї актуальності та привабливості для жінок і в сьогоденні. Можна зробити висновок про те, що українські жінки прикрашали голову, шию, вуха, руки та пальці рук. Це дозволило скласти класифікацію жіночих прикрас за регіонами Миколаївщини та провести дослідження, які саме прикраси вдягали жінки. Останнім часом українки все частіше стали носити

оригінальні самобутні прикраси, багато з яких зроблені своїми руками або придбані у народних майстринь.

Її ПРИНЦИП-РОБИ, ЩО МОЖЕШ, ТАМ, ДЕ ТИ Є!

*Рогачова Евеліна, учениця 10 класу Комунального закладу «Новомажарівський ліцей»
Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області*

*Керівник: Дяченко Наталія Яківна, заступник директора з виховної роботи, учитель
української мови та літератури Комунального закладу «Новомажарівський ліцей» Зачепилівської
селищної ради Красноградського району Харківської області*

Кожному з нас дають життя батьки. І у всіх у них на це різні причини. Одні бажають мати опору в старості, інші бачать у дітях мету свого життя. Я пам'ятаю твір «Маленький принц» в якому головний герой говорив: « Устав поутру, умився, опорядився – і відразу ж упорядкуй свою планету...». Мені здається, що ці слова правдиві, і ми повинні до них прислухатися. Кожний з нас повинен спочатку одержати освіту, професію, а потім спробувати зробити щось для інших, для Батьківщини. Звісно, неможливо відразу вирішити глобальні проблеми, але спробувати принести людям радість, допомогти - маємо. Як? Це залежить від кожного особисто. Потрібно лише усвідомити мету свого життя. Вона різна. Головне - займатися улюбленою справою і робити її якнайкраще, бути професіоналом у своїй галузі, приносячи своїми вчинками радість оточуючим.

Пономаренко Тетяна Олексіївна народилася 11 червня 1972 року в селі Нове Мажарове Харківської області. Батьки Пономаренко Олексій і Анастасія звичайні колгоспники. Працювали з ранку до пізнього вечора на благо розквіту рідного села. Сірооке дівча з самого малку знайшло спільну мову з хлопчиками своєї вулиці, бо їх було набагато більше ніж дівчат її віку. Дуже часто грали у війну. Цікаво було. У першому класі вчителька посадила теж з Петром, довелося протягом всіх шкільних років тягти у навчанні і не тільки його. Мабуть, тому в Тетяни Олексіївни краще виходить саме допомагати чоловікам. Підтримувати їх саме сьогодні, коли вони захищають нас, свою рідну Батьківщину. Закінчила вона Новомажарівську середню школу з срібною медаллю. Навчалася в Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті. Але склалися обставини так, що змушена повернутися до мами. Життя у кожного своє. Таня обрала шлях сповнений добрими справами. Спочатку працювала в дитячому садку помічником вихователя, а зараз працює у місцевому ліцеї завідуючою господарством. З початком російсько-української війни розпочала волонтерську діяльність. Керувалась принципом - роби, що можеш, там, де ти є! Переконана, що кожен українець повинен допомагати країні відстоювати свою незалежність, бо «в своїй хаті - своя правда» і ніхто, крім нас самих не повинен диктувати нам як жити і яку країну будувати. За волонтерську діяльність командуванням 128 Окремої гірсько-штурмової бригади нагороджена медаллю "За оборону країни". Розпочала свою волонтерську роботу в Новомажарівській громаді з 2014 року, з моменту першої хвилі мобілізації наших односельців. Зважаючи на те, в якому складному стані перебували на той час Збройні Сили України, для наших хлопців організували збір коштів на придбання бронежилетів, шоломів, розгрузок та іншої амуніції. Влітку 2014 року для цих потреб було зібрано близько 10000 грн. Всі кошти були передані нашим мобілізованим односельцям.

За підтримки настоятеля місцевого храму о. Ігоря (Сизоненка), в приміщенні новозбудованої недільної школи був організований волонтерський пункт для збору продуктів для наших воїнів в зону АТО. Тетяна Олексіївна брала активну участь у цій діяльності. У той період з 2014 по 2017 рік наші волонтери тісно співпрацювали з ГО Волонтерське об'єднання «ОРІЛЬ» з м. Перещепине. З їх допомогою зібрані продукти та інші необхідні речі доставлялись прямо на передову воїнам 93 Окремої Механізованої Бригади. У травні 2015 року за ініціативи вчителя історії Овчаренко Т.С. було організовано зустріч учнів з воїнами –«кіборгами», захисниками Донецького аеропорту з 93 ОМБр., Тетяна Олексіївна допомогла знайти зв'язок із хлопцями. Так почалася співпраця з волонтером Максимом. Добрі справи примножувалися. Ніхто не залишався у цих справах осторонь. Зібрали кошти, придбали сітки, які руками учнів та вчителів були перетворені на маскувальні. Це були перші маскувальні сітки, які відправились з нашої громади на передову. Вони були недосконалі, сплетені з пофарбованих смужок, із вживаного одягу, але вони були зроблені руками та і мали велику цінність з точки зору виховання патріотизму. З 2015 року і по сьогоднішній день проводяться збори випічки, малюнків та листів для передачі нашим захисникам в зони бойових дій. Завдяки співпраці з волонтерами з м. Дніпра шкільний музей поповнився експонатами нової російсько-української війни.

З початком широкомасштабного вторгнення розпочався новий етап волонтерського руху в Новомажарівському старостинському окрузі. Тетяна Олексіївна тепер є невід'ємною частиною добрих справ. З травня 2022 року організували постійне плетіння маскувальних сіток. Керувати в Олексіїни виходить. Кожного дня вона з своїми дівчатами: Рогачовою Валентиною, Куйко Тетяною, Юдаєвою Світланою, Семисало Тетяною плетуть захисні сітки. Приходять допомогти працівники дитячого садочку, працівники будинку культури та небайдужі місцеві мешканці. Долучаються старшокласники та учні середніх класів. Спочатку плели з тканини та рибальських сіток, наданих місцевими мешканцями. Згодом, для поліпшення якості сіток, було вирішено використовувати спеціальну тканину – спанбонд, легкий матеріал, який не намокає, потрібних кольорів і яких не видно в прилад нічного бачення. Для придбання матеріалів використовувалися благодійні внески – кошти жителів громади, місцевих сільгоспідприємств «Комінтерн М» та «Колос Приорілля», їх трудових колективів, фермерів, підприємців, друзів та знайомих як з України так і з-за кордону. Були внески від кількох тисяч до сотні гривень, кожна гривня важлива, і за використання кожної гривні Тетяна Олексіївна робить детальні звіти перед громадою на сторінці старостату в соцмережі Фейсбук.

З травня 2022 по ці дні зроблено більше 512 маскувальних сіток загальною площею близько 12300 квадратних метрів. На даний час ця робота продовжується. Сплетені сітки надаються своїм землякам-односельчанам та відправляються на передову. Бахмут, Харків, Донецький та Південний напрямки– на цих ділянках фронту сітки з округу захищають наших воїнів від ворожих очей, маскують вогневі позиції та техніку. Крім маскувальних сіток в холодну пору року виготовлялися окопні свічки. Майже щомісяця проводиться збір продуктів для передачі на фронт. Восени і зимою організовується соління: близько 60 кілограм солоних помідорів та близько 160 кілограм квашеної капусти, салати з моркви та буряка. Випічка, домашня консервація, варення, мед, фрукти і овочі, солодощі, чай та кава, дитячі малюнки та обереги – всі

гостинці від місцевих жителів передаються разом з маскувальними сітками нашим захисникам.

Тетяна Олексіївна живе життям активним: домовся, поїдь забери, організуй, передай, зроби звіт перед людьми. Вона не шкодує сил, часу, коштів своєї невеликої зарплати. Коли я її бачу, то завжди виникає думка про те, як добре, що є такі люди як Тетяна. І мені спадає на думку, що ця людина осторонь не стала б ніколи у такій важливій справі.

ПІСНЯ – ДУША НАРОДУ

Сергієнко Руслан, вихованець 7-А класу Комунального закладу

«Харківська спеціальна школа № 3» Харківської обласної ради

Керівник: Ускова М.О., вихователь

Україна з давніх-давен славилася народними піснями. Пісні, створені у давнину, передавалися з уст в уста, від сім'ї до сім'ї, від села до села, від покоління до покоління. Вони лунають багато століть над нашою землею, як живий голос далеких прашурів. У піснях відтворене все народне життя. Протягом своєї багатовікової історії український народ склав багато тисяч пісень. В ЮНЕСКО зібрана фонотека народних пісень всього світу. Україна посідає перше місце. Фонд містить понад п'ятнадцять тисяч народних мелодій – це величезний скарб, який необхідно зберігати й передавати наступним поколінням. Минають століття, змінюється суспільний устрій, світ потрясають війни та голодомори, одне покоління змінює інше, кожний має свої смаки та уподобання. А народна пісня через негоди несе свою незгасаючу молодість. Це – душа народу, вона відтворює його багатовікову історію. Сила нашої пісні в тім, що у невеличких за розміром перлинах, вмістилась вся велич народної мудрості та досвіду. Багатовікове існування української пісні несе в собі духовну красу нашого талановитого народу. Українська народна пісня є безсмертною, як і сам народ. Чарівна мелодія бринить над полями, берегами мальовничих річок, зачіпає за душу, торкаючись її потаємних струн. Люди народжуються і вмирають. Матеріальні цінності гинуть у вогні. Духовні цінності такі, як – пісня, залишаються вічними і неушкодженими. Сучасні українці не втратили любові до української народної пісні. Вона живе у кожній оселі. У нашій родині із задоволенням люблять слухати музику, як сучасну, так й українські народні пісні. Без пісень неможливо уявити своє життя. Змалку я чув від бабусі, Катерини Іванівни, пісні: «Цвіте терен», «Ой, у вишневому саду». «Цвіте терен» – це родинно-побутова пісня, яка оспівує страждання дівчини через те, що «миленький поїхав іншої шукати». Лірична українська народна пісня «Ой, у вишневому саду» розповідає про кохання, про те, як приходить весна в природу і в життя. Чудова і душевна прекрасна пісня, яка проникає в серце. Українські народні пісні одухотворяють, освітлюють думки. В щоденному житті звеселяють, підтримують у нещасті. Чарівна мова та дзвінкоголоса українська народна пісня продовжує традиції та обряди нашого народу. Пісня згуртовує людей, робить життя осмисленим, радісним. Наша пісня буде жити вічно.

ХЛІБ В УКРАЇНСЬКІЙ ОБРЯДОВІСТІ (НА МІСЦЕВОМУ МАТЕРІАЛІ)

Сич Яна, учениця 7 класу комунального закладу «Мшанецької загальноосвітньої школи I-III ступенів Білецької сільської ради Тернопільської області, Тернопільського району»

Керівник: Братащук Марія Михайлівна, вчитель, керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Тернопільського обласного комунального центру туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді

З давніх часів хліб для нашого народу був святиною. Він — джерело життя, мірило нашого багатства. Хліб є символом здоров'я, щастя, злагоди, радості, первісної астральної трійці: зірок, місяця, сонця.

Хліб — найбільше багатство, яке тільки може бути на світі. Тому у селі Мшанці, що на Тернопільщині, змалку дітей привчали цінувати і шанувати його, як символ людського добробуту. В давні часи, коли хтось йшов у гості до сусіда, родича чи односельчанина, то обов'язково мав мати у кишені шматок хліба. Ним пригощав дітей. Батьки на ярмарку для своїх дітей купляли гостинці — медівники, булочки, завиванці, калачі, бублики. Коли у них було багато роботи, а немовля плакало, то йому давали обгорнуту в полотняну тканину м'якушку — смоктунця. Дитина смоктала його і таким чином заспокоювалась.

Хліб пекли в кожній українській хаті. У сМшанці до випікання ритуального хліба господині ставилися з обережністю. Вони вірили у те, що невдало випечений хліб принесе сім'ї нещастя та біду.

Мшанецькі господині хліб випікали у печі. Після трудомісткої праці вони залишали грудочку тіста, яку використовували для приготування закваски. Одна діжа була призначена для білого хліба, а інша — для так званого чорного — житнього.

У Мшанці, при виробленні та випіканні хліба, дотримувалися різноманітних прадавніх обрядів. «Нечиста» жінка не мала права не тільки пекти хліб, а навіть торкатися до тіста. Заборонялось бігати по хаті, коли рушався хліб. На лопату не можна було класти по дві хлібини. Готове тісто потрібно було качати на дощечці до себе. В цей день не можна було позичати з дому хлібну діжу й лопату. Деякі з них дійшли до наших днів. Наприклад, не можна пекти хліб у неділю, заборонено спечений хліб класти на столі перевернутим боком.

В історико — краєзнавчому музеї «Народна скарбниця», який діє у Мшанецькій ЗОШ I-III ступенів, зберігаються побутові речі, які жителі Мшанця використовували в середині ХХ століття. Серед них такі як, коцюба, бляшки, лопата, сито, нецьки.

Шана до хліба закріпилась у народних звичаях. Старожили Мшанця згадують про те, що колись у кожній сільській хаті лежала на столі покрита рушником паляниця. Люди бережно ставилися до хліба. Ніколи його не викидали. Кожен шматочок хліба з'їдали повністю, збираючи навіть крихти, щоб силу не залишити.

Старожили Залозець, що на Тернопільщині, згадують про те, що хліб у весільній обрядовості був одним з найголовніших атрибутів. Із буханкою хліба в руках ходили старости. Вони віддавали його батькові або матері молоді. Якщо батьки не приймали хліба, то означало, що старости одержали відмову.

Хлібом, як оберегом від зла, батьки благословляли молодих на щасливе подружнє життя. Під час першої шлюбної ночі молодят в головах клали короваєць — спеціальний весільний хліб.

Інколи молода випікала дивень, який мав дірку посередині. Перед весіллям вона крізь нього дивилась у той бік, де сходило сонця. Вважалось, що якщо наречена перед тим, як побачить молодого, подивиться крізь дивень, то побачить свою долю.

У с. Горошова на Тернопільщині у весільному обряді досі неодмінно використовується символ у вигляді випічки з тіста під назвою «пупиця».

За свідченнями найавторитетніших експертів (зокрема В. К. Борисенко, професора кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, яка захистила дисертацію доктора історичних наук на матеріалах весільної обрядовості України), весільна пупиця не побутує в жодному населеному пункті України. Про неї можуть нагадувати хіба що окремі реліктові ознаки весільного колача, що на початку ХХ ст. випікався у Любомльському районі Волинської губернії.

Пупиця - символ належить до найповажніших весільних знаків - образів поруч з гільцем, колачами, короваєм, барвінковим вінком нареченої. Процес випікання пупиці у хаті нареченої та нареченого має сакральне значення. Із особливими почестями, у обставленій обрядодіями атмосфері несуть до молодого й відповідно до молодої. Разом з гільцем і колачами пупиця складає особливо урочу композицію - своєрідний іконостас, святий образ Творення, адже зародження родини належить до мегаподії у традиційній українській морально-етичній належності. Якщо добре роздивитися пупицю, то можна побачити, що вона виглядає як велика (близько 70 см) членистонога істота. Це створіння має голову людини. Воно тримає на руках маленьке «попеля - дитинча» а друге - без такого (Додаток Г).

За етимологічним словником вислідковується цілий семантичний куш на означення «народжуватися», «вилуплюватися»: пуп як знак початку самостійного існування у новій психо - біологічній іпостасі; пуп'янок - передування квітці, зав'язі; брунька, бутон і подібне.

Хлібом благословляли молодих на подружнє життя, бо бачили в ньому оберіг від зла, проводжали наречених, ходили до сватів. Молодята проводили першу шлюбну ніч у коморі, де по кутках лежали хлібини, а в головах клали спеціальний весільний хліб (лежень, стульник, пара, короваєць, тещин пиріг).

У вигляді зерна, колоска, готових виробів хліб був обов'язковим атрибутом в обрядах родинного циклу, супроводжуючи людину протягом усього її життя. Здавна хліб використовувався як знак пошани до померлих, а також як оберіг живих від царства мертвих. Він був послом миру та дружби між народами, залишається ним і сьогодні.

Таким чином, хліб є не лише ознакою гостинності українського народу, але й вважається культовим, а процес його виготовлення та випікання — ритуальним, сповненим таємничої магії, закріпленій емпіричним досвідом пращурів.

ДУХОВНІ СКАРБИ МОГО КРАЮ

Скляр Анастасія, учениця Городнянської філії Козіївського ліцею

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівники: Даудова Н.О., вчитель початкових класів, Кузьмич Н.С., вчитель біології та хімії

Щасливі ми, що народилися і живемо в Україні. Тут жили наші батьки, діди і прадіди. Тут корінь українського народу.

Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. У них пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми, цінність духовної культури окремої людини і народу взагалі.

Людина, яка не знає минулого, - як перекотиполе, куди вітер подме, туди воно і котиться. Саме тому ми повинні знати свою історію, національні традиції, своє минуле. Кожна освічена людина повинна розуміти, що без прожитого немає життя сучасного, без древнього немає нового, без колишнього немає теперішнього. Для нас історія нашого народу - це не просто минуле, це його серце і душа.

Наше село Городне – одне з найстаріших сіл Слобожанщини. Ця територія була заселена ще в першій половині I тисячоліття до н.е., про що свідчить велике городище скіфського часу. А засноване саме село у 1668 році.

На території нашої громади розташовані мурований комплекс-амфітеатр з романтичною назвою «Співочі Тераси». Незвичайна споруда знаходиться на схилі між селищем і ставком. Має статус пам'ятки садово-паркової культури.

Тераси засновані на рубежі XIX та XX століть родиною відомих слобожанських цукрозаводчиків та меценатів Харитоненко на колишніх землях дворянського роду Іоніних.

Існує легенда, що вибір місця та назва «Співочі тераси» були не випадковими.

Одного разу Павло Іванович Харитоненко, відпочиваючи разом із своєю донькою, спустився вниз полюбуватися плесом ставків. Під дією краси природи, Наталка заспівала, і раптом звершилося чудо... Її голос у цій місцевості наповнився незвичайним звуком. Всі присутні були збентежені цим співом. Харитоненко зрозумів, що сама природа штовхнула на створення видатної архітектурної пам'ятки, яку пізніше назвали «співаючими» терасами. Він запросив до роботи найкращих архітекторів того часу, але нажаль іменна відійшли у забуття.

Над будівництвом терас були задіяні місцеві жителі. Було перекопано, перевезено багато кубометрів землі, затрачено на будівництво десятки тисяч цеглин. Будівництво тривало більше двох років. Працювали тільки на весні, влітку та восени. Взимку роботи призупинялися. Цегляні стіни клалися в чотири яруси, загальною довжиною 800 погонних метрів.

На схилі балки звели півколом шість довгих терас з цегли та каменю у вигляді античного театру. Посередині зробили сходовий прохід. Висота стіни кожної тераси складала приблизно чотири метри, а ширина – десять. Тераса була розгорнута на південь. Отже, північна сторона захищала тераси пагорбом від холодів та північних вітрів. А цегла, перебуваючи тривалий час на сонці накопичувала тепло та акумулювала його. По закінченню будівництва на терасах був висаджений формовий (пальметний) сад, так як Харитоненко дуже хотів почати вирощувати в цих краях теплолюбні сорти дерев, але місцевий клімат не дозволяв. Тепер дерева були в теплі. А значить південні фруктові дерева, не пристосовані до такого клімату, тут отримували і сонце, і тепло, і дарували щедрий врожай.

Особливий ефект звучання досягається завдяки дренажним трубам, які приховані у цегляній кладці. Справа в тому, що у цегляні стіни тут вмуровані спеціальні труби різної величини і з різних металів. Через них і проходить звук, створюючи особливий

ефект. Тому складається враження, ніби самі тераси видають мелодійні звуки. Навіть людський шепіт тут можна почути на відстані 60 метрів.

Станьте посеред арени, не соромтесь, заспівайте на повні груди – і ви будете вражені чудовим звучанням вашого голосу. Тут виступало багато відомих співаків, серед них – і Федір Шаляпін. Звідки така назва – Співучі тераси? Скоріше за все це пов'язано з незбагненим чином прорахованою і конструктивно витвореною акустикою амфітеатру.

Відчути всю незвичність цього місця можна лише тоді, коли довкола немає ні душі. Тільки небо, вітер і тиша. Ось тоді відбувається найцікавіше: Природа сама виходить на сцену і... починає співати. Вона співає голосом вітру. А ще – голосами птахів, чиї трелі лише тут стають чарівними, незвичайними. Мовчазними слухачами тих співів є лише яблуневі дерева, що ростуть прямо на терасах.

Колись на Співочих терасах проходили вистави київських та харківських театрів, зустрічалися художники та музиканти, відбувалися концерти відомих постатей. Після вимушеної еміграції родини цукрозаводчиків у наслідок більшовицького перевороту 1917 року унікальна споруда опинилася в запустінні на півтора ста років.

Про неї згадали лише в 1950-х роках минулого століття: розчистили, частково відновили цегляну кладку. Розкопки всередині терас принесли сенсацію: крім мідного дренажу, тут виявили і фрагменти дерев'яного. Це свідчить про те, що тераси збудовано задовго до цукрозаводчика Харитоненка. Історики стверджують, що форма їхньої будови схожа на архітектуру тюрків. Отже, може так бути, що «Співочим терасам» уже понад 1000 років!

У 2009 році тут відбувся перший етнофестиваль за участі українських митців та видатних музикантів, серед яких були Ніна Матвієнко, Олег Скрипка та «Воплі Відоплясова», ДахаБраха, Катя Чилі.

Минуле живе поряд з нами. Досвід, який ми переймаємо у своїх батьків, дідів, у свого народу. А як писав О. Довженко: «Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців». Адже, історія - це найцінніша книга людини, з якої можна черпати мудрість, необхідну для побудови гідного майбутнього.

Наші «Співочі тераси» будуть дивувати ще не одне покоління. Адже це безцінна ниточка, яка протягнулася і поєднує минуле та майбутнє. Нам необхідно пам'ятати багатовікову мудрість народу, його історичний досвід. Пізнати давнину ми зможемо лише тоді, коли вивчимо історію рідного краю, нашої малої батьківщини. Саме з таких історій можна скласти, як із цеглинок, великий будинок історії нашої країни.

КАТЕРИНА СКАРЖИНСЬКА: ЖИТТЯ, НАЧЕ РУХ ПРОТИ ВІТРУ

*Наумкін Максим, Слінько Ірина, вихованці гуртка «Юні екскурсоводи» при ПМ ЦПО,
учні 9-А класу Комунального закладу Ліцею №21 «Надворсклянський»*

Полтавської міської ради Полтавської області

*Керівник: Посмітна Світлана Василівна, керівник гуртка «Юні екскурсоводи» при ПМ ЦПО,
учитель історії Комунального закладу Ліцей №21 «Надворсклянський» Полтавської області*

Актуальність:

Ім'я нашої землячки зараз відроджується, бо дуже довго музей і його фундаторка Катерина Миколаївна Скаржинська була забута, і не пошанована гідно в рідному краї.

Ми, молоде покоління, повинні знати, шанувати, вивчати гідну спадщину наших земляків. Ось чому ми вважаємо наше дослідження актуальним.

Мета: Розглянути життєвий шлях, творчу спадщину та внесок в розвиток української культури Катерини Скаржинської – української діячки, меценатки, фундаторки першого загальнодоступного приватного краєзнавчого музею Лівобережної України.

Основні досягнення:

1. Здобула екстерном освіту у жіночій гімназії у Лубнах, навчалася на Бестужевських вищих курсах у Петербурзі, але не завершила через переведення чоловіка до іншого місця.

2. Приятелювала з відомим російським критиком В.В. Стасовим, за порадою якого познайомилась з колекціями Ермітажу та Академії Мистецтв.

3. На її кошти на Лубенщині проводились археологічні розкопки.

4. У Круглику заснує народну школу, бібліотеку; аматорський український театр. 1880 р. започаткувала перший в Україні приватний музей, першим попечителем якого був Ф. Камінський.

5. Заклала у маєтку дендрарій. У 1883 р. знайомиться з відомими українськими колекціонерами В. В. Тарновським, С. А. Мазаракі та їх колекціями

6. К. Скаржинську обрали членом кількох наукових товариств — Московського нумізматичного, Всеросійського товариства любителів природознавства, антропології та етнографії, почесним членом Полтавської вченої архівної комісії.

7. 1890 р. на сільськогосподарській виставці у Лубнах за зразкове квітникарство Міністерство землеробства і державного майна нагородила її срібною медаллю.

8. Після смерті чоловіка передала колекцію, що складалась з понад 20 тис. експонатів і 4 тис. книг, у дар Природничо-історичному музею Полтавського губернського земства.

Пройшло вже 170 років з моменту народження Катерини Скаржинської. Дівоче ім'я – Катерина Миколаївна фон Райзер, шведка по національності. Народилась 19 лютого 1852 року в місті Лубни на Полтавщині. Була донькою великого землевласника Миколая Вільгельмовича фон Райзера, що походив зі старовинного дворянського роду німецького походження. Отримала домашню освіту, цікавилась книжками з бібліотеки її батька, опанувала французьку та німецьку мови. Сім'ю часто навідували приятелі-науковці, зокрема геолог Костянтин Феофілактів, який вважається засновником київської школи геологів та петрографів.

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ТРАДИЦІЯ

Сугатов Владислав, учень 10 класу Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівники: *Дуб Ольга Іванівна- практичний психолог Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району;*

Сушко Валентина Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

За визначенням «Словника іншомовних слів» (Київ, 1975), «ВОЛОНТЕР (франц. volontair, від лат. voluntarius – доброволець) – особа, що добровільно вступила на військову службу; доброволець» [1, с. 131]. В умовах російсько-української війни українське суспільство звикло називати «волонтерами» не комбатантів, а тих, хто допомагає війську та й не тільки війську на добровільних засадах безкоштовно.

Взаємодопомога в традиційному суспільстві була умовою виживання громади, а формою вдячності за добрі побажання могла бути тільки обдаровування. Християнство запроваджує абсолютно іншу форму відносин: робити добру справу – абсолютно без відшкодування. Підставою для цього є уже саме Євангеліє: «Стережіться виставляти свою милостиню перед людьми, щоб бачили вас; а як ні, то не матимете нагороди від Отця вашого, що на небі.

2 Отож, коли чиниш ти милостиню, не сурми перед себе, як то роблять оті лицеміри по синагогах та вулицях, щоб хвалили їх люди. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою! 3 А як ти чиниш милостиню, – хай не знатиме ліва рука твоя, що робить правиця твоя, 4 щоб таємна була твоя милостиня, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно» (Матвія 6: 1 – 4).

Звернення до класика української історії Слобожанщини Д.І.Багалія [2, с. 162 — 202] переконливо доводить велике розмаїття того, що нині ми б назвали «волонтерством» і все воно було пов'язане із церковним життям. Так, церква була не тільки місцем відправлення культу, а й місцем навчання — навіть священнослужитель називався й законоучителем. До початку ХІХ ст. церковна школа була справою усієї громади: її місце, облаштування та утримання, плата священнику чи дяку — все це було отією суспільною справою, яку вирішувала громада без зайвої формалізації та очікування розпорядження від церковноначалія. Саме тому ці школи так складно взяти на облік сучасному досліднику [3, с. 31].

Сучасні дослідники молодіжної субкультури традиційного українського суспільства здебільшого зосереджуються на молодіжних розвагах, або принаймні на вечорницях як спільних роботах дівчат. Проте молодь об'єднувалася не лише цього: до початку ХІХ ст., до поки православним духівництвом не були знищені народні релігійні традиції, молодь об'єднувалася у молодіжні церковні брацтва, завданням яких були наведення чистоти у храмі після Служби, зміна риз на образах на свята та підготовка внутрішнього простору храму до свят, наведення ладу на кладовищах [2, с. 184 — 185]. Тобто те, що вимагало певних матеріальних внесків (наприклад, гонт на перекриття даху) робили дорослі, повносправні члени громади, а там, де «внеском» слугували час, який не завжди могли приділити дорослі, це робила молодь, яка могла допомагати й старшим та немічним у шпиталях [2, с. 186]. Зрозуміло, що й вдови чи

одинокі люди могли працювати й церкві чи шпиталі, бо така робота вимагала, перш за все, схильності до неї, поклику — як і зараз.

Таке активне громадське життя, яке на думку Д.І.Багалія було затребуванішим на Правобережній Україні, бо «там робили дуже поважне діло – боронили православну віру» [2, с. 184], однак і на Лівобережній Україні підтримка народної освіти, допомога вбогим та бідним викликала заперечення офіційної церкви та держави, бо свідчило про високу громадянську самосвідомість, здатність об'єднуватись та провадити власні дії. Тому офіційна церква боролася з такими народними проявами, а держава взагалі зводила нанівець.

Адже іншим проявом народної ініціативи було формування та підтримка народного війська, що спочатку використовувала [2, с. 91 — 93], а згодом — знищила російська імперія. Проте самоорганізація громади має бути визнана засадничим чинником нашої народної культури, бо й реформи 1870-х років російської імперії, і події початку ХХ ст. ставили громади перед викликом такої само-організації і громади. Радянські часи — попри номіноване «народоправство» — були часом, коли ані релігійне, ані справді народне життя не мало можливості природного втілення. Однак люди, які пережили II світову війну, свідчили про таку загальну психологічну підтримку одне одного — не тільки на фронті, а й в евакуації та тилу. Ці явища нерідко використовувалися пропагандистами, і саме тому певні радянські шаблони й сприймалися суспільством.

Однак, тільки 2013 рік, на нашу думку, став часом, коли справді народні способи реакції на виклики сучасності знайшли своє втілення. Саме події на Майдані в Києві дали поштовх потужному руху добровільної й побудованої на засадах братерської підтримки, за яку соромно пропонувати якесь фінансове відшкодування. Безумовно, цьому передували менш масові рухи: наприклад, захисту тварин, — які стали ніби способом підготовки, відродження народних реакцій.

Нині волонтерство як рух допомоги надзвичайно широкий: професійна допомога (лікарів і взагалі медиків, психологів, вчителів, фахівців у певній галузі, напр., будівельників) на безоплатній основі як війську, так і цивільним, яку надають фахові спеціалісти та особи, в яких гобі переросло у фах; люди, які виділяють на таку допомогу весь свій час (і це стає ближчим до служіння монахів певних орденів), або тільки обмежений час та за певних умов. Сучасні уявлення цілком включають у поняття «волонтерства» заміну дій фінансами і це створює цілі ланцюжки допомоги. Проте саме це явище — готовність та здатність самоорганізуватися, поставити цілі та задачі та вдало їх вирішити — і є характерною особливістю сучасної української нації, що стає уже приводом для самоіронії [4, «Волонтери. Серія 1. Дрон до завтра»].

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ТРИПІЛЬСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Требухова Єлизавета, вихованка гуртка «Краєзнавство та екскурсійна справа»

КЗ «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» ЗОР

Керівник: Гуленко К.С., керівник гуртка КЗ «Центр туризму» ЗОР

Що ми знаємо про Трипільську культуру? Насправді, не так багато. Ми не знаємо, звідки вони взяли на теренах нашої країни, звідки прийшли, а найголовніше — ми не знаємо, хто або що вплинуло на їхній розвиток.

Ця цивілізація викликає так багато питань через те, що за тих часів на території України проживали інші культури, які були зовсім іншими: це представники Ямної археологічної культури, до них Середньостогівська, і вони були зовсім іншими. Трипільці, на відміну від них, не робили зброю і були на рідкість миролюбні. Вони не знали війни, а от їхні сусіди її, можна сказати, вигадали. Про це свідчить те, що представники ямної культури вже виготовляли зброю. Так, у Надпоріжжі виявлено майстерні, в яких виготовлялися сокири-молоти не тільки для забезпечення потреб місцевого населення, а й на обмін. Ямні племена знали і метал, про що свідчать знахідки мідних тесел, доліт, кинджалів, шил. Можливо, саме така миролюбність і стала причиною загибелі такої незвичайної цивілізації як Трипільська.

Трипільці будували величезні будинки, аналогів яким на території України не було. Це були багатоповерхові споруди, в яких могло проживати кілька тисяч людей. Одне з їхніх поселень налічує три тисячі будинків, а проживало в них — п'ятнадцять тисяч осіб. Але от що цікаво: не було знайдено жодної (!) адміністративної будівлі на території їхніх поселень. Це може свідчити про те, що трипільці були настільки розвиненими, що не потребували організації, а були рівними і знали, хто та що мусить робити. Вони мали свої традиції (як, наприклад, поховання померлих родичів під порогом оселі) і свою міфологію, мали жертovníки, а їхня знаменита на весь світ кераміка мала не лише декоративну, а й ідеологічну функцію. Вони вірили в те, що розуміли, а робили те, у що вірили. Така цілісність і логічність може викликати хіба що захоплення. Знаходять багато антропо- та зооморфних фігурок, що може вказувати на культ жінки-матері та культ тварин — двох речей, які дають життя, адже цей народ був тісно пов'язаний із землею, а як же впоратись із нею без вола?

Цій цивілізації може позаздрити будь-який філософ, адже ще в ті часи вони вже знали про очищення від старого, непотрібного і безжально спалювали свої домівки, повні спогадів, переходячи на інше місце, коли земля виснажувалась. Залишаючи минуле, вони крокували у краще майбутнє. Хіба нам немає, чому повчитись у них? Вони жили і раділи життю. Така проста, але недосяжна формула, про яку не раз чув, мабуть, кожен, проте мало хто може щодня жити згідно з нею. А от трипільці могли.

Але що ж нам відомо про їхню музичну культуру? Серед Трипільської кераміки було знайдено вироби, що мають спірне значення. Це спарені вироби (біноклі) або одинарні (моноклі), щодо яких є пара версій: хтось вважає, що вони є підставкою під посуд, бо не мають дна, а друга — що це вироби культового значення. У ХХ столітті виникло припущення, яке було прийняте багатьма музикантами, про те, що ці вироби використовувались як барабани. Підтвердженням цього можуть слугувати приклади подібного вигляду інструментів у народів Азії та Кавказу — литаври-нагора. Проте під час спроби реконструкції даного інструменту вчені зазнали складнощів: мембрану неможливо було натягнути через перемичку, яка “зв'язувала” дві частини цілого. Доводилось дещо змінювати оригінальну конструкцію. Та й знайдено їх було надто багато, а гравців на музичних інструментах, як нам відомо, завжди було мало.

Проте, були й інші подібні вироби, без перемички, які вже цілком зручно використовувати як сакральний музичний інструмент, яким на той час у різних народів був саме барабан. Так само легко реконструкції піддалися моноклі. Вони мали форму, схожу на пісочний годинник та набували антропоморфних рис, що також

зайвий раз доводить їхнє містичне значення для трипільців. До того ж такі інструменти зустрічаються в багатьох народів світу. Загалом, нам відомо про три типи барабанів раннього та середнього етапів існування цієї цивілізації.

Але це не єдиний музичний інструмент, яким трипільці збагатили свою культуру. Вони мали також духові інструменти. Це свисткові флейти, виготовлені з фаланги биків. Такі витвори, знову ж таки, зустрічаються по всьому світу. Згідно з певними магічними віруваннями (які живуть і сьогодні), людина набуває рис предмету, яким вона користується. Так, китайські майстри бойових мистецтв (наприклад, стилю він-чун) не використовують під час своїх тренувань метал, адже тоді вони втратять гнучкість, проте використовують камінь чи гіпсові гирі, дерево тощо, які мають нейтральну енергію, а зараз — ще й резину, адже вона еластична і, знову ж таки, нейтральна. От за таким же принципом трипільці використовували флейти з кісток биків для того, щоб набути рис їхньої Великої Богині, з якою в їхній культурі був тісно пов'язаний саме бик.

Але хіба могли такі геніальні люди обмежитись найпростішою свистковою флейтою? Певно, що ні. Саме тому знаходимо чоловічі фігурки, що тримають у руках більш складний духовий інструмент з багатьма насічками. Звичайно, хтось може сказати, що це зброя чи жезл, але хіба їх тримають, пригорнувши до себе? Це були інструменти типу трембіти, але менших розмірів. Вони були обгорнути м'якою корою, що надавало їм змієподібний вигляд. Знову ж таки, символізм.

Нам дуже мало відомо про Трипільську культуру, як і загалом про історію України, адже ще так багато питань, на які поки що немає точної (або взагалі ніякої) відповіді, проте це зайвий раз доводить, що людина протягом свого багатотисячолітнього існування майже не змінилась. Ми так само любимо землю, піклуємось про неї, хоч, може, це не так знайомо людям, що все життя провели в місті, так само любимо природу, так само продовжуємо вірити в щось, так само шукаємо кращого, так само радіємо простим речам, так само відчуваємо, кохаємо, захоплюємось. Хіба це не прекрасно?

БЕЗ МИНУЛОГО НЕМАЄ МАЙБУТНЬОГО

*Удовицька Жанна, учениця 4 класу Слобідської гімназії Краснокутської селищної ради
Богодухівського району Харківської області, вихованка гуртка «Юні туристи-краєзнавці»*

Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості

*Керівник: Карелова Аліна Станіславівна, вчитель математики,
керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Краснокутського ЦДЮТ*

Відомий український поет Максим Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». Ми живемо в той час, коли зростає інтерес до минулого нашого народу. Адже історія мого народу – це частина історії мого села, мого роду. Це історія і долі людей. А для українського народу його історія – це не просто минуле, це його душа.

Про бабцю Наталку (так її називали у нашому селі) я дізналася від свого дідуся Олега і прадіда Семена, які жили неподалік від неї.

Юхименко Наталія Дмитрівна народилася 1 червня 1920 року в селі Слобідка Краснокутського району Харківської області. Жили бідно, тому закінчила лише початкову школу.

Життя сільських людей ніколи легким не було, а доярок тим паче. Про це маленька Наталка знала з дитинства. З 11 років працювала: полола цукрові буряки, доглядала на фермі телят. Робота була важкою, розповідала вона згодом своїй доньці. Важко пережили Голодомор 33 року. Люди помирали, бо не було що їсти. Згадувала, як сусіди вкрали собаку в них і з'їли. Під час війни пішки ходили в Чернігівську область рити окопи. Під час війни познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком. Вийшла заміж та щастя обірвалося, коли чоловік пішов на війну. Чоловік пропав на війні, так і не дізнавшись, що дружина чекає на сина Миколу.

Після закінчення війни деякий час працювала завідуючою дитячим садочком, але потім вже пішла працювати дояркою.

Про ранки зі співом жайворонків, кукурікання півнів на світанку, мабуть, найбільше можуть розповісти саме доярки. Наша героїня Наталія Дмитрівна згадувала, як хотілося поспати довше, але доводилося прокидатися о третій ночі, бо треба було подоїти корів на фермі, здати молоко й швиденько бігти додому. А ще й прополоти бур'яни на городі (якщо це влітку), приготувати їсти, розтопити піч, зібрати дітей до школи. Їх у Наталії Дмитрівни було двоє: зростав син Микола (1944 року народження) та донька Валентина (1948 року народження). Все встигала.

Хвилювалася, щоб на робочому місці був порядок. Ясла потрібно було вичистити, щоб свіжі корма були, напоїти худобу, подоїти корів (ще доїльних апаратів на той час не було). Руки весь час боліли, ноги пекли пеком. Так у важкій щоденній праці минали день за днем, місяць за місяцем, без вихідних і свят. Але праця не була даремною: більше за інших доярок надоювала молока. 22 березня 1966 року отримала орден Леніна. Таким орденом на той час у Краснокутському районі Харківської області було нагороджено троє людей.

Наталія Дмитрівна – заслужена колгоспниця. За великі надої молока її часто нагороджували. Крім ордена Леніна, її нагороджували телицею, швейною машинкою. Наша героїня дуже добре шила, пішки ходила в районний центр Краснокутськ на курси. В Слобідці всі її знали і поважали. Була великою майстринею, шила всім односельцям одяг. Дід Олег розповів, що у тітки Наталки був особливий дар. Вона займалася лікувальною терапією: вигризала зубами солі. Лікувала спину, руки. До неї приїздили з Білорусії, Москви. Нікому не відмовляла в лікуванні. Навіть діду моєму допомогла з рукою.

Мало залишилося в нашому селі старожилів. Але завдяки їм живе пам'ять про минуле нашого краю. Я думаю, що вивчати історію свого краю, країни – це значить придбати для себе ті цінності, без яких неможливо стати справжнім громадянином і патріотом своєї країни.

ЦЕРКВА - ОСЕРЕДОК ДУХОВНОСТІ ЖИТЕЛІВ СЕЛИЩ ПЕТРІВКА І ЩЕРБИНІВКА

Усенко Ангеліна, учениця 8 класу ЗЗСО І-ІІІ ступенів №20 Торецької міської ВЦА Бахмутського району Донецької області, вихованка гуртка ОЦТК «Екологічне краєзнавство»;

Курзенкова Ольга, учениця 10 класу ЗЗСО І-ІІІ ступенів №20 Торецької міської ВЦА Бахмутського району Донецької області, вихованка гуртка ОЦТК «Екологічне краєзнавство».

Керівники: Черкащенко Ірина Іванівна, в.о. директора ЗЗСО І-ІІІ ступенів №20 Торецької міської ВЦА Бахмутського району Донецької області; Самойленко Тетяна Миколаївна, заступник директора з ВР ЗЗСО І-ІІІ ступенів №20 Торецької міської ВЦА Бахмутського району Донецької області, керівник гуртка ОЦТК «Екологічне краєзнавство»

Душа є найважливішою складовою людини, яка створена за образом Божим, і для свого розвитку потребує уваги, піклування, а найбільше - насичення.

У нас виникло питання: а як же у нашому краї духовне насичення отримували люди? Що в нашому селищі було осередком духовності й освіти?

Працюючи з документами, опитуючи старожилів селищ Петрівка і Щербинівка, ми з'ясували, що на початку ХІХ століття у невеличкому селі на березі річки Кривий Торець мешкав пан Фурсов, який назвав його Фурсівкою, яке потім перейменував на честь дружини Петрівкою (іноді в документах зустрічається як с. Петровское).

У 1815 році пан побудував велику, трикуполову церкву із дзвонами, про що свідчить запис у «Справочной книге Екатеринославской Епархии»: «с. Петровское, церковь построена в 1815 году землевладельцем Фурсовым, а в 1889 году перестроена прихожанами, каменная, престол один - во имя св. Великомучен. Федора Стратилата».

Храм відвідували жителі с. Петрівка, хуторів Щербинівка, Нелепівка, с. Александрівка. Усього налічувалося 6484 прихожанина.

Церква мала дві церковно-парафіяльні школи - у с. Петрівському і с. Александрівці, які були розраховані на 130 хлопчиків і 60 дівчаток.

Із 1900 року служби у петрівській церкві вів священник Семеон Афанасійович Славгородський, а в 1906 році до нього приєднався священник Павло Семенович Соболев.

Дзвони величного храму сповіщали жителів про богослужіння або про те, що чиясь душа покинула цю грішну землю. На кожну подію була своя мелодія.

У неділю і православні свята під час служіння велика і гарна церква збирала під своїми куполами багато людей, які заслухувалися церковним хором.

На свята або в скрутні часи (пошесть, епідемії, засуха) з храму виносили ікони й хоругви і ходили хресним ходом по селу.

На жаль, відомостей про священників, які правили служби з початку існування церкви, майже не залишилося (крім відомостей про Славгородського і Соболева). Зі слів жителів селища Петрівка, богослужіння у ній у 30-х роках ХХ століття проводили два батюшки: Петро та Василь.

У 1937 році церква за наказом влади була зачинена, а батюшок відправили на заслання у Сибір, із якого вони так і не повернулися.

У батюшки Василя сім'ї не було. А родина священнослужителя Петра залишилися у селищі. Дуже бідували, але їх підтримували харчами і одягом прихожани церкви .

Зацікавившись цим фактом, ми відшукали рідних батюшки Петра. До вторгнення рф на нашу землю у м.Торецьк жила племінниця батюшки Петра - Грінченко Ольга Костянтинівна, яка сказала, що його сину Миколі в 1992 році прийшов акт про амністію Петра Михійовича Слишка.

У 7 томі книги «Реабілітовані історією. Донецька область» ми знайшли запис «Слишко Петро Михійович, 1880 р.н., с. Михайлівка Запорізького району Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Службовець релігійного культу. Проживав: с.Щербинівка. Заарештований 16 жовтня 1937 року. Трійкою УНКВС по Донецькій області засуджений до розстрілу з конфіскацією майна. Реабілітований у 1989 році».

На жаль, відомостей про батюшку Василя не було. Тоді ми розпочали його шукати в книзі «Реабілітовані історією» за ім'ям. Це ніяких результатів не дало. Висунули припущення, що, можливо, його звали не Василем. Знову розпочали розшуки, але тепер уже шукали за родом занять. Наші пошуки виявилися немарними. У томі 8 даної книги ми знайшли запис «Хлистун Олексій Гаврилович, 1888 року народження, м. Кірова Одеської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проповідник. Проживав: сел. Щербинівка Держинського району Донецької області. Заарештований 24 жовтня 1937 року. Трійкою УНКВС по Донецькій області 27 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу з конфіскацією майна. Вирок приведений до виконання 1 березня 1938 року у м. Сталіно (м. Донецьк). Реабілітований у 1989 році».

У нас є всі підстави вважати, що ми знайшли слід другого священика петрівського храму: фактично співпадають місце проживання, рід занять і дати арешту.

Церква ж простояла зачиненою до 1940 року, а потім була зруйнована місцевими комуністами.

Що сталося з церковним інвентарем достеменно не відомо. Та кілька років тому у шкільний етнографічний музей «Світлиця» Харківським Дмитром Івановичем, було передано сторінки із Псалтиря, молитовника, Євангелія, які він знайшов серед старих речей на горищі дому своїх батьків. Ми вважаємо, що це листи священних книг із петрівської церкви.

Існує ще одна знахідка, пов'язана зі зруйнованим храмом. Це жертовна тарілка, яку знайшов ще в 1978 році мешканець Петрівки Муха Олександр Володимирович, 1969 р.н., у річці Кривий Торець.

На тарілці чітко видно три цифри з року її виготовлення - 183, а далі або 0, або 6. Також видно ініціали майстра - Н.Д.

Храм зруйнували. Але без Бога людині важко жити, особливо у скрутні часи. І мешканці селищ Щербинівка і Петрівка намагаються відкрити нову церкву.

16 жовтня 1944 року будинок заможного хазяїна Ініна О. С. було здано в оренду на 5 років священику отцю Олександрю (Зіюміну). З цієї будівлі зробили молитовний будинок. А 31 березня 1948 року його було передано владою православному приходу і присвоєно статус церкви.

Уже 12 років поспіль службу в церкві править отець Дмитрій.

Жителі селища мріють, що, коли закінчиться війна, замість зруйнованого Петрівського храму, їм вдасться побудувати новий. І його величні дзвони будуть сповіщати прихожанам про події у селищі.

Опрацювавши літературу, зібрані матеріали, ми дійшли висновку, що, незважаючи на заборони влади, пропаганду атеїзму, репресії, жителі селищ Петрівка і Щербинівка були і є людьми глибоко віруючими, їх духовне життя завжди на одному з перших місць.

ОБРЯД ВІНКОПЛЕТЕННЯ – СИВОЛІЧНЕ ПРОЩАННЯ З ДІВОЦТВОМ (НА МАТЕРІАЛАХ СПОГАДІВ ЖИТЕЛІВ КАМ'ЯНЕЧЧИНИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Федорів Марія, вихованка гуртка «Туристське багатоборство»

Кам'янець-Подільського позашкільного навчально-виховного об'єднання(ПНВО)

Керівник: Кух О.М., керівник гуртків ПНВО

Українські соціально-побутові обряди та звичаї дуже цікаві та різноманітні. Кожному регіону України притаманна своя особливість та родзинка, здавалося б, в одному і тому ж обряді.

Якщо інтерес до календарних обрядів зберігався завжди, то соціально-побутова обрядовість зникла під впливом нових реалій проживання, політики, впливу ЗМІ, запозичення та популяризації чужоземних звичаїв. Безперечно, дані обряди описувалися етнографами та краєзнавцями у дослідницьких працях. Однак, самі обряди поступово зникають та забуваються. Частково про них ще пам'ятають у селах, але з ростом урбанізації багато обрядів будуть забуті.

На один з таких обрядів ми хочемо звернути увагу – це обряд вінків чи вінкоплетення.

Чому саме обряд вінкоплетення чи вінків? Тому, що це день і вечір присвячений молоді, а для наречених – символічне прощання з юністю та громадою молоді у якій відбувалося дівування та парубкування. Цей обряд сповнений рядом дій та традицій, символами та атрибутами, які побутували та відрізняли його у різних селах громади. На нашу думку, він є дуже видовищним та цікавим і не належними чином описаний під час опису обрядів пов'язаних із весіллям. Матеріали для опису обряду був отриманий з інтерв'ю мешканок сіл Кам'янець-Подільського району (а саме, Чемеровецької ОТГ) Хмельницької області, на весіллі яких був даний обряд. Весілля відбувалися з 1989 по 2009 р.

Дійство цього дня мало кілька обов'язкових обрядів, а саме. Перше – рвання чи стриження барвінку вранці, друге – запрошення молоді на вінки, і третє – саме плетіння віночка. Кожен з цих них мав проводитися за певним сценарієм та зі своїми атрибутами.

Вінки розпочиналися зі стриження барвінку, вранці, у деяких селах зі сходом сонця чи щоб була роса, але точно до полудня. Наречена з кількома дівчатами-друзьками ішла по барвінок. Тут важливо, де вони його брали. Барвінок вирощували самотні жінки-вдови, але зі статусом «щаслива вдова», жінка, яка усе життя прожила у шлюбі з одним чоловіком, він помер своєю смертю і має дітей.. Але в жодному разі не на кладовищі! Обов'язковими атрибутами були ножиці, хустка (червона чи біла) та дари для господині – хліб і вино.

Під час запросин молоді, наречена, одягнута у сукню зі стрічкою у волоссі, білого чи червоного кольору, якщо мова іде про 1980-поч. 90-х років; чи віночком зі стрічками, які потім роздаровувалися друзкам. Наречена, залишала лише одну стрічку, яка впліталася у зачіску під фату.

Наречена запрошувала лише дівчат, а наречений – хлопців. Якщо пара була з одного села, то під час ходіння-запросин ватаги хлопців і дівчат не мали зустрітися. Часто, молодь розминалась бічними вуличками чи навіть садибами і городами. Запрошення мало чітко визначений текст. Приходячи у дім де жила дівчина, молоду з друзками, обов'язково, запрошували у хату. Всі друзки мали сісти, а наречена, стоячи, кланялась господарям і промовляла: «Просили Вас мама, тато і я Вас прошу прийти до мене у суботу (неділю) на весілля. А вашу доньку (ІМ'Я) сьогодні на вінки». Господарі дякували і мали обдарувати молоду, зазвичай - це був посуд, але парно – дві чашки, дві тарілки, два стакани і т.п.

Ще одна частина запросин – це запросити батьків нареченого. На подвір'я наречена не заходила, а запрошення промовляла старша друзка.

Запросивши усіх друзок, гурт дівчат приходив до будинку нареченої. Коли до нареченої приходила ватага хлопців, розпочинався ритуал плетення вінка. Хлопці та дівчата сідали за столи окремо, а на столі розстелявся барвінок. Тут атрибути та хід обряду у селах відрізняються, саме вони створюють родзинку. Наприклад у деяких селах наречена мала стояти весь вечір, а у деяких сидіти на стільці і пуховій подушці. Сам віночок, плівся з використанням чи білої чи червоної нитки чи суканої з куделі. А у деяких селах – барвінок пришивався на червону стрічку.

Десь використовувалася свічка, а десь – ні. Вінок плівся з трьох верхніх листочків барвінку на двох хлібинах і примірявся нареченій тричі. Зауважимо, що плетіння здійснювала матка – весільна мати, це могла біти тітка, родичка чи хрещена нареченої. Весь обряд супроводжувався обрядовими та народними піснями, які співали і молодь і старші жінки-родички.

Сплетений віночок наступного дня вплітали у зачіску нареченій і ховали під фату. Його слід було зберігати усе життя – десь зашивали у подушку, а десь тримали за образами.

Окрім вінка для нареченої, плели вінок на весільний коровай, додатково, його могли прикрасити квітами чи калиною. А також букет для нареченого, до якого додавали колосок та любисток.

Вінкоплетення завершувалося обсіпанням залишками барвінку одне одного з побажаннями. А також частуванням і танцями. Зауважимо, що даний вечір був для усієї молоді села, чи навіть кількох, старше покоління не могло втручатися у забави.

Символізм атрибутів та послідовність обряду була дуже важливою та створювала неймовірно видовище.

Сьогодні даний ритуал відходить у забуття. В місті його ніхто не проводить, а у селах уже не завжди.

На нашу думку, вінкоплетення – обряд, який слід зберегти!

Сучасні реалії в нашій країні стали, ніби, новим Відродженням для прадавньо українських обрядів та традицій, які були витіснені, заборонені, знівельовані за 70 років перебування в Радянському союзі. Відродження обрядів стало підтвердженням самотності та унікальності українців. В обрядах тонко та вишукано переплітаються

символи християнства та язичництва з регіональними особливостями, до якого додалося і природне розташування.

БИТВА ПІД ГОВТВОЮ 1638 р. ПІД ПРОВОДОМ ЯКОВА ОСТРЯНИНА (ОСТРЯНИЦІ) ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОДЕРЖАВОНАЦІЄТВОРЕННЯ

*Федченко Герман, вихованець гуртка Кобеляцької станції юних туристів
Кобеляцької міської ради Полтавської області*

Керівник: Шабалтій Олег Миколайович методист Кобеляцької станції юних туристів

Актуальність дослідження заявленої нами проблематики полягає в тому, що вивчаючи битву під Говтвою у травні 1638 р. під керівництвом Якова Острянина (Остряниці) як вагомий фактор українського етнодержавонацієтворення, ми не тільки намагаємося досягнути важливу подію минувшини нашої Батьківщини, а й переосмислюємо її з висоти сьогодення та надбань, втрат і перспектив розвитку України, українців і світового українства. Новизна краєзнавчо-дослідної роботи виявляється в тому, що попри значну кількість напрацювань, присвячених цьому періоду української історії, на жаль, майже відсутні узагальнюючі концептуальні публікації, в яких на достатньому теоретичному рівні, а головне, всебічно аналізується значення битви під Говтвою під орудою Якова Острянина у тогочасних вітчизняних етнічних, державотворчих і націєтворчих процесах.

Використані джерела при підготовці краєзнавчо-дослідної роботи являють собою праці наступних дослідників про історію періоду козацтва: Апанович Олена Михайлівна, Голубицький Володимир Олексійович, Гуржій Олександр Іванович, Мокляк Володимир Олександрович тощо. Ми використовували різні методи дослідження: архівування, фотографування, бібліографічний, літературний тощо. Суспільно-корисне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані на уроках історії у вивченні періоду козацтва, тематичних конференціях, круглих столах, виховних годинах тощо.

Головну славу Голтві (а саме так у XVII ст. називався в українських документах цей пункт) принесла військова баталія в травні 1638 р. Це одна з найбільших битв епохи до Хмельниччини. Чи не єдиним історичним джерелом у дослідженні цієї битви є «Щоденник» очевидця цих подій, священника в стані польського табору, Шимона Окольського. Варто відмітити, з якою точністю він описав події цієї битви. Інші джерела, як от дані того ж Величка, – уже інтерпретація.

Отже, на початку 1638 року в Січі повстанці обрали нового гетьмана — Яцька Острянина. Острянин звернувся з універсалами до українського народу. Універсали Острянина малюють зворушливу, за своєю викривальною силою, картину наруги панів над українським народом. У них ішлося про те, що військо Запорозьке, яке чуйно прислухається до страждань народних, не в силах уже бачити «батьків і матерів своїх завжди зганьблених, а також братів, сестер і дружин, тиранськи замордованих, у ополонки крижані в морози зануряємих і обливаємих, у плуги, як волів (чого під сонцем нечувано), запрягаємих..., битих батогами і поганяємих, ...аби добре тягли... на едно посміховисько й наругу». Заклики до повстання знаходили палкий відгук серед пригнобленого люду. За словами того ж Окольського, український народ знову

готувався йти на Річ Посполиту: одні йшли на Запорозжя, інші посилали запорожцям гроші і харчі, треті виготовляли порох, кулі тощо.

Острянин вирішив захопити найближчий вигідний для оборони пункт — Голтву і чекати там підкріплення.

Усього під проводом Острянина зібралося близько 12 тис. повстанців.

Польські війська, хоч і переважали в кількості, хоч і оточили повсталих, хоч і були краще озброєні, були вщент розбиті повстанцями. Успіх козаків деякі дослідники пов'язують із вдалим тактичним рішенням. Наприклад, додатковий вал, артилерійський редут, винищення табору найманців, захід з тилу тощо.

Отже, все вище зазначене дає змогу зробити висновок, що битву під Говтвою 1638 р. під проводом Якова Острянина (Остряниці) як важливий чинник українського етнодержавонацієтворення, ми трактуємо як неперервний у часі й просторі поступальний розвиток українців від етносу (бездержавного народу) до нації (державницький народ), здобуття ним власної національної держави й послідовної розбудови головних її підвалин

УКРАЇНСЬКА ВИШИВАНКА – ГЕНЕТИЧНИЙ КОД НАЦІЇ

Фурашов Артур, учень 11-А класу, Комунальний заклад «Козачолопанський ліцей»
Дергачівської міської ради Харківської області, Дергачівська ОТГ, Харківська область;
Керівник: *Фурашова Світлана Сергіївна*, заступник директора з НВР, вчитель історії

Українці й вишиванка — нероздільні поняття. Вишиванка — це не тільки прадавня частина гардеробу нашого народу, що передавалася нащадкам та служила оберегом для його власника. Сьогодні, як і колись, вишита сорочка є надважливою річчю для кожного українця. В минулому вишиванка була підставою для цькування, вона рятувала в голодомор, бо люди обмінювали найдорожче на шматок хліб, її закопували в землю, аби зберегти для майбутніх поколінь, бо вважалася найдорожчим предметом в родині. Українська вишита сорочка має важливу роль глибоке значення, і в даний час виконує важливу роль – це боротьба проти агресора.

Цікаве питання стоїть перед суспільством: коли вперше в історії люди почали прикрашати одяг вишитими орнаментами, й що це були за візерунки? Історія нам говорить, що починаючи від скіфів, сарматів та кіммерійців пішов початок прикрашати одяг із льону, шкір тварин вишитими геометричними орнаментами, що склалися зі свастик, меандрів, хвиль. Також фігурки людей в одязі з елементами вишивки археологи знаходили на золотих прикрасах, статуетках.

Продовження зародження вишивки в Україні пов'язано з Трипільською культурою. Нам добре відомо, що трипільці були майстерними гончарями, які не просто робили посуд із глини, але й прикрашали його характерними спіральними, хвилястими візерунками. Історики переконані, що мотиви були й на одязі трипільців. Але до нашого часу полотна із льону й коноплі, звісно, не збереглися. Лише фрагменти трипільської кераміки — свідки історії українського вишитого одягу.

До речі, саме тоді з'явилися і перші вишивальні школи, які започаткувала сестра Ярослава Мудрого, Анна. Історія свідчить, що при церквах та монастирях дівчаток навчали працювати із шовковими нитками, гаптувати золотом та сріблом на парчі, оксамиті, декорувати вироби коштовним камінням.

Найдавнішими українськими вишивальними техніками в історії є пряма гладь, яка дуже популярна в усіх регіонах України, та «ретьязь», яку полюбили на Західній Україні. Остання техніка є різновидом класичного «хрестика». Практикували вишивальниці до 150 видів технік та варіантів оздоблень одягу.

Історія української вишивки має ще одну яскраву сторінку — визвольна боротьба в часи Української революції (1917-1921 роки) та періоду УПА (1942-1949). Воїни повстанці обов'язково мали з собою чорну сорочку, як варіант одягу для поховання. Депортовані та розкуркулені українці в таборах ГУЛАГу продовжували вишивати. У фондах національних музеїв є вишивки, виконані із клаптиків матраців, вишиті риб'ячими кістками замість голки.

Історія української вишивки зробила черговий виток після здобуття незалежності та з часів Помаранчевої революції. Одяг з орнаментами перестав сприйматися як елемент фольклорного костюму для сценічного виступу, а став одягом, який засвідчує національну ідентичність, патріотизм та походження. Сучасна українська вишивка переживає розквіт. До традиційних технік та матеріалів додається вишивка на органзі, евростіці, що значно розширює асортимент вишитого одягу.

Вишиванка – це своєрідний лист-послання, ніби сучасна дошка візуалізації прагнень та побажань. А ще потужний оберіг. Недарма на традиційних вишиванках з давніх-давен орнаментом оздоблюють ті елементи сорочки, які покривають груди та руки, захищаючи найважливіші частини людського тіла. В кожен стібок вишивальниця вкладає думки та настрої. Тому так важливо, аби рушники, сорочки, браслети-обереги кожна жінка власноруч виготовляла для себе та своїх рідних, а не купувала у незнайомців, як часто трапляється тепер. Аби чужа людина часом не «зашила» у красивий візерунок чогось лихого – ненароком, бо мала поганий настрій, чи навіть свідомо.

Пращури вірили, що вишиванка є оберегом від усього лихого, тому намагалися закодувати в орнаменті щастя, волю, життя та інше. У кожного члена своєї родини завжди була власна вишита сорочка, яку одягали на свята і таким чином прищеплювали любов до вишиванки молодому поколінню.

Вишиванка – це код нації і не просто одяг, а частина душі. Наші працьовиті пращури завжди вміли створити справжню красу з полотна та ниток. Достеменно невідомо, коли ж вишиванка почала розвиватись як галузь мистецтва. Дослідники стверджують, що розвиток вишиванки відбувався протягом кількох століть. З року в рік предки збагачували ремесло новими орнаментами та техніками. Українські жінки навчилися виготовляти нитки унікальних відтінків для того, щоб на полотні вигравали нові кольори. В давнину вірили, що вишиванка оберігає людину, дарує їй добру долю та здоров'я. Матері вишивали своїм дітям одяг з особливою теплотою та любов'ю. Існують свідчення, що процес вишивання мав вигляд особливої церемонії. Жінки вишиваючи молились і вірили, що ці молитви зроблять їх вишиванку сильною, наповненою позитивною енергією та здатною захистити від зла та напасті. Наші предки вірили, що кожен елемент на вишиванці має конкретне значення, поєднання певних візерунків може принести в їхню долю лихо, або ж навпаки – щастя та вдачу. Знавці вишиванки переконують, що символізм елементів вишиванки має дуже сильний вплив на життя того, хто її носить.

Я вважаю, що вишиванка – не просто одяг. Це щось дуже особливе: особисте, рідне, святе. Вишивка – як символ, який зберігає коріння, ідентичність, розуміння себе. Це наша історія: міфологія, релігія, давнє мистецтво наших предків, душа нашого народу. Багато українців саме за допомогою вишитої сорочки відкривають для себе історію свого роду. Вишиванка це наш генетичний код.

Моя рідня особисто пережила той страх і непокору піддатися «владі руського міра», коли в окупацію мати ховала між банками консервації у підвалі вишиті сорочки, рушнички та прапорці. Якби не намагалися нас, українців, зламати, нав'язати «свою» ідеологію ні в кого нічого не вдасться!

АРХЕОЛОГІЧНЕ «ДИВО» КРЕМЕНЧУКА ХХІ СТ.- ДОТИК ДО ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ ПОЛТАВЩИНИ

*Хорошун Анастасія, учениця I курсу група №5 спеціальність «Пекар.Кондитер» ПТУ №26 м.Кременчука Полтавської області
Керівник: Зубченко Т.В. викладач історії*

Важливу роль у розбудові незалежної Української держави, відродженні духовності, історичної пам'яті відіграє національна культурна спадщина та її складова – пам'ятки історії та культури. Актуальність теми полягає в дослідженні та вивченні втраченої української пам'ятки, внаслідок масштабного знищення найціннішої архітектурної спадщини більшовицькою владою на території радянської України.

19 серпня 2016 року під час будівельних робіт на території колишньої загальноосвітньої школи №14 в місті Кременчук, відкрили підземний хід і знайшли кам'яний фундамент. На місце події викликали науковців. Перед ними відкрився підвал, орієнтований з півдня на північ, розміром чотири на шість метрів, з кам'яного буту та з цегляними арочними перекриттями, а також глухою стіною. Під час дослідницьких робіт всередині підвалу знайшли дивовижний настінний розпис. Розпис був досить давнім, виконаним у червоно-синіх кольорах, але зображення зразу прочитати було неможливо, тому зробили декілька припущень. Перше припущення, стверджувало, що це зображення виконали у другій половині ХІХ ст. олійними фарбами, воно не є фрескою, а лише настінним розписом, що зображає архістратига Михаїла. Другим судженням було те, що це зображення Пресвятої Богородиці, бо на розписі у фігури руки були розведені по боках. Третім і поки єдиним підтвердженням фактом є те, що це зображення Воскресіння Господнього – благословляючий Ісус з двома благословляючими руками, а по боках два ангели. Це зображення досить рідкісне явище.

Дослідники з'ясували, що цей підземний хід є каплицею під дзвіницю, котра символічно представляла собою гроб Господній у Єрусалимі.

Навесні 2018 року, поряд з знайденою пам'яткою, при продовженні будівельних робіт знайшли два підземних ходи з арочними перекриттями, котрі також із давнього періоду. Науковці з'ясували, що це фундамент Покровського храму. Цей храм збудували приблизно наприкінці ХVІІІ століття. Порівнюючи плани міста різних років, старі фотознімки та спогади старожилів Кременчука, виявилось, що на місці, де був виявлений настінний живопис, знаходилася дзвіниця, а дещо на схід – розкольницька каплиця, з часом перейменована у Покровський єдиновірський храм.

Отже, встановлено, що на території, де в 1938 р. була збудована загальноосвітня школа №14, раніше розташовувався старообрядницький (згодом єдиновірський) Покровський храм із дзвіницею.

Коли ж насправді з'явилися старообрядницький (єдиновірський) Покровський храм із дзвіницею?

Перші зі знайдених документів про поселення в Кременчуці старообрядців датуються 1770 роком. У другій половині XVIII ст. на леваді, біля заболоченої ділянки озера Безіменного, старовіри звели каплицю. Про цю каплицю згадується академіком Зуєвим, який подорожував Кременчуком 20 вересня 1781 року. Академік писав, «дві церкви дерев'яні, обидві міцні, одна капличка розкольників». Каплицю на леваді намагалися зруйнувати до приїзду Катерини II, проте її залишили. Адже під час подорожування цариці її супровідник Мьоллер згадує, крім православних церков і лютеранської громади, і каплицю розкольників, саме на Безіменному озері.

Підтвердженням того, що ця каплиця (далі Покровський храм) існувала і до 1845 року є факт, що у квітні 1838 року вона дуже постраждала від сильної бурі – знесло хрест і куполи. Старообрядці звернулися до Святійшого Синоду та єпископа Полтавського та Переяславського Гедеона задля відбудування свого храму. Старообрядці отримали на це згоду, проте з домовленістю, що перейдуть до єдиновір'я, котре почало розвиватися як легалізація старообрядців. Роботи з відбудови були завершені до 1841 року. Встановлено, що в червні 1841 року преосвященний Гедеон, єпископ Полтавський та Переяславський, отримав наказ Святійшого Синоду дозволити богослужіння у старообрядницькій каплиці. А 3 жовтня 1845 року кременчуцька старообрядницька каплиця була освячена й перейменована в єдиновірську церкву на честь Покрови Пресвятої Богородиці. Слід відмітити, що старообрядницький (потім єдиновірський храм Покрови) був зведений на міцному цегляному фундаменті. Але, на відміну від дзвіниці, цегла знайденого фундаменту була не клеймована, що свідчить про більш ранній період її виготовлення. Цегляні заводи почали проставляти клейма на своїй продукції значно пізніше, наприкінці XVIII – на початку XIX ст., у зв'язку з початком масового цегляного будівництва, коли в російській імперії прийняли «Правила виробництва цегли в державних і приватних заводах». Згідно із цими правилами, власники заводів на кожній виготовленій цеглині обов'язково повинні були проставляти своє клеймо. На цеглі з фундаменту дзвіниці клеймо аббревіатурне, тобто використані ініціали власника.

Коли була знищена пам'ятка достеменно не відомо. Час існування духовних знахідок на території гімназії №14 прослідковується за спогадами старожилів та фотодокументом до зими 1934–1935 рр. Музейні дані свідчать, що у 1938 році на місці дзвіниці та Покровського храму була зведена школа на 400 чоловік.

Під час огляду підземного ходу в дзвіниці на стелі, недалеко від ніш, знайшли металевий гак, на який підвішували невеличкий панікадил: це свідчить про те що у цьому підземному ході старовіри проводили молебні. В обох підземних ходах знайшли рештки людських кісток та залишки одягу. Це була вівтарна частина, а під вівтарем були захоронення або священнослужителів цієї церкви, або старост церкви. У іншому підземному ході також знайшли рештки кісток із залишками яскравої кольорової тканини. Як з'ясувалося, це було поховання жінки.

Наразі на території ЦНАПу облаштували музейну кімнату.

Дане дослідження продемонструвало, що потужною складовою формування ідентичності української нації поряд з мовою, історією, культурою є духовна спадщина, в якій акумулюються історичне минуле і сьогодення. Важливим висновком є те, що ми побачили на прикладі Кременчука характерну особливість українського соціуму- його поліконфесійність, в якій кожний об'єкт має індивідуальні особливості, що формують його історико-культурний потенціал, який немає подібних аналогів. Кожна пам'ятка унікальна, ця унікальність допомагає безпосередньо «бачити, чути, торкатися» минулого, чіткіше фіксувати конкретні факти і події. Таким чином, було встановлено, що сакральна архітектура є значущим і самобутнім мистецьким доробком, що свідчить про глибоке історичне підґрунтя у розвитку національної ідеї нашої країни.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС НА ТЕРЕНАХ ПОЛТАВЩИНИ ЗА П.СКОРОПАДСЬКОГО

*Якіна Єлизавета, учениця 10 класу Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради
Полтавського району Полтавської області*

Керівник : Ярошук М.В., вчитель історії

Поринаючи у пошуки істини історичного минулого своєї країни, ми не можемо оминати не менш болючу тему революційної доби України, а саме період Гетьманату П. Скоропадського та дослідити процес розбудови держави у культурі та освіті. Актуальність даного дослідження полягає у потребі популяризації визначних сторінок минувшини доби Української революції та висвітлення на широкий загал питань культурного відродження та становлення нації, як у межах простору держави так і окремих її регіонів, особливо на фоні сучасної російсько-української війни, як прикладу до відновлення та розбудови України. Тому, ми вважаємо що висвітлення питання розвитку освіти на Полтавщині має бути дослідженим.

Відторгаючи політику Центральної Ради по всій території української держави, єдиною сферою яка не зазнала змін була освіта, адже в часи Гетьманату процес українізації освіти набув подальшого розвитку. Так, упродовж літа 1917 року на території полтавського краю було утворено повітові шкільні ради, до складу яких залучили вчителів, представників спілок «Просвіти» та інших громадських організацій. Метою діяльності шкільних повітових рад була турбота про українську школу.

За доби П.Скоропадського на Полтавщині значно розширилася мережа сільських початкових шкіл з українською мовою викладання. Лише Полтавський повіт станом на 1918 р. налічував 488 початкових шкіл, де викладання здійснювалось українською мовою. Чимало зусиль влада докладала для підготовки й видання нових україномовних підручників для школи. Потреба населення краю у діяльності навчальних закладів різних рівнів зростала. Так, перед початком 1918-1919 н.р. у Полтаві до початкових україномовних шкіл записалося 564 дитини, у той час до російськомовних -338.

Наприкінці вересня 1918 року своєї двері для учнів гостинно відчинила кераміко-художня школа у Опішні, у Василівській волості Полтавського повіту діяла сільськогосподарська школа, Зіньківське повітове земство при школі садівництва і городництва відкрило середню технічну школу з механічним та борошномельним відділеннями.

Крім шкільної освіти Полтава потребувала і вищих навчальних закладів. У прагненні створити заклади вищої освіти інтелігенцію краю підтримала місцева влада, а саме голова Полтавської земської управи Токаревський та завідуючий відділом освіти Андрієвський. Було вирішено відкрити в місті Український державний університет. Першим етапом реалізації задуму стало відкриття Українського історико-філологічного факультету. Фінансування роботи факультету здійснювалося за рахунок товариства «Просвіта», Полтавського губернського земства, міської Думи і Полтавської спілки споживчих товариств.

Окрім, вищої освіти на Полтавщині було утворено і мережу недільних та вечірніх шкіл для дорослих, якими опікувалося місцеве відділення товариства «Просвіта».

Отже, з огляду на тенденції розвитку краю упродовж весни-осені 1918 року, ми доходимо висновку, що Полтавська губернія не стояла осторонь освітнього процесу. І не зважаючи на складну фінансову політику гетьманського уряду, а подекуди і повну відсутність фінансування освіти, земство та громадські спілки краю брали опіку і утримання навчальних закладів на себе. Формувалися нові навчальні заклади, продовжували роботу ті, які функціонували і до революційних змін, а значить здебільшого рівень розвитку освіти у період Гетьманату набував розвитку і мав позитивну динаміку росту і попиту серед освітніх потреб населення.

СВІТ ДИТЯЧОЇ ЛЯЛИХИ

Яресько Тетяна, студентка I курсу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди, вихованка гуртка «Юні екскурсоводи» Донецького обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді

Керівник: Мірошниченко Л.Л., керівник гуртка «Юні екскурсоводи» Донецького обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді

Актуальність цього дослідження полягає у відродженні сімейно – обрядової культурної спадщини нашого народу, нашої місцевості, усвідомлення необхідності збереження традиційних сімейних обрядів.

Предмет дослідження – дитяча колиска – оберіг дитини.

Об'єкт дослідження – сімейно-обрядові та сімейно-побутові свята, пов'язані з предметом дослідження, звичаї та обряди, в яких колиска використовується.

Розглядаючи інтер'єр української хати, не можна залишити поза увагою дитячу колиску, і місце, де вона розташована в житлі. В етнографічних розвідках дитячу колиску (писклю) як елемент внутрішнього ужиткового облаштування українського житла майже не розглядали. За давнім світоглядом, народження дитини - це акт її переходу з одного світу в інший. Новонароджене дитя («пискля», як називали в народі малюка до двох місяців) потрібно було прилучити, призвичаїти до цього іншого світу – світу людей. Колиска (щелюлька або колибка, гойдалка, люля) – перша земна домівка людини, яка наповнена магічними властивостями й наділена охоронними силами, аби захистити життя та здоров'я малюка.

Найдавнішим звичаєм було прийнято першого вкладати в колиску kota (як і першого впускати в нову хату). Вважалося, що кіт може наділяти дитину спокійною вдачею, приносити солодкий сон. Kota колисали в колісці, примовляючи: «Як на kota – муркота, на дитину - дрімота». У родині колиска завжди була одна, змінювалися

тільки її «мешканці». Цим вона символізувала та забезпечувала збереження традицій, тілесну і духовну спадкоємність поколінь. Святотатством вважалося нищити, а особливо спалювати її – «тоді в роду не буде дітей».

Колиска висіла поряд із піччю. Її кріпили до сволока на гаку чотирма мотузочками, які символізували 4 сторони світу, який чекає на дитину.

Вбивали гачок біля ліжка батьків, біля пічки, де тепло, вішали на рівні грудей матері, що слугувало своєрідним природним барометром. Коли грудям було холодно, колиску піднімали вище, якщо гаряче – опускали нижче.

Традиційно колиску виготовляли лише з «чистих», тобто благородних порід дерев (клена, калини, ясена, ліщини, горіха). Доручали цю шляхетну справу висококваліфікованим майстрам, із відповідним родинним статусом (не розлученим, тим, у кого велика й дружна сім'я). Плели колиски і з вербової лози. Вони були різних форм: овальні, чотирикутні.

Матрацики набивали соломою. Для донечки в колиску клали матрац із пшеничної соломи (солома – символ життя, запліднюючого початку), для синочка – з житньої. Під подушку клали квіти м'яти, чебрецю, материнки, деревію, сухоцвіту, безсмертника. Коли дитина погано спала – шишки хмелю.

Колиска і тепер є символом душевності родини, затишку та спокою, наступності поколінь.

У Лиманському народному краєзнавчому музеї в українській світлиці в експозиції є плетена колиска. Як нам пояснила екскурсовод Надія Володимирівна, села Лиманського району розташовані поблизу берегів річки Дінець, де росте багато верболозу, тому люльку (і не тільки: скрині, стільці, корзини) народні умільці виплітали з лози. У селищі Ямпіль Лиманського району проживає майстер лозоплетіння Резніков Василь Васильович.

Досліджуючи цю тему у 2021 році, ми відвідали музей «Історія поруч з нами» при Торському НВК, селище Торське Лиманського району Донецької області (на жаль, у результаті бойових дій школа зруйнована). В експозиції світлиці була колиска, яка називалася по-місцевому - «лялиха». У ній виховували 13 дітей Єсіпова В. К. Нам розповіли, що виготовляти колиску міг тільки майстер, який сам мав велику сім'ю. При потребі змінювали полотняний піддон, а коли діти підростали, «лялиху» зберігали на горищі.

В усі часи новонароджена дитина легко піддавалася негативному впливові зовнішнього світу. За переконаннями українців, їй загрожувала небезпека не тільки від чужих людей, але й від представників потойбічного світу – нечистої сили, смерті. Тому батьки намагалися вберегти своє немовля, використовуючи різні предмети-обереги та дотримуючись численних правил і «табу».

Захисними діями та предметами батьки послуговувалися від народження дитини до її хрещення, особливо активно під час першої купелі, відвідування породіллі й маляти родичами, у день виконання церковного обряду хрещення.

У колиску клали нагрудний хрестик дитини, який вона отримала при хрещенні; обрядові речі – освячене зілля, лозу, часник тощо. Заборонялося колисати порожню колиску, щоб не накликати біди на дитину, а також не можна було гойдати її удвох, бо це могло спричинити сварку в сім'ї. Дорослим не можна сідати в колиску, повертатися

до неї спиною чи залишати у дворі після заходу сонця, бо все це послаблювало оберегову силу колиски.

Недалеко від міста Костянтинівка Донецької області є невеличке село Олександро-Калинове, у якому є етнографічний музей «Довкілля», до якого члени гуртка «Юні екскурсоводи» приїжджали на екскурсію.

Хочеться розповісти про дитячу колиску, яку зробив для поповнення експозиції місцевий майстер Євген Жадан. А ще він сказав, що жінка, яка погойдає цю люльку, невдовзі завагітніє. Кажуть, що більше двох десятків жінок вважає, що завагітніли у найближчий час після того, як погойдали чарівну колиску. Говорять, що світ чутками повниться. Тому багато сімейних пар, у яких довгий час не було дітей, почали спеціально приїжджати у село до етнографічного музею, щоб погойдати чарівну колиску.

Екскурсовод підтвердив, що одна пара не мала дітей сім років, а зараз у них первісток. Вони вважають, що це їм допомогла колиска.

Допоки вигойдувалася колиска, наш народ і за найтяжчих часів зберігав (і зберіг!) безперервність етносу, його потенціал і незнищеність, пісню, мову й родовідні традиції. Від виготовлення колиски і до її «відслужилого віку» з нею пов'язана низка обрядових дій і вірувань.

МІЙ УЧИТЕЛЬ НАЙКРАЩИЙ

Ястремський Артем, учень 11 класу Комунального закладу «Новомажарівський ліцей»

Зачепилівської селищної ради Харківської області Красноградського району

Керівник: Дяченко Н.Я., заступник директора з навчально-виховної роботи

Моя школа є найкращою і вчителі, які там працюють теж. Моя думка, можливо, зміниться, але в даний час це так. Овчаренко Тетяна Семенівна - це є людина про яку я хочу розповісти всьому світу. На її уроки я йду з величезним задоволенням, вони наповнюють мене полум'ям пізнання. Під її інтригуючий тон учні здійснюють круїз історичних подій.

На перший погляд - це проста звичайна жінка, але коли починаєш з нею спілкуватися, або дізнаєшся про її життя, то здається, що ти познайомився з видатним генієм. Доки живуть на світі такі вчителі, як Овчаренко Тетяна Семенівна, доти світ перебуватиме у постійному розвитку. Скільки душевних сил, енергії, знань, умінь вона докладає, щоб виростити і виховати справжніми людьми таких різних, не схожих між собою дітей. Тетяна Семенівна для учнів та колег - друг і порадник. Вона вміє відчувати їх настрій, побачити в очах тривогу чи зажуру. Допомогти, порадити, поділитись, навчити - все в її силах. Вона вчитель історії, і вибрала вона саме цей предмет, бо бажала поділитись з учнями знаннями про обряди, традиції, події, що супроводжували людство крізь століття.

Свій трудовий шлях вона розпочинала піонервожатою у «Молодій гвардії», мабуть, саме звідти взяла завзятість та натхнення. Коли повернулася до рідної домівки взялася творити добрі справи. Тетяна Семенівна є тією людиною про яку часто я чув від людей старшого віку. Їм особливо запам'яталися будні загону «Сигнал», життя якому дала Тетяна Семенівна. Слава про нього звучала на всю Харківщину, сигнальщики були невід'ємним атрибутом різних урочистостей, навіть на одному із з'їздів у області. Кожного ранку учні бігли до школи щоб подати сигнал про початок

дня. З цим учителем діти вчилися бути відповідальними. Вона створила гордість нашої школи - краєзнавчий музей. Людина завжди повинна знати, звідки вона родом, звідки вона пішла в життя. Музей зберігає пам'ять, в ньому енергія людської доброти, почуття гідності, любові до рідної землі та її народу, працелюбність. Все це підтримується вчителькою вже багато років. Гості нашого села завжди відвідують наш шкільний музей і їх захопленості багатогранністю музейної роботи не має меж. В усіх діях Тетяни Семенівни є відгук патріотизму, любові до рідного краю з багатою історією, краю легендарних і героїчних подій, і головне - вона ніколи не була байдужою. Глибоко переживала вчитель події на Сході нашої країни. Багато заходів організовано нею: зустрічі, збір продуктів, відвідини бійців в госпіталі, малюнки, листи, плетіння захисної сітки - це все що було ініціативою Тетяни Семенівни. А найголовніше, що вона кожному показує, що від тебе, і від мене, і від усіх нас залежить доля України. Сьогоднішні події вже висвітлені на стендах музею. Ця людина з надзвичайною душею, вона не шкодує ні сил, ні свого часу, ні коштів бо ступила на шлях благодійності за велінням власного серця.

В цій людині живе потяг до прекрасного. Завжди хвилює її й захоплює неповторна чарівність природи. Полонять її душу незрівнянні твори мистецтва-живопису, музики, літератури. А скільки за ці роки було різноманітних, цікавих подорожей Україною! Де тільки не були учні разом з Тетяною Семенівною. Не одну перемогу вибороли в районних, обласних та республіканських конкурсах. Невтомна праця приносить справжнє вчительське та людське щастя Овчаренко Тетяні Семенівні - вчителю історії нашої школи.

Я горджуся тим, що навчаюся саме в КЗ «Новомажарівський ліцей» і своєю вчителькою та хочу, щоб про неї знали у всьому світі. Такі люди є прикладом для нас, молоді XXI століття.

СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

ФІЛОСОФІЯ СКОВОРОДИ ЯК ШЛЯХ ПІЗНАННЯ СЕБЕ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

Білецька Анастасія, учениця Славутської гімназії «Успіх»

Славутської міської ради Хмельницької області

Керівник: Білецька Г.В., вчитель української мови та літератури

Я – учениця дев'ятого класу середньої школи, дитина війни. Де моє місце у цьому буремному світі? Досить часто ставлю запитання, намагаюся дійти до суті проблеми, натрапити на витoki та рішення тієї чи іншої прописної істини. Істину шукатиму і зараз, бо війна. Місце пошуку – творчість та життя Григорія Сковороди. Прийдеться зачепитися серйозно, застосувати весь свій «філософський» потенціал.

Страшно жити в часи великих змін. Сковороді теж прийшлося бути сучасником знакових подій – зруйнування та ліквідації Січі, введення кріпацтва, наступу на українську культуру. Через містичне потрясіння, мабуть, отримав пророчий дар, здатність до зцілення.

А як ми чекаємо, щоб осяяння і до нас прийшло, особливо зараз. У всьому шукаємо істину. Як колись Григорій Савич.

Я прихильниця тієї думки, що життя письменника в тій чи іншій мірі відображається в його творіннях.

«Якщо в твоєму домі скарб заритий, а ти про те не знаєш, слово в слово, як би його і не бувало. Отож, пізнай самого себе, віднайти себе самого і знайти людину – це все одне означає.» Ось вона – істина: моя Україна прекрасна у будь-якому прояві: і у мирному, і у війні! Ми пізнаємо самих себе, свою мову, історію, нарід.

Не буду приховувати: непросто було читати, але у мене є перевірений метод – як би важко не було, я все одно читаю. З Розмови першої вражає теза про те, що «...тіло само по собі ніяк не діє і є ніщо. Воно все підпорядковане нашим думкам... наша думка – головна наша людина... вона є нами...» Від кожного абзацу, неочікуваного повороту думок Григорія Савича чекаю чіткої відповіді на свої запитання. От тільки наш видатний мислитель задумувався над цим так давно, так велично, так тривожно; йому так хотілося, щоб у часи великих змін (про історичні реалії того часу пам'ятаєте?) наші люди – грамотні і неграмотні, високого соціального стану чи низького, дорослі та й зовсім юні пізнати могли і Бога Всемогутнього, і себе в ньому, і всі вчинки свої міряли цим мірилом

Війна допомогла пізнати далекого, здавалось, філософа. Він ніби знав і волів би попередити і допомогти нам у пізнанні себе, в пізнанні України. У перші дні війни ворожий снаряд поцілів у музей його імені. Музей горів, проте його чи то силует, чи то скульптура, думка, твори, дух вціліли.

Пізнавати, шукати, втрачати і знаходити українця в самому собі ми будемо завжди. Адже це така спокуса – зрозуміти сенс життя, і віднайти своє місце в ньому, і жити! І перемогти!

«...Я безсумнівно вірю, що Святе Письмо – райський харч та ліки моїх думок...» І моїх, навіть в укритті, навіть під звуки сирен і з блекаутом. Так ще більше!

РОЛЬ УЧНІВ ТА МОЛОДІ В ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ: ВПЛИВ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Бурдіна Олена, учениця 9 класу Новокатеринівського ліцею Степівської сільської ради Миколаївської області, вихованка гуртка Миколаївського обласного Центру національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді
Керівник: Зьомша Інна Петрівна, керівник гуртка МОЦНПВТК УМ

Волонтерський рух в Україні має власну історію започаткування та розвитку, проте вписується в загальний контекст глобального масштабу. З'ясовано, що у незалежній Україні перша волонтерська діяльність з'явилася ще у 1992 році. Проте, найвищий прояв волонтерської діяльності в Україні почався від початку російсько-української війни, під час Революції Гідності.

У статті ми спробуємо розкрити, що є саме волонтерська діяльність, яка в свою чергу є однією із засобів формування патріотичних якостей сучасної молоді. Зазначено, що розгортання волонтерства в Україні – це реакція суспільства на зовнішню агресію, що сприймалася як виклик самоідентифікації нації та народу з однієї точки зору, а з іншої точки зору – це зумовлено внутрішньополітичною кризою, внас_лідок якої держава не могла ефективно виконувати функції, що були покладені

на неї. На сьогодні під «волонтерською діяльністю» в Україні розуміють, насамперед, добровільну діяльність громадян чи громадських об'єднань, прямо чи опосередковано пов'язану з допомогою постраждалому від воєнного конфлікту мирному населенню, переселенцям і військовим. Яскравим проявом мобілізації та залучення соціальних ресурсів громадянської участі та конструктивної самоорганізації активної частини населення, спрямованої на вирішення найгостріших проблем сьогодення, став швидкий розвиток волонтерської діяльності в Україні. Набутий досвід є надзвичайно цінним, з точки зору розвитку громадянського суспільства в Україні, а його дослідження та пошук шляхів подальшого використання є одним з головних завдань як науковців, так і представників системи державного управління.

Завдання:

1. Дослідити теоретичні основи волонтерської діяльності в контексті особливостей мотивування населення до волонтерства.

2. З'ясувати сутність та зміст волонтерської діяльності;

– дослідити організаційно-правове поле волонтерства;

– висвітлити роль волонтерства у вихованні підростаючого покоління (на власному прикладі доповідача).

Об'єкт дослідження: волонтерська діяльність.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні засади мотивування залучення молоді до волонтерської діяльності.

Інформаційна база дослідження: наукові публікації в галузі соціальної політики та волонтерської діяльності, інформація вітчизняних і зарубіжних громадських організацій та дослідницьких інституцій, результати соціологічних досліджень.

Ми часто говоримо про волонтерство, як про добровільну, неоплачувану суспільно корисну діяльність. Однак, варто згадати й про ті аспекти, що роблять волонтерський досвід особливо цінним. Участь в громадських ініціативах часто має неабиякий вплив на формування особистості та майбутнього людини, саме тому потібно заохочувати підлітків долучатися до волонтерських проєктів.

Спробувати себе у волонтерстві - це як відкрити двері у світ нових можливостей та досвідів. Для підлітків це може мати безліч переваг:

Розвиток навичок: Волонтерство дозволяє розвивати різні навички, від комунікації та лідерства до організаційних і творчих вмінь.

Глибше розуміння світу: Участь у волонтерських проєктах дозволяє підліткам долучитися до рішення реальних проблем та отримати глибше розуміння глобальних питань.

Лідерський розвиток: Волонтерство може стати підґрунтям для розвитку лідерських якостей та вмінь приймати відповідальність за свої дії.

Почуття задоволення: Здатність допомагати іншим та брати участь у благодійних проєктах приносить внутрішню задоволеність та відчуття цінності власних дій.

Побудова соціальних зв'язків: Волонтерство відкриває можливості для знайомства з різними людьми та побудови нових дружб.

Вплив на спільноту: Навіть невеличкі волонтерські внески можуть мати значний вплив на місцеву спільноту та світ навколо.

Це лише кілька переваг, але волонтерство - це особистий розвиток, навчання та можливість змінити світ навколо себе. Що думаєш про такий підхід?

Це дуже актуальне питання. Мотивація гратиме ключову роль у залученні молоді до волонтерської діяльності, особливо в умовах військового конфлікту. Ось деякі можливі аспекти мотивації:

Патріотизм та Громадянська відповідальність: Підтримка своєї країни та громади може бути основним мотиватором для молоді. Бажання внести внесок у власну країну та підтримати тих, хто потребує допомоги, може бути сильним стимулом.

Розвиток Особистості: Зазначте, що волонтерство може допомогти у розвитку особистості, розширенні навичок та визначенні власних цінностей. Це може стати для молоді можливістю відкрити нові горизонти та визначити своє місце у світі.

Творчий Потенціал: Зверніть увагу на можливість вираження творчого потенціалу через волонтерські проекти. Молодь може розглядати це як шанс вплинути на події та зробити реальні зміни.

Товариськість та Соціальні Зв'язки: Підкресліть можливості для збудження нових дружб, побудови команди та роботи разом для досягнення спільної мети.

Інформаційна Кампанія: Забезпечте молодь достовірною інформацією про ситуацію та важливість їхнього внеску. Чим більше вони знають, тим більше їх можна мотивувати.

Реальні Результати: Поділіться прикладами конкретних успіхів волонтерів та того, як їхня діяльність допомагає людям та спільноті.

Залучення молоді до волонтерської діяльності може бути дієвим, якщо враховувати їхні інтереси, цінності та потреби. Які ще ідеї ти розглядаєш для мотивації молоді у волонтерстві?

З метою активного залучення громадян до волонтерства вважаємо необхідним сформуванню дієву систему засобів мотивування та популяризації волонтерської діяльності. Оскільки грошова винагорода за роботу добровольців використовується рідко, повинні бути віднайдені інші, не менш значимі стимули. При формуванні системи соціально-психологічного мотивування волонтерів доречно передбачити такі форми винагородження: 1) формальне (нагороди, сертифікати, плакати, медалі, значки, офіційні прийоми на честь досягнень волонтерів, подяки у щорічних звітах, надання письмових рекомендацій при вступі до ВНЗ, при працевлаштуванні та переведенні на більш престижну роботу); 2) неформальне (подяки в усній формі, запрошення у театри, кіно, запрошення на тренінги й семінари тощо). При формуванні системи мотивування неодмінно слід враховувати як традиційні потреби людей (змістовна й цікава діяльність, визнання, повага соціумом тощо), так і специфічні потреби добровольців (соціальна активність, відчуття власної корисності та потрібності іншим, бажання допомогти, бажання отримати додаткові знання і навички).

Отже, волонтерство належить до числа тих соціальних феноменів, що мають безпосередній стосунок до формування реалій та перспектив розвитку соціуму у всій сукупності сфер його життєдіяльності та на різних рівнях його представлення. Волонтерство — не лише допомога армії чи участь в медичних проектах. Практично кожна людина може знайти собі царину для того, щоби допомогти іншим. В Україні практика волонтерської діяльності має власні свідчення ще з середніх віків, і демонструє певну історичну тяглість донині. На сучасному етапі в державі функціонує низка волонтерських організацій, що вирішують найскладніші суспільні

проблеми, серед яких «Волонтер», «Волонтерська Сотня», «Армія SOS», «Крила Фенікса», «Повернись живим», та багато інших. Мені, як юній волонтерці Вдалося з'ясувати, що основними проблемами сучасного волонтерства залишаються нестача самих волонтерів; недостатній рівень підтримки зі сторони співгромадян та держави; недостатнє законодавче регулювання діяльності волонтерів.

СІМ'Я У ФІЛОСОФСЬКОМУ ОСМИСЛЕННІ

Васалакієва Катерина, учениця 10 класу КУ "Попаснянський ліцей №24"

Попаснянської міської територіальної громади Луганської області

Керівник: Семенович Д.Ю., вчитель історії та правознавства

Що є найважливішим в житті людини? Я вважаю, що це сім'я. Адже у нас можуть бути не лише вдалі, безтурботні, радісні дні, але сумні, неуспішні, коли, здається, весь світ проти тебе. Але ввечері саме сім'я, щоб не сталося, буде чекати на тебе з участю, турботою. Саме тому так важливо замислюватися про любов до рідних та близьких, оберігати їх, намагатися підтримувати у будинку атмосферу добра, зберігати теплі стосунки. Усе це починаєш розуміти з часом, коли виходиш з лона безтурботного дитинства і починаєш сам відповідати за свої слова, дії, вчинки. Саме зараз, проживаючи період навчання у старшій школі, я максимально прагну до розуміння своїх рідних, спокійного обговорення і вирішення конфліктних моментів. Без взаєморозуміння сім'я не буде згуртованою.

Щоб розібратися, що ж таке сенс життя, сім'я і як вони пов'язані, звернемося до теоретичного матеріалу. Сенс життя - самостійний, усвідомлений вибір тих цінностей і цілей, які орієнтують людину в її діяльності, вчинках. Сенс життя визначає, заради чого людина живе. Сім'я - мала соціальна група, заснована на кровній спорідненості або усиновленні. Саме сім'я дозволяє максимально задовольнити особисті потреби своїх членів, які пов'язані спільністю побуту, взаємодопомогою та взаємною відповідальністю. Сім'я відноситься до найважливіших громадських цінностей. Зв'язок сім'ї і сенсу життя полягає в тому, що людина традиційної культури передусім націлена на створення домівки, щастя рідних та близьких, теплих стосунків між ними, на турботу один про одного.

ПРОБЛЕМИ І СЕНС ЖИТТЯ СЬОГОДЕННЯ

Вібла Анна, учениця 10 класу Комунального закладу «Новомажарівський ліцей»

Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Керівник: Дяченко Н.Я., заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель української мови та літератури

Коли я задумуюсь над сенсом життя, то завжди радію тому, що поруч є найдорожчі мені люди, що мені дано милуватися красою природи і відкривати навколишній світ для себе у навчанні, мріях, друзях та рідних для мене людей. Водночас приходиться відчувати великої відповідальності за все це, а також за свою Батьківщину. За усвідомлення того, що ти – людина. Але в поняття „бути людиною” та в сенс свого життя кожен вкладає своє значення. І, більшою мірою, саме це впливає на дії, вчинки і, навіть, на хід самого життя.

Ми живемо в скрутні часи, а особливо сьогодні. Україна бореться з ворогом, який нагло знищує українців, міста і села, йде війна за територію. Зараз в душах

багатьох людей хаос. Тисячі залишаються без домівок, житла, змушені тікати зовсім з рідної землі. Знецінюються моральні та етичні цінності. Ми стаємо свідками того, що світом керують гроші, неправда, жага до влади. Прості люди стають на бездоріжжя перед вибором як жити, чи просто існувати в цьому світі.

Мене хвилює те, що не кожен може отримати освіту. Більшість студентів навчаються за кошти батьків, але й є ті, що не можуть цього собі дозволити. Але ж вони обдаровані, стали б гарними фахівцями та змушені йти шукати роботи. Буває, що стають, як той Чіпка Панаса Мирного, на слизький шлях у своєму житті. Які лікарі будуть лікувати, які вчителі прийдуть у класи, якщо дипломи будуть куплені? Ще мене хвилює медицина. Є гроші – лікуйся. Немає - помирай. Ціни на ліки космічні. Отже, гроші вищі за людське життя.

Існує величезна соціальна нерівність в суспільстві. Є діти, що бомжують при живих батьках. Але ж всі діти мають право на щасливе дитинство. І не їх провина в тому, що вони тікають з домівок, де панують злидні, безгрошів'я, де батьків немає вдома, бо вони місяцями на заробітках.

Ростуть міста, села зникають зовсім...Коли я бачу на прикладі свого рідного як воно занепадає, запитую себе: «Що нас чекає в майбутньому?». Дитячі садочки закриваються тому, що немає кого водити у них. Не народжують молоді сім'ї та і створення їх поменшало. Доля шкіл теж та. Але чому? Села старіють і вимирають. Забутими стають і люди, що ще живуть у них. Адже вони не виходять на мітинги та демонстрації, щоб нагадати про себе, заявити про свої права. У них постійні турботи, господарство, яке не відпускає від себе. Якщо влада не зверне уваги на село, не підтримає, то воно загине. Необхідно зацікавити людей, і, особливо, молодь, і обов'язково, гідною зарплатою.

Сьогодні сучасна молодь живе у світі, який повний різних можливостей. Вони можуть подорожувати у різні країни, працювати віддалено, розвиватися у будь-якому напрямку, щось вивчати, дізнаватися. Цей список просто величезний. Через те, що він настільки великий, нам досить тяжко знайти себе і відшукати сенс свого життя. І це не дивно. Маючи стільки інформації, стільки можливостей, легко загубитися у цьому всьому, досить тяжко знайти своє справжнє "Я".

Сенс життя у кожного різний. Для одних це особисті відносини: сім'я, кохані, друзі. У других зовсім інші погляди. Вбачають сенс життя у своєму розвитку. Тобто, вони, на їхню думку, повинні бути дуже розумними, досягти академічного успіху в своїй кар'єрі. Ця молодь прагне бути найкращою у цій діяльності, будуть робити все для того, аби досягти висот. Є й ті, для кого сенс життя - творчість. Вони можуть малювати, писати, вишивати, грати, співати, танцювати. Для них творчість – це щастя. Коли творчій молодій людині не дозволяють займатися улюбленим заняттям, то їй ніби відривають крила.

На мою думку, ми повинні змінювати життя на краще, попри всі випробовування і труднощі. Кожен має відповідати за свою долю особисто. Усвідомлювати відповідальність за Україну і кожного, хто поруч. Усіма силами сприяти, щоб торжествувала правда на землі. Пам'ятаймо заповіді предків, їхні діяння, згадуймо про наш святий обов'язок. Важкі часи для нас минуть, засяє сонце щасливого життя. Україна переможе, бо ми талановиті, мужні, сильні, а головне - волелюбний народ. Це додає впевненості, що вистоїмо, адже ми українці, за нами

майбутнє. І проблеми нам вирішувати, і кожен знайде свій сенс життя. І слід ми повинні залишити чистий, неперевершений.

ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

***Воробійов Кирило**, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 10 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівники: Андрєєв С.С., керівник гуртка, учитель географії, Мельник Є.О., учитель інформатики*

У контексті сучасного соціального розвитку та виходу світу на стадію цифровізації, природною є зміна базових принципів устрою колективних форм взаємодії, отже, ціннісні підстави буття людини. Як на теоретичному, практичному, так і на індивідуальному та колективному рівнях формуються принципово нові аксіологічні модуси, а раніше існуючі цінності набувають інших форм і модифікацій.

Ціннісний світ доцифрового громадянського соціуму був детермінований реалізацією взаємних форм дій держави та народу. В такому громадянському суспільстві «люди створюють колективи свідомо, що дає змогу говорити про справжню общинність, на відміну від колективів, створених або які перебувають під контролем держави. У громадянському суспільстві людина може вільно покинути колектив, не побоюючись застосування проти нього будь-яких санкцій з боку суспільства чи держави». Подібне розуміння громадянського та державного конститує цінність кордону цих двох аспектів як двох чітко сформованих та активно використовуваних сфер людського буття.

Цифрове середовище включає сукупність коштів і ресурсів, що дозволяють суб'єктам уявити себе в максимально унікальній формі. Тому важливо проводити різницю між державною та цивільною формами взаємодії, де в основі диференціації лежить адресат інтеракції: політичні структури або суб'єкти громадянського суспільства відповідно.

В реаліях цифрового соціуму саме цей поділ багато в чому визначає вектори трансформації цінностей. Для значної частини молоді цифрові технології є засобом для реалізації власних цілей та задоволення більш складних і навіть суперечливих, у порівнянні з іншими соціальними групами, інтересів і потреб. Так, молоді люди, орієнтовані на сімейне життя, сприймають цифровий світ виключно як засіб підвищення статку та матеріального благополуччя. При цьому деякі з них можуть виражати абсолютну байдужість до найбільш вагомих у суспільстві політичних партій, а то й зовсім бути представниками аполітичного мовчазного протесту або ж брати участь у мережевих рухах опозиції за залишковим принципом. Разом з тим, у позитивній модальності можна оцінити громадянську активність тієї частини молоді, яка, поряд з сімейними цінностями, прагне зробити світ кращим, беручи участь в наприклад, у волонтерських рухах або ж у ролі електорату, активно використовуючи відповідні мобільні програми.

На підставі стирання кордонів між віртуальним та реальним, відбувається не просто трансформація, а скоріше стирання традиційних цінностей.

Все це призводить до формування нових, куди більш гнучких міфологем, які підлаштовуються під конкретну людину і визначають її способи морального існування.

Отже, слід зазначити, що в епоху цифровізації цінності зазнали суттєвих трансформацій, що торкнулися буквально всіх сторін життєдіяльності людини:

1. Політичної, пов'язаної з формуванням нових норм та принципів участі людини у системі інтеракцій з державними та цивільними суб'єктами;

2. Соціальної, що включає змінені статуси і ролі людини. Особливе значення набувають віртуальні спільноти, що з легкістю дозволяють транслювати нові принципи організації громадських зв'язків і відносин;

3. Економічної, де змінюється ставлення до діяльності людини, а також методам, принципам організації праці, методам боротьби за трудові ресурси. Пасивна роль працівника змінюється його інтенціями на активне контактування з роботодавцем та можливостями виконувати трудові функції відповідно до гнучкого графік роботи;

4. Духовна, в рамках якої відзначається вплив цифрової етики. Розмивання меж між реальним та віртуальним світом, відсутність традиційних наративів та заборон призводять до зміни системи моральних оцінок. Відбувається перегляд оцінок колишніх статусів та ролей.

ФІЛОСОФІЯ СТРАХУ

*Вихованці гуртка «Географічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учні КЗ «Харківський ліцей №108 Харківської міської ради»
Керівник: Мархалюк Н.П., керівник гуртка «Географічне краєзнавство»*

Вже другий рік триває війна росії з Україною. Другий рік уся країна тримаємо оборону - хто на лінії фронту, хто волонтерами, хто в роботі, хто зі своїми дітьми і близькими. І весь цей час наша психіка перебуває у ненормальних умовах, витримуючи колосальну напругу.

На початку повномасштабного вторгнення ворога на територію нашої країни, ми діти, так само як і дорослі, відчули загострене відчуття страху та тривоги. Звичайно, ми і раніше чогось лякалися, хтось мав свої страхи, але цей страх був незвичним, звірячим і непередбачуваним.

Тоді як ворожі бомбардувальники кружляли над нашими домівками, як біля нашої школи прилетіла і розірвалася ракета, як батьки метушилися у пошуках рішення про нашу безпеку у ті страшні моменти, та і по сьогоднішній день... - здавалося, що в наших жилах застигала кров і було таке відчуття, що цьому не буде ні кінця ні краю.

На сьогодні, прийнявши ситуацію та пройшовши певну адаптацію до усіх жахів війни, ми поринули у світ свого зруйнованого дитинства, навчання онлайн, переїздів у більш безпечне місце і сумних новин. Життя триває так само як і наш розвиток, який спонукає нас все більше заглиблюватися у наші почуття, розбиратися в них та досліджувати.

Страх, як глибинний стан, що спричинений здатністю людини усвідомлювати недосконалість світу та його колізії, постає одним із вагомих феноменів, як внутрішнього, так і зовнішнього нашого буття у світі. Страх, як первобутнє відчуття,

є важливою складовою нашого єства - досить підступною та небезпечною. І, можливо, ми ще досить малі, щоб усвідомлювати усі аспекти такого стану людини, але нам це дуже цікаво, бо, нажаль, близько. Страх - як хвиля, що накочується на берег, але вона завжди закінчиться.

Війна безперечно є травматичним і стресовим періодом для всіх, кого вона стосується, особливо для тих, на кого вона безпосередньо впливає. Страх — поширена емоція, яку відчують багато людей під час війни та конфліктів, і важливо знайти способи впоратися з цим страхом, щоб зберегти психічне здоров'я та добробут.

Ознайомившись ближче з таким підступним станом нашої людської сутності, як страх. Можна зробити висновки, що відчуття страху є як важливим для самозбереження людини, так і небезпечним, якщо переходить межі самозбереження і спричиняє вже відчуття паніки, що здатна блокувати мозок у момент, коли потрібно діяти впевнено і обдуманно.

Ми зрозуміли, що страхи бувають різні за походженням, наслідками, способами боротьби з даним станом. Досить цікавими є думки філософів. Деякі філософи, особливо ті, які підходять до цього явища з чисто моральних позицій, вважають страх шкідливою емоцією з поганими наслідками. Інші філософи, особливо ті, які розглядають страх як переважно біологічне явище, навпаки, вважають цей стан корисним, оскільки він сповіщає про небезпечні ситуації. Обидві точки зору не взаємовиключні, оскільки емоція страху, як і відчуття болю, забезпечує самозбереження індивіда, і стає непродуктивною або небезпечною лише в найбільш інтенсивних і тривалих проявах.

РАЦІОНАЛЬНИЙ ЕГОЇЗМ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Гринченко Єлизавета, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 6 класу

Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Андрєєв С.С., керівник гуртка, учитель географії

Егоїзм – одна з тих якостей, які сприймаються неоднозначно. В одних ситуаціях егоїстична поведінка засуджується суспільством. В інших його виправдовують та кажуть, що кожен має право бути трохи егоїстом. Достатньо лише визначитися з тим, що існує два види егоїзму: здоровий і нездоровий. Простіше кажучи, егоїзм – це турбота про себе навіть ціною чужого блага. При цьому його не можна сприймати як суворо негативну поведінку, адже кожній людині потрібно захищати власні інтереси. Зв цих обставин почали розглядати два види егоїзму:

1. Здоровий егоїзм – поведінка, у якій людина керується своїми інтересами, але не на шкоду оточуючим. У філософії його називають також раціональним чи розумним егоїзмом;

2. Нездоровий егоїзм – поведінка, у якій людина думає виключно про свої інтереси та бажання, ігноруючи інтереси оточуючих. Як правило, вона навіть не думає, що її дії можуть комусь шкодити і не помічає, коли це відбувається

Таким чином, немає сенсу сперечатися про те, чи є егоїзм негативною рисою чи він просто допомагає відстоювати свої інтереси.

Достатньо вміти розрізнати, коли він є здоровим, а коли ні. Здоровий егоїзм допомагає вибудовувати та захищати особисті межі, оберігаючи наш психологічний

комфорт. І немає зовсім нічого поганого в тому, що людина вміє правильно розставляти пріоритети, не жертвуючи своїми інтересами. Більше того, людина, яка здатна подбати про себе, зможе подбати про своїх близьких та інших людей, які опинилися поруч і потребують її допомоги.

Той, хто постійно йде на якісь жертви і поступається своїми інтересами заради оточуючих, не може подбати ні про себе, ні про інших людей.

Здоровий егоїзм – це інструмент, необхідний кожній людині для того, щоб прожити життя саме так, як вона сама того хоче, не заважаючи при цьому оточуючим робити те саме. На жаль, не всі вміють відрізнити раціональну егоїстичну поведінку від нераціональної. Якщо людина має почуття власної гідності та вміє досягати поставлених цілей, дотримуючись прав та інтересів оточуючих, її можна вважати раціональним егоїстом. Такі люди зазвичай мають наступними особливості:

1. Вміння відмовляти;
2. Розумна наполегливість;
3. Чесність та незалежність;
4. Вміння приймати себе;
5. Стримана повага до співрозмовників;
6. Відсутність почуття провини;
7. Повага до чужих почуттів.

Нездоровий егоїст не може і не намагається зрозуміти чужу точку зору. Він завжди впевнений у власній правоті та очікує, що інші люди поділятимуть його суб'єктивну думку. Також він упевнений, що оточуючі повинні діяти виключно у його інтересах, оскільки не замислюється про те, що вони теж мають свої інтереси і потреби.

Людина, яка здатна відстояти свої інтереси, не нехтуючи при цьому чужими, завжди викликає повагу у оточуючих. Ця якість дає такі переваги як:

1. Свобода у усвідомленні своїх бажань. Людина, батьки якої в дитинстві відучили поважати власні інтереси та бажання, часто сама не розуміє, чого вона хоче і чого прагне. Раціональний егоїзм допомагає прислухатися до своїх бажань, чути та розуміти їх;

2. Захист від охочих «залізти на шию». Багато людей дозволяють оточуючим використовувати себе, оскільки бояться їх образити. Здоровий егоїзм допомагає захиститися від експлуататорів та маніпуляторів, які завжди орієнтовані на пошук більш доступної жертви;

3. Здатність брати відповідальність. Вміння відповідати за свої помилки – навичка, властива людям, які контролюють власне життя. А раціональні егоїсти відносяться саме до таких;

4. Уміння попросити про допомогу, коли це потрібно. Ще один корисна навичка, зазвичай відсутня у людей, батьки яких в дитинстві відучили від усіх проявів егоїзму;

5. Здатність легко переживати відмову. Раціональний егоїст часто каже «Ні!», тому не надто переживає, коли сам чує це слово у відповідь на своє прохання;

6. Гармонія у стосунках. У особистих відносинах компроміси та поступки корисні далеко не завжди. Якщо один із партнерів виявляється «м'якотілим» і постійно поступається своїми інтересами, то гармонії в таких відносинах не буде;

7. Позитивні люди в оточенні. Люди, яким властивий розумний егоїзм, не люблять вислуховувати скарги і ниття, оскільки приймають на себе чужий негатив. Тому вони інтуїтивно обмежують своє спілкування з тими, хто схильний до такої поведінки, їхнє оточення складається винятково з позитивних людей.

Здоровий егоїзм – це найбільш раціональна форма поведінки, що викликає повагу у оточуючих і допомагає людині бути успішним у всіх сферах життя. Такі особи схильні до співчуття і не залишаються байдужими, коли хтось потребує допомоги. В той же час вони ніколи не дозволяють експлуатувати себе та залучати до будь-яких небажаних відносин. Ці якості характеру та поведінки дуже важливі творчих особистостей.

Філософські системи Стародавнього Сходу, зокрема Китаю, представлені в основному концепціями, в яких людина розглядається, як правило, у найтіснішому, нерозривному зв'язку з суспільством, соціумом. Найважливішим змістом її життя є дотримання «закону ідеальних відносин» між людьми, в сім'ї, суспільстві, державі, а сприяє цьому трепетне ставлення до прийнятих у суспільстві нормам, правилам, церемоніалу тощо. Ідеальним буде, якщо людина своє особисте життя завжди влаштує у порівнянні з громадським благом, зокрема, вона має вдосконалити себе, щоб потім спробувати вдосконалити сім'ю, трудовий колектив, етнос, суспільство, державу та світову спільноту.

СУТЬ ЖИТТЯ В ОЦІНКАХ МОЛОДІ СЬОГОДЕННЯ

*Данильченко Марія, учениця 6 класу Слобожанського ліцею Слобожанської селищної ради
Дніпровського району Дніпропетровської області*

Керівник: Майборода А. С., вчитель української мови і літератури

Найцінніше, що у нас є – життя. Воно дається лише раз, а далі кожен сам вирішує, як його прожити. Конфуцій зазначав: «У людини два життя: друге починається, коли розумієш, що життя тільки одне». Багато цінностей є у дарі самого Бога. Перші бачать сенс у роботі, другі – релігії, треті обирають гроші, четверті – любов. У людей виникає питання: «Навіщо я тут живу?». Це дуже складно вяснити, тому що кожен – індивідуальність. Сьогодні є різноманітним і сучасним. Молодь впроваджує новітні технології, вирішує багато проблем за допомогою інтернету. Але який сенс життя нового покоління? Про це треба добряче поміркувати...

Молоді люди можуть втрачати сенс життя, коли вони думають, що ніхто не цінує їх та не поважає. Після цього потрібна дуже велика робота, щоб знайти те, для чого живеш. Тепер дізнаємося про сенс життя у поглядах сучасної молоді.

По-перше, мобільні телефони є найбільшою проблемою у теперішньому світі. Вони забирають багато часу, який можна було б приділити зустрічі з сім'єю, друзями, прогулянці у парку тощо. Також у них є велика користь, наприклад, можливість шукати нову інформацію, спілкуватися з людьми на відстані, творити щось нове. На жаль, лише малий відсоток населення використовує пристрій для самонавчання. Наразі більшість людей присвячує час для того, щоб пограти в мобільні ігри, прокрулити соцмережі тощо. Вищесказане є причиною того, що успішність підлітків у навчанні набагато знизилася. Отже, пристрої мають як позитивний вплив, так і негативний.

По-друге, цінності народу стали зовсім іншими. Раніше молодь найбільше цінувала друзів, проведений час з сім'єю. Зараз деякі обирають пріоритетом гроші, комп'ютерні ігри замість справжньої любові та поваги. Звичайно, є люди, які цінують теплі обійми, сімейний затишок, але, на жаль, їх стає все менше. Цінності дуже впливають на сенс життя. Наприклад, Олег є ігроманом, він бачить сенс в іграх та присвячує час їм. Таким чином, хлопець, не помічаючи цього, живе у моніторі і стає замкнутим. Тому, те, що ми цінуємо є дуже важливим фактором сенсу життя.

По-третє, психологічний стан грає не менш важливу роль. Якщо людина переживає хронічний стрес, депресію, є замкнутою, то і сенсу життя вона не буде бачити. При такому стані потрібна робота з психологом, який допоможе вирішити проблему. У деякої частини населення є дитячі психологічні травми, які можуть нанести як дорослі, так і однолітки. Через це люди не можуть жити повноцінно, тому що ображена дитина ще «сидить» у їхньому серці. Звичайно, такі питання не вирішуються за одну консультацію. Це відбувається поступово і потребує часу, у деяких моментах навіть майже неможливо. Після вирішення проблеми з нас спадає тягар і ми можемо жити набагато легше і не задумуватися про складнощі з психологічним станом. Впевнена, депресія або стрес можуть з'являтися через відсутність розуміння сенсу життя. Людина не розуміє навіщо живе і її енергія закінчується. Наслідками цього можуть бути вигорання. Спеціалісти стверджують: «Вигорання – це стан, коли продуктивність повністю знижується і організм виснажується на фізичному і емоційному рівні». Таке явище дуже згубно впливає на організм порушенням сну, зниженням імунітету, проблемами із концентрацією. Тому, дуже важливо пропрацьовувати свої проблеми одразу та не марнувати часу. Отже, психологічний стан відіграє дуже важливу роль у баченні сенсу життя.

Тепер ми можемо підбити підсумки стосовно теми. Сенсом життя є те, заради чого ми живемо. Комп'ютери та телефони відіграють значну роль, але не треба забагато приділяти їм часу. Цінності мають бути правильними, тому що вони є основним складником життя. Психологічний стан треба пропрацьовувати одразу. Таким чином, ми не доведемо стан організму до втрачання сенсу життя і будемо жити позитивно та весело, але варто пам'ятати, що кожному особисто обирати, як йому жити.

У ЧОМУ Ж СЕНС ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Джафаров Самір, учень 8 класу КЗ “Новочернецьинська гімназія” Сахновщинської селищної ради Красноградського району Харківської області

Керівник: Устименко Ірина Сергіївна, учителька історії КЗ “Новочернецьинська гімназія” Сахновщинської селищної ради Красноградського району Харківської області

самим та оточуючими, самореалізація З давніх віків людей всього світу хвилювало питання - у чому заключається сенс життя людини. Це питання не втратило своєї актуальності і в сучасному світі. Пошуки сенсу життя є найважливішими пошуками людства. Адже цей пошук - це пошук свого призначення, свого місця в цьому житті.

Неодноразово і я замислювався над цим питанням.

Для мене пошук сенсу життя - це пошук свого призначення і прагнення зробити світ кращим.

Не дарма ж говорять, що кожна людина народжується на світі не просто так. У кожного з нас є своє місце в світі та своє призначення. Саме це призначення людина повинна збагнути та виконати. Призначення може бути в найпростіших повсякденних справах - лікуванні, навчанні чи конструкторській справі. Цей ланцюжок може бути довгим. На перший погляд нам навіть може здатися, що наша робота не має сенсу. Проте це не так. Надавши своєчасну медичну допомогу, лікар врятує від смерті людину, яка зробить грандіозне відкриття, що змінить цілий світ. Навчаючи і виховуючи дітей, вчитель дбає про майбутнє Батьківщини. Адже кожен із його учнів, саме під впливом його світогляду, своєю діяльністю в майбутньому може змінити на краще цілий світ. І таких прикладів можна навести безліч.

Вірю, що кожна людина народжена для щастя. То ж сенс життя може полягати і в тому, щоб насолоджуватися кожною його миттю та знаходити радість і щастя у найпростіших речах. Так життя не буває простим, але навіть в найтяжчі миті можна знайти радість і щастя в найменших дрібницях: сонячних променях, що пробиваються крізь важкі хмари; перших краплинах дощу, що з'являються після довгої засухи; ніжній маминій посмішці; веселому лепету брата чи сестри і багато чому іншому.

Сенс життя - поняття дуже складне. Кожна людина розуміє його по своєму. Протягом життя розуміння цього поняття може змінюватися. Бо в кожному віці погляди людей на життя і його цінності кардинально інші. Якщо для підлітків важливо бути популярними серед однолітків та мати багато друзів, у більш зрілому віці людина починає усвідомлювати, що справжній сенс у житті - це міцна дружна родина.

Більшість українців довгий час вважали сенсом життя - збагачення, завоювання нових матеріальних благ чи соціальних статусів. З початком масового військового вторгнення на територію Батьківщини агресора, люди зрозуміли, що справжня цінність - це воля і незалежність, мир і спокій на всій території України. Тож сенсом життя кожного українця сьогодні - є збереження своєї Батьківщини.

Як бачимо сенс життя людини може бути у найпростіших, найрізноманітніших речах. З віком приходить розуміння, що справжнє щастя, справжній сенс життя - це мати міцну родину, справжніх друзів, які завжди прийдуть на допомогу. Тож не в збагаченні сенс життя, а в споконвічних людських цінностях - любові, дружбі, взаємодопомозі та взаємовиручці.

В моєму ж розумінні сенс життя - це досягнення розуміння того, що ти цілісна людина, що ти зміг досягти всього того, що є важливим для людства: гармонії з собою, самовизначення і важливість свого буття.

СКАЖИ МЕНІ, ЯК ТЕБЕ ЗВАТИ ...

Дідусенко Катерина, учениця 6 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури

Усім привіт. Мене звати Катя. Так... так маю просте таке ім'я – Катерина. Але про це пізніше. Цього року на літніх канікулах я з подругою зустрілися в Харкові на вокзалі. Нам так багато хотілось розповісти одна одній. Та нашу бесіду перервав грізний жіночий крик:

– Джавеліно, не наближайся до колій! Ксенофонте, дивись за сестрою!

Ці слова нікого не залишили байдужими. Усі з подивом дивились на хлопця, що намагався вхопити за руку маленьку дівчинку, якій на вигляд трішки більше року, але вона вже впевнено крокувала ніжками до платформи, куди наближався потяг. Я з подругою переглянулися. І почали згадувати незвичайні імена, які нам доводилося чути. А це чоловічі – Оріон, Граф, Кий, Кай, Славен, Гор, Авенір, Єлезар, Данко, Явір, Даніслав, Азарій, Велеслав, Принц, Гулором, Тамірлан, Граф, Султан, Ілон. Та жіночі – Октавія, Феліція, Меліса, Божена, Імперія, Росінка, Флорентіна, Герда, Мелодісон, Іллінка, Міропія, Земфіра, Аврора.

Цікаво, чим керуються батьки, коли обирають дітям такі незвичайні імена? Чи задумуються вони, як прийме суспільство їх чадо з таким іменем? Як потім навчатися в школі Мальвіні? Хто ж із хлопців не захоче перемогти в бою самого Царя? Як почуватиме себе Еней у 9-му класі, коли вивчатимуть твори Котляревського? Та яке в майбутньому носитимуть ім'я по батькові діти Куонг Кионга? Хтось подумає: що тут дивного? У всі часи були чудернацькі імена. Звісно, і вони підлягають поясненню. Хоч і дивному, як на мій погляд.

В історичному калейдоскопі подій виникали й зникали цивілізації, змінювалися часи і епохи, девальвувались ті чи інші цінності, але за всіх історичних перегонів право всіх, хто жив на землі, – мати власне ім'я – завжди залишалося незмінним.

У давнину на процес ім'янаречення дитини впливали різні сфери, а саме:

- фах діяльності: Кожем'яка, Живодер;
- посадові ознаки й обсяг влади: Владика, Дяк, Ігумен, Посол;
- виокремлення тих чи інших рис характеру та зовнішності: Розумник, Лобан, Сувор, Черноголов;
- час року, адже наші пращури мали у своїй "іменословній палітрі" й варіант т. зв. "календарних імен": Зима, Неділя, Подосен, Мороз;
- темперамент чи характер дитини, яким вона "занадто помітна". Ці імена ілюструють характер новонародженого: Шумило, Звонило, Буян;
- батьківська любов. Таких дітям пощастило – їх називали напрочуд ніжними, задушевними, милозвучними іменами: Милюта, Добриня, Малинка, Ждан, Богдан; дівчаток називали – Красуня, Дана, Любомира. Сподівання батьків бачити дитину щасливою, вродливою, розумною, заможною лежать в основі "побажальних" імен: Хвалим, Лагода, Потіха, Ладим, Тихий, Чемний... А особливо люблячі батьки, буквально ототожнюючи долю й ім'я, не вагаючись, наділяли своїх малят "найщасливішими" іменами – Богом, Ангелом (Божена, Ангеліна, Анжела, Анжеліка – жіночі варіанти цих імен). Батьківська любов, яку втілюють "красні" імена-обереги, на глибоке переконання батьків, обов'язково захищатимуть і забезпечуватимуть щасливу долю і успішне майбуття рідної дитини;
- схиляння перед іноземщиною, адже досить популярним було називати дітей на честь іноземних героїв, що мають відношення або до справи революції, або до мистецтва і науки. Так, в з'являлися дівчатка на ім'я Анджела (в честь американської правозахисниці Анджели Девіс), Зарема (запозичене ім'я, якому приписали сенс «за революцію світу»), Роза (в честь Рози Люксембург), Клара – як Цеткін. Хлопчиків же називали Джон або Джонрід (по імені письменника), Юм – на честь філософа Девіда Юма, Равель (як французького композитора Моріса Равеля) або ж Ернст – на честь німецького комуніста Ернста Тельмана.

– революційна ідеологія, гасла, імена й прізвища революційних лідерів і комуністичних діячів: Вил (Володимир Ілліч Ленін), Товариш, Атеїст, Індустрій і Тракторина. Куди менше пощастило володарем імен: Злодій (Велика Жовтнева революція), Запор (за порядок) або Кукуцаполь (кукурудза– цариця полів).

Зараз, під час війни, з'явилося багато нових слів у медіапросторі, зокрема, пов'язаних із новими видами зброї, за допомогою якої наша армія успішно знищує ворогів. Ними й нарікають малят породіллі. Так серед серед жіночих імен зареєстровані імена Аделіна -Джавеліна та Джавеліна, серед чоловічих – Артур - Байрактар і Ян - Джавелін. У Мін'юсті зазначили, що популярності набирає ім'я Стефанія після перемоги українського гурту Kalush Orchestra на пісенному конкурсі «Євробачення-2022» з піснею «Stefania».

Кожна епоха має свої незвичайні імена. Сьогодні вони даються традиційно на честь святих, правителів, героїв, значимих подій, улюблених літературних персонажів, героїв із фільмів, відомих історичних постатей, політичних ситуацій в країні. А також на честь предметів, погодних явищ, рослин, небесних тіл і навіть продуктів харчування. Загалом, фантазія батьків деколи безмежна, тому відповідь на просте питання «Як тебе звуть?» іноді може шокувати.

Є батьки, які обирають ім'я своїй дитині не з огляду на його значення, а керуючись оригінальністю. У такий спосіб вони хочуть виділити своє чадо серед інших. Як би там не було, ім'я – це невід'ємна частина особистості, воно ідентифікує людину серед інших. Це те слово, яке людина чутиме найчастіше у своєму житті. Тому раджу батькам ставитися до вибору імені для дитини дуже серйозно. Мода модою, але називаючи своє чадо Філофтеєю або Нектарієм, потрібно пам'ятати: не вам це ім'я носити!

СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

*Ісаєнко Анастасія, учениця 10 класу Степанківського ліцею – ЗЗСО
Степанківської сільської ради Черкаського району Черкаської області
Керівник: Крїт С.Ю., вчитель історії*

*«У житті немає іншого сенсу, крім того,
який людина сама надає їй, розкриваючи
свої сили, живучи плідно»
Е. Фромм*

Це питання риторичне, воно переслідує кожного на шляху до самопізнання. Який сенс життя? Чи є він особистим для кожного? Чи, можливо, є щось, до чого нас усіх манить, щось, що закладено у ДНК? Можливо, це поняття варіюється та має змогу змінюватись, до прикладу з віком, чи навпаки, закладається зрання та впродовж усього життя проводить нас манівцями понять та стереотипів. Усі ми філософи і кожен із нас потребує розв'язання цього питання.

Шукати сенс у дрібницях чи глобальних цілях – дві полярності, про які ми звикли чути. Ми звикли обирати із готового, мовляв, все геніальне давно придумано. Кажучи прості істини, занурюючись у себе, шукаючи ці істини та сенс у тому, що можливо було призначено для базового існування, для нас, як компонентів цілого, ми самі ж виринаємо подробиці не звертаючи уваги – окоп прямо під нами. Люди зазвичай

рвуться аби куди, адже нам казали «краще неорганізований рух, ніж врівноважена бездіяльність». Звикнувши бачити лише чорне та біле, ми відмовляємось від інакшого, воно ж бо не таке зрозуміле. Необізнаність, бездіяльність – страх кожного хто бодай дивиться у сторону розв’язку. Проте життя ніколи не проти нас, хоча ледь не кожного дня ми так думаємо, воно лиш виводить нас на новий рівень за допомогою труднощів. Момент, коли дійсно відчувається цей самий новий рівень – це коли ти перестаєш сприймати себе та інших як другорядних персонажів, адже в житті не існує стандартних ролей. Досить дивлячись на перехожих на підсвідомому рівні вважати їх масовкою, час усвідомлення особистості кожного з них, чи не в цьому сенс – ми пусті від народження, та наповнюємось лише з плином часу, тож більше людей від яких ми перейнялись чимось – більше нашої унікальності, не навпаки.

Часом нам здається, що ми мало глобально обираємо, але найголовніше те, що ми обираємо власний сенс, не тільки для життя в цілому а й для рутинних речей. Набагато простіше йти до цілі коли вона є, і набагато простіше жити життя коли ти надаєш йому сенсу. Тож питання: чи вдасться знайти сенс життя, що підійшов би всім до єдиного? Підійдемо до цього запитання з точки зору, яку я вже висвітлювала раніше – «чорне/біле». Врахуючи унікальність кожної особистості слід зазначити важливість існування допоміжних сенсів, знову ж таки, персональних. Ці сенси мають змогу змінюватись. Адже хто сказав, що сенс повинен бути єдиний? Приклади я б не наводила, адже не можна залізти в голову та дізнатися істину, а на загальні особисті речі зазвичай не розголошують. Та на моє переконання знайдеться теза, що об’єднає всі можливі ситуації та випадки, це сенс до якого не треба йти чи прагнути, сенс, що дається нам від народження та переслідує впродовж всього життєвого шляху дороги.

Можливо сенс життя не в тому, щоб залишити в ньому свій слід, а в тому, щоб життя залишило слід у нас, включно зі шрами?

МОВА СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ, ЯК СПОСІБ САМОВИРАЖЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Клименко Богдан, учень 6 класу Созонівського ліцею Великосеверинівської ТГ
Кропивницького району Кіровоградської області
Керівник: Клименко Л.Б., педагог-організатор*

Я, блогер –початківець веду свою сторінку під девізом: «Спілкуйся, пиши, читай українською!». Але розумію, що скільки б я на ній не розмістив закликів про необхідність вивчати мову, цього все одно було би мало для збільшення кількості моїх потенційних підписників. І можливо, не дуже б цікаво, бо поки що я нікому не відомий. Потрібно залучити авторитетну людину – фахівця у цій галузі.

Тож перенесемося у Давню Грецію, у її столицю Афіни, у 4-те століття до нашої ери. До наймудрішого філософа того часу привели юнака, щоб він навчив хлопця ораторського мистецтва.

І Сократ, щоб перевірити здібності молодого людини, сказав: «Заговори, щоб я тебе побачив...». Цим влучним висловом грецький філософ утверджував думку про те, яка людина, така її й мова. Отже, мова – своєрідна візитка картка кожної людини, саме через мову можна зрозуміти, наскільки особистість освічена, начитана, ерудована.

Не знаю, на жаль, як закінчилася історія з учнем Сократа, чи здобув юнак необхідні навички гарного оратора. Але думаю, що якби раптом існувала машина часу, і Сократові вдалося б опинитися у 21-ому столітті нашої ери, то в нього було би багато роботи як викладача ораторського мистецтва.

Признаюся чесно, що я би не наважився на цей блогерський виступ, якби не підтримка та мотивація з боку мами – Лілії Борисівни. По-перше, вона ще й мій учитель географії та класний керівник. А по-друге (і це найважливіше!), мама веде літературну сторінку ТАСАМАПОЕТКА в Інстаграм.

Як каже мама, «її в полон узяло Слово» на одному з уроків української літератури, де вона дізналася, що «бразолійний» – це темно-синій колір, що слово «зорію» означає «не спиться», дієслово «бринить» є багатозначним, а до слова «говорити» можна дібрати більше 30-ти синонімів!

Сподіваюся, що і в мене в майбутньому буде таке ж відкриття значимості і краси слова. Для цього тільки треба докласти зусилля.

І не тільки мені, а й моїм однокласникам. Адже, якщо їх послухати, то можна почути, що їхня мова наповнена своєрідними, понівеченими і не всім зрозумілими словами.

Першим теоретиком у царині викладання мови, хто філософськи осмислив зв'язок мови та культури, був Вільгельм фон Гумбольдт. Учений на багато років випередив наукову думку свого часу, вказавши на важливість вивчення культури народу. Провідною думкою в концепції Гумбольдта є антропологічний підхід до мови, за якого вивчення мови повинно здійснюватись у зв'язку зі свідомістю та мисленням людини, її культурою та духовним життям. Йдучи за Кантом, Гумбольдт розглядав свідомість як особливу першооснову, яка не залежить від матерії і розвивається за своїми законами. Застосовуючи це положення до визначення мови, він пише: «Мова є душа в усій її сукупності. Вона розвивається за законами духу». Як мова загалом нерозривно пов'язана з людською духовною силою, так кожна конкретна мова пов'язана з духом народу — носія цієї мови. Мова — це зовнішній прояв духу народу: «Мова народу — його дух, а дух народу — його мова.

Часто вчителі або ж люди старшого покоління вважають, що підлітковий сленг засмічує мову. Можливо, й так, але він є ще й доступним для дитини способом заявити про себе: «Це я! І я не такий / не така, як усі!»

До основних джерел поповнення сучасного українського молодіжного сленгу належать інформаційні технології, Інтернет та іншомовні запозичення. Так, вже нікого не дивують почуті не лише від нас слова: «адмін» – системний адміністратор, «верстак» – комп'ютер, «собака», «дрова» – драйвери, «клава» – клавіатура, «мило» – електронна пошта (від англ. email), «мишка» – маніпулятор «миша», «карлсон» – охолоджуючий вентилятор.

Сленг мого класу містить також значну кількість вставних слів на позначення емоції мовця, наприклад, «бляха-муха», «блін», «йо-ма-йо». Сленг хлопців, що грають в ігри, специфічний залежно від конкретних ігор, якими вони захоплюються, їхньої термінології та правил (стратегія, танчики, контра).

Останні політичні події призвели до появи сленгових слів: Донатити — жертвувати кошти. Повітряник — спеціаліст із безпілотних літальних апаратів. Бавовна — вибух у росії. Приліт — влучання ракети чи її уламку в якісь об'єкти,

«макронити» – довго і безрезультатно теревенити телефоном, «шольцити» – багато обіцяти і нічого не робити. Таким чином, я з'ясував, що молодіжний сленг утворюється в результаті оновлення та збагачення мови запозиченими словами, які самі ж ми починаємо використовувати у власному мовленні, намагаючись здаватися більш цікавими та сучасними, для передачі емоцій, думок та ставлення до чогось або до когось.

Ще зазначу, що сучасне культурне суспільство вимагає мовного багатства, виразності, здатності передавати глибокі думки та емоційні переживання. Цим вимогам повною мірою відповідає літературна мова, яка завжди розвивається разом із суспільством, тому потрібно насамперед розуміти мову літератури, а не лише сленг чи інші нелітературні форми національної мови.

Отже, українське молодіжне мовлення обумовлене прагненням молоді виділитися серед однолітків, бажанням епатувати, створити особливу атмосферу зневажливо-іронічного ставлення до дійсності, виразити своє емоційне ставлення до того або іншого явища, яскравіше, експресивно охарактеризувати предмет розмови, дати йому оцінку, підсилити свою емоційну реакцію на те, що повідомляється, необхідністю ідентифікуватися в компанії тощо.

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СЕНС ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Козирод Олександра, учениця 10 класу КЗ “Новомажарівський ліцей” Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Керівник: Устименко Ірина Сергіївна, учителька історії КЗ “Новомажарівський ліцей” Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

В умовах нашого сьогодення все більше місця в житті людини, свідомого громадянина, патріота займає волонтерська діяльність.

Волонтерство, як форма громадянської активності, є не лише важливим елементом соціального обличчя сучасного суспільства, але й засобом вираження загальнолюдських цінностей – самопожертви, допомоги та взаємодопомоги. Це не тільки діяльність, спрямована на розв'язання конкретних проблем, але й спосіб побудови демократичного суспільства.

На сучасному етапі формування історії України волонтерство посідає одне з головних місць. Діючи спільно із ЗСУ, волонтери є тим містком, який тісно пов'язує народ із ЗСУ. Волонтерські організації пробуджують в душах людей іскорки добра, патріотизму, самопожертви. Волонтери сьогодні об'єднали всю країну у боротьбі за її незалежність, волю і право самовизначення не абстрактними словами, а конкретними діями.

Існує припущення, що волонтерство як суспільний рух виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які почали надавати допомогу усім, хто її потребував. Більш впевнено можна говорити про виникнення феномену волонтерства вже з середини ХІХ століття. Деякі дослідники вважають, що волонтерський рух започатковано у 1859 р., коли французький письменник-журналіст Жан Анрі Дюнан, вражений кривавими картинами битви біля Сольферіно, запропонував ідею створення Червоного Хреста – організації, яка працювала б на добровільних засадах і надавала першу медичну допомогу пораненим бійцям. Принципами, сформульованими Дюнаном, керуються волонтерські організації у всьому світі і донині.

З XIX ст. волонтерство набуває соціального змісту і визначається як добровільна вмотивована, неоплачувана діяльність у вільний від основної роботи час, спрямована на допомогу іншим. В Україні людей, що займалися суспільно-корисною справою, називали доброчинцями, благодійниками, альтруїстами, громадськими діячами, меценатами (Князь Володимир, Ярослав Мудрий, Гетьман Петро Сагайдачний, Іван Мазепа), приватними благодійниками (Терещенки, Семеренки, Броцькі). Однак тільки в минулому столітті, сповненому війн, волонтерство виокремилася у соціальне явище.

Волонтерство сьогодні стало сенсом життя для багатьох українців. Саме волонтерство стає вищим виявом громадянської відповідальності та самопожертви. Це не лише форма соціальної активності, але й філософія, що пронизує кожен сферу існування. Коли волонтерство стає сенсом життя, людина відкриває для себе новий рівень щастя та задоволення.

Однією з основних складових волонтерського сенсу є відчуття корисності. Прагнення допомагати іншим, приносити позитивні зміни в життя індивідів чи громад сприймається як необхідний і природний елемент самореалізації. Волонтерство розкриває потенціал кожної людини впливати на світ, змінювати його на краще.

Ще однією важливою складовою є відчуття спільноти та належності. Волонтери часто об'єднуються за спільними цілями, створюючи міцні групи, де кожен відчуває себе важливим ланцюжком загального добра. Спільні зусилля та взаємодопомога роблять волонтерство особливо насиченим і значущим.

Волонтерство може стати не тільки сенсом для індивіда, але й джерелом внутрішнього задоволення. Відчуття глибокого задоволення від того, що ти приносиш позитивні зміни у життя інших, робить кожен волонтерський внесок неперевершеним джерелом радості та емоційного насолодження.

Також, волонтерство допомагає знайти в собі нові таланти, навички та можливості, розширює горизонти, дозволяючи визначити свої справжні пасії та інтереси.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну я теж мала нагоду долучитися до активної волонтерської діяльності. Разом з однокласниками та педагогами школи плели захисні маскувальні сітки, збирали смаколики та малюнки на фронт, робили окопні свічки. Саме ця активна діяльність допомогла мені пережити стресові та напружені дні війни. Будучи зайнятою активною та корисною діяльністю, я кожного дня відчувала свою причетність до боротьби за свободу Батьківщини. Крім того волонтерська робота стала новим досвідом в моєму житті, навчила співпрацювати та організовувати навколо себе інших людей.

Та чи не найдорожчим досвідом в житті є активна переписка з нашими захисниками. Всім класом ми готували святкові вітання, писали листи наших захисникам. Завжди раділи, отримуючи від них відповіді і просто посмішки. Ось це розуміння, що ми принесли, хоч маленьку, але радість стомленим солдатам, стали розрадою в їх тяжких буднях наповнює серце щастям і розумінням своєї важливості.

Отже, коли волонтерство стає сенсом життя, це виявляється в глибокому задоволенні від надання допомоги, в пошуку сенсу в спільноті та в особистому зростанні. Волонтерство перетворює життя в смисловий шлях, наповнюючи його

значущими моментами і глибоким задоволенням від самопожертви та громадянської відповідальності.

ПОГЛЯД НА СЕНС ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ГРОМАДЯНИНА ТА ПАТРІОТА

Косенко Діана, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 9 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Андреев С.С., керівник гуртка, вчитель географії

Псевдоціннісна риторика, що досягла в даний час воістину глобального поширення і домінує у сфері публічних комунікацій усіх рівнів, є одним із потужних засобів знищення людини як соціокультурної істоти.

Помилково вважати, що у ХХІ в. суспільство почало зрікатися «своїх цінностей». Відмова від цінностей як смислових елементів культури сталася у Європі на в ХХІ ст., а початку ХХ. Ціннісний нігілізм як повне заперечення універсальних ціннісних засад соціокультурної діяльності, виражених у поняттях «істина», «добро» і «краса» – це ядро західноєвропейської культури, чорна діра, яка невідворотно поглинає її.

Панівне у постмодерністському дискурсі ототожнення цінностей з будь-якими благами та перевагами; формування "списків цінностей" на будь-який смак; стирання грані між належним та неналежним; агресивне нав'язування фізичних і моральних каліцтв як форм прояву «свободи», – все це покликане заблокувати обговорення сенсожиттєвих питань і привчити суспільство до безглуздості як норми повсякденного життя.

Квінтесенцією псевдоціннісної риторики стало проголошення постмодерністської ідеї «безліч істин»: одні вважають, що Земля куляста і що існує тільки два гендери, інші – що Земля плоска, а гендерів може бути невизначена безліч.

Всім, хто бездумно слідує у фарватері ціннісного нігілізму, слід нагадати, що опорою суверенітету країни може бути лише особистість, яка прагне пізнати світ таким, яким він є сам по собі; що стоїть на твердому фундаменті вже накопиченого знання; яка довіряє лише предметно-практичному підтвердженню будь-яких тверджень про матеріальний світ. Не можна сподіватися на можливість співпраці з тими, хто не навчився відрізняти фізичну реальність від віртуальної; хто володіє не знаннями, а лише доступом до Інтернету; хто готовий покладатися на думку будь-кого, хто "багатий і знаменитий".

Тільки три цілі можуть претендувати на статус кінцевих цілей людського існування, і лише три сенси можуть заповнити собою весь духовний простір людської культури. Імена цих кінцевих цілей смислів – Істина, Добро та Краса. Тільки вони є цінностями, і тільки вони можуть бути втілені у всіх соціокультурних феноменах.

Ціннісна орієнтація на Істину об'єднує всіх людей як представників людського роду, вимагає самоконтролю, припускає увагу до навколишнього світу і голосу совісті, є дійсним, справжнім, щирим прагненням пізнання і розуміння світу в цілому і будь-якого з його феноменів такими, якими вони є самі по собі.

Прагнення до Істини може виражатися у різних результатах, серед яких неминучі помилки. Але помилка і свідомо брехня – це у принципі різні стани свідомості.

Той, хто прагне Істини не створює фейків, не підтасовує дані, не перешкоджає опоненту висловлювати іншу думку, але робить все можливе, щоб теоретично довести і практично підтвердити істинність своїх тверджень.

Кожне нове покоління зберігає у своїй власній культурі те, що відповідає його запитам, задовольняє його потреби, служить засобом його самовираження.

Разом із втратою теоретичної глибини у розумінні того, що є цінностями, навіть вивчення смаків та уподобань споживачів вироджується у примітивне нав'язування певних товарів.

Суб'єкт культури не повинен ні перед ким звітувати чи виправдовуватися у своїх смаках та уподобаннях.

Якщо українцям подобається борщ з часниковими пампушками та салом більше, ніж французькі сири або італійські макарони, то це не є приводом називати всі ці продукти харчування «нашими» або «вашими» «цінностями».

Не устриці чи галушки роблять людське існування ціннісно-змістовним, а розуміння того, що ціннісна орієнтація на Істину, Добро і Красу несумісна з нав'язуванням іншому суб'єкту культури власних поглядів і переваг.

У той момент, коли один суб'єкт культури намагається нав'язати іншому суб'єкту культури будь-яке благо: від сиру до вірування, – нав'язуючий суб'єкт вступає у суперечність із ціннісною орієнтацією на Добро.

Прагнення до Добра лежить у фундаменті соціальності як особливої форми буття. Тільки індивіди, які втратили соціальну сутність, можуть вважати, що «добрим» є все, що їм заманеться таким назвати. Орієнтація на Добро утворює непорушний фундамент усіх форм втілення цінностей, кожна з яких характеризує саме соціальність на відміну від інстинктивної біологічної поведінки.

Чесність, порядність, патріотизм, відданість, мужність, героїзм ніколи і ні за яких умов не можуть бути заміщені в структурі соціальності брехливістю, підлістю, зрадою, боягузтвом та іншими проявами зла, що перетворює людину на тварину, керовану інстинктами.

Незалежність та самостійність існування країни залежить не тільки від державної політики, а й і від рішучості громадян відстоювати свою суверенність навіть попри політику держави.

На сьогоднішній день найбільш вразлива категорією суспільства є молодь, яка загубилась у світі «модних ціннісних трендів». Шляхом нав'язування «нових цінностей» молодь втратила розуміння ціннісних основ людської життєдіяльності і не стала на захист своєї країни у скрутну хвилину для нашої держави, промінявши первородство патріотів та відданих громадян своєї країни на сочевичну юшку суспільства споживання. Але ті, хто не зважаючи на спокуси «новітніх трендів» продовжує через призму поколінь відстоювати традиційні ціннісні орієнтири, виявилися здатними ціною жертв і поневірянь героїчно відстояти своє суверенне право говорити рідною мовою та здійснювати ціннісно-змістовну діяльність суб'єктів культури, а не ганебне животіння холопів, приречених на винищення.

Відстоювати свою людську гідність, свободу та незалежність своєї країни можуть лише ціннісно-орієнтовані особистості, глибоко переконані в тому, що Правда і кривда, Істина та брехня, Добро і зло, Краса та каліцтво не зможуть помінятися

місцями до тих пір, поки ми готові боротися за наше суверенне право слідувати за шляхи Істини, Добра та Краси.

ДИТИНСТВО ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

Костіна Анна, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 5 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Андреев С.С., керівник гуртка, учитель географії, Андреева В.Г., учитель історії

Сучасна субкультура дитинства в мережевому просторі – це паралельно існуючий світ, який не має мовних бар'єрів, завдяки сленгу, але створює фонові шуми між субкультурними утвореннями, щоб зберегти безпеку власної ойкумени. Це світ, який дозволив б дитині існувати в ній, не повертаючись у реальність, оскільки він практично з нею не пов'язаний, якби не фізіологічні потреби. І світ, який кардинально протилежний світу дорослої людини в мережевому просторі.

Поведінка та діяльність підлітка визначаються за сукупністю його інтересів, потреб, навичок проведення дозвілля, а форми вибору дозвілля ґрунтуються на ціннісних орієнтаціях. Але ось структура «культури дозвілля підлітка», яку дослідники формували як багатофакторний образ, що складається з змістовного, цільового та операційного компонентів, насправді розмита у мережному просторі.

Освітні заклади регулярно здають звіти про дозвільну зайнятість дітей, батьки прагнуть знайти їм безліч об'єднань додаткової освіти, але все це верхній пласт «культури дозвілля підлітка» – її оболонка. Далі йде ще безліч культурних верств, нашарувань ґрунту на створюваний батьками та суспільством образ підлітка. Трохи нижче розміщуються чати зі спільним переглядом контенту, групи за інтересами, стріми. Ще нижче, величезний пласт аудіо-візуальної інформації, який проникає в картину світу дитини в процесі «перегортання ним стрічки» в різних додатках та сервісах, котрі навіть він сам не контролює, оскільки добірку інформації здійснює програмний код, покликаний до утримання цільової аудиторії сервісів.

Деякі дослідники простежують причинно-наслідкові зв'язки від наскального живопису до сучасних медіа. Історичні перипетії тут зачіпають камеру-обскуру, інші оптичні елементи, що дозволяють здійснювати певні маніпуляції з різними зображеннями. Цим шляхом «культура друкованого» змінюється «аудіо-візуальною».

Людина, дійсно, дедалі менше читала і все більше слухав та дивився. Але зараз картина істотно змінилася. Люди були споживачами інформації, а стали її виробниками. YouTube перетворився на синонім «відео» в мережному просторі, Instagram в синонім «фото», читацька культура зародилася знову в особистих блогах-щоденниках користувачів, ойкумени дитинства – кочуючий сегмент, який переміщається за новими та новими сервісам з метою сховатися від впливу дорослих та їх догматичної культури.

Дорослі створюють для дітей спеціальні простори, платформи, ресурси, але весь час «спізнюються». Коли ресурси, які широко тиражуються, беруться за просування нової ідеї, то для дитини дана ідея вже не нова, вона її вже пройшла, обробила.

Простір, створюваний дорослими для дітей соціальних мережах, ніколи не буде настільки ж цікавим для них як власні ойкумени. Оскільки існують кілька цілком поширених явищ, які й дорослим давно відомі.

Одним із найважливіших моментів у даних спільнотах є – «мобільні гіперпосилання», наприклад, «Olsior (український ігровий стрімер Михайло Зверев) стримає на твічі». Відсутні конкретні URL-адреси, але завдяки сленговим виразам певна аудиторія, яка є цільовою для даного повідомлення, розуміє, що малось на увазі. "Twitch" - одна з платформ, що забезпечує трансляцію відео в реальному часі. Багато стрімерів сервісу були втягнуті в скандали, пов'язані з сексуальними домаганнями. Крім ігор стрімери можуть співати, їсти, поширювати інший контент. При цьому "Twitch" вимагає реєстрації тільки в мобільному додатку, а при переході на сайт через браузер реєстрація не є обов'язковою, хоча компанія виставляє віковий ценз. При цьому в чаті під відео повідомлення рухаються з дуже великою швидкістю, вони складаються в основному з сленгу та специфічних емодзі. Мова мовлення стрімерів залишає бажати вищого рівня освіченості. Трансляціями сервісу можна поділитися в будь-якій соціальній мережі. При цьому стрімерство - це ціла наука, яка може приносити непоганий дохід.

Існує ще безліч сервісів потокового мовлення відео через спеціалізовані програми для різних пристроїв. У сервісі "TikTok" можна виявити комунікацію дитячої аудиторії в чатах під відео популярних авторів та під власними відео, які копіюють поведінку популярних персонажів, а також у чатах прямих ефірів певної спрямованості.

Але існують неочевидні соціальні мережі, у яких діти проводять свій час. Деякі з них дозволяють виділити безліч субкультурних утворень, деякі є "вузькоспеціалізованими". Мобільного додаток «Amino», створений як аніме-спільнота, є дуже складним для сприйняття недосвідченим глядачем. Картинка в картинці, чат з великою кількістю символічного навантаження, музичний супровід, живе мовлення. Все це не дозволяє сприймати інформацію, але тільки тим, хто не належить до даної цільової аудиторії. Її представники спілкуються в сервісі швидко, вміло, використовуючи власний лінгвістичний код, і це не викликає у них жодних складнощів. Сервіс «Discord» дозволяє створювати власні чати з великим спектром можливостей (трансляції, запис голосових повідомлень) або приєднуватися до іншим каналам, якщо у вас є відповідне посилання. Обидва сервіси, на разі, знизили офіційний віковий ценз із 17-ти до 12-ти років.

Платформи, послуги, хостинги використовуються великою кількістю людей сьогодні і як освітні ресурси. Події останніх років внесли у наше життя нові технології електронного навчання з використанням дистанційних освітніх технологій, які раніше використовувалися, але вкрай рідко або у форматі експериментів. Формат навчання у школах, ліцеях, гімназіях вже більше ніколи не повернеться до строго консервативного укладу, але й прикладів успішного об'єднання очної та дистанційної форм навчання вкрай мало.

Ще менше прикладів успішного використання соціальних мереж та платформ в освітніх цілях. Консерватори в освіті "вимагають" забути про нововведення, в той час як інноватори "вимагають" забути про традиційний, консервативний погляд на отримання знань. Але чого б не хотіли консерватори та іноватори стихійний процес освіти та інкультурації через призму мережного простору вже запущено.

Тому варто забути про суперечки та дебати, змиритися з новими реаліями і взяти їх на озброєння.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО

Костіна Дар'я, учениця 11 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей»

Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Мельник Є.О., вчитель мистецтва Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

У сучасному світі, де технологічний прогрес набуває всеохоплюючого і глибокого характеру, роль штучного інтелекту в освіті стає все більш суттєвою та важливою. Однією з захопливих та перспективних галузей застосування штучного інтелекту в освітньому процесі є мистецтво.

Історія розвитку штучного інтелекту бере початок із середини ХХ ст., коли великі науковці, такі як Алан Тьюрінг, розпочали дослідження з можливості створення машин, що можуть мати інтелект схожий на людський.

Загальна тенденція полягає в тому, що штучний інтелект активно інтегрується в різноманітні аспекти нашого життя, сприяючи покращенню ефективності, забезпеченню інновацій та полегшенню ряду завдань у різних галузях: економіка, охорона здоров'я, робототехніка, освіта, споживчі технології, мистецтво.

Застосування штучного інтелекту у створенні художніх зразків є одним із найдинамічніших і найпотужніших нових напрямків.. Він продемонстрував здатність «бачити», «чути», «говорити», «рухатися» та «писати», але найголовніше, що не вдається втілити – це можливість технологій відтворювати людські креативні здібності. Ця сфера вимагає оригінального мислення, досвіду та розуміння аудиторії, що робить автоматизацію неефективною.

Штучний інтелект – це відображення наших думок на екрані, а не думка сервісу: ми надаємо команди, а штучний інтелект їх виконує. Так, він не створює самостійно твори мистецтва, але він здатний здивувати людину неочікуваними рішеннями.

Наразі генерація нових ідей залишається основною функцією людського творчого процесу, яку штучний інтелект поки не може відібрати у творця. Українська освіта потребує розвитку методик та педагогічних підходів до використання його в освітньому процесі. Сфера мистецтва є менш дослідженою в контексті застосування штучного інтелекту на уроках, порівняно з іншими напрямками освіти.

Важливо враховувати, що використання штучного інтелекту у мистецтві повинно бути завжди спрямоване на підтримку та розвиток творчого потенціалу учнів, а не замінювати їх учнівську діяльність, використання цих сервісів допоможе осучаснити освітній процес та надати учням нові можливості для творчості та розвитку своїх навичок. Штучний інтелект може бути корисним інструментом для навчання та натхнення, але важливо зберігати людський підхід до навчання мистецтва. Проте, важливо враховувати етичні норми, безпечність та конфіденційність питання, пов'язані з використанням штучного інтелекту в освіті.

**СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ
«У КОЖНОГО З НАС Є ТІЛЬКИ ОДНЕ СПРАВЖНЄ ПОКЛИКАННЯ –
ЗНАЙТИ ШЛЯХ ДО САМОГО СЕБЕ» (ГЕРМАН ГЕССЕ)**

*Крутогуз Аміна, учениця 6 класу В'язівського ліцею Краснокутської селищної ради
Богодухівського району Харківської області*

*Керівник: Полежаса Юлія Олександрівна, вчитель початкових класів, керівник куртка
Краснокутського Центру дитячої та юнацької творчості «Фольклорно-етнографічне
краєзнавство»*

Найцінніше, що є у людини – це її життя. Кожній людині воно дається тільки один раз, і кожному своє. Цим життям не можна прожити двічі, у кожного воно своє, довге або коротке. Проте, як кожен розпорядиться цим даром, залежить від нього самого.

Питання сенсу життя – це одна з найважливіших проблем філософії. На мою думку, сенс життя людини полягає в тому, що вона постійно шукає цей сенс... і не знаходить. Кажуть, що якщо дуже поглиблено і довго розглядати це питання, то можна зійти з глузду. Вчені довели, що точної відповіді на це важливе питання не існує. Він, сенс життя, змінюється за віком та обставинами. Залежить від умов життя та виховання, від генетичної спадковості, та найбільше від власної волі людини. Мій сенс життя, щоб кожна людина була щаслива, щоб кожен зміг виховувати дітей, щоб діти жили у вільній незалежній європейській країні, назва якої є – Україна. Але я добре розумію, що це загальні слова. Існує дуже багато проблем. Кожна людина замислюється над сенсом свого життя: «А який він?», але у кожного різний. Одні бачать його у коханні, другі – у матеріальних цінностях, а треті – у самовдосконаленні.

Молодь втрачає розуміння сенсу життя, коли не бачить перспектив у своєму житті. Тотальна алкоголізація, наркотизація – це основні характеристики сучасної молоді, з якими необхідно боротися. Глобальна причина залежності від алкоголю – це відсутність сенсу життя. Молодь не знає, заради чого живе, й намагається заповнити цю порожнечу асоціативними проявами.

Люди у переважній кількості не готові брати себе в руки, ставати відповідальними за збереження свого здоров'я та робити вибір на користь нього. Стосовно молодого покоління, з раннього дитинства основною розвагою для дітлахів є комп'ютер, який замінює живе спілкування з друзями, однолітками. У зв'язку з великим впливом сучасних технологій, кардинально змінюється погляди на саме життя та на його сенс. Повз молоді проходить «все» - хвилини безцінного життя. Але те «все» варто вийти і поринути у світ, який на тебе чекає.

Українці через відсутність сенсу життя здатні подолати будь-які труднощі. Більшість людей не знають, чого хочуть, наприклад: «хочу бути стрункою», але для досягнення цієї мети потрібно не тільки мріяти, а й насамперед дбати про свій раціон та робити все на користь своєму здоров'ю. На мою думку сенс життя потрібно прагнути з виховання дітей – майбутніх громадян України. Для цього я мрію стати вчителем, щоб через мою душу і серце пройшло багато дітей, яким я прищеплюватиму любов до рідної землі, до мови солов'їної, до верби і калини, до рідної України. Прагнути, щоб кожна дитина стала патріотом. Буду прикладом для дітей, яких буду навчати у школі. І коли виростуть мої

діти житимуть у квітучій, багатій, єдиній європейській Україні. Я з гордістю зможу сказати : - життя прожите не дарма, адже часточка моєї роботи, мого життя віддзеркалюватиметься у щасливому майбутньому моїх дітей.

Інколи бувають негаразди, але не буває так, що постійно все добре. Як кажуть: у житті є чорні та білі смуги. Коли спіткають проблеми – це не означає, що життя зупинилося, жити потрібно далі. Вирішувати негаразди. Просто радіти життю, адже воно – прекрасне. У кожного з нас є тисячі причин, щоб посміхнутися.

Отже, скільки людей, стільки й думок. Загального визначення сенсу життя не існує. Кожен сам його виліплює, як гончар глечика із глини.

СЕНС ЖИТТЯ ОЧИМА ПІДЛІТКА!!

*Кубасова Тетяна , вихованка гуртка «Пішохідний туризм» Комунального закладу
“Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді”
Запорізької обласної ради*

*Керівник: Шевченко В.А., культорганізаторка, керівник гуртка «Пішохідний туризм»
омунального закладу “Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій
учнівської молоді” Запорізької обласної ради*

Молода людина втрачає почуття сенсу життя, коли помічає, що ніхто не цікавиться її здібностями, інтелектом, коли не бачить перед собою перспективи.

Тотальний алкоголізм, наркотизація та дебілізація – три головні характеристики сучасної української молоді, з якими потрібно боротися – не силою примусу та заборон, а поступовим переконанням. Причиною пристрасті до алкоголю, наркотиків або солодких мрій є відсутність сенсу життя, безцільне існування. Молодь не знає, для чого живе, і намагається заповнити цю порожнечу асоціальними проявами. Значна частина української молоді втратила позитивний життєвий досвід, настанови, можливість реалізації життєвих планів і прагнень. Саме через це населення країни зазнає активного впливу інших культур і не в змозі створити власну систему цінностей, свій стійкий тренд розвитку держави та населення.

Але без мети не буде сенсу в житті. Сенс життя може бути не один, або змінюватися впродовж життя. Я вважаю, що у кожного є такий сенс як «СІМ'Я». Коли ми приходимо у світ, наші батьки роблять усе для того, щоб ми росли здоровими і щасливими, тому що рідні найбільше люблять нас. Підтвердженням цього факту є те, що вони роблять все для комфорту та радості дітей: навчають ходити, розмовляти, ведуть в садочок та до школи, хочуть, щоб ми були чесними, добрими і справедливими, вкладають частинку своєї душі. А потім, коли малюки виростають, вони завжди повертаються у рідний дім. Це засвідчує, що куди б життя не закинуло, і ким би ми не стали, батько й ненька завжди раді нас бачити. Адже в якійсь мірі це дійсно так.

Сучасна українська молодь у віці 20-30 років, майже не бачить сенс життя через певні проблеми, які зараз переслідують нашу націю. Багато хлопців, які вирішили захищати нашу країну, заради щасливого майбутнього, своїх родин та близьких, перестають вірити та бачити сенс життя через нестабільні особисті стосунки на відстані та зради про які дізнаються перед важливим завданням і тим самим йдуть вже не захищати, а помирати.

Проживаючи таке життя, людина просто не може бути щаслива...

Кожна людина може бачити сенс життя в чомусь іншому, окрім сім'ї. Для когось він полягає в багатстві і славі, в неможливості обійтися без професії чи хобі, а хтось живе тільки для тих, кого любить. Він полягає в різноманітності речей у світі. І справа не завжди в грошах, багатстві чи любові. Цілі та ідеї у всіх різні. Тому не можна робити такі порівняння. Інші люди не можуть знати, яке ваше життя, тільки ви знаєте яке і чого воно варте. По-справжньому дізнатися, чому ти живий і що для тебе найважливіше, коли у тебе щось заберуть або хтось загубиться.

Цінність життя для мене – робити людям добро і не завдавати шкоди, бо якщо у світі не буде добра, людяності та милосердя, то люди поводитимуться як тварини та суспільство деградує. Крім того, сенс життя людини – це друзі, сім'я, одностудії та кохана людина. Коли всі ці люди поряд, будь-яка справа йде гладко. А коли людина закохана – вона натхненна, піднесена, їй взагалі хочеться охопити весь світ. Не дарма кажуть, що закохана людина готова заради кохання зрушити гори. Але не відхилятимемося від нашої основної теми.

Сенсом життя є сама людина і все, що її оточує. На мою думку, людина має прожити своє життя так, щоб забезпечити собі гідне місце в іншому майбутньому житті. Звичайно, ти можеш прожити своє життя тільки для себе і ні для кого іншого, але тоді, коли ти опинишся між небом і землею, після тебе нічого не залишиться, ніхто про тебе не згадає. Тому варто подумати про це якнайшвидше. Подумайте, кого ви образили. Що ви зробили, щоб вас пам'ятали та поважали? Адже про людину судять з її вчинків. Життя дається лише один раз і не варто витратити свій дорогоцінний час на дрібниці.

МІЙ ШЛЯХ – УКРАЇНА!

*Кулик Вероніка, вихованка гуртка велосипедний туризм Кобеляцької станції юних туристів
Кобеляцької міської ради Полтавської області*

Керівник: Шабалтій Олег Миколайович, методист Кобеляцької станції юних туристів

Слава Україні! Будьмо знайомі, я Кулик Вероніка, кадет державної гімназії-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус». Маю 15 років і мріяла у житті надавати послуги манікюру, педікюру, візажу, тощо. Але мої плани зламало повномасштабне вторгнення північного сусіда на нашу землю – Україну. У мене лють неймовірна до окупантів, які прийшли у наш дім, готова була відразу підти у територіальний центр комплектування і соціальної підтримки, щоб мене направили на фронт, та розумію, що ще неповнолітня. Тож, пішла іншим шляхом – своїм, щоб у найближчому майбутньому стати на захист територіальної цілісності і незалежності України. Цим і обумовлений мій новий шлях, а саме вступом до Державної гімназії-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус».

Безумовно на мій новий шлях і вибір вплинуло, і те, що я дуже багато часу проводжу у місті Дніпро, адже тут я народилася, пішла до школи, тут живуть мої рідні і близькі люди. І моє найулюбленіше місто дуже часто піддається ракетним та іншим обстрілам з боку орків. Гинуть у нічому не винні люди, руйнується інфраструктура, сіється горе і смуток у серцях наших людей. Ці події вони просто у геометричній прогресії нарощують мій гнів до окупантів, які воюють із цивільними, маленькими

дітьми, взагалі людьми. Адже людина народжується для того щоб жити, а не вмирати від рашистських ракет.

Про ситуацію на фронті, відомо мені не тільки із ЗМІ, а й від зустрічей із військовими, так до нас на гурток (я вихованка гуртка велосипедний туризм Кобеляцької станції юних туристів) був запрошений демобілізований військовий – з позивним «Орбіт». З його слів він пішов добровольцем на війну 12 березня 2022 року, тобто з перших днів повномасштабного вторгнення ерефії. Військову підготовку проходив на горі Пивихі (до речі мої друзі із гуртка у цьому році здійснили до цієї гори похід і на неї підійняли прапор України), потім був направлений на Бахмутський напрямок, опісля на Ізюмський. Брав безпосередню участь у деокупації міста Ізюм, де отримав контузію, після лікування у військовому госпіталі – демобілізувався, тая як за станом здоров'я не може продовжувати воювати («упав» зір у нього). Він нам провів майстер клас із збирання та розбирання АК-74, ми були у захваті, всі ми і дівчата і хлопці здобули навик поведженню із цією зброєю. «Орбіт» нам повідомив, що на війні у військового головне не автомат мати (як ми подумали), а саперну лопату. Так як нею можна «закопатися» у землю від ракет, артилерії тощо. Тому що зараз практично немає близького бою, де потрібен автомат, всі бойові дії відбуваються на відстані з використанням РСЗВ, артилерії, гранатометів, ракет, дронів, БПЛА тощо. Військовий стверджував, що саме саперська лопатка врятувала йому життя, а не автомат. З його слів, стало відомо що хлопці на завдання йдуть у турнікетах, на обох руках і ногах, щоб у разі поранення відразу ними затягували кровотечі і негаяли час на пошук турнікету і його накладання після поранення. Дуже щемно було слухати розповідь про відносини військових між собою, з його слів там на «передку» зовсім по іншому, не має брехні, скупості, злості, підлості, обману як у цивільному житті, і саме за такими відносинами він сумує найбільше. «Орбіт» виявився, колишнім вихованцем Кобеляцької станції туристів, говорив, що всі знання і навички, які отримав знадобилися на війні. А це і вузли, і орієнтування з компасом і просто загартування у самих походах.

Також, на моєму шляху була ще одна зустріч з військовими. Так наш гурток до Дня захисника і захисниць України, Українського козацтва, Покрови Пресвятої Богородиці провів велосипедний похід до піраміди – усипальниці Білевичів, що у селі Комендатівка Пришибської ОТГ, Кременчуцького району. Там ми зустрілися із військовими, які тимчасово проходять службу у «тилу». Це була дуже тепла і щира зустріч, військові нам постійно говорили, що їм дуже щемно бачити дітей, які везуть у поході жовто-синій стяг, при цьому подолавши не один десяток кілометрів. Бо спершу воним подумали, що то дорослі, а коли підійли ближче кажуть: «Так це ж діти», і почали виступати сльози у них на очах. Після обіймів ми всі разом довго говорили про війну, про дітей, про Україну. До речі, однієї захисниці, аж троє дітей, і вона стала на захист України, це просто «ізі». А зранку, 0 6 годині, ми всією групою на умовному плацу перед військовими, проспівали Гімн України, тримаючи одну руку на серці, а іншу на плечі свого друга. Ніколи не забуду слів військових після співу: «Це наш найкращий ранок у житті!!!», всі як один сказали захисники і захисниці України, витираючи сльози на очах. Постійно звучало з їх вуст, що там хлопці і дівчата стоять заради майбутнього, яким є ми – діти вільної, незламної, найкращої у світі країни – УКРАЇНИ!!! Від усього побаченого і почутого у мене серце просто виривалося з

грудей. Прощаючись із військомиви ми всі як один їм кричали: «Ми вас дуже любемо наші захисники і захисниці, дякуємо вам»!

Ці події в країні, зустрічі із захисниками і захисницями дуже вплинула на мій шлях, шлях ненависті і боротьби до окупантів. Шлях, на якому мої мрії зазнали змін, і шлях, який обрала я і Україна, це шлях рішучої боротьби з агресором і безумовно – перемога у цій війні!!! Героям Слава!!!

СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Кульгава Анастасія, учениця 9 класу, член гуртка «Юні музеєзнавці», Високопільського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: Федорченко С.О. керівник гуртка «Юні музеєзнавці»

Якщо ти народився в цьому світі – значить так мало статися. Життя дається людині тільки один раз. Його не можна повторити, не можна відмотати назад, як кінострічку. Твоє життя – це саме твоє життя. Яким воно буде теж залежить лише від тебе самого.

Люди споконвіку ставлять перед собою питання: «А в чому ж полягає сенс життя?». І у кожної людини буде своя відповідь. Та, напевно, ніхто не може дати чітке визначення даному поняттю. У кожного свій сенс життя. І він може суттєво відрізнитися від суспільно прийнятого.

Уявлення про сенс життя складаються в процесі діяльності людей і залежать від їхнього соціального становища, змісту розв'язуваних проблем, способу життя, світорозуміння, конкретної історичної ситуації. Життя не побудоване на тому, щоб людина змогла знайти себе. Ти вже є в цьому житті. Життя – це створення самого себе.

Молода людина формує самосвідомість, аналізує свої здібності, нахили, вподобання, оцінює свої можливості, потреби. Відомий філософ Григорій Сковорода говорив: «Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти, то, на мою думку, ти щасливий». Для реалізації своєї мети потрібно ставити ближні цілі. Досягаючи їх, можна буде дійти до найдалшої з них. Якщо зникають ближні цілі, людина втрачає можливість реалізувати свої плани. Ніколи не можна зупинитися на досягнутому. Потрібно окреслювати нові горизонти, постійно знаходитися у пошуку чогось нового. Дуже важливо обрати для себе справу для душі. Григорій Сковорода стверджував: «Поваги гідний той, хто прагне працювати за покликанням, яке дасть йому велике моральне задоволення для душі й буде корисним для суспільства». Тоді і тільки тоді, хотітиметься йти на роботу і отримувати від неї задоволення. Тільки, працюючи з задоволенням, можна якнайбільше принести користі людям. «Смисл життя — працювати за покликанням, за нахилом і обдаруванням, виконувати посильну й доступну людині "сродну" працю. Тільки тоді всі люди будуть щасливими. Цінність життя — "сродна" праця.» такої думки був Г. Сковорода.

Щастя - це коли поряд рідні, кохані, вірні друзі. Коли всі живі та здорові, коли можна прокидатися вранці, планувати свій день і не боятися, що прилетить ворожа ракета і зупинить все в одну мить. Потрібно вчитися цінувати те, що маємо. «Майбутнім ми маримо, а сучасним гордуємо: ми прагнемо до того, чого немає, і нехтуємо тим, що є, так ніби минуле зможе вернутись назад, або напевно мусить здійснитися сподіване» - філософствував Г.Сковорода.

Людина не може йти до свого щастя, завдаючи лиха іншим. Образити людину дуже легко, а зробити так, щоб поряд з тобою інші відчували себе щасливим, куди важче. Щастя не можна купити за гроші. Це саме найдорожче, що є у людини. «Існує три грандіозних закони щастя в житті : треба щось робити, треба когось любити, треба на щось сподіватися». (Джозеф Еддісон).

Технологічний прогрес – дуже добре. Але. Як наслідок, зникає живе спілкування. Молодь живе якимось віртуальним життям, пасивним, інертним. Молодь щодня втрачає найцінніші хвилини свого життя. «З усіх утрат втрата часу найтяжча» - стверджував Г. Сковорода. А життя йде, проходить за вікнами вашого дому. Потрібно лише вимкнути гаджет і поринути в нього з головою.

Яке воно сучасне покоління? Не можна сказати однозначно.

Саме сучасне покоління, стало на захист країни, коли 24 лютого 2022 року країна-агресор напала на нашу Батьківщину. Росія знищує наші міста і села, вбиває дітей, молодь, стареньких, руйнує об'єкти критичної інфраструктури. Їхня ціль знищити Україну як державу, а українців - як націю. Значна частина тих, хто вціліє на полі бою, залишиться інвалідами. Безліч дітей вивезено до Росії. Мільйони людей виїхали за кордон. Значні території нашої держави заміновані.

А тому на сучасному етапі під сенсом життя я бачу ліквідування всіх вищезазначених проблем. Нам потрібно насамперед вигнати ворога з нашої землі, повернути захоплені території, полонених, депортованих. Зупинити війну! А потім почати відбудовувати зруйновані міста і села. Ми висадимо мільйони дерев та квітів, щоб наша держава розквітла після воєнного лихоліття, немов природа після зимового сну.

А, отже, у молоді з'являється сенс здобувати міцні, ґрунтовні знання з різних спеціальностей. Країні знадобляться кваліфіковані спеціалісти.

Ми повинні тримати європейського курсу розвитку. А це означає, що потрібно викоринити корупцію в нашому суспільстві. Україна правова держава. Ще Григорій Сковорода говорив: «Краще голий та правдивий, ніж багатий та беззаконний».

Наша Україна зовсім маленька країна на карті світу. Але наша країна znana у всьому світі. Ми повинні з гордістю нести ім'я українця і прославляти Україну на міжнародному рівні.

Не менш актуальним на даний час є питання екологічної безпеки. Одним із головних завдань є - зберегти нашу Землю придатною для життя майбутніх поколінь. І це теж повинно стати сенсом життя.

Для того щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її роль і місце в суспільстві, з'ясувати її труднощі та проблеми, по максимуму залучати її у круговерть життя. «Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись – значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота – рух душі, а життя – се рух» - говорив Г. Сковорода.

Не потрібно чекати, що хтось тобі щось винен, ти сам повинен змінюватися і змінювати світ довкола себе. Молодь повинна вникати в життя країни, як економічне так і політичне. Бути агентами змін. Людина завжди вільна у власному виборі і в його реалізації. Вона повинна йти за своїм покликанням, у якому життя набуває сенсу.

Ми живемо в Україні - волелюбній, миролюбивій державі, і усім серцем любимо свою країну та хочемо, щоб вона стала процвітаючою, сильною і незалежною, і будемо все робити для цього.

СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Локойда Катерина, учениця 10 класу Комунального закладу «Мереф'янський ліцей «Перспектива»» Мереф'янської міської ради Харківської області

Керівник: Мезенцева Н.В., учитель української мови та літератури

Через певні проміжки часу у людства настає переламний етап: злам усвідомлення, сприйняття життя. На цьому етапі різні філософські та теологічні школи, враховуючи зміни у соціальному, громадському та ментальному житті суспільства, починають переосмислювати призначення людини на Землі. Коли питання про зміст існування, призначення і місце набуває особливої гостроти, людство намагається дати відповіді на них, таким чином обґрунтовуючи своє «панування» в цьому світі. Щоб не втратити власну ідентичність, людина потребує вироблення певної життєвої позиції, яка б ґрунтувалась на особистих уявленнях про сенс життя. Зараз, коли відбувається переосмислення цінностей та традицій, втрата сенсу буття може призвести до непоправних наслідків: від зневіри до самогубства. А от чітка уява про призначення свого життя є рушійною силою, яка дозволяє рухатися далі та протистояти труднощам і випробуванням на життєвому шляху.

«Філософія життя» як поняття було вперше введене німецьким ідеологом, мислителем Фрідріхом Ніцше, який вважав, що сенс життя полягає в примиренні з його безглуздістю [Смук О. Т. Сенс буття як особистісний феномен. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Вип. 1 (38). Стор. 262 – 264]. Демокрит та Епікур справжній сенс життя вбачали у прагненні до задоволення. Давньогрецький філософ і вчений-енциклопедист Аристотель вважав, що метою всіх людських вчинків є щастя, яке полягає у здійсненні сутності людини. На противагу йому, А. Шопенгауер зауважив, що те, що називають щастям, завжди є негативною характеристикою і зводиться лише до позбавлення страждання. Вища ступінь пізнання суцього за А. Шопенгауером складається в усвідомленні безцільності людського існування [Смук О. Т. Сенс буття як особистісний феномен. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Вип. 1 (38). Стор. 262 – 264]. На думку Григорія Сковороди, сенс життя полягає у любові, сердечному почутті, у тому, щоб з любов'ю ставитись до світу. На думку Канта, сенс життя людини існує не сам по собі, а в усвідомленні нею свого буття як людського. Шеллінг, на відміну від Канта, переконаний, що людина не може визначити свій сенс життя, тому що за неї це робить Бог [Павлишин Л.Г. Історичні основи проблеми сенсу життя у філософських поглядах Ф. Ніцше. «Young Scientist». 2021. № 3. С. 45 – 48].

Сучасне покоління молоді все частіше турбує питання: «Навіщо?». Щоб до чогось рухатись, чогось прагнути, людина повинна розуміти мету свого шляху. Саме це є для мене розумінням сенсу життя: куди я рухаюсь, задля чого живу і що отримую наприкінці.

Питанням сенсу життя задавались мільярди людей на планеті протягом усього людства. Сенс життя – це проблема, яка постає перед людиною, коли вона

відволікається від буденності та усвідомлює, що життя не безкінечне. Навіщо я живу, якщо є смерть? Це питання виникає, коли вичерпалися ті смисли, якими людина жила до сьогоднішнього дня, вона відчуває емоційну порожнечу і відсутність інтересу до чого б то не було. Можливо, сенс життя людини полягає у тому, що вона постійно... шукає цей сенс. Та чи знаходить?

Чи не раз ми замислювалися: навіщо жити, спілкуватися, навчатися, закохуватися, навіть нервувати, якщо все одно помремо? Можна просто тихенько «проживати» свої дні; можна жити феєрично, яскраво; можна кожного дня ризикувати своїм життям – та фінал один – смерть. Так навіщо?

Може, сенс полягає в усмішці, яку ти подаруєш незнайомій людині, і вона, ця людина, нещасна, зневірена, побачить, що у світі є добро. Можливо, своєю усмішкою ти врятуєш когось від фатального кроку.

Може, сенс полягає у тому, щоб стати щасливою. Радіти кожному дню, радіти, що настав день, радіти сонцю, морю, снігу, дощу, друзям. Або стати щасливою, зробивши щасливим когось.

Може, сенс життя – це творити добро, допомагати іншим, рятувати, виховувати, працювати, залишити по собі якийсь слід. Так багато «може», а де ж відповідь?

Переглянувши опитування української молоді, я вирішила провести своє дослідження і з'ясувала, що немає єдиної формули, за якою люди вираховують сенс свого буття. Отримані результати свідчать про те, що з двадцяти шести респондентів двоє людей вбачають сенс життя у вірі; ще двоє – у рідних та друзях; троє хочуть знайти кохання; четверо – робити добрі справи; шестеро вважають, що змістовним життя робить матеріальне благополуччя; і найбільше, дев'ятеро, вважають, що розвиток має бути головним пріоритетом у житті людини.

Мушу зазначити, що деякі з цих критеріїв співіснують у нашому житті і не можна мислити одиничними категоріями. Цілісна особистість, на мою думку, та, в якій гармонійно поєднується моральне, матеріальне і духовне. Чи можна сказати, що у людини, яка на останні кошти відкриває притулок для тварин, менш змістовне життя, ніж у тієї, яка націлена тільки на задоволення суто своїх потреб?

Звичайно, сьогоднішні реалії змінили мислення багатьох людей. Майже кожен з опитуваних починали свою відповідь словами «після війни». Зараз сенс нашого життя – зберегти безпосередньо саме життя, зберегти волю, незалежність, історію.

Ми, молодь, повинні всі сили покласти на збереження свого коріння, на зміцнення нашого світосприйняття, на правильне розставлення пріоритетів. Григорій Сковорода сказав: «Пізнай свій край... себе, свій рід, свій нарід, свою землю – і ти побачиш свій шлях у життя...». У кожного своя дорога, кожен іде своєю стежиною, але врешті-решт ці дороги зіллються в один великий шлях, що має назву гармонія. Гармонія у житті та думках дає змогу рухатися далі, допомагати іншим, творити добро, поважати усе живе, відкриває таємницю пізнання.

Завершуючи роздуми щодо пошуку відповіді на вічне питання, хочеться зупинитися на думці, що пошук сенсу і є сенсом життя. Цей сенс є специфічним та унікальним, бо мусить і має бути знайденим самою людиною. Ніхто не може віднайти сенс життя за нас. І саме в цій унікальності пошуку і криється сенс, який є глибоко індивідуальним – причому не тільки в загальному розумінні, а й у кожній унікальній життєвій ситуації.

ПОШУКИ СЕНСУ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Максименко Катерина, Червоткін Артем, учні 10 клас Ліцею № 17

Павлоградської міської ради

Керівник: Чумаченко С. Є, вчитель історії

1. Ми, люди, поставили перед собою нерозв'язне питання - хто ми такі і який сенс нашого буття в цьому марному світі? Питання, на яке ми не маємо якоїсь певної та правильної відповіді. Питання, над яким безліч філософів давнини та сучасності ламають свої голови і намагаються вирішити для себе, який же їхній зміст – усе це Божий задум? А може, ми зовсім не маємо жодного сенсу і призначені для цього світу лише як біологічний вид, мета якого – продовжувати своє існування й надалі? Як відповів Камю, "Все це абсурд". Питання, яке мучить душі, може, мільярдів людей, яке сьогодні гостро постає перед суспільством, яке опинилося в ситуації, що має все необхідне для життя та подальшого процвітання, проте так і не зрозуміло, яке призначення людини. Дане питання настільки ж постає і перед молоддю, яка має стати через десяток років нашою основною "силою", і ми повинні все ж таки позначити - а що ж таке "сенс життя" в очах молодого покоління, і відповідно, яким вони бачать спектр розвитку людства?

2. Однак, як би прикро це не було, наше молоде покоління по відношенню до минулого покоління перебуває в деградації - нехай молоді люди "сучасні" та "технологічні", їх адаптація до цих сучасних умов призвела до наслідків, які, ймовірно, позначаться і на подальших поколіннях людства. Під впливом гедонізму, що твердить нам про те, що наш сенс життя - отримання задоволення, сучасне покоління все більше і більше споживає дешевий дофамін у вигляді соціальних мереж, коротких відеороликів, що не мають жодного смислового навантаження, та іншого, що дає нам швидке та короткочасне задоволення.

3. Вторгнення в Україну сильно вплинуло на наше повсякденне життя, яке опинилося під постійною загрозою - як фізичною, так і психічною. Сотні тисяч людей відправлені на фронт - там, де багато хто з них, мабуть, віддадуть свої голови за незалежність України. Їхнє життя кардинально змінилося - живучи раніше у звичних для мирної обстановки умовах, займаючись цивільною працею вони на війні, щодня думаючи про те, щоб повернутися до рідних і близьких, побачити їхнє рідне місто. Їхнє розуміння сенсу життя перевернулося, так само як і тих, хто перебуває у відносній безпеці. Деякі з них надалі не можуть бачити сенсу життя. Бо що ж за сенс життя, якщо твоє життя - це лише смерть? Деякі ж знаходять свій сенс у Бозі. Віра - одна з тих речей, яка допомагає нам набутти втіхи і сенсу буття. Втім і в цьому є певні розбіжності. Деякі моляться за якнайшвидший світ, за те, щоб люди надалі не страждали від війн. Але є й ті, хто ставить Україну, як захисника священного. Нехай і відхиляючись від віри, вони знаходять сенс буття в іншому – у патріотизмі. Мабуть, це те, що вплинуло і на нашу молодь, віддаливши її від принципів гедонізму - бо зараз, перебуваючи в умовах війни, не всі молоді люди можуть і надалі отримувати колишнє задоволення від життя.

4. Віра в Бога - те, що дає слабкому людському духу або виснаженому від тягарів життя розуму втіху. Дає надію, дає віру у світле майбутнє і в те, що після смерті щось є. Якщо колись весь світ стверджував, що Бог - є, керуючи масами, нині саме його

існування поставлено під сумніви, особливо - в особі молоді, більшість з яких або належить до агностиків і атеїстів. Безперечно, подібна зміна принципів в умах людей - розвиток людського способу мислення, але як писав Вольтер: «Якби Бога не було, його слід би вигадати». Як би там не було, віра в Бога - це те, що допомагає підтримувати моральні установи у суспільстві.

5. У обставинах, які склалися в Україні, можна подумати так, як вважав Камю, що людина та її життя не має логіки і сенсу, що саме життя людини є абсурдним. Насправді, так - наскільки наше життя абсурдне, що люди вбивають один одного у таких великих масштабах? Проте людина повинна знайти свій сенс у цьому житті, незважаючи на всю абсурдність. Якщо віра - це лише втеча від абсурдності буття, то бунт - це протистояння проти неї. Виражаючи себе у бунті проти абсурдності життя, людина набуває певного сенсу.

СЕНС ЖИТТЯ НА ПОЛІ

Малюга Олександр, учень 5 класу Березівської філії (гімназії)

КЗ "Пісочинський ліцей" Пісочинської селищної ради

Харківського району, Харківської області

Керівник: Толкачова Анастасія Павлівна, педагог-організатор

Моє життя завжди було пов'язане зі спортом, зокрема з футболем. Кожен новий день - це ще одна можливість взяти м'яч у руки, вибігти на поле та відчути ту неповторну енергію гри. Кожен удар м'яча - це як нота в чарівній симфонії. Проте останнім часом моя радість від цього виду спорту трошки втратила свою яскравість.

Зламавши руку, я зрозумів, що фізичні обмеження - це велике випробування для мого тіла та душі, яке є маю прийняти і гідно пройти. Лікар рекомендує утриматися від будь-яких фізичних навантажень на три місяці, це стало великим розчаруванням для мене, через що я дуже засмучений. Втративши можливість грати в футбол, я відчуваю, наче частина мого життя відірвана.

Моя любов до футболу народжена не лише на полі, а й перед екраном, де я вдосконалював свої футбольні навички, спостерігаючи за виступами свого кумира - Ліонеля Мессі. В кожному його русі, в кожному ударі, я відчуваю справжню магію гри, яка надихає мене не тільки на полі, але і в повсякденному житті. Мій кумир стає для мене прикладом не тільки у вдачі та майстерності на полі, але і у сили духу. Його дорога до успіху не була легкою, і тепер, коли я сам стикаюся із труднощами, я бачу, що справжні чемпіони знають, як подолати труднощі та повертатися ще сильнішими.

Три місяці без футбольних матчів, без емоцій від гри, для мене - це велика втрата. Однак у цьому випробуванні я шукаю новий сенс життя, прагнучи знайти в собі силу і терпіння. Моє тіло може бути тимчасово обмеженим, але моя любов до футболу і мрія повернутися на поле залишаються невразливими.

Поки я чекаю на своє відновлення, я вчусь не тільки приймати свої обмеження, але і дивитися на футбол з нового ракурсу. Моя любов до цього виду спорту не зникає разом із зламаною рукою. Я намагаюсь зробити цей період позитивним, розвивати свої знання про гру, а також знаходжу радість у підтримці своєї улюбленої команди та, звісно ж, в захопленні іграми Мессі.

Зламана рука - це лише перешкода на шляху до моєї мети. Я впевнений, що ця перспектива принесе мені не лише фізичну силу, але і нові знання та досвід, які я

зможу використати, коли повернусь на футбольне поле. Справжня магія гри виявляється не лише в перемогах, але і в здатності подолати труднощі та знову відчутти радість футболу. Моя рука тимчасово в гіпсу, але моє серце залишається на полі, прагнучи досягти нових висот. Зараз я розумію, що футбол - це не тільки гра на полі, але й життя в захопленні, навчанні та твердій волі. І коли прийде час повернутися до гри, я буду не тільки гравцем, але і тим, хто зрозуміє цю магію гри глибше, ніж коли-небудь.

Мрію також стати всесвітньовідомим футболістом, щоб вся Березівка, Україна та мої батьки пишалися мною. Я не зупинюсь перед жодними труднощами, навіть вимушена перерва через зламану руку, робить мене сильнішим та загартовує. Ця мрія, як вогонь в моєму серці, що з кожним днем палає все яскравіше.

СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

*Марич Вікторія, вихованка гуртка «Літературне краєзнавство», учениця 6 класу
Монастирецького ЗЗСО I-III ступенів Ралівської ОТГ, Самбірського району Львівської області
Керівник гуртка: Карпінєць Марія Василівна, вчитель німецької мови*

***«Треба не сумувати за тим, чого немає, а насолоджуватись тим, що є»
Рецепт щастя***

Сучасне людство, як і ми, українці, потерпає через відсутність сенсу життя. Людина здатна подолати будь-які труднощі, якщо вірить, що її дії мають сенс. Воно відкривається нам, як райський сад, коли ми можемо робити все, що захочемо.

Найцінніше, що є у людини – це її життя. Воно дається їй тільки раз і кожній своє. Довге чи коротке, воно триває лише від народження і до смерті, його не можна прожити двічі. Проте як вона зуміє розпорядитись цим даром залежить від неї самої. Але ми не можемо уявити своє життя без людської доброти, порядності, почуття гідності, працелюбності, протистояння злу.

Людина – втілення високих моральних чеснот. Молоде покоління має свої ідеали, свої вподобання. Добро, любов, дружба все швидше і швидше втрачають своє значення. Моральні цінності, котрі були всім для наших бабусь, дідусів, для теперішньої молоді ніщо. За словами вчених ХХІ століття можна назвати кризою моралі в сучасній молоді.

Молода людина втрачає почуття сенсу життя, коли помічає, що ніхто не цікавиться її інтелектом, здібностями, коли не бачить перед собою перспективи.

Життя ми творимо самі. А це означає, що кожна особистість може обрати свій шлях, набратися цілеспрямованості, запастися ентузіазмом та вирушити назустріч своїй мрії – меті. Тільки ми вирішуємо чи плакати нам чи сміятися, творити добро або ж зло, бути відкритим чи замкненим, насолоджуватися кожною миттю або думати про погане, вставати кожен ранок з посмішкою чи дорікати собі, що не виспався, крокувати до своєї цілі або думати про те скільки всього треба зробити... лише думати, а не робити. Кожен сам обирає як йому жити і ким бути!

Іноколи бувають негаразди, але не буває так, що постійно все добре. Як кажуть: у житті є чорні та білі смуги. Коли спіткають проблеми – це не означає, що життя зупинилося, жити потрібно далі. Вирішувати негаразди. Просто радіти життю, адже воно – прекрасне. У кожного з нас є тисячі причин щоби посміхнутися.

Але, на жаль, сучасна молодь думає по-іншому. Значна частина молоді втратила позитивні життєві орієнтири, можливість реалізації життєвих планів та прагнень. Менше уваги приділяє власному здоров'ю, фізичному та розумовому розвитку. З великим впливом сучасних технологій: мобільних телефонів, комп'ютерів, мережі Інтернету, кардинально змінилися і погляди на саме життя, його сенс та сутність. Життя людини сучасного світу стало більш пасивним. Інтернет став заміником справжніх почуттів, любові, краси навколишнього світу. Молода людина щодня втрачає хвилини свого безцінного життя. Повз неї проходить «все», вона занурюється у світ гри або стає залежною від алкоголю, наркотиків, відмовляється від солодких снів і просто втрачає сенс життя.

Хтось сказав, що треба прожити своє життя так, щоб потім не було страшенно боляче! Я думаю, що з цими словами можна погодитися, тому що ними можна дуже коротко і лаконічно охарактеризувати сенс людського життя. Сенс життя полягає у насназі до життя, у натхненні на добрі вчинки. Наприклад, натхненням до життя можуть бути результати праці у будь-яких сферах діяльності людини: для вчителя — це відмінне засвоєння навчального матеріалу учнями; для лікаря — одужуючі пацієнти, яким він прописав ліки; для кондитера — подяка від споживачів його продукції та, звичайно, премія від керівництва тощо. Але буває й так, що власна праця не приносить задоволення, навіть починає дратувати, стає тягарем на все життя. Людина може працювати все своє життя адвокатом, але захоплюватись живописом і весь час казати собі: "Ось мої картини високо оцінять спеціалісти, я поїду за кордон і назавжди покину свою юридичну діяльність!" Але так буває дуже рідко. Коли мрії не стають реальністю, коли друзі відвертаються від тебе, не підтримують тебе у твоїх спробах кардинально змінити життя, то воно втрачає сенс і навіть може призвести до трагічного кінця.

Про важливість осмислення свого життя йдеться в такій притчі: на кладовищі одного китайського села європейець побачив могильні плити з написами: «Прожив 1,5 року», «Прожив два місяці»... Яке дивне село - люди помирають так рано! Йому відповіли, що це село довгожителів, а на могилах записано час, який вони прожили свідомо.

Для того щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її роль і місце в суспільстві, з'ясувати її труднощі та проблеми. Серед них є традиційні – кохання, дружба, пошуки сенсу життя, створення сім'ї. Кожна людина, це буде трактувати інакше. Можу сказати лише те, що потрібно жити сьогоdnішнім, не забуваючи, що без минулого немає майбутнього. Тому треба думати вже зараз, чи є сенс у нашому житті, чи правильний ми обрали собі шлях? Чи цією дорогою треба іти далі?

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДЯНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

*Мархалюк Дмитро, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство»
КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень
КЗ «Харківський лицей №108 Харківської міської ради»
Керівник: Мархалюк Н.П., керівник гуртка «Географічне краєзнавство»*

З початком повномасштабного вторгнення ворога на територію нашої країни, люди пережили безліч почуттів від страху і ненависті до відчаю, і загостреного відчуття людяності.

Слово “людяність” має на увазі любов до людей, співчутливе, розуміюче ставлення до них. Це якість особистості, яка формується в процесі виховання для того, щоб дитина краще адаптувалася в соціумі й надалі почувалася в ньому комфортно. Адже всі ми переживаємо тяжкі часи несправедливої, жорстокої та безглуздої війни, тому нам потрібно знаходити спільну мову, підтримувати один одного. Ми повинні діяти спільно, а для цього необхідна взаємна дружність. В основі людяності лежать моральні цінності: благородство, доброта, поблажливість, гуманність, милосердя тощо.

Людяність є головною чеснотою людини: нею може володіти тільки вона. Це те, що відрізняє нас від інших живих істот (наприклад, тварини і потвори, що прийшли вбивати на нашу землю не здатні на самопожертву, ними керують “голі” інстинкти).

Саме тому деякі вчинки людей називають нелюдськими, антигуманними (наприклад, вбивство собі подібних, що притаманне лише представникам тваринного та рослинного світу).

У різних соціальних групах людяність є однією з найбільш референтних рис, тому мені стала цікавою дана тема саме зараз, коли я бачу таку кількість проявів людської сутності.

У часо-просторовому інтервалі сьогодення проблема буття людини та людяності має морально-етичне ціннісно-сміслову спрямування. Філософська творчість Г. Сковороди репрезентує українську антропологічно-філософську традицію, розвиток якої обумовив появу на початку 60-х років ХХ ст. Київської філософської школи – потужного творчого напрямку в українській філософії, представники якої – П. Копнін, М. Попович, І. Бичко, А. Бичко, С. Кримський, В. Табачковський, В. Шинкарук та низка інших розглянули проблеми складності і суперечливості людського буття, єдність і протиріччя сутності та існування людини тощо, що є цікавим у дослідженні досліджуваного мною питання.

Отже, якби складно не було українцям під час війни – вони залишаються Людьми з великим гарячим серцем і доброю душею, проявляючи турботу про ближнього свого, що потребує допомоги та захисту. Я радію з того, що є частиною такого народу, який при будь-якій ситуації не втрачає людяності. Я радію з того, що мені пощастило жити поряд з такими людьми, з яких я хочу брати приклад і навчати у майбутньому своїх дітей.

Нажаль, я зрозумів, також, і те, що ті потвори, що вдерлися до нашої країни – то є колись нещасні та невиховані діти, яких потрібно було б пожаліти, але нехай їх пожаліє нечиста сила, бо на цьому моя людяність ховається десь далеко-далеко у мою поранену дитячу душу, понівечене дитинство і зруйновані мрії багатьох українських дітей.

Зважаючи на горе і страждання людей, слід пам'ятати, що ніяка війна не може бути необхідною нікому поколінню, оскільки сприяти очищенню мислення і ревізії уявлень про світ має кожна самодостатня особистість, яка поважає себе і навколишній світ, яка хоче робити світ кращим не через жорстокість, а через любов, доброту та чесність, якби наївно це не звучало...

Людяність завжди передбачає повагу і співчуття до людей, доброзичливість і щирість. Зла в світі і так дуже багато, тому треба бути добрими по відношенню один до одного.

КРЕАТИВНА МОЛОДЬ ТА ТВОРЧІСТЬ: У ПОШУКАХ СЕНСУ ЖИТТЯ ЧЕРЕЗ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ

*Мельник Микита, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 5 класу
Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Андреев С.С., керівник гуртка, вчитель географії*

В умовах реалізації нової ціннісно-орієнтованої моделі державної культурної політики та модернізації сучасних культурних просторів, креативні індустрії мають колосальний виховний, освітній і розвиваючий потенціал творчих здібностей особистості молоді. Самореалізація особистості може статися лише у процесі активної діяльності.

Активна діяльність породжується внутрішньою мотивацією. Так, у мотивованого підлітка єдиною актуальною перешкодою є місце та способи реалізації в сучасному світі. У нього створюється відчуття, що дорослі можуть вільно себе реалізовувати в роботі та особистому житті, а також не мати проблем із фінансуванням та місцем реалізації. Для молоді знайти подібне місце набагато складніше: воно має бути сучасним та відповідати запитам молодої людини, сприяти розкриттю творчого потенціалу без суттєвих фінансових вкладень.

Одним із таких місць для мешканця великого міста стають «креативні простори», які відкриваються скрізь – від центру до околиці. Повсюдно видно їх рекламу, практично кожен житель чув хоча б про деякі виставки, концерти, театральні постановки на їхній території. Відмінною рисою заходів є орієнтир на сучасність та креативність у реалізації.

Крім організації дозвільної діяльності, одним із завдань з тимчасового креативного простору є робота з потенціалом для розвитку творчого мислення та творчої самореалізації молоді. При цьому відмінною особливістю таких просторів є їх місце розташування: творчі кластери розташовуються у найзручніших місцях як для відвідувачів, так і для організаторів. Найчастіше це центр міста, неподалік станцій метрополітену. Важливо також, що саме в креативних просторах концентруються творчі люди, які здатні спільно розвивати свої ідеї, перетворюючи їх на найцікавіші проекти – «найважливіший інструмент об'єднання людей та досягнення соціальної згоди в суспільстві».

Інтерес до навчання та розвитку інтелекту у підлітків прямо пов'язаний із процесом самовдосконалення, тобто прагненням підвищити свій рівень знань, щоб стати по-справжньому цікавою людиною для суспільства.

Молодь характеризується перебуванням у перехідному періоді. Підлітки ще не дорослі, але назвати дітьми їх стає дедалі складніше. Від розкриття творчого потенціалу, а також від розуміння своїх можливостей безпосередньо залежить поведінка та настрій людини вже у дорослому віці. Підліток, якому кажуть, що в нього нічого не виходить, швидше за все, вже ставши дорослим, боїтиметься починати щось нове і не зробить крок назустріч до своєї мрії, тим самим обмеживши свій творчий потенціал. У сприятливих умовах, маючи можливості для реалізації та підтримку, він обов'язково буде прагнути для досягнення своєї мети. Саме тому підлітку необхідні близькі люди, які розуміють його, сучасну освіту і доступну творчість. Від кожного з цих компонентів залежить можливість розкриття особистості. Але, на жаль, одне усвідомлення можливості не буде синонімом успішної творчої самореалізації.

Сучасний світ не завжди дає таку можливість і тому виникає низка проблем самореалізації, серед яких для молоді слід виділити:

1. Невідповідність соціальним вимогам.
2. Відсутність соціальних орієнтирів.
3. Скорочення соціальних програм.
4. Морально-духовний хаос, пов'язаний з розвитком сучасних комунікаційних технологій.

Тому вкрай важливо створення сприятливих умов для самореалізації молоді.

Традиційно в місті Харкові проводиться величезна кількість заходів на базі креативних просторів міста. Наявність великих просторів, як просто неба, так і всередині приміщень дозволяють здійснювати проекти різного масштабу і рівня в будь-який час року. Влітку особливою популярністю користуються події на відкритих майданчиках: жителі та гості міста насолоджуються теплою та сонячною погодою. Так, наприклад, щорічний авіаційний фестиваль у Коротичі збирає колосальну аудиторію. Або ж тематичні виставки «Арт-заводу МЕХАНІКА. Інша Земля», які приваблюють все більше молоді як учасників, котрі можуть поділитися новими ідеями та власними наробками з зацікавленою аудиторією відвідувачів. На території площею більш ніж 20000 квадратних метрів розміщуються урбаністичний парк, спортивні майданчики; відкрита паркова зона; літній кінотеатр; торгові майданчики; галереї; арт-хол; арт-школи.

Подібна багата палітра подій сприяла формуванню групи активістів, навколо яких збираються представники творчих індустрій. Втім нерідко такі своєрідні центри активності творчої молоді не пов'язані між собою, проте перетинаються їх цільова аудиторія.

Варто звернути увагу на те, як молодь знаходить ці осередки творчого самореалізації. Звісно, що в наш час, найпопулярнішим ресурсом є соціальні мережі, А саме Instagram та Tik-Tok, у яких демонструють «візуал», залучають своєю атмосферою, публікують анонси майбутніх заходів, проводять різні конкурси. Це дозволяє кожному «спостерігачеві» за допомогою соціальних мереж сформувати своє уявлення про діяльність творчих просторів. Без соціальних мереж, розвиток креативних просторів у сучасному світі було б важко. Не слід забувати, що часто такі простори можуть перебувати на колишніх виробничих майданчиках, у покинутих будинках. Соціальні мережі пояснюють тематику кластера, його розташування та основний задум, популяризують афішу заходів та конкурсів, що проводяться.

Соціальні мережі допомогли показати, що креативний простір – місце для реалізації, що має особливу енергетику. Лофтовий стиль, незвичайні ідеї, творчі люди – все це відмінні особливості таких просторів.

Креативні простори мають колосальний потенціал для розвитку творчої діяльності молоді, поєднуючи «творчу працю, культурну цінність та інтелектуальну власність – головні ресурси економіки майбутнього». Саме вони відкривають світ та можуть допомогти максимально реалізуватися молоді, визначивши їх здібності, прагнення, що є актуальним для молодого покоління.

ЖИТТЄВА ЦІННІСТЬ В ОЧАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

*Музика Анна, учениця 7 класу Слобожанського ліцею Слобожанської селищної ради
Дніпровського району Дніпропетровської області*

Керівник: Майборода А. С., вчитель української мови та літератури

У свої тринадцять років мені непросто висловлюватися про сенс життя. Не скажу, що не роздумую, не замислююсь про це, але чітко і впевнено відповісти, що є сенсом життя сучасної молоді, мені важко. Проте тема цікава і вимагає не лише думати, досліджувати, аналізувати, а в першу чергу спостерігати.

А що означає саме слово «сенс»? В етимологічному словнику читаємо: «Сенс – запозичення з польської мови; походить від латинського *sēnsus* «почуття, свідомість, розум, значення, зміст, думка».

Здивована... Одне слово, а стільки містить у собі значень: можеш відчувати, дарувати іншим емоції, реагувати на певні події; розумієш, що таке добро, а що зло; маєш бажання пізнавати світ, себе; прагнеш щось творити; маєш власну думку, погляди і вмієш їх сформулювати і висловитись; знаєшся на власних діях та вчинках. Все перелічене є маленькою частинкою, що служить для творення сенсу життя.

Дуже часто чую від старших людей нарікання на сьогоднішню молодь. Думаю, що така ситуація повторюється в кожному епоху, в кожному поколінні. Вважаю, що причиною є небажання розуміти один одного, це явище виникає від нестачі спілкування. Тобто старші не розмовляють з молодшими, а якщо таке відбувається, то лише у формі претензій та звинувачень. Молодь в свою чергу менш терпляча і без поваги ставиться до дорослих. Звичайно, не можна сказати, що все погано і що це загальна картина.

Спадає на думку приклад з деревом. Хіба у доброї рослини бувають погані плоди? Дерево розпускається, красиво квітне, з'являються зав'язі, розвиваються плоди. Але ж у цьому процесі є багато зовнішніх факторів, що впливають на плід: погода, середовище, жуки, комахи, з'являються хвороби. І вони можуть засохнути, можуть хворіти, гнити, опадати. Схоже відбувається з людиною. Дитя народжується, зростає. Яким воно буде? Це залежить від багатьох речей, а особливо – від атмосфери у сім'ї, принципів життя у батьків, чого вони навчають своє чадо, що є головним, а що першочерговим. Важливим є і той факт, чи звучать слова «вибач», «ти розумничка, розумник», «красуня». Підрісши, молода особа більше починає контактувати з однолітками, пізнає дорослий світ, долає перші труднощі, або самотужки, або з друзями, або з рідними.

Мої батьки часто наголошують: «Щоб у тебе не трапилось, знай, що ми завжди готові тебе вислухати і допомогти. Ми тебе дуже любимо і ти для нас важлива». Знаю

точно, що коли до дитини ставляться з повагою, розмовляють з нею, питають її думку, пояснюють, коли вона неправильно вчинила, то згодом виростає особистість. Так, саме особистість впевнена у собі, яка вміє любити, пробачати і поважати інших. Не жити так, наче усі довкола непотріб, а вона лише важлива.

Відомий італійський співак та актор А. Челентано зауважував: «Єдине, до чого треба прагнути в житті — це любов». Хіба не так? Спілкуючись з деякими своїми друзями, часто чую, що їм бракує уваги, розмов, поваги, а отже і любові від рідних. Дорослі надто заклопотані буденністю, що їй не помічають, як дитина потребує їхнього погляду й обіймів. А це все в свою чергу травмує дитя. От зростає вона невпевненою і не знає чого хоче. Так, я вважаю, що саме любов рідних є тим зародком сенсу життя у людини.

За вікном звучить сирена. Повідомляють про ракетну небезпеку. Куди ворог націлився цього разу? Невідомо... Де сьогодні буде плач, біль, руїни? Невідомо... На жаль, для українців це стало щоденністю і жахливою реальністю.

Молоді непросто будувати плани і відшукувати сенс свого життя під час війни, але більшість впевнено і чітко усвідомлює, що спершу потрібні знання, освіта, здобуття професії, навіть кількох.

Мої однолітки мають різні уявлення про майбутнє: хтось хоче стати багатим, щоб допомагати дітям-сиротам і безпритульним тваринам; хтось мріє винайти ліки від смертельної хвороби; хтось розробити такі технології, щоб очистити повітря і води світового океану. Проте є й такі, котрі хочуть заробити кошти, щоб поїхати з України. Кожен має право на власну мрію і її реалізацію.

Мені дуже припали до душі слова американського письменника Річарда Баха: «Сенс життя в тому, щоб досягти досконалості і розповісти про це іншим». Я дуже хотіла б в майбутньому бути професіоналом у своїй професії і любити її так, щоб моя діяльність свідчила іншим про це.

Як бачимо, тема про сенс життя – це великий простір для роздумів. Найголовніше – залишатися людиною і з повагою ставитися до оточуючих, не відповідати злом на зло, бути мудрим та справедливим до інших, адже «у житті немає іншого сенсу, крім того, який людина сама надає йому, розкриваючи свої сили, живучи плідно».

СЕНС ЖИТТЯ У ПОГЛЯДАХ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ, ЯКА МЕШКАЄ У ПРИКОРДОННОМУ МІСТІ ХАРКІВ

Нещеретна Анна, учениця комунального закладу «Харківського ліцею №61 Харківської міської ради Харківської області»

Керівники: Щербак О.В., вчитель географії, Бисова С.М. вчитель української мови та літератури

*У чому сенс життя? Служити іншим і робити добро.
Арістотель*

Постановка проблеми. Тема сенсу життя досить широка. Але на неї намагаються дати відповіді такі науки, як психологія та філософія.

Мета статті полягає у спробі проаналізувати та узагальнити, що означає сенс життя у поглядах сучасної молоді, яка проживає у прикордонному місті Харків.

Завдання – визначити основні питання, які стосуються сенсу життя, провести анкетування серед підлітків від 14 до 17 років, узагальнити результати.

Люди тисячі років сперечаються про сенс життя, а життя в цей час проходить повз без жодного сенсу. Кожен із нас хоч раз у своєму житті замислювався над таким питанням: у чому полягає сенс мого життя? Особливо зараз, коли наше життя розділилося на до та (так хочеться сказати після) під час війни.

Ми вірили у щасливе безтурботне життя, де поряд наші рідні, ніхто навіть не міг подумати, що когось із них раптово не стане, когось заберуть на війну, а хтось залишиться безхатьком. Усі будували плани: закінчимо школу, отримаємо професію, створимо сім'ю, будемо заробляти гроші, розвиватимемо нашу країну. Виявляється, у цьому й полягав сенс життя там, у тому житті до.

З погляду філософії сенс життя – багатовимірне явище, яке характеризує стан духовності, пізнання людиною самої себе. Суспільства і висхідних тенденцій розвитку людської цивілізації.

Психологія дає таке визначення поняттю «сенс життя» – значення життя для конкретної людини, усвідомлення свого життя як суцільного процесу, що має спадкоємність і зміст, усвідомлення того, заради чого людина живе.

Зважаючи на аналіз визначень сенсу життя з погляду психології та філософії, зроблено висновок, що різні науковці по-різному тлумачать сенс життя.

Було проведено анкетування серед молоді від 14 до 17 років. Запитання стосувалися сенсу життя у воєнний період.

Узагальнено результати анкетування, зроблено висновки, які надали респонденти.

Зроблено підсумок, узагальнення, чи відповідають визначення сенсу життя, які запропоновані психологами та філософами, визначенням, наданим молодими людьми, які живуть у прифронтовому місті Харків.

Більш детально це питання буде розглянуто у статті.

МАГІЯ НА СЦЕНІ: ЯК ТАНЦІ ТА ТЕАТР РОБЛЯТЬ МОЄ ЖИТТЯ ЯСКРАВИШИМ

Сушко Аріна, учениця 5 класу Березівської філії (гімназії)

КЗ "Пісочинський ліцей" Пісочинської селищної ради

Харківського району, Харківської області

Керівник: Толкачова Анастасія Павлівна, педагог-організатор

Ще з самого раннього дитинства я відчувала, що в моєму житті є щось особливе, що робить його дивовижним та незабутнім. Це щось, що додає казковості та веселощів кожному дню. Це щось, що стає своєрідним заклинанням, перетворюючи мій звичайний світ на справжній театр чудес. Це "щось" - це магія сцени, де танці та театр роблять моє життя яскравішим.

Моя танцювальна пригода почалася ще в дитинстві. Щодня я підкорювала ритм, вивчала нові танцювальні рухи. Танець став для мене мовою, якою я можу виражати свої почуття та емоції. Щоразу, коли я танцюю, відбувається справжнє володарювання магією руху, яке переносить мене у світ безмежної краси.

Нещодавно ми разом із танцювальним колективом Drive Dance виступали в Полтаві, де отримали призове місце, медалі, кубок та сертифікат на поїздку в

Болгарію. Відчуття перемоги, коли ти на сцені, коли весь зал тобі аплодує і вітає, - це справжня насолода, і я вірю, що ці емоції стануть невід'ємною частиною мого життя.

Але танець - це не єдине моє захоплення на сцені. У театральному гуртку Маскарад, який я також відвідую, я відчуваю, що стаю частиною великого та неповторного мистецтва. Граючи різні ролі, я відчуваю, як життя на сцені розкривається в нових вимірах. Головні та другорядні ролі ніби ведуть мене в інші світи, де кожна дія стає частиною великої історії.

Сцена - це мій світ, де я можу бути собою, відчувати справжню радість і виразити свої почуття. На сцені я відчуваю себе справжньою героїнею своєї власної історії, де кожен рух, кожна репліка і кожен вираз обличчя мають своє значення.

Однак ця магія не обмежується лише виступами. Кожен тренувальний процес, кожна година репетицій, це як створення власної казки. Сцена для мене - це не просто розвага. Це моє життя, моя стихія, моя найбільша любов. Світ танцю та театру допоміг мені знайти власний сенс життя, розкрити свої таланти та впевнитися у собі. Я можливо не знаю, що чекає мене у майбутньому, але я точно знаю, що сцена завжди буде моїм домівкою, де я можу відчути себе справжньою зіркою свого власного чарівного світу. Моя мрія - пов'язати своє майбутнє із цією магією. Я хочу, щоб сцена стала не лише моїм улюбленим місцем, але й моєю професією. Моя велика мрія - стати артистом сцени і вивчати мистецтво на професійному рівні, можливо вступивши в майбутньому в Харківський національний університет мистецтв. Я бачу цей університет як місце, де мої амбіції отримають можливість розквітнути, де я зможу навчатися від тих, хто вже пройшов великий шлях у світі мистецтва.

Моя мрія - не лише отримати освіту, але й стати частиною культурного середовища, де кожен учень - це крапля кольору у величезному полотні творчості. Я мрію вивчати не лише техніку та теорію, але й долучитися до створення унікальних вистав, танцювальних постановок та інших мистецьких подій, які залишатимуть слід у серцях глядачів.

Тож, магія на сцені для мене - це не просто розвага, це стиль життя. Це той світ, де я можу бути собою, виражати свої почуття та здійснювати свої найсміливіші мрії. Танець та театр - це моя любов та перспектива на майбутнє. Я вірю, що ця магія сцени буде і надалі буде моїм джерелом натхнення, і я з нетерпінням чекаю подальших виступів, де я зможу дарувати світло і радість своїм глядачам.

НОВОМЕРЧИЦЬКИЙ ЛІЦЕЙ-ОСТРІВЕЦЬ ЗЦЛЕННЯ ДИТЯЧИХ ДУШ

Цапенко Денис, учень 11 класу Новомерчицького ліцею Валківської міської ради

Богодухівського району Харківської області, член гуртка «Історичне краєзнавство» Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради

Богодухівського району Харківської області

Керівники: Корецька Н.П., вчитель географії, Міщенко А.М., керівник гуртка

*А ти сій квіти...
Навіть якщо завтра — кінець світу.
Загоюй рани людям і землі,
Роби, що дав Господь можливість вміти.
Пильнуй ланів, щоб були з хлібом на столі.
Ділись, чим Бог послав, і витри сльози.
Поплачем після Перемоги всі разом,*

*Коли від крові вмиють землю теплі грози
І мирна тиша увійде у кожен сон...*

Великим випробовуванням для українців стала війна. На базі закладу у 2019 році був створений орган учнівського самоврядування «ПАЗЛ». Наша молодь давно вже є активною у житті не тільки школи, а й громади. Багато різних добрих справ на рахунок “Пазлу”, але сьогодні наша молодь активізувалась ще більше. Колишні учні закладу йшли на фронт, інші волонтерили, ми також доєдналися, адже розуміли — кожен повинен будь-яким ділом наближати нашу перемогу. Виготовляли обереги, сувеніри, відправляли малюнки та листи – тобто робили все, що і всі діти України, відчували себе учасниками спільної великої справи. У 2020 році волонтерський «Південний пост», який був розташований на Південному вокзалі м. Харків, запропонував нам плести маскувальні сітки для 13 наших воїнів, і ми впоралися з цією задачею – виготовили літню і зимову маскувальну сітку, а волонтери нам доповіли, що відправили їх солдатам ЗСУ. В минулому 2022 році, педагоги разом із осередком учнівського самоврядування «ПАЗЛ» розпочали проєкт «Подарунок воїну», метою якого було зібрання посилок на фронт до Дня захисників і захисниць України» 14 жовтня. Вирішили зв’язати теплі шарфи-бафи, щоб і обличчя солдатів можна було прикрити, і як капюшон одягти під каску. Спочатку хотіли в’язати по класам, а потім, щоб стати ближче один до одного, долучили до справи все село. У подаруночок крім теплих речей ми положили малюнки від наших молодших школярів, листи-вдячності рідним солдатам. З любов’ю учні виготовили сувеніри – ангелів на петлицю, брелочки з бісеру. Волонтери передали наші посилки воїнам на передову, у відповідь ми отримали зворушливу відео подяку. На цьому не зупиняємось.

Перші дні війни були найстрашнішими і найдовшими від невідомості. Так сталося, що доля була поблажливою для села Новий Мерчик - більшість родин залишилися вдома, чого не скажеш про інших. Дуже швидко з міста Харків і навколишніх населених пунктів, що розташовувались по лінії фронту, почали до села приїздити родини з дітьми. Хто до родичів, хто на забуту дачу, а хто куди-небудь, аби подалі від гармат і вогню. Майже в кожній родині були діти - налякані, знесилені, замерзлі, голодні, не миті, бо по декілька днів підряд переховувались в підвалах. Що робити, як повернути промінчик надії і тепла в дитячі очі? Цим питанням задавались наші вчителі, ми — старші учні, адже вперше прийшлося зустрічатися з такими дітьми. Серце розривалось на шматки, а в голові роїлось безліч думок. На допомогу прийшли староста, волонтери і Харківський обласний благодійний фонд «Конференція Св. Вінцента де Поля», заснований з 1997 року разом з Поповою Олесею Юріівною. Саме за їх пропозицією на території села, а саме в Новомерчицькому ліцеї, так як ми маємо повноцінне укриття, з дозволу міського голови, було відкрито Арт-студію «Зернятко Надії». Мета студії — залучити внутрішньо переміщених дітей та дітей вразливих категорій до занять творчістю з метою відволікти увагу дитини від страшних подій сьогодення, налагодити спілкування між дітьми, психологічну рівновагу, партнерську допомогу не тільки волонтерів і фонду, а й батьків. Члени “Пазлу” активно долучаються знову до справи. Заняття, які проводились, складались з різних видів творчості: малювання, ліплення з пластиліну, різного роду аплікації, роботи з природним матеріалом (осіннім листям, хвоєю, гілочками різних дерев, камінцями). Під час перших зустрічей діти були дещо скованими, майже не спілкувались, виглядали напруженими. Було декілька дітей з

сімей, які приїхали з лінії фронту – вони майже не говорили, якщо в них щось не виходило зробити, просто мовчки сиділи і не звертались до вчителя, чи до однолітків, практично не входили в контакт. Спостерігати це було дуже важко, але з часом дитячі душі відігрілись, діти відійшли, заговорили, почали спілкуватись і товаришувати з однолітками. Всі заплановані зустрічі старалися пов'язувати з українськими традиційними, народними та державними святами. Скільки радості було і завзяття, коли дітям повідомили, що вони будуть готувати вітання нашим воїнам ЗСУ до 6 грудня! Це були неперевершені листівки з привітанням та зв'язані з бісеру ангелочки. Сльози на очах були, коли діти пакували свої вироби, вручали волонтерам. Коли ж дійшла звістка з фронту про те, що воїни отримали дитячі пакуночки, гуртківці ще більше відчули свої сили і змогу наблизити Перемогу. Це змотивувало їх: майже весь 16 грудень дитячі вироби йшли на продаж, а на отримані кошти закуплялись різні речі воїнам на фронт. На продаж діти (за допомогою членів “Пазлу”) виготовили 34 новорічних чобітка, багато патріотичних браслетів, зробили та прикрасили 10 ялиночок. Як же пишалися всі – від реалізації було отримано 6576 грн! Наближався Новий рік і закінчення роботи благодійного проєкту студії. Всім причетним - представникам фонду, батькам, учнівській молоді, волонтерам, старості сільської громади захотілось для дітей влаштувати свято. Було прийнято рішення розіграти Різдвяну виставу. Такий захід мав слугувати подарунком, подякою нашим європейським спонсорам за допомогу, адже фонд залучав кошти з Європи. День 25 грудня 2022 року став дійсно святковим завдяки об'єднаним зусиллям всіх партнерів. Свято Різдва для дітей пройшло в новому форматі, було яскравим, костюмованим і, звісно, з подарунками. Проєкт і діяльність студії завершувалась. Наша Різдвяна вітальна вистава мережею Інтернет полетіла до Європи зі словами вдячності дітей, батьків, педагогічного колективу. Також були передані подарунки зроблені дітьми. Європейці були дуже вдячні за подарунки, їх вразила дитяча щирість, відкритість. Результати проєкту були великі, адже ми УКРАЇНЦІ! Хоч і маленькі, але маємо українську незламну гідність і волю, співочу мову і найкращу націю з великим майбутнім, тому робота проєкту продовжилась і в 2023 році, ми і надалі відіграємо дитячі душі, продовжуємо виховувати справжніх патріотів!

МАНДРІВКА ЗА ЩАСТЯМ

Чегор'ян Данило, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство»

КЗ «Миколаївський обласний Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді « Миколаївської обласної ради

Керівник: Овсяннікова О. В., керівник гуртка МОЦНПВТК УМ

Мандрівка, одна з найпривабливіших форм пізнання світу, рідного краю. Мандрівка з друзями – це завжди не тільки пізнавальна, а ще й дуже приємна. Весною 2021 року ми, вихованці гуртка «Географічне краєзнавство» пройшли маршрутом від с. Ганнівка до Софіївка, з метою візуально обстежити ділянку басейну річки Інгул. На території України поширені гірські породи різних періодів: від найдавніших (архейських) до сучасних (четвертинних). Основним об'єктом четвертинної геології є відклади, розвинені в межах суші, де панують континентальні відклади. Але характерною особливістю території що ми досліджували є наявність як континентальних так і морських відкладів. Вони відіграють важливу роль у

грунтоутворенні, формуванні особливостей фізико-географічних регіонів і ландшафтів, як ресурси будівельних матеріалів. Даних у літературі з конкретними характеристиками розрізів четвертинного покриву безпосередньо басейну р. Інгул небагато.

Актуальність дослідження полягає в тому, що в наукових джерелах відсутні дослідження гідрогеологічних особливостей регіону, тоді як на сучасному етапі вони важливі для раціонального використання природних ресурсів та запобігання несприятливих і катастрофічних природних явищ.

Джерельну базу складають географічні довідники та наукові публікації, дані з космічних супутників, аналіз картографічного матеріалу різних років, спогади старожилів, річні звіти державних установ та архівні матеріали. Важливим матеріалом для аналізу стану р. Інгул стали авторські фотоматеріали, зібрані під час польових досліджень та спостережень. *Об'єктом* дослідження виступає річка Інгул, а *предметом дослідження* – геологічна будова території басейну річки на локальній ділянці. *Мета роботи* - вивчення геоморфологічної будови, четвертинних відкладів та палеогеографічних умов їх утворення на ділянці басейну річки Інгул.

Басейн річки Інгул розташований у двох геоморфологічних регіонах: верхня та середня частини розміщуються в межах ділянки від витoku до с. Баратівка Софіївської громади Баштанського району Миколаївської області – це Придніпровська височина, нижня – від села Баратівка до гирла протікає Причорноморською низовиною. Південна частина є менш розчленованою. Басейн займає переважно північну і, частково, південну підзони степової зони. Для частини басейну, розташованого в Причорноморській низовині, характерні відклади гірських порід молодого віку (сарматський та понтійський).

Територія дослідження: середня течія річки Інгул та її притоки. Робота текучих вод оголила вапнякові та гранітні відслонення, тому побачити і дослідити їх можна тільки в балках або на берегах річок.

Під час експедиції ми відмічали виходи середнього сармату, що складаються з білого щільного вапняку, над яким лежить шар червоної глини, що переходить у пісок з черепашками молюсків. Переважно такі відслонення можна спостерігати в долинах балок або в місцях не санкціонованого видобутку вапняку. Саме його місцеві жителі вже багато років використовують в якості будівельного матеріалу. В с. Ганнівка ми обстежили декілька будинків та господарських приміщень а також звернули увагу на колодязі. Для будівництва хат це переважно «дикарь» - і подекуди використовували «штуки». Переважно їх використовували на кутах будівлі. Промисловий видобуток вапняку був у 50 роках минулого століття у балці Горожено. Наявність вапняка-черепашника свідчить про те, що ця територія була вкрита давнім морем, а потужний осадовий чохол свідчить що ми фактично знаходимось на стику Українського кристалічного масиву та Причорноморської западини. Під час польових досліджень було обстежено оголення вапняку, глини, описано ґрунтові розрізи що читаються на уривчастих схилах ярів. Крім того обстежено виходи гранітів в штучному каньйоні.

Одним з об'єктів була балка Безіменна. Верхів'я розорано.

Починається $N 47^{\circ}38.056'$ $E 32^{\circ}16.968'$ За 2,5 км на захід с. Ульянівка. Довжина 3,6 км. Верхів'я балки під оранкою. Фактично балка складається з двох балок.

Висотний профіль у нижній течії балки показує глибину правої частини – близько 22 м, лівої – 15 м. Ширина – близько 1 км.

Кут падіння 10 м\км. Схили розрізано на велику кількість ярів. Постійних водотоків на дні балки немає. У верхів'ях є ставок. На схилах ярів добре читається ґрунтовий розріз. Однак характер ґрунтів на різних частинах балки суттєво відрізняється. Так, у

верхів'ях лівого відрогу було проведено макро морфологічний аналіз ґрунтів (дослідження складу ґрунту без додаткових приборів). У підсумку було зафіксовано відслонення двох – (для цієї місцевості характерні верхньоплейстоценові льосові горизонти) причорноморського та бузького горизонтів. А також викопні ґрунти - світло-бурий ґрунт середньосуглинковий, карбонатний, загіпсований, потужністю до 0,5 м та коричнювато-бурий, важкосуглинковий ґрунт, потужністю близько 1,0 м. В нижній частині балки поклади міозитної (червоної) глини. За слідами екскаватора можемо припустити, що добича гірської породи велась активно та не санкціоновано.

Чим вище за течією, тим більше по берегам місць - виходів на поверхню кристалічних порід. Зустрічаються як поодинокі брили так і у вигляді скупчення, розсипу та плит. Гребля Софіївського водосховища, північна точка території нашого дослідження – унікальний гідрологічний об'єкт. Під час будівництва було створено штучну ділянку річища крізь товщу гранітної скелі. Перепад висоти над рівнем моря між верхньою та нижньою водоймою близько 15 м. По шарах з моноклінальним заляганням гірських порід на відслоненнях по лівому берегу можна стверджувати що ця ділянка зазнала активних тектонічних рухів.

Дослідження четвертинного покриву ми не завершили. Як і багатьом людям нам завадила війна. Вже більше року в нашій країні війна. Багато друзів зараз знаходяться в різних куточках Світу. Дякуємо ЗСУ за наші життя і віру в те, що буде перемога і ми знов відправимось з друзями в мандрівку за щастям.

ТРАДИЦІЇ У ЖИТТІ НАРОДУ ТА ЛЮДИНИ

Якімчик Олексій, учень 5 класу Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівники: Кулик Олександра Іванівна вчитель Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району; Грицюта Валентина Миколаївна, керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Усі знають вислів – «жива традиція» чи «традиції предків». Саме слово «традиція» звичайно вживається в позитивному змісті. Чому? Та тому, що відмерло, зникло усе, що виявилось нежиттєздатним. «Жива традиція тому й жива, що здатна виживати. А предки, що заповідали традиції, змогли залишити після себе нащадків. Значить, залишається існувати, успадковується з покоління в покоління тільки позитивне, життєствердуюче. Сама наступність існує тільки тому, що правила вистояли, вижили і змогли стати традицією. Усе, що держави чи окремі історичні особистості намагалися штучно насаджувати у вигляді традиції, зникло з історичної арени саме в наслідок ненатуральності. Негативні правила ніколи не стають традиціями, оскільки довго не живуть. Усе спрямоване на руйнування не може вижити, тому що руйнує, у першу чергу, саме себе!

Народні традиції в будь-якій сфері людського буття – в архітектурі чи кулінарії, у віруваннях чи одязі – зберігає сам народ. Чому виявилися такими життєздатними християнські традиції? Тому, що набір заборон, що міститься в них, спрямований на збереження кращих якостей людини. Уявіть собі того, хто живе, порушуючи завжди і всі християнські заповіді. Ніхто не хотів би побачити поруч із собою таку страшну особистість.

Очевидно, що традиції різних народів істотно відрізняються, оскільки різними є умови життя, а значить і набір традицій, що зберігають, – інший. Найпростіший приклад – відмінності в традиційній архітектурі різних народів. Середньорічні температури, кількість опадів і сонячних днів у році сформували фанзу, дерев'яний зруб чи шале, юрту і курінь. Настільки ж різними є традиційні кухні й одяг різних народів. От чому слід дотримуватися своїх традицій і дуже потроху й обережно застосовувати до себе чужі. Адже чужі правила можуть, у кращому випадку, не сподобатися, не підійти, а в гіршому – стати просто небезпечними для життя!

Житло — один з найважливіших і надзвичайно складних елементів культури. З одного боку, у ньому зберігаються давні традиції, що часом беруть відлік від ранніх історичних епох, з іншого боку — у житлі відбуваються постійні зміни, удосконалюються його форми. Дослідження житла може прояснити багато питань історії народу, його соціального життя, культурно-побутових зв'язків на різних етапах історичного розвитку.

Як відомо, житло відноситься до компонентів культури, розвиток яких особливо залежить від навколишнього природно-географічного середовища, відбиває соціально-економічні умови життя.

Житло для селянина було центром його Всесвіту, місцем, де проходило все життя – від колиски до могили. Тож коли будували нову хату, намагалися зробити все, дотриматися всіх звичаїв, засторог, навіть найменших забобонів, щоб привернути до себе всі добрі сили, багатство, щастя та благополуччя.

З кінця XVIII ст., коли Слобожанщина перестає бути прикордонням, хати стали будувати здебільшого для молодих, одружених синів, виділяючи їх “на власний хліб”. Відома пісня яскраво характеризує вимогу нареченої до обранця: “Постав хату з лободи, а в чужую – не веди”. Справді, хоч як можливо й було важко батькові, але за звичаєм він мусив “одділити” одружених синів. Вийняток становили лише найменші, які мали “догодовувати батьків”, залишаючись на батьковому дворі та господарстві.

Колись хата, як людина, мала чоло – фасадну стінку. Стіни, що підходили до чола, називалися причілковими, а задня – глухою, оскільки не мала вікон або віконечко було одним-єдиним, невеличким за розмірами.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ «РОЗУМНОГО МІСТА»:

СТРУКТУРА, СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Малявіна Марія, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 9 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівники: *Кандиба Юрій Іванович*, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіоналістики імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, кандидат географічних наук; *Скриль Ірина Анатоліївна*, завідувач відділу краєзнавства Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, кандидат географічних наук; *Андрєєв Сергій Сергійович*, учитель Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області

Сінгапур, Лондон, Сеул, Берлін, Токіо... Що поєднує ці п'ять міст, крім того, що вони є столицями? Їх поєднують технології, які стали невід'ємною частиною міського життя. Паркування, що містять датчики, які сповіщають водіїв про вільне місце; вуличне освітлення, що починає працювати з появою перехожих; мобільні програми, які сигналізують про необхідність невідкладної медичної допомоги або дозволяють отримати ліцензію на створення ресторану. Все це – «розумні» міста.

«Розумними» ці міста є й тому, що їхня влада переконана: концепція «розумне місто» полягає не лише в облаштованих вулицях та діджиталізованих адміністративних послугах, а у комфорті громадян.

А враховуючи те, що за прогнозами ООН до кінця століття у містах житиме 84% населення, ця проблема ще більше актуалізується. Тому високу актуальність мають дослідження, які зможуть забезпечити місту статус «розумного».

Основною метою даної роботи є вивчення наслідків впровадження концепції «розумного міста» на міське середовище.

Встановлено особливості концептуалізації «розумних міст», а саме:

1. Проаналізовано проблему визначення дефініції «розумне місто» та його концепції в сучасному дискурсі.
2. Досліджено структуру «розумного міста» та його цифрові трансформації.
3. Визначено принципову схему системи управління, функціонування «розумного міста» та перспективи реалізації.